

MAKÜ

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE KARAMANOĞULLARI ZAMANINDA
LÂRENDE (KARAMAN)**

Asil CEYLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Ahmet SAĞLAM

BURDUR – 2024

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE KARAMANOĞULLARI ZAMANINDA
LÂRENDE (KARAMAN)

Asil CEYLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

JÜRİ ÜYELERİ

Üye: Prof. Dr. Ahmet SAĞLAM (Danışman)

Üye: Prof. Dr. Yahya BAŞKAN

Üye: Doç. Dr. Selim KAYA

BURDUR-2024

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'ne göre hazırlamış olduğum “**Türkiye Selçukluları ve Karamanoğulları Zamanında Lârende (Karaman)**” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik ve etik kuralları ihlal etmediğimi, tezimin özgün olduğunu, başvurduğum kaynakları metin içinde, dipnotlarda ve kaynakçada eksiksiz ve bilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Asil CEYLAN

ÖNSÖZ

Karaman ili yerleşim merkezinin adı tarih boyunca “Lârende” olarak geçmektedir. Türkiye Selçukluları, Karamanoğulları ve Osmanlı Devleti son dönemine kadar bu ad kullanılmıştır. Karaman adı Karamanoğlu beylerinin atası Karaman Bey’e izafeten Karamanoğulları toprakları için kullanılmıştır. Osmanlı Devleti hâkimiyetine girdikten sonra beylik toprakları Konya, Lârende, Seydişehir, Beyşehir, Niğde ve Aksaray “Karaman Eyaleti” adıyla idari bir yer adı olmuştur. Karaman Eyaleti’nde Konya’dan sonra Lârende eyaletin öne çıkan bir kentidir. Osmanlı Devleti’nin “1868 Vilâyet Nizamnamesi” ile kullanımda olan şehrin adı resmi olarak Karaman adını almıştır. Çalışmamızın sınırları çerçevesinde tezimizde Karaman yerine Lârende tarihi adını öne çıkararak kullandık.

Lârende şehri Malazgirt Savaşı sonrası Selçuklu akınlarıyla Türk-İslâm yurdu olmuş, Danişmendli hâkimiyeti sonrası II. Kılıçarslan döneminde Türkiye Selçuklu idaresine geçmiştir. Lârende, Selçuklu ülkesinin Kilikya Ermenileri sınırında uç ve tampon bir bölge olarak öne çıkan bir şehir olmuştur. Bu özelliğini I. Alâeddin Keykubad tarafından Kilikya Ermeni Krallığı üzerine yapılan seferlerden sonra almıştır. Taşeli bölgesinin de alınmasıyla şehrin tamamıyla fethi sonuçlanmıştır. Türkiye Selçuklu Devleti’nin Moğol istilâsıyla yıkılış sürecine girdiği dönem Lârende, Karamanoğulları’nın bağımsızlık mücadelesinde öne çıkan bir şehir olmuştur. Selçuklular döneminde başlatılan şehre Türk-İslam kimliği kazandırma çalışmaları Karamanoğulları zamanında devam ettirilmiş imar faaliyetleriyle de desteklenilerek en üst noktaya çıkarılmıştır.

Tezimiz XI.-XV. Yüzyıllar arasında şehre hâkim olan Dânişmendliler, Türkiye Selçukluları, Karamanoğulları’nın bölgeye yönelik idari uygulamaları ve şehri bayındır hale getirmek için yaptıkları icraatları içermektedir. Bu bağlamda şehrin Türk hâkimiyet tesisinde İlhanlılar, Memlûkler ve Eratnalılarla ilişkilere de yer verilmiştir. Çalışma yapılırken şehir içinde ve çevresinde yaşanan siyasi gelişmelerin, olay ve olguların, hakimiyet mücadeleleri ve savaşların etkisi vurgulanmış, bütün bunların Lârende’ye etkisi ortaya konulurken şehrin de oynadığı role dikkat çekilmiştir. Lârende şehrinin

önemli bir tarihi kesitini ortaya koyan bir çalışma olması sebebiyle tezimiz özgün ve önemli bir çalışmadır.

Çalışmamız giriş ve üç ana bölümden meydana gelmektedir. Bu bağlamda giriş kısmında hem kullanılan ana kaynaklar ve araştırma eserler hakkında, hem de şehrin konumu ile Karaman (Lârende) adının menşei hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde şehrin Sultan II. Kılıçarslan tarafından fethi ve Sultan I. Alâeddin Keykubad tarafından idari yapı ve teşkilatın tesis edilmesi ayrıca Karamanoğulları Beyliği'nin kuruluşundan yıkılış evresine kadar Lârende şehrinin Türk-İslâm yurdu özelliği anlatılmıştır. İkinci bölümde Türkiye Selçukluları ve Karamanoğulları döneminde Lârende'nin idari, iktisadi ve içtimai durumu ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkiye Selçukluları ve Karamanoğulları zamanından günümüze ulaşan tarihi yapılar hakkında malumat verilmiştir.

Tez konusunda gerek fikir ve beyanlarıyla gerekse usul ve üslup konusunda yardımlarını aldığım Danışmanım Prof. Dr. Ahmet Sağlam'a teşekkür ederim. Ayrıca tez savunmama katılım gösterip öncesi ve sonrasında bu çalışmanın son halinin oluşmasında kritik noktalarda tavsiyeler veren, bana değerli vakitlerini ayıran Türkiye Selçukluları kısmı için Doç. Dr. Selim Kaya ve Karamanoğulları bölümü adına yardımları dokunan Prof. Dr. Yahya Başkan hocalarıma teşekkür ederim. Tez çalışmam için önem arz eden fakat baskısı olmayan kaynakların temin edilmesini sağlayan Karaman Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü yetkililerine minnettarım. Ayrıca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen annem Fadime, babam Hasan, kardeşlerim Alptekin, Alperen ve Hüseyin'e ayrı ayrı teşekkür ederim.

Burdur 2024

Asil CEYLAN

(CEYLAN Asil, *Türkiye Selçukluları ve Karamanoğulları Zamanında Lârende (Karaman)*, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2024)

ÖZET

Lârende (Karaman) şehri Selçuklu akınlarının fethi sonrası Oğuz boylarının iskânı ile Türk-İslâm yurdu haline gelmiştir. Dânişmendli, Türkiye Selçuklu ve Karamanoğulları Beyliği idaresinde kurulan ve geliştirilen idari-sosyal yapı ve doku Osmanlı döneminde de devam ettirilmiştir. Lârende, Karamanoğulları'nın gerek İlhanlılara karşı bağımsızlık savaşında gerekse Osmanlı ilhakına direniş esnasında yağma ve çapul sebebiyle zarar görmüş, şehirde asayiş ve emniyet sekteye uğramıştır. İlhanlı hâkimiyetini asla kabul etmeyen ve bu yönü ile diğer beyliklerden farklı olarak kendilerini Selçuklu varisi olarak gören Karamanoğullarının haklı davalarında merkezi bir şehir olmuştur. Karamanoğulları'nın Memlûkler, Eratnalılar, Timurlular, Karakoyunlular ve Osmanlı Devleti ile geliştirdikleri politikalar yöre ve bölge siyasetini belirlemiştir, iç ve dış politika bu merkezde yönlendirilmiştir. Lârende siyasi gelişmelerin yanı sıra Mevleviliğin doğuşunda ve yaygınlaşmasında etkin bir rol oynamıştır. Mevlâna Celaleddin Rûmî, Karamanlı Nizâmî, Karamanlı Aynî, Hoca Fakih, Şeyh Alâeddin Ali es-Semerkandî, Molla Fenârî gibi isimler şehirde yaşamış ve her açıdan önemli etkileri olmuştur. Karaman koyunu, atları ve tarımsal ürünlerde üzümleri ve buğdayı meşhurdur. Çalışmamızda Osmanlı öncesi Lârende'nin Türk-İslâm yurdu olduğu dönemi bir bütün olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lârende, Dânişmendliler, Selçuklular, Karamanoğulları

(CEYLAN Asil, *"Karaman during the Time of the Seljuks of Turkey and the Karamanoğlu Dynasty"*, Master's Thesis. Burdur, 2024)

ABSTRACT

During the period following the conquest by the Seljuk Turks, the city of Lârende (Karaman) became a Turkish-Islamic land with the settlement of Oghuz tribes. The administrative and social structure established and developed under the administration of the Danismends, the Turkish Seljuks, and the Karamanids continued into the Ottoman period. Lârende suffered damage and disruption of public order and security due to looting and plunder during both the resistance against the Ilkhanids and the annexation by the Ottoman Empire. As a central city in the just causes of the Karamanids, who never accepted Ilkhanid rule and saw themselves as heirs to the Seljuks, Lârende played a significant role. The policies developed by the Karamanids with the Mamluks, Eratnals, Timurids, Qara Qoyunlu, and the Ottoman Empire shaped regional and local politics, directing both internal and external policies from this center. In addition to political developments, Lârende played an influential role in the emergence and spread of Mevlevism. Figures such as Mevlana Jalaluddin Rumi, Karamanli Nizami, Karamanli Ayni, Hoca Fakih, Sheikh Alauddin Ali al-Semerhandi, and Molla Fenari lived in the city and had significant impacts in various aspects. Karaman sheep, horses, grapes, and wheat are famous agricultural products of the region. Our study examines the pre-Ottoman period of Lârende as a Turkish-Islamic land in its entirety

Keywords: Lârende, Dânişmends, Seljuks, Karamanids

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
SİKKE LİSTESİ	xiii
EKLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
I. KARAMAN COĞRAFYASI ÜZERİNE.....	1
1. Lârende Şehri'nin Coğrafi Konumu	3
2. Karaman Şehrinin Eski Adı Lârende	4
II. TEZİN KONUSU KAPSAMI VE KAYNAKLARI.....	7
1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı.....	7
2. Araştırmanın Önemi ve Amacı	8
3. Araştırma Yöntemi	8
4. Ana Kaynaklar	9
5. Karaman Tarihi Üzerine Yapılan Araştırmalar	11

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKLERİN HÂKİMİYETİNDE LÂRENDE VE SİYASİ YAPISI

1.1. SELÇUKLULAR HÂKİMİYETİNDE LÂRENDE	23
1.1.1. Selçukluların Lârende Şehrini Fethetmesi	26
1.1.2. Lârende'nin Ermenilerin Eline Geçmesi ve Selçuklu Hâkimiyetinin Yeniden Tesisi.....	38
1.1.3. Lârende Şehrinde Selçuklu Devlet İdaresinin Tahkimi	41

1.1.4. Selçuklular Zamanında Lârende Şehri ve Çevresinde Öne Çıkan Gelişmeler	45
1.2. İLHANLILAR HÂKİMİYETİNDE LÂRENDE	50
1.3. KARAMANOĞULLARI HÂKİMİYETİNDE LÂRENDE	53
1.3.1. Nureddin Sofi'nin Faaliyetleri (1230-1231/1255)	58
1.3.1.1. Karamanoğulları Beyliği'nin Ermenek ve Lârende'yi Fethi	62
1.3.2. Karamanoğlu Mehmed Bey Zamanında Lârende (1263-1277)	67
1.3.2.1. Memlûk Sultanı Baybars'ın Anadolu'ya Gelişi ve Elbistan Savaşı	69
1.3.2.2. Alâeddin Siyavuş/Cimri Meselesi ve Lârende	71
1.3.3. Güneri Bey'den Alâeddin Ali Bey Zamanına Kadar Lârende (1277-1361) ..	75
1.3.4. Alaêddin Ali Bey Zamanında Lârende (1361-1393)	83
1.3.4.1. Osmanlı-Karamanoğlu Mücadelelerinde Lârende	84
1.3.4.2. Akçay Savaşı: Lârende'nin, Osmanlı Devleti İdaresine Bırakılması	88
1.3.5. Karamanoğulları Beyliği Son Zamanlarında Lârende (1403-1483)	90
1.3.5.1. II. Mehmet / Bengi Ali Bey Müşterek Saltanatı (1403-1421)	90
1.3.5.2. II. (Taceddin) İbrahim Bey Zamanında Lârende (1421-1464)	93
1.3.5.3. Karaman Beyi Pir Ahmed Bey Zamanında Lârende (1464-1483)	96

İKİNCİ BÖLÜM

LÂRENDE'DE İDARİ TEŞKİLAT, İKTİSADİ VE İÇTİMÂİ YAPI

2.1 LÂRENDE ŞEHRİNİN İDARİ TEŞKİLATI	101
2.1.1. Selçuklular Zamanında Lârende'nin İdari Yapısı	101
2.1.1.1 Lârende Selçuklu Valileri	104
2.1.1.2. Vali Kamerüddin Lala	104
2.2.1. Karamanoğulları Beyliği Zamanında Lârende'nin İdari Yapısı	109
2.2.1.1 Lârende'nin Karamanoğulları Zamanındaki İdari Yapısı	109

2.2.1.2. Lârende Şehri Mahalleleri	112
2.2. İKTİSADİ YAPI	115
2.2.1. Lârende Şehrinde İktisadi Faaliyetler	119
2.2.1.1. Hayvancılık	121
2.2.1.2. Ticaret	123
2.2.1.3. Halıcılık-Kumaş	126
2.2.1.4. Madencilik	128
2.2.2. Karamanoğulları Zamanında Lârende’de Darp Edilen Sikkeler	130
2.3. LÂRENDE’DE DİNİ, İLMİ VE FİKRİ HAYAT	133
2.3.1. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Mevlevilik.....	134
2.3.2. Lârende Şehrinde Öne Çıkan İlim Adamları.....	138

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LÂRENDE’DE MİMARİ YAPILAR

3.1.Karamanoğullarının Saraylarına Dair	145
3.1.1. Lârende Sarayları	148
3.2. Camiler ve Mescitler	152
3.2.1. Saadettin Ali (Ebul Feth) Mescidi	152
3.2.2. Kazımkarabekir Özyurt/Bosala Camii	153
3.2.3. Karaman Aktekke Camii (Mader-i Mevlâna Camii)	154
3.2.4. Karaman Hacıbeyler Camii	155
3.2.5. Dikbasan (Fasih) Camii	156
3.2.6. Yunus Emre Camii/Kirişçi Baba Tekkesi.....	156
3.2.7. Karabaş Veli Camii.....	157
3.2.8. Çelebi Mescidi.....	158
3.3. Medreseler	158

3.3.1. Emir Musa Medresesi	158
3.3.2. Hatuniye Medresesi.....	159
3.4. Türbeler	161
3.4.1. Kızlar Türbesi.....	161
3.4.2. Alâeddin Ali Bey Türbesi.....	161
3.4.3. Emüniddin Demir Gömlek Türbesi	162
3.5. Hanlar-Kervansaraylar.....	163
3.5.1. Kozak Hanı.....	164
3.5.2. Atlas Hanı.....	165
3.5.3 Gelendi Hanı.....	166
3.5.4. Gaferiyat Han.....	166
3.5.5. Han Yeri Han.....	167
3.5.6. Toprak Hanı.....	167
3.6. Hamamlar	167
3.6.1. Hatun Hamamı.....	167
3.6.2. Sekiz/Seki Çeşme Hamamı.....	168
3.6.3. Süleyman Bey Hamamı.....	168
3.7.Köprüler.....	169
3.7.1. Bıçakçı Köprüsü.....	169
3.8. Kaleler	169
3.8.1 Lârende Kalesi.....	169
3.8.1.1. Orta Hisarda Bir Ev: “Dolaşıklar Evi”	172
3.9. İmaretler.....	174
3.9.1. Karamanoğlu İbrahim Bey İmaretİ	174
3.9.1.1. İmaret Çeşmesi.....	177
3.9.1.2. İmaret Türbesi.....	178

SONUÇ	179
KAYNAKÇA	182
SİKKE LİSTESİ	210
EKLER	217
ÖZGEÇMİŞ	234

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.:	Adı Geçen Eser
a.g.m.:	Adı Geçen Makale
a.g.t.:	Adı Geçen Tez
Bkz.:	Bakınız
C.:	Cilt
çev.:	Çeviren
d:	Doğum Tarihi
Dr.:	Doktor
Dü.:	Düzenleyen
ed.:	Editör
H.:	Hicri
km.:	Kilometre
KMÜ:	Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi
M.Ö.:	Milattan Önce
M:	Miladi
MEB İA.:	Milli Eğitim Basımevi İslam Ansiklopedisi
MEB Yayınları:	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
NEÜ:	Necmettin Erbakan Üniversitesi
ö:	Ölüm Tarihi
Prof.:	Profesör
s.:	Sayfa
S:	Sayı
SBE:	Sosyal Bilimler Enstitüsü

T. C.: Türkiye Cumhuriyeti
TDV İA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK: Türk Tarih Kurumu
USAD: Selçuklu Araştırmaları Dergisi
vd.: Ve diğerleri
Yay. Haz.: Yayına Hazırlayan

SİKKE LİSTESİ

Sikke 1: Hicri 699/Miladi 1299-1300 tarihli darp yeri Ermenek olan Mecnüddin Mahmut Bey devrine ait sikke

Sikke 2: Hicri 710/ Miladi 1310-1311 tarihli darp yeri Ermenek olan Bahaeddin Musa Bey devrine ait Memluk Sultanı En-Nasr Muhammed adına bastırılmış sikke

Sikke 3: H. 710/Miladi 1310-1311 tarihli darp yeri Lârende olan Bedreddin I. İbrahim Bey devri Memluk Sultanı En-Nasr Muhammed adına basılan sikke

Sikke 4: H. 710/Miladi 1310-1311 tarihli darp yeri Lârende olan Bedreddin I. İbrahim Bey devri Memluk Sultanı En-Nasr Muhammed adına basılan sikke

Sikke 5: Hicri 790/ Miladi 1390 tarihli darp yeri Lârende olan aslan figürlü mangır sikke

Sikke 6: Karamanoğlu II. Mehmet Devrine ait Timur adına Lârende de basılmış tarihsiz sikke

Sikke 7: Hicri 823/ Miladi 1421 tarihli Ali bin Karaman'a ait darp yeri Lârende olan sikke

Sikke 8: Tarihsiz darp yeri Lârende olan ve üzerimde Ala-i yazan sikke

Sikke 9: Tarihsiz darp yeri Lârende olan Alâeddin Ali Bey devrine ait sikke

Sikke 10: Hicri 822/ Miladi 1419-1420 tarihli Ali Bin Alaeddin Bey tarafından Memlük Sultanı El-Müeyyed adına bastırılan sikke

Sikke 11: H. 699 tarihli Lârende'de basılan İlhanlı hükümdarı Gazan Han adına sikke

Sikke 12: H. 762 tarihli Lârende'de basılmış Eratnalılar adına basılmış sikke

EKLER LİSTESİ

- EK. 1** Türkiye Selçuklu Devleti En Geniş Sınırlar Haritası
- EK. 2** Karamanoğlu Beyliği En Geniş Sınırlar Haritası
- EK. 3** Karaman/Lârende Sınırları ve Komşu Şehirler
- EK. 4** E. J. Davis'in Karadağ ve Karaman'ı Gösteren Gravürü
- EK. 5** Karaman'ın XVI.Yüzyıldaki Genel Görünüşü Tasviri
- EK. 6** J. E. Davis'in 1875 Yılı Karaman ve Kalesi Tasviri
- EK. 7** Adam Hook'un, 14.Yüzyıl Ortalarında Karaman Kalesi Tasviri
- EK. 8** Karaman Ogun Kuşu
- EK. 9** Karamanoğlu Beyliği'nin İlk Yurtları Haritası
- EK. 10** Karaman Şehri, İç Kale ve Orta Hisar Görünüm
- EK. 11** Karaman Kalesi Surları ve Genel Görünüm
- EK. 12** Karaman Hatuniye Medresesi
- EK. 13** Bucakkışla Köprüsü
- EK. 14** Alâeddin Ali Bey Kümbeti
- EK. 15** Karaman Emir Musa Bey Türbesi
- EK. 16** Karaman Kızlar Türbesi
- EK. 17** Karaman Emüniddin Bey (Demir Gömlek) Kümbeti
- EK. 18** Karaman Saadettin Ali (Ebul Feth) Mescidi
- EK. 19** Karaman Hacı Beyler Camii
- EK. 20** Karaman Hacı Beyler Camii Taç Kapısı
- EK. 21** Karaman Aktekke Camii
- EK. 22** Karaman II.İbrahim Bey İmareti
- EK. 23** Karaman II.İbrahim Bey İmareti Türbesi ve Çeşmesi
- EK. 24** Gelendi Han
- EK. 25** Ayrancı Atlas Han
- EK. 25** Han Yeri Han
- EK. 26** Kozak Hanı

EK. 28 Toprak Hanı

EK. 29 Dolaşıklar Evi Planı

EK. 30 Dolaşıklar Evi Fotoğrafları

EK. 31 Dolaşıklar Evi İçten Görünüm

GİRİŞ

I. KARAMAN COĞRAFYASI ÜZERİNE

Anadolu, eskiçağlardan beri tarihi süreç içerisinde farklı toplum ve topluluklar tarafından kurulan, bayındır ve yerleşim yeri haline getirilen şehirler ortaya çıkmıştır. Özellikle siyasi ve askeri olaylar bu şehirlerin oluşmasına katkı sağlayan en önemli faktördür.¹ Ortaçağ Anadolu'sunda şehirlerin kuruluş noktasında güvenliğe ve dış tehditlere karşı korunaklı olmasına dikkat edilmektedir. Ayrıca iâşe bakımından şehre yerleşecek halkın geçimini sağlayabileceği bölgeler tercih edilmiştir. Ulaşımdan dolayı gıdaların bir yerden başka yere taşınması zor olduğu için tarım ve hayvancılık yapılabilecek yerlerde olması istenmektedir.²

Şehirler, toplumsal yaşamın sürdürüldüğü siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda faaliyetlerin yoğun olduğu yerleşim mekanlarıdır.³ Şehir kavramını Tuncer Baykara, sadece tarıma bağlı olmayan sanatsal üretim yapılan, idarecilerin yaşadığı iskanın yapıldığı, çevresi surlarla çevrili yerler olarak tanımlamaktadır.⁴ Şehirler üretim merkezinin dışında tüketim yapılan, savunma mekanizmasına sahip ticari işlerin yapılması için pazaryeri olan ve bünyesinde sanayi kollarını da barındıran mekanlardır. Bu mekanlarda bir arada yaşama tecrübesi olan insanlar sosyal ve medeni varlıklar olarak tanımlanmaktadır. Şehirlerde bu varlıkları bir arada tutan mekân olarak açıklamaktadır.⁵ Ünlü Sosyolog Max Weber, bir yere şehir statüsü verilebilmesi için dört özellik aramaktadır: İlki, şehrin korunaklı olması yani surlarla çevrili olması, ikincisi pazaryerine sahip olması, üçüncüsü kendine has hukuk kurallarına sahip olması, sonuncusu ise toplumsal birlik ve beraberliğin olması gerektiğini ifade etmektedir.⁶

¹ Tülay Metin, *Selçuklu Çağında Yaşamak*, Kronik Kitap, İstanbul, 2020, s. 19

² Abdullah Bakır, "Ortaçağda Bir Türkiye Selçuklu Kenti Uluborlu", S. 30, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2013, s. 55

³ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Şehir", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2010, s. 441-446.

⁴ Tuncer Baykara, *Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi (XI-XIV. Yüzyıllar)* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2014, s. 93.

⁵ Metin, 2020, s. 12.

⁶ Özkan Açıkgöz, "Şehir, Şehir Toplumu ve Şehir Sosyolojisi", *Istanbul Journal of Sociological Studies*, S. 35, 2007, s. 60-62.

Dünyada var olmuş toplumlar farklı şehirleşme aşamaları geçirmiş ve bu aşamalar doğrultusunda kendilerine özgü şehirler kurabilmişlerdir. Bu farklılaşma siyasi, sosyal, kültürel, dini etkinin coğrafya ve mekan unsurlarıyla birleşmesiyle oluşmuştur. Yani şehirleşmek demek bir bakıma kültürel birikimin insanların bir arada yaşama tecrübesiyle harmanlanması, şehirler de coğrafi şartlarda bağlantılı olarak sosyal ve ekonomik etkenler sonucunda birçok meslek erbabının geliştiği ve değiştiği merkezler olarak ifade edilebilir.⁷ Bir şehrin kurulmasının altında pek çok sebep yatabilir. Örneğin fethedilen bir yeri ele geçirdikten sonra orayı elde tutmak, askeri anlamda üsler kurmak veya komşu bir devletle tampon bölge oluşturmak için ordugâh şehri haline getirilebilir. Fethedilen bölgeyi ekonomik olarak tasarruf etmek oradan vergi alarak devleti kalkındırmak için kullanılabilir. Fethedilen bölgeyi bir Türk-İslam şehri haline getirmek gibi amaçlar olarak değerlendirilebilir.⁸

Müslümanlar dolayısıyla Türkler fethettikleri şehirlerin zenginliklerini korumuş, bulundukları coğrafyaları bayındır hale getirip medenileştirmişlerdir. Müslümanlar sömürgeci faaliyetlere girişmemişlerdir. Endülüs Emevîlerinin ve Babürlerin faaliyetleri ve eserleri bu konuya örnek olabilir. Örneğin İspanya Gırnata'da El Hamra Sarayı Endülüs Emevîlerinin Hindistan Akra'da Tac Mahal Müslümanların sömürü amacı olarak değil şehirleri bayındır hale getirmek için yaptığı eserlerdir. Bu eserler İslam'ın aynı zamanda doğudan batıya imzalarıdır. Müslümanların varlık gösterdiği Medine, Şam, Bağdat, Kahire, Kurtuba, Gırnata, Semerkant, Buhara, Sivas, Konya ve İstanbul gibi merkezler ilim, kültür, sanat, mimari alanda öne çıkan birer medeniyet merkezi olmuşlardır.⁹

1071 Malazgirt Savaşı zaferinden sonra Türk boyları Anadolu topraklarında fetih hareketine başlamıştır. Buna karşılık Anadolu'nun Türk yurdu haline gelmesi sonucunda Avrupa Doğu'nun zenginliklerine ulaşmak, kaybedilen Bizans topraklarına sahip çıkmak için Haçlı seferleri başlatmıştır. Bu kapsamda özellikle II. Haçlı Seferleri sonucunda Batılılar, Anadolu'ya "*Türkiye*" demişlerdir. Zamanla Türklerin yurdu olarak anılmaya başlanan bu coğrafyada yerleşimler artmaya başlamıştır. Şehirlerin su kaynaklarına

⁷ İbrahim Sarıçam ve Seyfeddin Erşahin, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2018, 277.

⁸ Sarıçam ve Erşahin, 2018, s. 279-280.

⁹ Sarıçam ve Erşahin, 2018, s. 76.

(akarsu, göl, deniz gibi su kütlelerine) yakın olması önemlidir. Şehir konumları daha çok dağların arasında veya dağların eteklerinde bulunmaktadır. Bunun dışında ovalar veya platoların üzerine kurulan şehirler de bulunmaktadır. Bu özellik bakımından Lârende, Toroslar arasında kalmış etrafı nehirlerle çevrili olması plato özelliği kazandırmakta ve ovalık araziye sahip bir şehir olarak karşımıza çıkmıştır.

1. Lârende Şehri'nin Coğrafi Konumu

Lârende, 37.11 Kuzey enlemleri ile 33.15 Doğu boylamları arasındaki coğrafi konumda yer almaktadır.¹⁰ Lârende kuzeyde Konya Ovası, güneyde Toros Dağları ile Ermenek, Mut ve Silifke ile paralellik gösteren Göksu Irmağı'nın kuzeyi, doğuda Ereğli ile Bolkar dağları, batıda ise Seydişehir ile Alanya ile kesişen topraklar üzerinde konumlanmaktadır.¹¹

Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya ile Anadolu'nun güney sahilleri Antalya ve Mersin arasında yer teşkil eden Lârende'nin deniz seviyesinden yüksekliği 1038 metredir. Özel konumu itibariyle Orta Anadolu şehri olan Lârende, Orta Toros dağ silsilesinin de kuzeyine düşmektedir.¹² Akdeniz sahillerinden Silifke'den içlere doğru Mut, Lârende ve Konya'ya bağlanan tarihi ticaret yoluyla Akdeniz bölgesini, İç Anadolu'ya bağlamaktadır. Bu ticaret yolu Sertavul Geçidi'dir.¹³ Bu geçitle bir bakıma Taşeli Platosundan kuvvetli Toros Dağları aşılarak, Konya ve Lârende Ovalarına ulaşılmaktadır. Lârende ayrıca Batı Toroslar ile Orta Torosların kesiştiği noktada Göksu Nehri ile ayrılmış bir arazide yer almaktadır.¹⁴ Osman Gümüşçü'ye göre Lârende, Orta Torosların bir anda yön değişikliği yapıp V harfi çizmeye başladığı dar bir noktada yer aldığını bildirmektedir. Bu görüşünü de verdiği haritayla da göstermektedir.¹⁵

¹⁰ "İlin Coğrafi Bilgileri", 7 Eylül 2023, <http://www.karaman.gov.tr/ilin-cografi-bilgileri/>

¹¹ Metin Tuncel, "Karaman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul 2001, s. 444-447; J. H. Kramers, "Karaman", *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul 1977, s. 309; Gaffar Totaysalgır, *Karaman (Lârende) Tarihi İncelemeler*, Yeni Kitab Basımevi, Konya 1944, s. 1.

¹² Ahmet Gümüştop, Karamanoğlu Beyliği Dönemi Lârende (Karaman) Şehri Vakfiyeleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019, s. 7.

¹³ Tuncel, "a.g.m.", s. 444; Kürşat Bardakçı, "Antikçağ'da Konya Ovasını Taşeli Platosuna Bağlayan Yollar", *Akademik Sosyal Araştırmalar*, S. 3, 2018, s. 43.

¹⁴ Osman Gümüşçü, *XVI. Yüzyıl Lârende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, Yayınları, 2001, s. 101.

¹⁵ Gümüşçü, 2001, s. 15.

Lârende coğrafyasında iki farklı iklim özelliği görülmektedir. Lârende'nin kuzey ve doğusunda karasal iklim hakimdir. İklim özellikleri bakımından yazları sıcak ve kuraktır. Kışları ise soğuk ve kar yağışlı geçmektedir. Batısında ve güneyinde Göksu Nehri ve Orta Toroslarla ayrıldığı için coğrafi şartlardan etkilenerek Akdeniz iklimi görülmektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık yağışlı geçmektedir.¹⁶ Bu kapsamda Lârende'de yer şekilleri bakımından bölgeyi ayıran Toroslar ve Göksu Nehri sebebiyle merkezinde Karasal iklim görülürken; güneyinde Ermenek'i de içine alan taraflarda ise Akdeniz iklimi görülmektedir.

“Karadağ” Lârende'nin, kuzey yakasına denk gelen Çumra sınırında yer teşkil eden sönmüş halde varlık gösteren bir volkanik dağdır. Dağ Çumra Ovası ile Karaman Ovası arasında sınır teşkil etmekte iki ovanın arasında yükselmektedir. Aynı zamanda iki ovayı da birbirinden ayırmaktadır.¹⁷

“Kılbasan Ovası”; Konya ve Ereğli Ovalarının güneye doğru uzantısı konumunda bulunan ovalık araziye verilen isimdir. 1010 metre yüksekliktedir.¹⁸ Karadağ'ın doğusunda yer alan bu topografik arazinin üç tarafı sular ve nehirlerle çevrilmesi Lârende şehrine plato özelliği kazandırmaktadır.¹⁹ Bu bağlamda Lârende'de sönmüş bir volkanın olması, etrafı nehirlerle çevrilmesi şehrin topraklarını bereketli hale getirmektedir.

2. Karaman Şehrinin Eski Adı Lârende

Lârende şehrinin tarihsel kökeni incelendiğinde Luwi olarak adlandırılan toplumun²⁰ bölgede yaşadığı bilinmektedir. Bölgede uzun süre varlıklarını sürdüren Luwiler aynı zamanda bölgenin coğrafi yapısını göz önüne alarak “Lârende” adını

¹⁶ Mehmet Değerli, “Karaman’da Yaş Sebze ve Meyve Üretim Potansiyelinin Coğrafi Temelleri” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Karaman, 2011, s. 24.

¹⁷ Mehmet Kurt, “Karadağ-Mahalaç Tepesi (Karaman) Üzerine Bir Araştırma”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S. 15/24 (Yıl 2013), s. 39.

¹⁸ Gümüüşçü, 2001, s. 27

¹⁹ Gümüüşçü, 2001. s. 20.

²⁰ Luwiler/Luviler topluluğu kökeni itibarıyla Hint-Avrupa kökenli bir halktır. M. S. Üç Binli yılların sonları ile M. Ö. İki bin yıllarının başlarında Anadolu'ya gelerek yerleşmiştir. Yerleştikleri coğrafya Hititlerin cenubuna düşen İç Anadolu coğrafyasının güneyi ve güney batısı topraklarıdır. Yani İç Anadolu'nun kuzeyinde Hititlerin yurdu yer teşkil ederken, güney ve güneybatısı ise Luwilerin yurdu. Günümüzde bu coğrafya Antalya, Konya ve Adana arasındaki üçgeni kapsayan coğrafyalardır. Bkz. Kürşad Bardakçı, “İki Dil, İki Halk, Tek Coğrafya: Luvi-Arami İlişkileri (MO 1050-750)”, *Universal Journal of History and Culture*, C. 2, S. 1, 2020, s. 79-80.

vermişlerdir. Karamanoğulları Beyliği kurulana kadar bölge Lârende olarak adlandırılmıştır. Karamanoğulları'nın kurucusu olan Karaman Bey ismine ithafen Lârende'nin yanında "Karaman" adı da kullanılmaya başlanmıştır.²¹ Şehir Osmanlı devleti hakimiyetinde tahriri yapılarak sonradan içerisine birçok şehrin katıldığı bir eyalet birimi haline getirilmiştir. Lârende kelimesi burada sadece şehri kapsarken Karaman ise diğer şehirlerle beraber eyalet ismini ifade etmektedir. Karaman ismi bu zamanda beyliğin adını kapsayan Karaman ismiyle bağdaştırılarak kullanılmıştır.²² Sonuç olarak Türk nüfuzunun artması ve Karamanoğulları Beyliği'nin kurulması ile bölge "Karaman" olarak yeniden adlandırılmıştır. Günümüzde halen bölge Karaman olarak bilinmektedir.

Bilge Umar göre Lârende kelimesinin kökeni Luwi dilinden gelmektedir. Lara²³ ve Wanda kelimeleriyle oluşturulmuş bir kelimedir.²⁴ Eskiçağda Laranda ismi bir ırmağın yığıldığı kum birikintisinden meydana gelmiş arazilere sahip Larissa şehirlerinde karşılaşılmaktadır.²⁵ Wanda kelimesi de Luwi dilinde "-lı," "-sı" eki alarak kendinden önceki kelimeye eklenmektedir. Wana kelimesi de kelimeye ilgi, aitlik, mensubiyet bildirir ya da yöresi, ülkesi ismiyle de söylenir.²⁶ Bu bilgiler ışığında Lar (a)(w)anda, Lar (a)(w)ana kelimeleri zamanla değişime uğrayarak Laranda kelimesi ortaya çıkmıştır. Bu ismin verdiğimiz bilgileri değerlendirdiğimizde kum ülkesi, kum yöresi ya da kumlu kelimesi ortaya çıkmaktadır. Yani Luwiler şehrin coğrafi yapısında ovalık arazinin kumlu olması sebebiyle bu ismi şehre vermişlerdir.

W. Ramsey, Laranda/Lârende şehri M.Ö. 371-372 yıllarında Lykaonia şehirlerinden biri olarak gösterilirken bu şehri tanıtarak Hristiyan halkın yaşadığı bir şehir olarak gösterir ve şimdilerde ise isminin Karaman olduğunu belirtmiştir.²⁷ Lârende ismini Hititler döneminin Lanta ve Lalanta şehirleriyle eşleştiren yabancı kökenli araştırmacılar da bulunmaktadır. Araştırmacılar şehir için aynı zamanda Laranda'da demektedir.²⁸ Hitit

²¹ Mehmet Akif Erdoğan, "Karaman Vilayetinin İdari Taksimatı", Ed. Halil İnalcık, Nejat Göyünç, Heath W. Lowry, İsmail Erünsal, Osmanlı Araştırmaları, C. XII, İstanbul, 1992, s. 425.

²² Erdoğan, 1992, s. 425.

²³ Günümüzde Antalya ilinde "Lara" olarak adlandırılan bölge bulunmaktadır. Bu bölge tarihte Luwi sınırları içinde kalmaktadır. Kelime kullanımı bakımından günümüzde "Lara" bölgesinin coğrafi özellikleri ile Luwilerin kullandığı "Lara" kelimesinin anlamı birbiriyle örtüşmektedir.

²⁴ Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 507.

²⁵ Umar, 1993, s. 506-507.

²⁶ Umar, 1993, s. 817-818.

²⁷ W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev. Pektaş Mihri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960, s. 571.

²⁸ Gümüşçü, 2001, s. 32.

kralı Tuthaliya zamanında ana Hitit topraklarına bağlı Aşağı Ülke olarak bakılan coğrafyada baş belası gördükleri Lalanda halkı ile mücadeleye girişmiştir. Zira Lalanda halkı isyan etmiştir. Tuthaliya da bu isyanı bastırıp tüm coğrafyaya yayılmasını önlemiştir.²⁹ Burada da Lârende kelimesini karşılayan Lalanda kelimesi geçmekte olduğu görülmektedir.

Bu konuyla ilgili İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın da farklı bir görüşü bulunmaktadır. Uzunçarşılı, "Talaranza" kelimesinden yola çıkarak bu ismin zamanla Türkçeleşerek kelimenin Lârende'ye dönüştüğünden bahsetmektedir.³⁰ Uzunçarşılı bu görüşünü dayandığı bir kaynak belirtmemiştir. Bu kelime dönüşüme uğradıysa eğer Talaranza kelimesindeki baştaki "ta" eki düşerek "Laranza" kelimesi halini almıştır. Kelimenin Lârende ya da Laranda'ya dönüşmesi Arapça'da bulunan "Dad (ض)" harfinin d-z okunmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Lârende ismi ile ilgili ana kaynaklarda bilgiler geçmektedir. Bu hususta Ömeri, Rum diyarı hakkında bilgi verirken "*Meşhur şehirlerinden birisi de Lârende'dir. Bu şehir oldukça büyük bir şehirdir*" demektedir.³¹ Lârende adı İbn Battûta da şöyle zikredilmiştir. "*Konya'dan çıktık. Art arda sıralanan bahçeleri ve gür suları ile ünlenen Lârende'ye doğru yola koyulduk.*"³² Bu hususta başka bir kaynak Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdi, Karaman vilayeti olarak ifade etmektedir.³³ El Mazenderani tarafından kaleme alınan *Risale-i Felekiye* adlı eserde İlhanlı Devleti mali işleriyle alakalı malumatlar elde edilmektedir. Bu konu hakkında "Ucat" yani uç beylikler olarak ifade edilen kısımda Karaman şehri de geçmektedir.³⁴ Şehabeddin Tekindağ da Karamanoğulları üzerine yazdığı doktora tezinde şehrin adını şu şekilde ifade etmekte; "*Torosların eteğinde uzayan bir ovanın içinde bulunan şehir, Karamanoğullarının ilk mühim şehirlerinden biri*

²⁹ Trevor Bryce, *Hitit Krallığı*, çev. Kutluk İrem, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2023, s. 438-439.

³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Bey'in Karaman İmaretı Vakfiyesi", *Belleten*, S. 1, 1937, s. 57.

³¹ Şihabeddin b. Fazlullah El-Ömerî, *Mesâlikü'l Ebsâr (Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım)*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2019, s. 170.

³² Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2021, s. 283.

³³ Aziz B. Erdeşir-i Esterâbâdi, *Bezm u Rezm (Eğlence ve Savaş)*, çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 69.

³⁴ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı)*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2019, s. 65-75.

olmuştur” demektedir.³⁵ Karamanoğulları hakkında en mühim kaynak olan Şikârî, şehirle alakalı bilgi verirken Karaman yerine daha çok Lârende kelimesini kullanmaktadır.

Karaman kelimesine baktığımızda ise Şemseddin Sami’nin, *Kamus’ı Türki* adlı sözlüğünde “oldukça esmer ve kara adam” olarak izah edilmektedir.³⁶ Besim Atalay’da, Şemseddin Sami’nin “kara adam” ifadesini kabul etmektedir.³⁷ Faruk Sümer ise kara kelimesi ile man kelimesinin birleşmesinden oluştuğunu değerlendirmektedir.³⁸ Şemseddin Sami tarafından Türkiye Selçukluları yıkıldıktan sonra ortaya çıkan beylik statüsünde gördüğü ve idaresinde beylerin etkili olduğu işaret edilmekte ve Konya coğrafyasına da hâkim, İçel ile Antalya arasındaki coğrafyaya verilen isim olarak da tanımlanmaktadır.³⁹

II. TEZİN KONUSU KAPSAMI VE KAYNAKLARI

1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Şehirler üzerinde yaşamış olan milletlerin izlerini taşımaktadır. Bu izler milletlerin tarihinin aydınlatılmasında rol oynamaktadır. Lârende şehri hakkında hazırladığımız tez çalışmamızla şehre hakim olan Türkiye Selçukluları ve Karamanoğulları Beyliği’nin günümüze kadar ulaşan tarihi yapılarından bahsederek bu hususa dikkat etmeye çalıştık. Bu bakımdan tez çalışmamızda 1067 yılında Selçuklu komutanı Afşin Bey’in Lârende taraflarına seferinden 1483 yılında şehrin Karamanoğulları Beyliği’nden Osmanlı Devleti’ne tamamen geçişine kadarki süreç ele alınmıştır. Bu bağlamda şehre hâkim olan Dânişmendliler, Türkiye Selçukluları, İlhanlılar ve Karamanoğullarından bahsedilmiştir.

Tez çalışmasında şehrin siyasi yapısı kapsamında Dânişmendliler Beyliği’nden Türkiye Selçuklu Devleti’ne; Türkiye Selçuklularından da Karamanoğulları Beyliği’ne geçiş süreci anlatılmıştır. Moğol İstilasının Anadolu üzerindeki olumsuz etkiler ile yaşanan ve ortaya çıkan durum ifade edilmiştir. Bu kısım ele alınırken İlhanlılar Devleti ve hanlarının Lârende’ye yönelik politikalarına da yer verilmiştir. Bu tez çalışmasında

³⁵ M. C. Şehabeddin Tekindağ, “13-15 İnci Asırda Cenubî Anadolu Tarihine Aid Tetkik: Karaman Beyliği”, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1947, s. 104.

³⁶ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türki (Latin Harfleriyle)*, İdeal Kültür & Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 827.

³⁷ Besim Atalay, *Türk Büyükleri veya Türk Adları*, ed. Pehlivan Gürol Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2021, s. 148.

³⁸ Faruk Sümer, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları I*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1999, s. 150.

³⁹ Şemseddin Sami, 2017, s. 827.

Karaman çerçevesinde şehrin siyasi, sosyo-ekonomik, idari ve mimari özellikleri ele alınmıştır. Bu bağlamda konu ile ilgili ana kaynak, araştırma eserleri, makaleler, doktora ve yüksek lisans tezleri ve kitabeler üzerinden literatür taraması yapılmıştır. Tez çalışması hazırlanırken iki hususa dikkat edilmiştir. İlk husus farklı dönemlerdeki kaynakları bir araya getirmeye çalışmak, ikinci husus Türkiye Selçukluları ve Karamanoğulları Beyliği'ne dair yazılı kaynaklar ve çalışmaları Karaman hakkında değerlendirmeye almaktır. Bu kapsamda mevcut çalışmalara katkı sağlamak adına bir şehir tarihi yazmaya çalışılmıştır.

2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Lârende yani günümüzde Karaman Selçuklu akınlarıyla Türk-İslam yurdu yapılan önemli kentlerden birisidir. Lârende, Karamanoğulları Beyliği merkezi olarak öne çıkmış zamanla beylik ve Osmanlı döneminde Türk-İslam kültür ve medeniyetiyle gelişme göstermiştir.

Tez çalışmamız Lârende tarihi açısından iki hususu öne çıkaran bir araştırmadır. Öncelikle “Karaman” kent tarihi üzerine Osmanlı öncesi dönemi kapsayan çalışmaları bir bütün olarak ele alınmasıdır. Diğer “Karaman” ve çevresinin Türk-İslam yurdu olmasının fetih ve iskân merkezinde değerlendirilmesidir. Lârende'nin fethi kapsamında askeri faaliyetler sonra iskânla Türk-İslam şehri olmasını sağlayan mimari eserler çalışmamızda bir bütün olarak ele alınmıştır.

Tez çalışmasının literatürdeki önemi şehrin Dânişmendliler Beyliği tarafından fethi konusu ilk kez geniş kapsamda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Türkiye Selçuklu egemenliğine geçiş tarihi saptamaya çalışılmıştır. En sonunda da Karamanoğulları Beyliği tarafından ele geçirilmesi süreci anlatılmıştır. Bunun yanı sıra önemi daha önce Karamanoğulları Beyliği adına daha çok siyasi tarihi anlatılan eserlere ek olacak şekilde Lârende özelinde beyliğin sosyo-ekonomik yapısı da ele alınmıştır. Ayrıca bu çalışmada Lârende’de görev yapan Selçuklu valileri, Lârende’de inşa edilmiş hanlar ve diğer mimari eserlere bir bütün halinde ilk defa bu çalışmada yer verilmiştir.

3. Araştırma Yöntemi

Tez çalışması hazırlanırken yöntemimiz öncelikle yüksek lisans çalışması olacağı için bu konuda daha önce bir çalışmanın yapıp yapılmadığı YÖK Tez Merkezi üzerinden taranarak kontrol edilmiştir. Yine Google Akademik üzerinde de taranarak konumuz belirlenmiştir. Çalışma konusu belirlendikten sonra bu kapsama giren diğer araştırmacıların şehir tarihleri de incelenerek içindekiler planımız oluşturulmuştur. Daha sonra literatür taraması yapılarak eserler toplanmaya başlamıştır. Bu bağlamda konu ile ilgili ana kaynak, araştırma eserleri, makaleler, doktora ve yüksek lisans tezleri ve kitabeler üzerinden literatür taraması yapılmıştır. Çalışmamız adına toplanan eserler daha çok Arapça, Farsça, Ermenice, Süryanice ve Latince kaynaklarının tercümeleri olmuştur. Özellikle Türkiye Selçukluları zamanında devletle temasa geçen milletlerin ya da devletin kendi bünyesinde yetiştirdiği ilim adamlarının eserlerinden faydalanılmıştır. Bu bağlamda özellikle Karamanoğulları Beyliği'nin tarihini ele alan Şikari'nin *Karamannamesi* tarih belirtmediği için diğer kaynaklarda bilgilerle teyit edilip elde edilen bilgiler kullanılmıştır. Daha sonra yazım aşamasına geçilmiş elde edilen bilgiler belirlenen plan dahilinde tasnif edilerek her bir husus ilgili yerlerde kullanılarak bu çalışma ortaya koyulmuştur.

4. Ana Kaynaklar

Tez çalışmasında kullanılan en önemli ana kaynaklarından birisi İbn Bîbî'nin, *el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fî'l-umûri'l-'Alâ'iyye*⁴⁰ adlı eseridir. Vekâyinâme tarzında yazılan eser Türkiye Selçukluları zamanından günümüze ulaşan kaynaklar arasındadır. Eser, 1192-1280 arası Türkiye Selçukluları siyasi tarihini ele almaktadır. Dolayısıyla I. Gıyâseddin Keyhüsrev devrinden III. Gıyâseddin Keyhüsrev devrine kadar tahtta geçen sultanların fetihleri, diğer devletlerle ilişkileri ve dönemin sosyal olayları anlatılmaktadır. Bu kapsamda eserde tez konusunu ilgilendiren kısımlardan; Alâeddin Keykubad'ın, Çukurova Ermenileri üzerine seferi ve detayları, Nureddin Sofi ve Karaman ailesi üzerine detaylar, Karamanoğlu Mehmet Bey'in faaliyetleri, Cimri Vakası, Sultan Baybars'ın

⁴⁰ İbn Bibi (El Hüseyin B. Muhammed B. Ali El-Caferi Er Rugadi, *El-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fî'l-Umûri'l-'Alâ'iyye (Selçukname)* I. Çev. Mürsel Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fî'l-Umûri'l-'Alâ'iyye Selçukname*. çev. Mürsel Öztürk. Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2020. İbn Bibi, *İbn Bibi'nin Farsça Selçuknamesinden Anadolu Selçuki Devleti Tarihi*, Edi. Feridun Nafiz Uzluk. Çev. M. Nuri Gencosman. Uzluk Basımevi. Ankara, 1941.

Anadolu seferi ve Baycu Noyan'ın Anadolu üzerindeki faaliyetleri konularında yararlanılmıştır.

Türkiye Selçuklu Devleti dönemini ele alan bir diğer ana kaynak Kerîmüddin Mahmud Aksarâyî'nin *Müsâmeretü'l-ahbâr ve müsâyeretü'l-ahyâr*⁴¹ adlı eseridir. Eser dört bölümden oluşmaktadır. Eserin ilk iki bölümü Türkiye Selçuklu Devleti öncesini, üçüncü bölümü Büyük Selçuklu Devleti'nden II. Gıyâseddin Keyhüsrev devrine kadar süregelen olayları anlatmaktadır. Dördüncü bölümde XIII. Yüzyılın ikinci yarısından XIV. Yüzyılın ilk yarısına kadar bir asırlık dönemden oluşmaktadır. Aksarayı bu dönemde devlet memurluğu da yaptığı için kendi gözlemleri ve şahit olduklarını aktarmaktadır. Aksarayı'nın eserinde geçen bilgiler diğer kaynaklarda da geçen bilgilerle teyit edilmiştir.⁴² Bundan dolayı karşılaştırmalı tarih açısından güvenilir kaynaklar arasında yer aldığı söylenebilir. Özellikle eserinde anlatılan Hatiroğlu İsyanı bu çalışmamız için önemlidir. Ayrıca Melun Cimri kavramıyla isyancı olarak gördüğü Karamanoğlu ayaklanması, Sultan Baybars'ın Anadolu'ya gelmesi ile gelişen olaylar, Sülemiş İsyanı'na dair bilgiler ve Karamanoğullarının Konya istilaları konusunda eserden istifade edilmiştir.

Karamanoğullarından Alâeddin Ali Bey devrinde yaşayan Yârcânî *Karaman Şehnâmesi* adlı eseri yazmıştır. Yarcani'nin eseri Şikari tarafından tamamlanmıştır. Şikârî tarafından tamamlanan Yarcani'nin eseri günümüzde *Karamannâme*⁴³ olarak bilinmektedir. Eserde Karamanoğulları Beyliği'nin kökeni, kuruluş evresi, Ermenek, Lârende, Konya, Ereğli ve Anamur gibi şehirlerin fethi, Karaman beylerinin seferleri, avları ve faaliyetleri anlatılmaktadır. Eserin en önemli kısmı Alâeddin Ali Bey'in tahtta çıkması, kahramanlıkları, fetihleri ve diğer komşu devletlerle olan mücadeleleri bahsetmesidir. Alâeddin Ali Bey sonrası Timur devrinde hüküm süren Karaman beyleri kısaca ifade edildikten sonra beyliğin ortadan kaldırılması süreci değerlendirilmiştir.⁴⁴ Şikârî eserinde “kıymetli Yarcânî'nin eserini çevirdim” demektedir.⁴⁵ Ayrıca eser

⁴¹ Kerîmüddin Mahmud-i Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000), s. XIII.

⁴² Aydın Taneri, “‘Müsâmeretü'l- Ahbâr'ın Türkiye Selçukluları Devlet Teşkilatı Bakımından Değeri’”, *Tarih Araştırmaları Dergisi* 4, S. 6 (1966): s. 128-131.

⁴³ Şikârî, *Karamannâme (Zamanın Kahramanı Karamaniler'in Tarihi)*, çev. Metin Sözen ve Necdet Sakaoğlu, Karaman Valiliği- Karaman Belediyesi, İstanbul, 2005.

⁴⁴ Sara Nur Yıldız, “Şikârî”, C. 39, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2010, s. 162-163.

⁴⁵ Şerafettin Güç, *Şikârî'nin Dilinden Karamanoğulları Tarihi (Gargara- 2016)*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2016.

Karamanoğulları Beyliği'ni övücü mahiyette, Osmanlı Devleti'ne karşı muhalefet eden bir tarzda yazılmıştır.

Şikârî'nin eserinin en eski çevirisini M. Mesud Koman 1946 yılında yapmış ve bu çeviri "*Şikârî'nin Karamanoğulları Tarihi*"⁴⁶ olarak basılmıştır. İkinci çeviri Necdet Sakaoğlu-Metin Sözen çevirisi olarak "*Karamannâme*"⁴⁷ ismiyle 2005 yılında basılmıştır. Aynı eser Şerafettin Güç tarafından "*Şikârî'nin Dilinden Karamanoğulları Tarihi*"⁴⁸ olarak 2016 yılında çevrilmiştir. Son çeviri ise Murat Dursun Tosun tarafından "*Karamanoğulları (Şikârî Tarihi)*"⁴⁹ olarak 2021 yılında yayınlanmıştır.

Tez çalışmasında kullanılan eserlerden birisi de Betrandon De La Broquiere'in, *Denizaşırı Seyahati'dir*.⁵⁰ Eser seyahatname tarzında yazılmıştır. Seyyah Anadolu'ya Antakya üzerinden girerek sırasıyla Misis, Adana, Tarsus üzerinden Toroslara geçmiştir. Daha sonra Karamanoğulları Beyliği topraklarına gelmiştir. Bu bakımdan eserin tez konusu için önemli yanı beylik topraklarından Gülek Boğazı, Zeyve/Zeyne, Lârende ve Konya'ya uğramasıdır. Bu şehirler hakkında verdiği bilgilerden istifade edilmiştir. Ayrıca Karamanoğlu İbrahim Bey'e misafir olması⁵¹ ve o dönemde Karamanoğlu İbrahim Bey hakkında bilgiler vermesi bakımından önemlidir.

Tez çalışmasının bir diğer kaynağı, II. Murat devri ilmi çalışmaları sonucu ortaya çıkan Yazıcızade Ali'nin, *Tevârih-i Âli Selçûk*⁵² adlı eseridir. Eser içerik yönünden Ravendi, İbn Bibi ve Reşîdüddin Fazlullah-i Hamedânî'nin eserlerindeki bilgileri bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Ancak yararlanılan bu kaynakların yanı sıra eklemeler yaparak konular ele alınmış olan eserdeki bilgilerden istifade edilmiştir.

5. Karaman Tarihi Üzerine Yapılan Araştırmalar

Karaman şehri ile alakalı araştırma eserler de bulunmaktadır. Çalışmamızda Karamanoğulları tarihi üzerine yazılan araştırma eserleri arasında bulunan Tahsin

⁴⁶ M. Mesud Koman, *Şikârî'nin (Karaman Oğulları Tarihi)*, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1946.

⁴⁷ Şikârî, *Karamannâme (Zamanın Kahramanı Karamaniler'in Tarihi)*, çev. Metin Sözen ve Necdet Sakaoğlu, Karaman Valiliği- Karaman Belediyesi, İstanbul, 2005).

⁴⁸ Güç, 2016, s. 14.

⁴⁹ Murat Dursun Tosun, *Karamanoğulları (Şikârî Tarihi)*, Depo Print Dijital Baskı, İstanbul, 2021.

⁵⁰ Bertrandon De La Broquiere. *Denizaşırı Seyahati*. çev. İlhan Arda, Eren Yayıncılık. İstanbul, 2000.

⁵¹ Semavi Eyice, "Bertrandon De La Broquiere", C. 5, *TDV İA*, İstanbul, 1992, s. 523-524.

⁵² Yazıcızade Ali, *Tevârih-i Âli Selçûk (Oğuzname-Selçuklu Tarihi)*, çev. Abdullah Bakır, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2017.

Ünal'ın, “*Karamanoğulları Tarihi*”,⁵³ “*Karamanoğulları Tarihi I. Fasikül*”⁵⁴ ve “*Türklüğün ve Türkçe'nin Sesi Karamanoğulları Tarihi*”⁵⁵ adlı eserlerinden geniş kapsamda faydalanılmıştır. Tahsin Ünal, Karaman beylerine dair şecereleleri analiz ederek Karamanoğulları'nın soyunun aydınlatılmasına katkıda bulunmuştur. Eserlerde genel hatları ile siyasi ilişkiler, beyliğin iç ve dış meseleleri, Karamanoğlu Beyliği'nin kültür ve medeniyetine dair buluntular anlatılmıştır. Ayrıca yapılan seferler ve savaşlar, Osmanlı Devleti-Karamanoğlu siyasi ve sosyal ilişkilerinden de bahsedilmektedir.

Bilal Gök'ün “*Karamanoğulları Tarihi*”⁵⁶ adlı eseri kullanılmıştır. Gök'ün bu araştırmasının yanı sıra “*Ermenek Kazası (1500-1600)*”⁵⁷ adlı doktora tezinden de faydalanılmıştır. Gök, *Karamanoğulları Tarihi* adlı eserinde Karamanoğlu siyasi tarihini altı ana bölümde ele almıştır. Kitabın birinci bölümünde Karamanoğullarının soyundan başlanarak Anadolu'ya geliş süreçleri, 1243 Köseadağ Savaşı ve Moğol İstilasına kadarki kısım anlatılmaktadır. İkinci bölümde Nûre Sofî devrinden Karamanoğlu Mehmet Bey'in vefatına kadar bahsedilmektedir. Üçüncü bölüm Güneri Bey-Alâeddin Ali Bey arası Karamanoğulları siyasi tarihi hakkındadır. Dördüncü bölüm Alaeddin Ali Bey'in idamına kadar ki süreç anlatılmaktadır. Beşinci bölüm Ankara Savaşı sonucunda Karamanoğullarının yeniden kurulmasından Karamanoğlu II. Mehmet Bey'in ölümüne kadarki süreç anlatılmaktadır. Altıncı bölüm ise Taceddin İbrahim Bey döneminden Karamanoğulları Beyliği'nin yıkılması anlatılmaktadır.

Bunlardan başka Hasan Taşkıran'ın “*Mirasçı Bir Beylik Karamanoğulları Hristiyan Devletlerle İlişkileri*”⁵⁸ adlı doktora tezinden faydalanılmıştır. Çalışmada Çukurova Ermenileri, Latin Krallığı, Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti ile ilişkiler sırasıyla dört bölümde ele alınmıştır.

⁵³ Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi (Türkçe Kaynaklara Göre)* (S.S. Karaman Esnaf Kefalet Kooperatifi Yayını, Konya, 1986).

⁵⁴ Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi (I. Fasikül)*, Yıldız Matbaacılık, Ankara, 1957.

⁵⁵ Tahsin Ünal, *Türklüğün ve Türkçe'nin Sesi Karamanoğulları Tarihi*, Berikan, Ankara, 2001.

⁵⁶ Bilal Gök, *Karamanoğulları Tarihi*, Çıra Akademi, 2022.

⁵⁷ Bilal Gök, “*Ermenek Kazası (1500-1600)*” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2006.

⁵⁸ Hasan Taşkıran, *Mirasçı Bir Beylik Karamanoğulları Hristiyan Devletlerle İlişkileri*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2016.

Son dönem Osmanlı Devleti tarihçisi Halil Edhem Elhem'in "*Karamanoğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûka*"⁵⁹ adlı eseri de tez çalışmasında kullanılmıştır. Osmanlıca olarak kaleme alınan eserde Karamanoğulları dönemine tanıklık eden Arapça ve Farsça kaynaklar kullanılmıştır. Eserde Karamanoğulları iç meseleleri, Osmanlı Devleti-Karamanoğulları ilişkilerinden bahsedilmektedir. Ayrıca eserde Turgutoğulları ailesinin de Karamanoğullarına hizmetinden bahsetmesi bakımından da önemli bir kaynaktır. Eser Karamanoğlu beylerinin yapmış olduğu mimari eserleri kitabeleriyle vererek beylerin siyasi hayatı hakkında bilgiler vermesiyle öne çıkmış bir eserdir.⁶⁰

Sapancalı Hüsnü'nün, Milli Mücadele devrinde 1922 tarihinde kaleme aldığı iki eser tez çalışmasında kullanılmıştır. İlk eser "*Karamanoğulları Hayât ve Vakâyi-i Tarihiyyeleri*",⁶¹ adlı eserdir ve Nevzat Topal tarafından çevrilmiştir. İkinci eser "*Karaman Ahval-i İctimaiyye Coğrafiyye ve Tarihiyyesi*"⁶² adlı eser olup İbrahim Güler tarafından çevrilmiştir. İlk eserde Karamanoğullarına dair siyasi tarih ve Karaman beyleri anlatılmaktadır. İkinci eserde Lârende'ye dair coğrafi bilgiler vermiştir. Bu bağlamda tez çalışmasının giriş ve sosyo-ekonomik kısımlarında sıklıkla kullanılmıştır.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın "*Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi (Ermenek ve Mut Abideleri)*"⁶³ adlı eseri çalışmamızda kullanılan en önemli araştırma eserlerinden birisidir. Yazdığı şehir tarihleriyle ünlenen İbrahim Hakkı Konyalı, tarihçiliğinin yanı sıra önemli bir kitabe okuma uzmanıdır.⁶⁴ Eserinde öncelikle Lârende'nin tarihi kaynaklardaki yeri ve önemi üzerinde durmuştur. Karamanoğulları beylerine dair basılan sikkelere yer vermiştir. Lârende, Ermenek ve Mut'taki Karamanoğlu devrinden kalan kaleler, camiler, mescitler, türbeler, medreseler, çarşılar ve çeşmelere yer vermiştir. Bu bilgilere tez çalışmasının üçüncü bölümünde sıklıkla başvurulmuştur. Ayrıca tez konusu sebebiyle Lârende şehrine komşu olan Konya, Alanya, Beyşehir ve Ereğli gibi şehirler hakkında eserleri de mevcut olup yer yer konuları detaylandırmak adına faydalanılmıştır.

⁵⁹ H. Hulusi Gençoğlu, Mehmet S. Halim Gençoğlu ve Emel Çebi, *Tarihten Bugüne Karamanoğulları Hanedanı ve Halil Edhem Elhem'in Karamanoğulları Hakkında Vesaik-i Mahkuka*, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2020.

⁶⁰ Gençoğlu vd. 2020, s. 1-27.

⁶¹ Nevzat Topal, ed., *Karamanoğulları Hayat ve Vakâyi-i Tarihiyyeleri*, Kömen Yayınları, Konya: 2010.

⁶² Sapancalı H. Hüseyin, *Karaman Ahval-i İctimaiyye Coğrafiyye ve Tarihiyyesi 1338 R. /1341 H. (Birinci Kitap)*, çev. İbrahim Güler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993.

⁶³ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi (Ermenek ve Mut Abideleri)*, Baha Matbaası, İstanbul, 1967.

⁶⁴ Erdem Yücel, "İbrahim Hakkı Konyalı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, 2002, s. 196.

Bunlardan başka Halit Bardakçı'nın "*Bütün Yönleriyle Ermenek*"⁶⁵ başlıklı eserinden yararlanılmıştır. Bu eserde Ermenek hakkında eskiçağdan günümüze kadarki tarihsel süreci, dağları, ovaları, yolları gibi coğrafi bilgilerden bahsedilmiştir. Mimari olarak Ermenek ve köylerindeki cami, medrese, çeşme, türbe, hamam, köprü, kale, çarşıları başta olmak üzere sosyal, dini ve ekonomik yönden yapılmış mimari eserler bu kitapta toplanmış olup, tez çalışmamızın üçüncü bölümüne kaynak olmuştur.

Ülkemizde Karamanoğulları üzerine yapılmış doktora ve yüksek lisans tez çalışmaları mevcuttur. Bu alanda yapılan ilk tez çalışması 1947 yılında Şehabeddin Tekindağ'ın "*13-15 İnci Asırda Cenubi Anadolu Tarihine Aid Tetkik: Karaman Beyliği*"⁶⁶ adlı doktora tezidir. Tez çalışmasında Karamanoğlu Beyliği'nin siyasi tarihi ele alınmıştır. Çalışmada Karamanoğlu beylerinin sikkeleri, hakim olduğu şehirler hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca "*I. I. I. Alâeddin Keykubad ve Halefleri Zamanında Selçuklu-Küçük Ermenistan Hudutları*",⁶⁷ "*Karamanlıların Gorigos Seferi (1367)*",⁶⁸ "*Şemseddin Mehmed Bey Devrinde Karamanlılar*" ve "*Son Osmanlı-Karamanlı Münasebetleri Hakkında Araştırmalar*"⁶⁹ adlı makalelerinden de yararlanılmıştır.

Yahya Başkan'ın "*Orta Anadolu'da Hakimiyet Mücadelesi (1400-1500)*"⁷⁰ adlı doktora tez çalışması ve "*Karamanoğlu Beyliği (Alâeddin Ali Bey Dönemi 1357-1390)*"⁷¹ yüksek lisans tez çalışmasından siyasi tarih açısından istifade edilmiştir. Araştırmacının Karamanoğulları, Lârende ve Ermenek konularında kitap bölümlerinde, dergilerde yayınlanan makaleleri ilgili yerlerde kullanılmıştır.

İhsan Sergikaya'nın "*Karamanoğulları Beyliği'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı*"⁷² başlıklı çalışmasından da yararlanılmıştır. Bu tez beylik hakkında siyasi tarih dışında yazılmış olan sayılı çalışmalardandır ve bahsedilen tezin üçüncü bölümü özellikle sosyo-

⁶⁵ Halit Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek*. Çaba Matbaası, 1976.

⁶⁶ M. C. Şehabeddin Tekindağ, "*13-15 İnci Asırda Cenubi Anadolu Tarihine Aid Tetkik: Karaman Beyliği*", (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1947.

⁶⁷ M. C. Şehabeddin Tekindağ, "*Alâüddin Keykubad ve Halefleri Zamanında Selçuklu-Küçük Ermenistan Hudutları*", *Tarih Dergisi/Turkish Journal of History*, S. 1, (19 Temmuz 2011).

⁶⁸ M. C. Şehabeddin Tekindağ, "*Karamanlıların Gorikos Seferi (1367)*", *Tarih Dergisi*, S. 9, C. 6, 1964.

⁶⁹ M. C. Şehabeddin Tekindağ, "*Son Osmanlı-Karamanlı Münasebetleri Hakkında Araştırmalar*", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 17-18, 1963.

⁷⁰ Yahya Başkan, "*Orta Anadolu'da Hakimiyet Mücadelesi (1400-1500)*" (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007.

⁷¹ Yahya Başkan, "*Karamanoğulları Beyliği (Alâ'ed-din Ali Bey Dönemi 1357-1398)*" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1999.

⁷² İhsan Sergikaya, "*Karamanoğlu Beyliği'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı*" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi SBE*, Kırşehir, 2019.

ekonomik ynden ele almaktadır. Karaman hakkında geçen sosyo-ekonomik konulara dair bilgiler ilgili yerlerde tezimizde kullanılmıştır.

Çalışmamızda ayrıca Osman Turan, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Faruk Sümer, Refik Turan, Kazım Yaşar Koprman, Yaşar Yücel, Salim Koca ve Muharrem Kesik başta olmak üzere tarihçilerin Karamanoğulları ve Türkiye Selçukluları adına yazdıkları eserler, makaleler ve bildiriler kullanılmıştır. Konumuza dair sempozyum ve kongrede sunulan bildirilerin yayınlandığı “*Karamanoğulları Beyliği I – II*”, “*Karaman Tarihi ve Kültürü*” adlı I-II-III-IV-V-VI-VII ve “*Karaman Araştırmaları I-II*” adlı kitaplardan da faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKLERİN HÂKİMİYETİNDE LÂRENDE VE SİYASİ YAPISI

Büyük Selçuklu Devleti'nin Anadolu siyaseti henüz devletleşme süreci gerçekleşmeden önce Çağrı Bey⁷³ tarafından başlatılmıştır. Çağrı Bey tarafından başlatılan bu devlet siyaseti Selçuklu sultanları Tuğrul,⁷⁴ Alp Arslan ve Melikşah tarafından da devam ettirilmiştir. Bu siyaset Sultan Alp Arslan tarafından Anadolu politikası haline getirilmiştir. Hatta daha da ileriye götürülerek batı yönündeki seferlere Rum gazası denilerek hareket edilmiştir. Bu gaza hareketi 1064 Ani Zaferiyle başlayıp

⁷³ Selçuk Bey'in vefatından sonra aile içerisinde liderlik mücadeleleri baş göstermiştir. Bu mücadele içerisinde Arslan Yabgu ile Çağrı ve Tuğrul Beyler karşı karşıya gelmiştir. Yaşanan mücadeleler neticesinde Tuğrul ve Çağrı Beyler devlet kurma sürecine girmişlerdir. Karahanlılar ve Gazneliler tarafından sürekli mücadele içine çekilen kardeşler kendilerine daha güvenli bir yurt bulma siyaseti yürütmeye başlamışlardır. Bu kapsamda Tuğrul Bey, kendi mevcudiyetinde olan Türkmenlerle daha güvenli bir bölgeye çekilecek, Çağrı Bey ise Anadolu'ya yönelik keşif seferlerine girişecektir. Böylece Çağrı Bey'in 1015-1021 yıllarına tekabül eden Doğu Anadolu keşif seferleri başlamıştır. Amaçları Anadolu'yu kendi nüfuzları altındaki Oğuz boyları için yurt ve otlak arazisi olarak yerleşime uygun bir nokta olarak görmüşlerdir. Detaylı bilgi için bkz. Ali Sevim, "Çağrı Bey", C. 8, *TDV İA*, İstanbul, 1993, s. 183-186; Abdülkerim Özaydın, "Selçuk Bey", C. 36, *TDV İA*, İstanbul, 2009, s. 364-364; Faruk Sümer, "Tuğrul Bey", C. 41, *TDV İA*, İstanbul, 2012), s. 344-346; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi (I. Cilt Kuruluş Devri)*, TTK Yayınları, Ankara, 2016, s. 68-96 ve 105-112; A.C.S. Peacock, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, çev. Özkan Akpınar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, s. 40-45.

⁷⁴1021 yılında Anadolu seferinden dönen Çağrı Bey, kardeşi Tuğrul Bey ile bu tarihten itibaren bulundukları coğrafya üzerinde hakimiyet tesis etmeye odaklanmışlardır. Tuğrul Bey, güvenli bölgelerden tekrardan içerilere hareket edip Çağrı Bey ile birleşerek Maverünnehir'deki Gaznelilerle 1035 Nesa, 1037 Serahs ve 1040 Dandanakan Savaşları yapmışlardır. Yapılan savaşlar sonucunda Gaznelilere üstünlük sağlayarak Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluşunu tesis etmişlerdir. Selçuklular, Dandanakan Savaşı sonucunda Horasan ve çevresinde dağınık halde yaşayan Oğuz boylarını kendi himayelerinde toplamışlardır. Çağrı Bey'in Anadolu siyasetini Tuğrul Bey, batı seferleri olarak devam ettirmiştir. Çağrı Bey çıktığı seferinde Anadolu'nun yurt olarak yerleşime uygun olduğu ve bu topraklara hakim Bizans İmparatorluğu'nun da artık güçten düştüğünü bildirmiştir. Anadolu seferleri için Tuğrul Bey'den emir alan İbrahim Yinal, kendi komutasında olan Türkmenlere Anadolu'yu yurt tutması için sultanın verdiği emri uygulayarak gaza yapmalarını söylemiştir. Tuğrul Bey'in seferleri Ermenistan sınırından girilerek Kızılırmak kıyısına kadarki şehirlere ve kalelere kadar ulaşmıştır. Sultanın emriyle hanedana mensup Kutalmış ile İbrahim Yinal'da sık sık Anadolu'nun fethi için seferlere çıkması emri de almıştır. 1048 Pasinler Savaşı sonucunda ise alınan yeni bir zaferle Selçuklular, Anadolu'ya daha donanımlı, teşekküllü ve plan dahillerinde gelmeye başlamıştır.

Bkz. Ali Sevim, "Dandanakan Savaşı", C. 8, *TDV İA*, İstanbul, 1993, s. 456-457; Faruk Sümer, "Selçuklular", C. 2, *TDV İA*, İstanbul, 1989), s. 526-530; Sümer, "Tuğrul Bey", s. 344-346; Cihan Piyadeoğlu, *Sultan Alp Arslan (Fethin Babası)*, Kronik Kitap, İstanbul, 2018, s. 142-152.

1071 Malazgirt Zaferiyle sona ermiştir. Malazgirt zaferi ile Anadolu'yu yurt edinme hareketi başlatılmıştır. Sultan Alp Arslan'ın Oğuz boyları için yurt ve otlak edinme siyaseti Anadolu'nun iskan edilerek Türk yurdu haline getirilmesi siyasetine dönüşmüştür.

Çağrı Bey'in keşif amaçlı askeri hareketi onun selefleri Sultan Tuğrul ve Alp Arslan devirlerinde Anadolu fetih hareketi olarak görülmüş ve onların emriyle Türkmen komutanlar⁷⁵ Anadolu seferine katılmışlardır. Bu kapsamda Anadolu'ya akınlar yapan isimler arasında Selçuklu komutanı Afşin Bey'in⁷⁶ Lârende topraklarına ve çevresine de akınlar yaptığı bilgisi geçmektedir. Tezimizde bu hususta ilk Selçuklu akını olan bu konuyu değerlendireceğiz.

Selçukluların Lârende'ye yönelik ilk temaslarının 1071 Malazgirt Savaşı öncesinde Anadolu'ya yönelik fetih hareketlerine dayanmaktadır. Yaşanan bu fetih hareketinde öne çıkan tarih 1067 yılıdır. Lârende'ye yönelik bu fetih hareketi Afşin Bey'in, başka bir Türk komutan olan Hâcib Gümüş Tegin'i ortadan kaldırıncı Sultan Alp Arslan ile arası açıldıktan sonraki gelişen olaylara dayanmaktadır. Çünkü Afşin Bey, Sultan Alp Arslan'dan çekinerek Anadolu'daki fetih hareketlerine devam etmiştir. Fetih hareketleri sırasında Kayseri'yi ele geçirmiş, sonra Lârende'ye geçip bu bölgeyi yağma etmiştir. Lârende'den sonra Torosları aşp, Kilikya Ermenileri üzerine yağma faaliyetinde bulunup Suriye'ye ulaşmıştır.⁷⁷ Bu bilgiyi destekleyecek malumatlarda Selçuklu komutanları üzerine muhtelif bir araştırma eseri ortaya koyan Ali Sevim, Afşin Bey'in belirtilen tarihte Kayseri'de bir süre ikamet ettikten sonra batı yönünde hareket edip, Lârende'ye kadar uzanan coğrafyada bulunan kale ve şehirleri aldığını zikretmektedir.

⁷⁵ Malazgirt Savaşı öncesinde Anadolu'da Selçuklu akınlarını gerçekleştiren komutanlar arasında şu isimler yer almaktadır. Afşin, Gevherâyin, Artuk, Savtegin, Sunduk, Ay Tegin, Tutak, Mengücek, Danişmend, Saltuk, Çavuldur, Porsuk gibi isimler yer almaktadır. Bkz.: Ali Sevim, "Artuk b. Eksük", C. 3, *TDV İA*. İstanbul, 1991, 414-415; Ali Sevim, "Malazgirt Muharebesi", C. 27, *TDV İA*, Ankara, 2003, s. 481-483; İbrahim Kafesoğlu, "Alparslan", C. 2, *TDV İA*, İstanbul, 1989, s. 526-530.

⁷⁶ Afşin Bey; Sultan Alp Arslan'ın Selçuklu tahtına çıktıktan sonra seferlerine katılan bir Selçuklu beyidir. Selçuklu hacibi ve komutanı da olan Gümüş Tegin'in kardeşini öldürdükten sonra kendi bünyesindeki askeri bir başka komutan olan Afşin Bey tarafından öldürülmüştür. Bu mesele sebebiyle Sultan Alp Arslan'dan çekinmiş ve Anadolu'daki hareketlerine devam etmiştir. 1068-1069 yıllarında Antakya'yı ele geçirmesi ve ganimet elde etmesiyle affedilmiş ve merkeze çağrılmıştır. Yeni görev olarak sultandan Selçuklu hanedanı damadı da olan Erbasgan'ın Bizans'a sığınmak için yola koyulması meselesine engel olmak ve yakalanarak getirilmesi emrini almıştır. Alp Arslan'ın oğlu Tutuş'un, Sultan Melikşah tarafından Suriye bölgesine atanmasıyla onun bünyesine giren bir komutan olarak tarih sahnesinde yer almıştır. bkz. Ali Sevim, "Afşin", C. 1, *TDV İA*, İstanbul, 1988, s. 440-441.

⁷⁷ Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2018, s. 32.

Daha sonra Torosları aşır, Amanos Dağları üzerinden Suriye'nin önemli şehirlerinden Halep'e geldiğini ifade etmektedir.⁷⁸ Hatta aynı eserin başka bir kısmında ise Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes'in Türk fetih hareketlerini bertaraf etmek amaçlı Anadolu içlerine yöneldiğini bu sıralarda Selçuklu askeri birliklerinin ise Konya ve Lârende coğrafyalarına yakın kale ve şehirleri ele geçirme girişiminde olduklarını haber aldığından söz etmektedir.⁷⁹

Alp Arslan zamanında Anadolu'ya fetih hareketlerinde bulunan komutanlardan Afşin ve ona bağlı Türkmen askerlerini 1067 yılında Malatya, Kayseri'de faaliyetlerde bulunduktan sonra Lykaonia⁸⁰ civarında askeri hareketta bulunup bir miktar ganimet elde ettikten sonra Toroslar, Seyhan, Amanoslar güzergahından Halep'e ulaşmışlardır. IV. Romanos Diogenes'in 1069 yıllarında Anadolu'ya hareket ettiğinde Selçuklu askerlerinin Malatya'yı Ermeni bir validen aldıklarını, sonrasında ise Lykaonia'ya kadarki araziye ele geçirme girişimlerinde bulunduklarından bahsedilmektedir.⁸¹

Afşin Bey, Lykaonia eyaleti olarak ifade edilen Lârende'ye, akınlar yapmış, ganimetler elde ettikten sonra Halep'e geçmiştir. Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes bu akınlara karşı hareket Murat Çayı'na geçerek Palu'ya geldiğinde Selçuklu komutanının da Lârende'ye girdiğini, bazı şehirleri ve Anadolu temasının merkezi Konya'yı yağmaladıklarını öğrenmiştir. Hatta bunun için Selçuklu komutanlarının vur kaç taktiğini engellemek ve akınları durdurmak için Sivas-Kayseri taraflarına hareket etmiştir.⁸²

Afşin Bey'in Malatya'yı aldıktan sonra 1067 yılı içerisinde Kayseri-Lârende arasındaki kalelere ve şehirlere yağmalayıp oradan elde ettiği ganimetleri merkez edindiği

⁷⁸ Ali Sevim, *Ünlü Selçuklu Komutanları Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, Basımevi, 2011, s. 9-10.

⁷⁹ Sevim, 2011, s. 11.

⁸⁰ Likoanya: Konya ve Lârende şehirlerinin içinde bulunduğu bölgeye verilen isimdir. Bu bölge kuzeyde Tuz Gölü, doğuda Ereğli, batıda Beyşehir gölü ile güneyde Lârende'yi de içine alan bölgeye verilen antik çağdan kalan isimdir. Bkz. İsmail Baytak, "Lykaonia Bölgesi Tarihi Coğrafyası ve Lykaonia Adının Kökeni Üzerine Bir Değerlendirme", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 31, Ekim 2022, s. 496-497; İlker Işık, "Lykaonia Bölgesi Kuzeydoğu Kesimi Tarihi ve Yerleşim Yerleri", *SEFAD*, C. 40, 2018, s. 192.

⁸¹ Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, ed. Refet Yinanç, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2020), s. 54-60.

⁸² Mehmet Altay Köymen, "Anadolu'nun Fethi ve Türk Vatanı Haline Gelmesi", içinde *Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen Toplu Makaleler II. Cilt (Selçuklu Devri Türk Tarihi Araştırmaları)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 254-258.; Mehmet Altay Köymen, "Türklerle İslamiyet'e Taze Aş Yapılmıştır (918.Yıldönümünde Malazgirt Zaferi... Prof. Dr. M. Altay Köymen ile Mülakat)", içinde *Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen Toplu Makaleler II. Cilt (Selçuklu Devri Türk Tarihi Araştırmaları)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018), s. 359-360.

Halep'te elden çıkartmıştır.⁸³ Bu bağlamda atıfta bulunduğumuz Mükrimin Halil Yinanç, Ali Sevim ve Refik Turan'da verilen bilgilerinin eşleştiği görülmektedir. Üç araştırmacı da 1067 yılında Afşin Bey'in Lârende ve çevresine fetih hareketlerinde bulunduğunu bildirmektedir. 1069 yılına gelindiğinde Bizans İmparatorunun, Afşin Bey'in bu fetih hareketinden haberdar olarak engelleme faaliyetleri yürüttüğü bilgisi çıkmaktadır.

Selçukluların Malazgirt Savaşı öncesi Anadolu şehirlerine yönelik fetihlerinin tarihleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Şehirlerin kronolojik olarak fetih tarihleri bakıldığında 1067 yılında Konya, Kayseri ve Niksar şehirleri, 1068 yılında Amuriyye, 1069 yılında Honaz olarak sıralanmaktadır.⁸⁴ Afşin Bey ve askerlerinin fetih hareketlerinde bulunduğu şehirlerin fetih tarihleri kabul edilirse coğrafi olarak Konya'nın hemen güneyinde yer alan Honaz'ın doğusunda kalan Lârende'nin de bu tarihlerde fethedilmesi söz konusu olabilir. Keza kaynaklarda atıf yaparak belirttiğimiz gibi Lârende'ye yakın arazilere kadar Selçuklu akınları bulunmaktadır.

Afşin Bey, Gaziantep, Antakya, Kayseri, Malatya ve Lârende'ye akınlar yapıp ele geçirmeye çalışmıştır. Afşin Bey'in Anadolu fetihleri için Lârende sınırları içerisindeki Karadağ'a karargah kurmuştur. Lârende ve çevresini ele geçirmek için yaptığı seferler sırasında 70.000 dolaylarında esir alıp, Halep pazarlarında satmıştır diye bilgi verilmektedir.⁸⁵ Son yapılan çalışmalarda Lârende'ye Afşin Bey'in seferler düzenlediği, esir ve ganimet elde ettiği bilgileri verilmektedir. Fakat bu seferler sırasında Lârende şehrinin de içinde bulunduğu birçok Anadolu şehrine yapılan seferlerin yerleşmeye yönelik olmadığı yorumu çıkmaktadır. Yapılan seferler sonucunda ganimetler elde edildiği kış gelince kalelerin boşaltıldığı şeklinde de değerlendirilebilir. Elde edilen ganimetler ve esirlerle Azerbaycan ve Doğu Anadolu şehirlerinde kurdukları askeri garnizonlara çekildikleri detayı farklı bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁶ Genel olarak bir değerlendirme yapmamız gerekirse 1067 yılında Selçuklu komutanı Afşin Bey'in, Lârende taraflarına yerleşmeye yönelik olmasa bile bir seferi bulunmaktadır. Bu şehirden ganimetler elde ettiği bilgisi çıkmaktadır. Bu seferin yağma amacı güttüğünü

⁸³ Refik Turan, "Türklerin Anadolu'ya Akınları ve Malazgirt Zaferi'nden Önce Anadolu'da Türk Varlığı", içinde *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, ed. Refik Turan, Grafik Yayınları, Ankara, 2016, s. 110.

⁸⁴ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye: Siyasî Tarih; Alp Arslan'dan Osman Gâzi'ye (1071-1318)*, 10. Basım, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2010, s. 50-51.

⁸⁵ Ahmet Ocak, *Selçukluların Dini Siyaseti 1040-1092*, Kronik Kitap, İstanbul, 2022, s. 270.

⁸⁶ Burak Nazif Sarıcı, *I. Kılıç Arslan Haçlıları Durduran Selçuklu Sultanı*, Kronik Kitap, İstanbul, 2022, s. 21-22.

hatta Lârende ve diğer şehirlere yönelik yağma hareketleri Bizans İmparatorluğunu da rahatsız ettiği bilgisiyle uyuşmaktadır. Bu bağlamda bahsettiğimiz bu sefer Anadolu'ya yönelik Selçuklu akınları sırasında yaşanmıştır. Malazgirt Savaşı öncesinde bir gelişmedir bu açıdan önemlidir.

Selçuklu akınları sonrasında Anadolu tarihi için bir dönüm noktası olan 1071 Malazgirt Savaşı yaşanmıştır. Yapılan bu savaş Bizans İmparatorluğu'na karşı Selçukluların üstünlüğü ile sonuçlanmıştır. Savaşın sonuçları bakımından 1078 yılında Kutalmışoğlu Süleymanşah önderliğinde İznik merkezli Türkiye Selçuklu Devleti kurulmuştur. Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu üzerinde I. Beylikler Devri başlamıştır. Malazgirt Savaşı'na katılan Selçuklu komutanları tarafından Anadolu'da Saltuklular, Mengücekliler, Dânişmendliler, Artuklular, Çaka Beyliği ve Sökmeniler (Ahlatşahlar) adıyla beylikler kurulmuştur.

Emir Dânişmend Gazi, Sultan Alp Arslan döneminde görev almış bir Türk emiri ve komutanıdır. Sultan Alp Arslan, Malazgirt Savaşı sonrasında Emir Dânişmend Gazi'ye Sivas'ı iktâ olarak vermiştir. Anadolu'da böylece Dânişmendli Beyliği'nin temeli atılmıştır. Dânişmendliler, Anadolu'da Amasya, Tokat, Niksar, Kayseri, Elbistan, Develi ve Çorum'a zamanla hâkim olmuşlardır.⁸⁷ Bu bağlamda Lârende şehrinde hâkimiyet kuran ilk Türk devleti olarak kaynaklarda Danişmendli Beyliği'nin ismi zikredilmektedir. Fakat bu hususta Dânişmendlilerin Lârende'yi fethetmesinin tarihi hakkında detaylı bilgiler bulunmamaktadır. II. Kılıçarslan'ın, Lârende'yi Danişmendli Beyliği'nin elinden aldığı yönünde bilgiler yer almaktadır. *Dânişmendnâme*, Gelibolulu Mustafa Ali'nin *Mirkâtü'l Cihâd* ve Jean Paul Roux'un *Türklerin Tarihi* adlı eserinde bazı bilgiler bulunmaktadır. *Dânişmendnâme*'ye göre Dânişmend Gazi, Sivas Kalesi'ne geldiğinde şehri harap halde görmesi üzerine şehrin onarılması yönünde emir vermiştir. Daha sonra Sivas Ovası'nda üç gün vakit geçirmiş ve yapacağı fetihler hakkında komutanlarıyla fikir alışverişinde bulunmuştur. Sonrasında ordusunu üç bölüme ayırmıştır. Birinci orduyu Sultan Turasan komutasında İstanbul'a, ikinci başka bir ordu Çavuldur Çaka komutasında sayıları yaklaşık iki bini bulan askeri birlik Lârende taraflarına yollamıştır. Üçüncü orduyu ise Melik Dânişmend⁸⁸, Hasan Eyüp ve Süleyman beyleri, Tokat, Niksar, Amasya,

⁸⁷ Abdülkerim Özeydin, "Dânişmend Gazi", C. 8, *TDV İA*, İstanbul, 1993, s. 467-469.

⁸⁸ Sivas'ta alınan karar gereği emri veren Dânişmend Gazi olduğuna göre Dânişmendnâme bu kısımda geçen Melik Dânişmend lakabı verilen kişi onun oğludur. Kaynakta bu anlamda karışıklık bulunmakta ve açıkça isim beyan edilmemiştir.

Canik, Samsun, Sinop şehirlerinin fethi için Sivas'ta hazır bulunmalarını emretmiştir.⁸⁹ *Mirkâtü'l Cihâd'a* göre İslam askeri Melik ile Sultan Turasan'ın Kostantiniyye Fethine dair başlığı altında “İki bin tir-endaz Çavuldur Çaka'ya ve iki bin merdan-ı Türktaz Kara Tona'ya virup Karaman tağları semtinden küffara müzayika ve Sultan Turasan yolundaki hasu hasaki la-hakka virmek niyyetine gönderdiler. Ve on altı bin yarar-ı düşman şikar-ı leşker-ı cerrar ile sultan-ı nâmdârı Kostantiniyye fethine revane kıldılar”⁹⁰denilmektedir.

Dânişmendnâme ve Gelibolulu Ali'nin *Mirkât'ül Cihâd* adlı eserlerinde Lârende taraflarına Çavuldur Çaka veya Kara Tona komutasında iki bin kişilik bir ordu maiyetiyle gönderilmiştir. Bu iki isimden biri olan Çavuldur Çaka'nın İzmir ve çevresinde bir beylik kuran Çaka Bey olduğuna dair görüşler vardır. Görüşlerden biri Çaka Bey'in Çavuldur boyuna mensup olmasına dayanarak bu isimle anılmakta olduğudur.⁹¹ Akdes Nimet Kurat, Çaka Bey'i tanıtırken şu şekilde bir ifade kullanmaktadır. “*Danişment Beye* izafeten *Danişmendname* adını taşıyan elyazmasında, *Danişment Beyin* arkadaşları arasında *Çavuldur Çaka* adlı bir şahıs da zikrediliyor. Bu Çaka'nın 1078'den sonra Bizanslılar eline esir düştüğünü Anna Komnena vasıtasıyla öğrendiğimiz Çakanın aynı olup olmadığı tesbit edecek vaziyette değiliz. Şimdi ismini söylediğimiz Bizans kaynağına göre, Çaka esir düştüğü zaman henüz genç delikanlı idi. Ondan evvel onun “bütün Asya'yı (Orta Anadoluyu) harp ederek geçmiş” olduğuna göre, yüksek Çaka'nın hakikaten Doğu Anadoludan gelen Türkmen Beylerine mensup Beylerden biri olduğunu” bildirmektedir.⁹² Burada ifade edilen Orta Anadolu'yu harp ederek geçmiş ifadesi önemlidir. Keza *Dânişmendname*'de zikredilen Lârende taraflarına doğru yollanmıştır bilgisi birlikte değerlendirilirse eğer Çavuldur Çaka gerçekten de Çaka Bey ise İzmir ve çevresinde kendi adına zikredilen beyliği kurmadan ve Bizans'a esir düşmeden önce Orta Anadolu'da faaliyetlerde bulunduğu sıralarda Lârende şehrine de akınlar yaptığıdır.

⁸⁹ Dânişmend Gazi, *Dânişmend Gazi Destanı*, çev. Necati Demir, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2018, s. 22 ve 80; Uzunçarşılı ve Edgüer, 2020, s. 33; Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti ve Kültürel Mirasları*, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2001, s. 60.61.

⁹⁰ Ali Akar, “*Mirkâtü'l Cihât* (Dil İncelemesi, Metin, Dizin) I. Cilt”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 1997, s. 25

⁹¹ Reşîdü'd-dîn Fazlullâh, *Câmi'ü't-Tevârih (Zikr-i Târih-i Âl-i Selçûk)*, Tercüme Erkan Göksu, H. Hüseyin Güneş, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2018, s. 84; Faruk Sümer, “Çavuldur”, C. 8, *TDV İA*, İstanbul, 1993, s. 235-236; Mücteba İlgürel, “Çaka Bey”, C. 8, *TDV İA*, İstanbul, 1993, s. 186-188; Akdes Nimet Kurat, *Çaka Bey (İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Boyu M. S. 1081-1096)*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1966, s. 15-16.

⁹² Kurat, 1966, s. 23.

Dânişmendli Beyliği üzerine bir tezi bulunan Sefer Solmaz, Bizans İmparatorluğu'nun Malazgirt Zaferi sonrasında Orta Anadolu'daki gücü kırılarak burada bulunan şehirlere fetih politikası için uygun ortamın bulunduğunu iddia etmektedir. Devamında ise Dânişmend Gazi'nin fetihlerinin önce Sivas, daha sonra Tokat, Kayseri, Amasya, Niksar, Zamantı, Develi, Elbistan, Gümenek, Turhal, Zile ve Çorum olarak sıralamaktadır. Hatta Dânişmend Gazi savaş sırasında yanında bulunan arkadaşları Kara Tegin, Osman ve Süleyman'ı da Çankırı, Sinop ve Kastamonu'ya göndermiştir.⁹³ Görüleceği üzere Sefer Solmaz, Dânişmendname'de zikredilen Sivas üzerinden orduların sefere gönderilmesi konusunda bahsedilen Lârende taraflarına sevk edilmiş askeri birlikler hakkında bir bilgi vermemiştir. Fakat eserini yazarken *Dânişmendnâme*'ye sıklıkla başvurmuş ve her konuda bu kaynağı değerlendirmeye almıştır. Şehrin fetih tarihi hakkında *Dânişmendnâme* üzerinden gidersek öncelikle Sivas şehrinin fethi tarihini bilmek gerekir. Sivas'ta fetih hareketi için görüş alışverişi yapan Dânişmendlilerin Sivas'ı fethettiği tarih olarak Malazgirt Zaferi sonrası bilgiler geçmektedir.⁹⁴ Dolayısıyla Sivas'ın fethinin 1071 Ağustos ayı sonrasındaki yıllarda olsa gerekir. O halde Lârende şehri Sivas şehrinin alınmasından sonra en erken 1072 yılında Dânişmendli Beyliği'nin topraklarını genişletme faaliyetleri kapsamında beylik hakimiyetine girdiği söylenebilir.

Dânişmendli Beyliği'nin Lârende'de hakimiyet kurduğuna dair bilgi veren bir diğer isim Jean Paul Roux'tur. Eseri *Türklerin Tarihi'nde* Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'ın Anadolu'nun fethini tescil etmek üzere harekete geçtiğini aktarır. Bu yüzden de Dânişmendli Beyliği'nin elinde bulunan Elbistan, Lârende, Kayseri, Çankırı, Ankara, Maraş ve Sivas'ı fethettiğini yazmaktadır.⁹⁵ Bayram Polat, Lârende, Dânişmendli Beyliği hükümdarı Yağıbasan devrinde bu beyliğin sınırları içerisinde gösterilmektedir demektedir.⁹⁶ Bu bakımdan ana kaynaklar *Dânişmendnâme* ve *Mirkât'ül Cihâd* ile araştırmacılar Jean Paul Roux, Ali Sevim, Sefer Solmaz, Bayram Polat'ın aktardığı bilgiler değerlendirildiğinde, Lârende'nin Malazgirt Savaşı sonrasındaki birkaç yıl içerisinde Dânişmendliler tarafından fethedilmiş olabileceği bilgisi çıkmaktadır. Şehrin

⁹³ Solmaz, 2001, s. 62-63.

⁹⁴ Muharrem Kesik, *Dânişmendliler (1085-1178) Orta Anadolu'nun Fatihleri*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2017, s. 57-58.

⁹⁵ Jean-Paul Roux, *Türklerin Tarihi (Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl)*, çev. Aykut Kazancıgil ve Lale Arslan Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2015), s. 225-226.

⁹⁶ Bayram Polat, "Karaman İli Dini Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası", içinde *Karaman Tarihi ve Kültürü*, C. IV, (T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2005), s. 600-601.

Selçuklulara geçişi Danişmendlilerin başında Yağıbasan, Türkiye Selçukluları'nın başında ise II. Kılıçarslan olduğu bir dönemde Selçuklulara intikal etmiştir. Böylelikle II. Kılıçarslan, Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlama faaliyetlerinde Danişmendlileri mağlup edilmesiyle adları geçen topraklar içinde yer alan Lârende'nin de fethetmiş olabileceği bilgisi ortaya çıkmaktadır. Hatta bu hususta Lârende'nin Selçuklulara geçişine dair bir tarih veren Metin Tuncel, 1165 yılını işaret etmektedir. Bu hususta bu tarih Mükrimin Halil Yinanç'ın "*Danişmendliler, Danişmandiya*" adlı makalesinde Yağıbasan'ın vefatı sonrası bir tarihtir. Makalesinde Ağustos 1164 yılında Yağıbasan'ın Çankırı'da vefat ettiğini bildirmektedir. Devamında ise Yağıbasan öldükten sonra Dânişmendli Beyliği'nde melikler arasında taht kavgaları yaşanmıştır. Bu süreç içerisinde II. Kılıçarslan, 1165 yılında Elbistan, 1168-1169 yıllarında Çankırı, Ankara ve Kastamonu'yu, 1173 yılında Kayseri ve Zamantı'yı, 1174-1175 yıllarında ise Sivas ve Tokat'ın fethetmiştir.⁹⁷ Kesinlikle şehrin Selçuklular tarafından fethine dair bir tarih ifade edemesek de Dânişmendli Beyi Yağıbasan'ın vefatı sonrası Dânişmendli Beyliği'nin melikleri arasında yaşanan saltanat mücadeleleri sırasında diğer şehirler gibi Lârende'nin de Selçuklulara geçmiş olabileceği yönünde fikir beyan edebiliriz.

Lârende'nin Dânişmendli Beyliği zamanındaki fethi ve elden çıkışını konusunu geliştirmeye çalıştık. Şehirde Dânişmendli Beyliği'nin hükmettiğine dair siyasi, sosyal, ekonomik ve mimari bir veri elde edilmemiştir. Şehirde basılan paralarda (sikkelerde) ve yapı kitabelerinde Dânişmendli Beyliğine dair bir bilgi de bulunmamaktadır.

1.1. SELÇUKLULAR HÂKİMİYETİNDE LÂRENDE

Türkiye Selçukluları 1075 yılında İznik merkezli olmak üzere Kutalmışoğlu Süleymanşah tarafından (M. 1075-1086) kurulmuştur.⁹⁸ Onun zamanında devletin

⁹⁷ Mükrimin Halil Yinanç, "Dânişmendliler-Dânişmandiya", *Makaleler*, Haz. Fahmeddin Başar, İlyas Gökhan, Ömer Hakan Özalp, TTK Yayınları, Ankara, 2017, s. 282-283.

⁹⁸ 1075-1086 yılları arası hüküm süren Türkiye Selçuklu Devleti'nin ilk hükümdarıdır. Bizans İmparatorluğu'nda yaşanan veraset savaşları sırasında Selçuklular Marmara Bölgesi kıyılarına kadar ulaşmışlardır. Ankara ve Denizli'ye kadar kale ve şehirler fethedilmiştir. Onun döneminde Bizans sınırına yapılan akınlar sonucunda 1081 yılında *Dragon Suyu Antlaşması* imzalanmıştır. 1082-1085 yılları arası Tarsus, Anabazza, Misis, Adana ve Antakya fethedilmiştir. Malatya ise vergiye bağlanmıştır. Antakya'nın fethinden sonra Suriye coğrafyasına geçen Süleymanşah 1086 yılında Suriye Bölgesi hakimi Tutuş ile girdiği *Aynüsseylem Savaşı* sonucunda bölgede vefat etmiştir. Bu sebeple Süleymanşah'ın oğulları Kılıçarslan ve Kulan Arslan Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'a esir edilerek huzuruna götürülmüştür.

sınırları kuzeybatıda Güney Marmara kıyılarına güneyde Çukurova bölgesine kadar ulaşmıştır. Süleymanşah Suriye seferi sırasında 1086 yılında Aynüsselem Savaşı sonucunda vefat etmiştir.⁹⁹ Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın vefatı sonrası Ebul Kasım'ın 6 yıllık devleti naib olarak yönetmesinden sonra Sultan Melikşah'ın yanında esir olan I. Kılıçarslan (1092-1107)¹⁰⁰ tahtta geçmiştir. Onun döneminde Türkleri Anadolu'dan atmak ve Türk-İslam yurdu olmasını engellemek için Avrupalılar Türklere yönelik Haçlı Seferlerini¹⁰¹ başlatmıştır. Haçlı Seferleri sırasında devletin kurulduğu ilk başkent olan İznik kaybedilmiştir. Yaşanan bu gelişme sonrası yeni Selçuklu başkenti Konya olmuştur. İznik şehrini alan Haçlılar Anadolu'ya geçmiş ve kutsal şehir Kudüs'e ulaşmanın yolunu aramışlardır. Fakat Haçlılar Amasya ve Ereğli'de mağlup olmuşlardır.

Konya başkent seçilirken bazı hususlara dikkat edilmiştir. Konya Anadolu'nun merkezi konumundadır. Dört taraftan şehre ulaşım ve nakliye söz konusudur. Şehir doğu, batı, güney ve kuzey yönde geçiş güzergahına hâkimdir. Orta Asya bozkır yaşamına uyum sağlayan Oğuz Türkleri içinde benzer iklim ve coğrafi şartlara sahiptir. Konya şehri savunması güçlü, gerektirdiği takdirde boşaltılması kolay bir şehirdir. Hayvancılığa da uygun iklim şartları bulunan bir yerleşim yeridir.¹⁰² Şehir geniş bir ovaya sahip yaylalara da yakındır. Konya, Aksaray ve Lârende gibi şehirler coğrafi özellikleri bakımından

Süleymanşah Antakya ve Suriye seferine çıkarken başkent İznik'te naib olarak Ebul Kasım'ı bırakmıştır. Selçuklu tahtı boş kalınca 1086-1092 yıllarında Ebul Kasım tarafından idare edilmiştir. Bkz. Ali Sevim, *Anadolu Fatihisi Kutalmışoğlu Süleymanşah*, TTK Yayınları, Ankara, 2018, s. 21-44.

⁹⁹ Anna Komnena, *Alexiad (Malazgirt'in Sonrası Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Döneminin Tarihi)*, Çev. Bilge Umar, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2021, s. 183-195.

¹⁰⁰ Bkz. Faruk Sümer, "Selçuklular/Anadolu Selçukluları", C. 36, *TDV İA*, İstanbul, 2009, s. 380-384; Işın Demirkent, "Kılıçarslan I", C. 25, *TDV İA*, Ankara, 2022, s. 396-398.

¹⁰¹ Haçlı Seferleri 1096-1291 yılları arasında Avrupa'da krallar önderliğinde, Papaların desteği ve motivesiyle İslam ve dolayısıyla Türklerin üzerine gönderdikleri ordularla yapılan dokuz büyük sefere verilen genel isimdir. Haçlı kelimesi üzerlerinde Hristiyanlığı temsilen kutsal sembol haç taktıkları içindir. Seferlerin amaçları siyasi, sosyal, dini ve ekonomik nedenlere de bağlıdır. Türklerin Anadolu'dan atılması, doğunun zenginliklerine ulaşılması, Bizans'ın kaybettiği toprakları geri alma isteği sayılan sebepler arasındadır. Yapılan bu seferler doğu İslam kültürü ile batı Hristiyan kültürünün birbirilerine taşınması, doğunun icatlarının Avrupa'ya götürülmesine sebep olmuştur. Başta üç din için kutsal kabul edilen Kudüs şehrinin ele geçirilmesi Hristiyanlar tarafından önemsenmiştir. Özellikle Dördüncü Haçlı Seferi sonucunda başta belirlenen amaçlardan sapılmıştır. Nihayetinde 1291 yılında Haçlılar Akka şehrini kaybedince seferler sona ermiştir. Bu seferler sırasında İslam dünyası başta Selçuklular olmak üzere, Anadolu Beylikleri, Zengiler, Eyyûbiler ve Memlûklerde rol oynamışlardır. Haçlılar I. Haçlı Seferleri sonucunda Urfa, Trablus, Antakya ve Kudüs'te birer Haçlı Devleti kurmuşlardır. Bu devletlerde Zamanla Türk-İslam komutanları liderliğinde ortadan kaldırılmıştır. Bkz. Işın Demirkent, "Haçlılar", *TDV İA*, C. 14, İstanbul, 1996, s. 525-546; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 1-10 ve 277-285; Malcom Barber, *Haçlı Devletleri Tarihi*, Çev. Doğan Mert Demir, Kronik Kitap, İstanbul, 2021, s. 21-29 ve 497-498; Sevtap Gölgesiz Karaca, *Kudüs Haçlı Krallığı Siyasî Tarihi (1099-1187)*, TTK Yayınları, İstanbul, 2014, s. 9-15; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III. Cilt, TTK Yayınları, Ankara, 2019, s. 396-405.

¹⁰² Yusuf Küçükdağ, Caner Arabacı, *Selçuklular ve Konya*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016, s. 81-83.

birbirine benzemektedir. Oğuz Türkleri içinde üç şehir de otlaklara sahip ve arazisi bu açıdan elverişlidir.¹⁰³ Bu durum şehirlerden ilkinin başkent olmasında diğer ikisinin de fethinde rol oynamıştır diyebiliriz. Aynı zamanda Türklerin en önemli savaş taktiği olan Turan (Hilal) taktiğinin uygulanmasında önemli bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁴ Mehmet Ali Hacıgökmen, Konya'nın başkent seçilmesinde Dânişmendliler faktörünün de olduğuna dair bir değerlendirme yapar. Bu değerlendirmeye göre I. Kılıçarslan, Haçlılarla savaşıp İznik şehrini kaybedip Anadolu'nun içlerine Konya'ya geri çekilmiştir. Haçlılarla mücadelede özellikle yok edilmesinde Dânişmendli Beyliği rol oynamıştır. Selçukluların Güney Marmara'dan ve Batı Anadolu'dan geri çekilişinde Selçuklu obası Dânişmendlilere sığınmışlardır. I. Kılıçarslan'ın oğlu I. Mesud (1116-1155 Emir Gazi'nin damadı olduğu için Dânişmendiler himayesindedir. Kılıçarslan'ın çocukları arasında yaşanan taht kavgalarında Dânişmendli desteği alan I. Mesud¹⁰⁵ sultan olmuştur. I. Kılıçarslan'ın büyük oğlu olan Şahinşah'ın, Büyük Selçuklu Devleti esaretinden kurtulduktan sonra Konya'yı merkez edinerek tahtta çıkmıştır. Keza bu bölge Akşehir-Konya arasında Türkmenlerin yoğun bulunduğu bir coğrafyadır. Sivas, Kayseri ve Malatya şehirleri bu dönemde Dânişmendli Beyliği şehirleridir. II. Kılıçarslan sonrası bu şehirlerin de alınmasıyla merkezi şehirler değişecektir.¹⁰⁶ Bahsettiğimiz tüm bu özellikler çerçevesinde Konya, Selçukluların başkenti olmasında rol oynamıştır. Bu yeni siyasi dönüşüm Lârende içinde önemlidir. Keza Lârende, Konya'nın hemen güneyinde yer almaktadır. Konya başkent olduktan sonra şehrin coğrafi konumu fetih politikalarının yanında siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan da devletin değişikliğe uğradığını gösterecektir.

¹⁰³ Tuncer Baykara, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya, 1998, s. 11-12.

¹⁰⁴ Mehmet Ali Hacıgökmen, *Türkiye Selçuklu Başkentleri İznik ve Konya*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2019, s. 73-75.

¹⁰⁵ İlerleyen kısımda bahsedeceğimiz II. Kılıçarslan'ın şehri fethetmesi öncesinde tahtta çıkan Kutalmışoğlu Süleymanşah, I. Kılıçarslan, Şahinşah ve I. Mesud hakkında yapılan çalışmalarda ve ana kaynaklarda Lârende'ye dair bilgi geçmemektedir. Çalışmamızı hazırlarken literatür taraması sırasında adı geçen Selçuklu sultanlar adına Işın Demirkent, Muharrem Kesik, Tuncer Baykara, Ali Sevim'in biyografik tarzda yapılan çalışmalar incelenmiş fakat bir bilgiye tesadüf edilememiştir.

¹⁰⁶ Hacıgökmen, 2019, s. 72-73.

1.1.1. Selçukluların Lârende Şehrini Fethetmesi

Lârende şehri Türkiye Selçuklu Devleti başkenti Konya'nın çevresinde bulunan şehirler arasında en yakını ve güneyine düşmektedir. Hem güneyden gelecek saldırıları bertaraf etmek hemde bu yöne yapılacak fetihler açısından özellikle askeri anlamda güvenlik açısından önemli bir şehirdir. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Akdeniz ve Karadeniz üzerine fetih politikaları üretmesinin sonucu olarak I. Gıyâseddin Keyhüsrev (1192-1211), I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220) ve I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) devirlerinde denizaşırı seferler yapmışlardır. Bu seferler sırasında Antalya, Alanya, Samsun, Sinop ve Suğdak gibi şehirler fethedilmiştir. Fethedilen şehirlerde devlet ilk kez ve geliştirilmek üzere ticarete kullanmak üzere limanlar ve gemi üretimi için tersanelerinin oluşturulmasına da kapı açmıştır. Bu seferlerden özellikle Antalya ve Alanya'nın fethi Lârende şehrini de etkilemiştir. Antalya ve Alanya'nın fethinin sonucu olarak bu bölgede içerisinde bulunan topraklar Güney Sahilleri Komutanlığı/Eyaletleri adıyla siyasi bir yapılanmayı beraberinde getirmiştir. Bu kurulan yeni siyasi düzenin sınırları doğuda Kamerüddin Eyaleti, kuzeyde Anadolu/Rûm Eyaleti, batıda Honaz/Tunguzlu Eyaleti (Isparta, Gelendost, Eğirdir, Uluborlu, Şarki Karaağaç ve Atabey şehirlerinden oluşmaktadır.¹⁰⁷ Bu kapsamda Lârende şehri'nin de bulunduğu sınır bölgesi doğuda izah ettiğimiz Kamerüddin Eyaleti içerisine girmektedir. Bu anlamda Akdeniz politikası açısından başkent Konya'dan, Antalya ve Alanya ulaşılan yol güzergahında en önemli şehirlerden birisi de Lârende olmaktadır. Konya-Alanya arasında Beyşehir üzerinden bir yol güzergahı olduğu bilirse de Lârende şehrinin de alternatif bir yol güzergahı olarak kullanıldığı düşünülebilir. Keza şehrin güneyinden şehre giriş ve çıkışı sağlayan Sertavul Geçidi gibi İç Anadolu Bölgesi'ni Akdeniz Bölgesine bağlayan bir geçidin bulunması iki bölge arası geçişte Lârende şehrinin önemini kanıtlamaktadır. Sertavul Geçidi, Orta Anadolu yol halkası olarak isimlendirilen ulaşım da eskiden Gülek Boğazı'na geçişte önemli noktadadır. Bu bağlamda Selçuklu başkenti Konya'dan, Lârende'ye ulaşmaktadır. Konya şehrinde iki alternatif yol bulunmaktadır. Bunlardan ilki Konya'dan Ereğli tarafına ulaşmaktadır. Diğer yolda Silifke sahiline inmesinde rol oynamaktadır. Bu ulaşım ağı zamanla Gülek Boğazı'na kısa bir yol olan Karapınar mevki sebebiyle önemini kaybetmiştir.¹⁰⁸

¹⁰⁷ İbn Bibi, 1941, Aksarayî, s. 2000, 43-46; Filiz Akçay, *Selçuklu Kentleri Türkiye Selçukluları*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2013, s. 36; Konyalı, 1991, s. 66-68.

¹⁰⁸ Gümüşçü, 2001, s. 28.

II. Kılıçarslan'ın Anadolu Türk siyasi birliğini sağlaması sonrası bahsettiğimiz denizaşırı seferlere de kapı açılmıştır. Keza denizaşırı seferler I. Gıyâseddin Keyhüsrev döneminde devlet politikasının sonucu olmuştur. Onun oğulları I. İzzeddin Keykâvus ve I. Alâeddin Keykubad ile devam ettirilmiştir. Bu kapsamda Konya'dan Akdeniz sahillerine ulaşımında Lârende'nin de fethedilmesi gerekmektedir. Bu açıdan henüz fethi konusuna değinmesekte şehrin denizaşırı seferler sonucunda Antalya ve Alanya'dan önce fethedilmesi gerektir.

Lârende şehrinin fethedilmesinde ikinci husus şehrin başkent Konya gibi bir ova yapısına sahip olmasıdır. Bozkır kültürüne sahip Oğuz Türkleri'nin hayvancılığın doğal sonucu ilgilendikleri yaylak ve kışlak anlayışına sahip bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özelliğinin yanında su altı rezervi bakımından da oldukça zengindir. Lârende Ovası kapalı bir havza olmakta ve topladığı su kütlesini denize ulaştıramamaktadır. Şehir yeraltı su kaynağı rezervi bakımından yüksektir. Şehirde Toros Dağları, Hacıbaba dağı ve Karadağ'dan sularını alan çok sayıda dere ve çay yer almaktadır. Akarsular bakımından ise Lârende şehrinde Deliçay, Gödet çayı, İbrala deresi ve Duma deresi mevcuttur. Bu akarsular İç Anadolu bölgesinde bulunan şehrin iklim şartları dolayısıyla kış mevsiminde yağın karın ilkbahara doğru erimesiyle debileri yükselmektedir. Şehir sınırları içerisinde Acı Göl adıyla bir de göl bulunmaktadır.¹⁰⁹ Su rezervini oluşturan ve Lârende şehrinin çevresini dolaşan bir diğer su kaynağı da Fisandon Çayı'dır. Ayrıca Ereğli taraflarından Lârende şehrine gelen Silerek Çayı da eklenebilir.¹¹⁰ Lârende şehri için bir diğer önemli akarsu ise Göksu Nehri'dir. Bu nehir Lârende için Toros Dağları ile güney sınırını da oluşturmaktadır. Hadim'den başlayıp, Ermenek ve Mut sınırları içinden Silifke Ovasını da katederek Akdeniz'e dökülmektedir.¹¹¹

İlk uygarlıklardan beridir suyun önemini bilen medeniyetler gibi Türkler de ele geçirdikleri şehirlerde ilk yerleşim alanlarında suya yakınlığa dikkat etmişlerdir. Lârende şehrinin de içinde bulunduğu Orta Anadolu Bölgesinde yerleşim mekanları olarak şunları sıralayabiliriz. Tekke Çayı (Akşehir), Meram Çayı (Konya), Fisandon Çayı ve Deliçay (Lârende), İvriz Çayı (Ereğli) ve Tabakhane Çayı (Niğde-Bor) olarak karşımıza

¹⁰⁹ Tahsin Tapur, *Karaman Şehir Coğrafyası*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009, s. 34-35.

¹¹⁰ Sapançalı S. Hüseyin, 1993, s. 30-31.

¹¹¹ Sapançalı S. Hüseyin, 1993, s. 27-29.

çıkılmaktadır.¹¹² Tüm bu bahsettiğimiz su kaynaklarına yakın ve bünyesinde bulunduran Lârende şehri'nin Selçuklular tarafından fethedilmesi tesadüfi olmadığını göstermektedir.

Lârende şehri'nin fethedilmesine dair bir başka gerekçe ise şehrin özellikle güneyden Toros Dağları gibi bir doğal sınırla çevrilmesi olarak değerlendirebiliriz. Bu doğal sınır güneyden ve batıdan Kilikya Ermeni Krallığı ile sınır oluşturmaktadır. Bu bölgenin doğal sınır özelliği Selçuklu merkezi Konya'ya Ermenilerin ulaşmasını engellemekte ve askeri olarak neredeyse bir tampon bölge oluşturmaktadır.¹¹³ Keza Türkiye Selçukluları açısından Lârende şehri'nin de içinde bulunduğu Ermenilerden alınan coğrafyalar bir idari yapılanmayı da beraberinde getirecektir. Bu idari yapılanma yukarıda ismini zikrettiğimiz Kamerüddin Vilayeti'dir. Bu vilayet yüksek dağlardan meydana gelen ve geniş platolara sahip bir bölgedir. Lârende, Ermenek, Mut, Silifke, Gülnar ve Ereğli şehirleri¹¹⁴ bu eyalet içerisinde yer teşkil etmektedir.¹¹⁵ Adını zikrettiğimiz şehirler Ermenilerden önce fethedilmeden merkez Konya ile doğal sınır veyahut daha iyi bir ifadeyle Ermenilere karşı Selçuklu uç bölgesini oluşturmaktadır. Özetle Selçukluların Lârende'yi fethetme gerekçeleri arasında şehrin Ermenilerle doğal bir sınıra sahip olması, zengin su kaynakları barındırması, ovalık bir arazi yapısında bulunması, merkez Konya şehrinden Akdeniz sahillerine ulaşmada yol güzergahında bulunması gibi sebepler olarak değerlendirebiliriz.

Lârende şehrinin coğrafi konumunun yanı sıra siyasi, askeri ve idari gerekçeler sebebiyle dikkat çekmesi bu şehrin Selçuklular tarafından fethetmesinde rol oynamıştır. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan Habur Nehri'ni atıyla geçerken boğulmasıyla yerine oğlu Sultan I. Mesud (1116-1155) geçmiştir. I. Mesud devletin sınırlarını genişletmek adına politikalar yürütmüştür. Özellikle 1155 yılında ölmeden birkaç yıl öncesinde Kilikya yöresine Ermeniler üzerine sefere çıkmıştır. Yapılan bu sefer sırasında Selçuklular Toroslarda geçitlerde Ermeni müdafaasıyla karşılaşınca ilerleyememiştir. Böylece sefer dönüşü hastalanan I. Mesud 1155 yılında vefat etmiştir.¹¹⁶ I. Mesud

¹¹² Gümüşçü, 2001, s. 68-69.

¹¹³ Ersan, 2019, s.235-238.

¹¹⁴ Adını zikrettiğimiz şehirler olan Lârende, Ermenek, Mut, Silifke, Gülnar ve Ereğli eskiden Roma İmparatorluğu ile Bizans İmparatorluğu zamanında bölgeye İsauria/Dağlık Kilikya Theması denmektedir. Bu thema sistemi Selçuklularda Kilikya Ermenilerinden alınan topraklar idari sistemde atanan ilk valiye ithafen Kamerüddin İli/Eyaleti ismini almıştır. Bkz. Koray Özcan, "Ortaçağda Anadolu'nun İdari Coğrafyasına Bakış Anadolu'da Selçuklu İdari Birimleri", Coğrafi Bilimler Dergisi, S. 3/1, 2005, s. 85-86.

¹¹⁵ Akçay, 2023, s. 9.

¹¹⁶ Faruk Sümer, "Mesud I", C. 29, TDV İA, Ankara, 2004, s. 339-342.

devrinde yaşanan gelişmelerde Dânişmendliler-Selçuklular arasında Anadolu siyasi birliği mücadelesi bulunmaktadır. Bu dönemde Ermeni yöresine yapılan fetihlerde Toroslardan ileri geçemeyen Selçukluların henüz Lârende'yi fethetmediği açıktır.

Sultan Mesud 1155 yılında vefat edince yerine oğlu II. Kılıçarslan (1155-1192) geçmiştir. Sultan II. Kılıçarslan zamanında Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos, Anadolu'ya askeri harekate başlayarak Kilikya Seferi gerçekleştirmiş ve burada yaşayan Ermenilere nüfuzunu ve Bizans İmparatorluğu tabiiyetini kabul ettirmiştir. Sonrasındaki süreçte ülkesine ve başkenti İstanbul'a geri dönüş yolunda 1157 yıllarında Lârende ve Kütahya çevresinde yaşayan Türkmenler tarafından mağlubiyete uğratılmıştır.¹¹⁷ Bu dönemde I. Manuel Komnenos ile II. Kılıçarslan'ın karşılıklı birbiriyle savaşmama adına sulh yapılmıştır. Bunun sonucunda I. Manuel Komnenos, doğuya yönelik sefere çıktığından söz edilmektedir. Fakat sefer sonucunda dönüş yolunda önce Lârende'de akabinde Kütahya mıntıklarında I. Manuel Komnenos Türkmenlere yenilmiştir. Keza I. Manuel Komnenos geri dönüş için biraz acele etmiş ve en kısa yol tercihi sebebiyle piyade ve süvari olmak üzere otuz beş bin askerini kaybetmiştir.¹¹⁸ Değerlendirmemize göre bu yenilginin sebebini Manuel'in barış şartlarına uymayarak kısa yol tercihinde bulunması ve antlaşma içeriğinde yer almayan yola girmesi sonucunda nefsi müdafaa hakkını kullanan Türkmenler, I. Manuel Komnenos'u Anadolu'da yol güzergâhında önce Lârende'de sonra Kütahya'da mağlup etmişlerdir.

I. Manuel Komnenos'un kısa yol kullandığına dair Osman Turan'da bilgiler bulunmaktadır. Buna göre Manuel, Kilikya Seferi sonucunda kısa yol tercihinde Lârende, Akşehir ve Kütahya yolunu kullanmıştır. Bu yol güzergahın barış antlaşmasına dahil bir hareket olmadığı anlaşılmaktadır. Daha sonra sırf bu yenilgi sebebiyle 1170 yıllarında I. Manuel Komnenos'un Türkmenler üzerine sefere çıktığı bilgisi de geçmektedir.¹¹⁹ Süryani Patrik Mikail'in, *Vekayinâmesi*'nde bu yıllarda Ermeni seferinde bulunan I. Manuel Komnenos'un Çukurova sahillerini ele geçirdiğini, bölgeye hakim olan II. Toros'un da dağlara kaçtığını bildirmektedir. Buradan Suriye'ye yöneleceği sırada İstanbul'dan kendisine bir haber ulaştığı, yaşanan gelişmelerde bir kumandanın onu

¹¹⁷ Abdülkerim Özaydın, "Kılıçarslan II", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, 2022, s. 398-402.

¹¹⁸ Abdülhalük Çay, *II. Kılıçarslan*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 31-32.; Halil Arslan, "II. Kılıçarslan'ın Çocukları Arasındaki Mücadeleler ve Bu Mücadelelerin Neticeleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Selçuk Üniversitesi SBE*, Konya, 2008, s. 7-8.

¹¹⁹ Osman Turan, "Kılıç Arslan II", içinde *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977, s. 669-671.

tahttan indirmek üzere harekete geçtiği haberini almıştır. Bu sebeple II. Kılıçarslan'a başvurarak topraklarından geçmek hususunda müsaade istediğini ve iki tarafın anlaştığı bildirilmektedir. Fakat II. Kılıçarslan'ın askerlerinin bu antlaşmaya aykırı hareket etmiştir.¹²⁰ Süryani Mikail'de zikredilen bilgilerden Manuel'in kendisine karşı girişilen bir isyandan dolayı kısa yol tercihinde bulunduğu görülmektedir. Bu sebeple ilk icraat olarak aslında geri dönüş yolunda Selçuklu toprakları için II. Kılıçarslan'dan müsaade istendiği anlaşılmaktadır. Fakat her ne kadar iki devlet başkanı anlaşmış olsa da Süryani Mikail'e göre Selçuklu askerleri, Lârende ve Kütahya'daki Türkmenlerin saldırısına maruz kaldığı görülmektedir.

Bizans dönemi kaynağı Niketas Khoniates eseri *Historia*'da şunları söylemektedir.

*"I Manuel Komnenos İstanbul'a dönmeye karar verdi. (2 Nisan 1159). Yolu, sandığına göre, dost topraklardan geçeceği için ordusunun büyük kısmını terhis ederek herkesin istediği yere gitmesini istedi. Ancak bu davranışı ile aslında her zaman basiretli olmasına rağmen uzağı gören bir hükümdar olmadığını göstermişti. Bu düşüncesizliği yüzünden ordusunun önemli bir kısmını kaybettiği gibi, kendisinin arkasından gelenleri de kötü bir duruma düşürmüştü. Çünkü gerek kendisinin (İstanbul'a), varmak hususunda gösterdiği acelecilik ve gerekse yurdlarına dönmek isteyen askerlerin disiplinsiz ve akılsızca hareketleri- Türkler büyük gruplar halinde üzerlerine saldırdıkları cihetle – birbirinden kopmuş olan birliklerin ağır kayıplara uğramasına sebep oldu."*¹²¹

Bizans kaynağı Niketas'da Manuel'in saldırıya uğramasını aceleci ve disiplinsizliğe bağlasa da nerede saldırıya uğradığı hakkında bilgi vermemektedir. O genel ifadeyle bu saldırının Türklerden geldiğine işaret etmektedir.

Dönemin başka bir Bizans ana kaynağı Ioannes Kinnamos'un *Historiası*'nda hem Manuel'in kısa yol tercihi hemde Lârende ve Kütahya taraflarında saldırıya uğradığı hakkında bilgi elde edilmektedir. Bu hususta Ioannes Kinnamos'un anlatımı şu şekildedir;

"Byzantion yoluna hazırlandı. En kısa yoldan gitmek için Pamphylia yerine ordusunun Lykaonia'nın ortasından geçirdi. Her ne kadar sultan buna

¹²⁰Süryani Patrik Mikail'in *Vakainamesi* (İkinci Kısım 1042-1195), Çev. Hrant D. Andreasyan, Basılmamış Nüsha, 1944, s. 84-86; Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, TTK Yayınları, Ankara, 2019, s. 141-142.

¹²¹ Niketas Khoniates, *Historia* (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), Çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara, 2020, s. 74-75.

karşı çıktıysa da imparator Laranda şehrine yaklaşıncı, Romalıların Konya'ya hücum edeceklerini düşünerek korkan Türkler kaçmaya başladılar. Fakat Romalılardan kendilerine bir zarar gelmeyince cesaretlerini topladılar ve bol miktarda erzak getirip / onlara verdiler. Ancak Türkler için Romalılara karşı duydukları nefreti tamamiyle zaptetmek imkansızdı. Bu yüzden Romalılar Kottyaieion (Kütahya)'a varınca ana ordudan ayrılmış olanların bazılarını hücum ettiler; onları öldürdüler veya esir aldılar. Sonra imparator Byzantion'a döndü.”¹²²

Ioannes Kinnamos'un *Historia'sında* da İmparator Manuel'in İstanbul'a dönüşü konusunda kısa yol tercih ettiği Lykaonia'nın ortasından geçti diye bahsetmektedir. Dolayısıyla Lykaonia'nın ortası denen coğrafya Lârende civarı olarak değerlendirilmektedir. Sonrasında Kütahya taraflarında saldırıya uğradığını öğreniyoruz. Saldırı sebebi Lârende'deki Türkmenlerin Bizans askerlerinin Konya'ya saldıracaklarını düşünmesinden kaynaklanmaktadır diye değerlendirmekteyiz. Dolayısıyla Anadolu üzerinde geri dönüş yolunda bu sebepten saldırıya uğramıştır.

Urfalı Mateos'un *Vekayiâmesinde*;

“İmparatorluk şehrinde (İstanbul'dan) aniden, orada kargaşalıkların hüküm sürdüğünü ve diğer bazı şeytanî hadiseleri bildiren bir mektup geldi. Roma imparatorları hakkında verdiğimiz izahat, anlıyanlar için kafidir. Onların Ermeni milletine karşı besledikleri büyük nefreti bu suretle anlatmış oluyoruz. Korkak ve kadın yürekli Romalılar, bir içtima aktedip imparatorlarına: “Ermenilerle Franklara kulak asma, acilen tahtına dön, sonra tekrar gelirsın” dediler.” Onlar, firariler gibi Sultan Kılıçarşlan'ın topraklarına geldiler. Sultan, hazreti İsa'nın arzusuna rağmen onların yaptıklarının öcünü aldı. Menfur ve kötü Türkmen kabileleri, onları firarilermiş gibi takip ederek imparatorun kaynatası da dahil olduğu halde 2000 kişiyi telef ettiler. Ve onlardan 20.000 at ve katır aldılar. Grek imparatoru ile Sultan Kılıçarşlan'ın arasında bundan dolayı koyu bir husumet peyda oldu.”¹²³

¹²² Ioannes Kinnamos'un, *Historia'sı* (1118-1176), Çev. Işın Demirkent, TTK Yayınları, Ankara, 2020, s. 139-140.

¹²³ *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi* (952-1136) ve *Papaz Grigor'un Zeyli* (1136-1162), Türkçe'ye Çev. Hrant D. Andreasyan, Notlar Çev. Edouard Dolaure, Halil Yinanç, TTK Yayınları, Ankara, 2019, s. 325-327.

I. Manuel Komnenos-II. Kılıçarslan ilişkilerinde Lârende’de bahsedilen Türkmen nüfusu hakkında ilk değerlendirmemiz bu dönemde şehri ilk fetheden Dânişmendli Beyliği toprakları içerisinde olabileceğidir. Keza Manuel’in seferi Kilikya Bölgesine dolayısıyla Ermenilere yönelik bir adımdır. Bu bağlamda sefer Dânişmendli Beyliği’nin sınır komşusu üzerinedir. Manuel sefer sonucunda geri dönüşte girdiği arazi kime aittir diye bir sorumuz olacaksa, buna cevaben Manuel ile II. Kılıçarslan arasında Selçuklu topraklarından geçiş için bir antlaşma olduğu bilgisi bulunmaktadır. Lârende şehri Selçuklu toprağı olsaydı izin meselesinde antlaşma gereği bir saldırı girişimi olmazdı diye değerlendirilmektedir. Bu hususta *Selçuklular Zamanında Anadolu’da Ermeniler* adlı bir çalışması bulunan Mehmet Ersan, II. Kılıçarslan’ın tahtta geçtiğinde kardeşlerinden gelebilecek hareketleri çözdükten sonra Sivas’ta hakim olan eniştesi Yağlıbasan’ın üzerine yürüdüğünden bahsetmektedir. Fakat araya Nûreddin Mahmud Zengî’nin (1146-1174) girmesiyle antlaşma yapmak zorunda olduğunu bildirmektedir. Yönünü Kilikya Ermenileri üzerine çeviren II. Kılıçarslan’ın Anabarza’ya kadar ulaşmış olsa da 1180 yılına kadar başka seferinin olmadığından bahsetmektedir.¹²⁴ Dolayısıyla buradan çıkarımımız Lârende’nin Kilikya Ermenilerine ait bir şehir olmadığı yönündedir.

İkinci görüşümüz şehrin başka bir Türk devleti olan Dânişmendli Beyliği toprağı olabileceğidir. Hem şehir ilk fetheden olarak bahsettiğimiz Dânişmendli Beyliği sınırlarında Ermenilerle komşu bir şehir olacaktır. Dolayısıyla Selçuklular-Bizans arasındaki geçiş antlaşması Lârende’de yaşayan Dânişmendli Türkmenlerini alakadar etmeyecektir. Böylece Türkmenler nefsi müdafaa hakkını kullanacaktır. Son görüşümüz ise şehrin kime ait olduğundan daha ziyade Lârende şehrinde her ne kadar iki devlet arasında yol geçişi için bir antlaşma sağlanmış olsada II. Kılıçarslan’ın emrine itaat etmeyen ve Manuel’e saldırmış olan bir Türkmen kitlesinin varlığı üzerinedir.

Manuel’in Lârende ve Kütahya mıntıkalarında saldırıya uğrayıp hazırlıksız yakalanması Anadolu’da gittikçe artan Selçuklu yayılması ve Türkmen yerleşmesinin sonucudur. Dolayısıyla I. Manuel Komnenos Anadolu’nun Türk-iskan ve İslamlaşmasından rahatsız olmuştur. Buna yönelik bir devlet politikası tasarlamıştır. Bu bağlamda Bizans İmparatorluğu’nun dış politikası doğudaki komşuları Selçuklulara karşı olmuştur. Bu dış politika 1146 yılında I. Mesud devrinde doğu sınırını güvence altına almak, Anadolu’da durmak bilmeyen Selçuklu akınlarını engellemek üzere başkent

¹²⁴ Ersan, 2019, s. 141-142.

Konya'ya yönelik bir sefere çıkmıştır. Çıkılan Konya seferinde Akşehir'i ele geçirmiştir. II. Kılıçarslan devrinde ise bahsettiğimiz saldırı Ermeni seferi sonucu yaşanmıştır. İki hükümdar İstanbul'da bir araya gelerek barış antlaşması imzalamıştır. On yıl boyunca II. Kılıçarslan Bizans'a yönelik bir harekette bulunmasa da Anadolu'da Türkmenlerin saldırıları iki devleti 1176 yılında Miryokefalon Savaşı'nda karşı karşıya getirmiştir. Savaşı Selçuklular kazanarak Anadolu etkin bir devlet konumuna gelmişlerdir. Bizans İmparatorluğu ise aldığı yenilgi sonrası taht kavgalarına sürüklenmiştir. 1204 yılında ise İstanbul, Haçlılar tarafından işgal edilmiştir.¹²⁵

II. Kılıçarslan-I. Manuel Komnenos'un barış antlaşması imzalamasında bazı olaylar da etkili olmuştur. II. Kılıçarslan'a karşı Nureddin Mahmud Zengi ile Manuel ittifak yapmıştır. Nureddin Mahmud Zengi, Selçuklu topraklarına saldırmıştır. Diğer taraftan Danişmendli Yağıbasan'da Elbistan'a saldırmıştır. Manuel, Suriye toprakları üzerinde yoğunlaşan Haçlılardan yardım istemiştir. Tüm bu gelişmeler üzerine II. Kılıçarslan, Manuel'den barış isteğinde bulunmuştur. Yapılan barış antlaşması gereğince Selçuklu ülkesinde bulunan esirler Selçuklular tarafından serbest bırakılmıştır.

Son zamanlarda fetihlerle Selçuklu Devleti sınırlarına giren şehirlerin iadesini talep etmiştir. Ayrıca Bizans İmparatorluğu sınırlarına kadar ulaşan Türkmen akınlarının durdurulmasını sağlayacağını hususunda da taahhütte bulunmuştur. Yapılan antlaşma sonucunda bir süreliğine de olsa Selçuklu-Bizans çatışması durmuştur.¹²⁶ Nureddin Mahmut Zengi, Kilikya'daki Selçuklu topraklarından Keysûn, Maraş ve Göksun'a saldırmış nihayetinde ise bu şehirleri ele geçirmiştir.¹²⁷

Lârende şehri Selçuklu-Bizans ilişkilerinden etkilendiği görülmektedir. Diğer taraftan Bizans ile ittifak yaparak bazı şehirleri aldığından bahsettiğimiz Nureddin Mahmud Zengî ile II. Kılıçarslan arasındaki mücadeleler başka sebeplere de dayanmaktadır. İkili arasındaki rekabette Nureddin Mahmud Zengi, II. Kılıçarslan'ı zındıklıkla suçlamaktadır. Bu bağlamda Bizans ile barış yapması ve ona yönelik gaza hareketlerinde bulunmamasından rahatsızlığını dile getirmektedir. Ayrıca II. Kılıçarslan'ın Anadolu'daki nüfuzunu artırma hareketlerinde kardeşi Şahinşah'ın idare ettiği Çankırı ve Ankara'yı ele geçirip kardeşini hapsetmiştir. Anadolu hakimiyeti için

¹²⁵ Emrullah Kaleli, "Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un (1143-1180) Dış Politika Anlayışı ve Selçuklular", *III. Ines Education And Social Science Congress*, 2018, s. 1-6; Özaydın, 2022, s. 398-402.

¹²⁶ Abdülkerim Özaydın, "Kılıçarslan II", C. 25, *TDV İA*, Ankara, 2022, s. 398-402.

¹²⁷ Abdulkadir Turan, *Kudüs Fethinin Mimarı Nureddin Mahmud Zengî*, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2020, s. 186-187.

Dânişmend Beyliği üzerine sefere çıkan II. Kılıçarslan'ı, Nureddin Mahmud Zengi engellemeye çalışmıştır.¹²⁸ Bu bağlamda Dânişmendli Beyliği-Selçuklular arasındaki mücadeleler Yağıbasan'ın ölümü, Nureddin Mahmud Zengi'nin vefatıyla Selçuklular lehine değişmiştir. Keza II. Kılıçarslan Dânişmendli Beyliği'ne karşı sefere çıkarak Elbistan, Dârende, Gedük, Kayseri, Zamantı ve Malatya'yı ele geçirmiştir.¹²⁹

Yukarıda bahsettiğimiz II. Kılıçarslan'ın Dânişmendli Beyliği üzerine seferleri sırasında Lârende şehri de bu tarihlerde Selçuklu hakimiyetine geçtiği üzerine bilgiler yer almaktadır. Şehrin ne zaman, nasıl, hangi devletin elinden alındığına dair kaynaklarda bilgiler azdır. Metin Tuncel, Lârende şehrinin Selçuklulara geçişi hakkında şu şekilde bir bilgi vermektedir. “*Lârende, II. Kılıçarslan döneminde Anadolu Selçuklu topraklarına katıldı (1165).*” Bu bilgiyi değerlendirdiğimizde Metin Tuncel, şehrin II. Kılıçarslan döneminde 1165 yılında Selçuklulara geçtiği konusunda fikir beyan etmektedir. Fakat bu beyanın altı doldurulmamıştır. Bu tarih kabul edilirse Yağıbasan'ın ölümünden bir yıl sonrası olacaktır. Olaylar zincirini şöyle bir değerlendirdiğimizde şehrin kesin fethi tarihini saptayamasak da en azından hangi tarihler aralığında, hangi olaylar sonucunda fethedilmiş olabileceğine dair bir fikir beyan edebiliriz.

Urfalı Mateos, “*Emir Gazi'nin oğlu olup Sivas ile Kapadokya'nın sahibi bulunan emir Yakup Arslan'ın, bu işlerden hoşlanmadı. O, büyük bir süvari kuvvetiyle Ligandon (Lycandus)memleketine girdi. Oranın hristiyan ahalisi kendi memleketine nakletti ve Laris (Larissa) müstahkem mevkiini zaptetti. Bu tecavüzün sebebi, Kılıçarslan'la kendi yeğeni arasında mevcut bulunan düşmanlık olmuştur.*”¹³⁰ Bu metinde geçen Yakup Arslan *Câmiu'd-Düvel'e göre Yağıbasan'dır.*¹³¹ Bu bilgiyi şekillendiren bir diğer bilgi Larissa şehrinin İkinci Ermenistan bölümünde Sivas'a tabi askeri bir hükümet merkezi diye Urfalı Mateos'da, Edouard Dulaurier ve M. Halil Yinanç tarafından verilen dipnotta geçmektedir.¹³² Burada bahsedilen Larissa şehri ile Lycandos memleketi hususundaki bilgiler önemlidir. Keza Lycandos memleketi muhtemelen tezimizde yer yer bahsettiğimiz Lykaonia bölgesidir. Burasının daha önce Konya-Lârende ve Aksaray'ı içine alan bölge olduğundan söz etmiştik. Dolayısıyla tez konumuzun mekanı olan

¹²⁸ Turan, 2020, s. 290-291.

¹²⁹ Turan, 2020, s. 291-294.

¹³⁰ Urfalı Mateos, 2019, s. 313-314.

¹³¹ Müneccimbaşı Ahmet b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel (Selçuklular Tarihi II: Anadolu Selçukluları ve Beylikleri)* Haz. Ali Öngül, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 134.

¹³² Urfalı Mateos, 2019, s. 314.

Lârende şehrinin isminin menşesinde şehre Laris/Larissa denildiğini de söylemiştik. Bu kapsamda Larissa'yı Lârende diye değerlendirebiliriz. Bunu kabul edersek eğer şehir Kılıçarslan ile Dânişmendli Yakup Arslan arasında mesele olmuştur. Bu durum şehrin fethinden öncedir. Urfalı Mateos bu hususu şu şekilde değerlendirmektedir. II. Kılıçarslan'ın yeğenini Kayseri'de yerleşmiş olan, Muhammed b. Dânişmend'in oğlu Yakup Arslan, I. Mesud'un kızıyla evlilik yaptığından söz etmiştir. II. Kılıçarslan Larissa şehrini ondan almıştır demektedir.¹³³

Selçukluların Lârende'yi fethini değerlendirmemize göre elde edilen bilgilerde II. Kılıçarslan döneminde yaşanan gelişmeleri şöyle bir hatırlatmakta fayda vardır. I. Manuel Komnenos, Lârende ve Kütahya civarlarında Ermeni seferi dönüşünde saldırıya uğradığı tarih 1157 yılıdır. Türkiye Selçukluları-Bizans İmparatorluğu arasında 1262 yılında imzalanan bir barış antlaşması bulunmaktadır. Bu antlaşma sonucunda II. Kılıçarslan 1162-1174 arasında Bizans ile mücadele etmeyerek bir barış dönemi tesis etmiştir. Bu barış antlaşması Anadolu rekabeti için Dânişmendli Beyliği-Türkiye Selçukluları mücadelelerinde Selçuklular lehine döndürerek II. Kılıçarslan'ın 1164 yılında Yağlıbasan'ın ölümünden 1182 yılında tüm beylik topraklarının ele geçirilişine kadar gitmektedir. Yine bu gelişmelerde 1174 yılında Nureddin Mahmud Zengi'nin de ölümü işi kolaylaştırmıştır.¹³⁴ Tüm bu olaylar zincirinde dikkat edilmesi gereken bir mevzuda 1176 yılında meydana gelmiş olan Miryokefalon Savaşı'dır. Keza bu savaşın vuku bulduğu yerler arasında ismi geçen yerlere baktığımızda Düzbel, Gelendost, Kumdanlı, Kırkbaş Köyü (Sultan Dağı Etekleri), Çivril ve Karamıkbeli geçmektedir.¹³⁵ Tüm ismini zikrettiğimiz bu yerler bakıldığında Lârende şehrinin batısına düşmektedir. Bizans ordusunun hedefi daha önce olduğu gibi yine başkent Konya'yı ele geçirmek olduğuna göre geliş güzergahı karargah Uluâbâd üzerinden güneye doğru Balıkesir, Sardes, Alaşehir, Denizli, Honaz, Dinar, Uluborlu yolunu takip ederek Miryokefalon Kalesine doğru olmuştur. Savaş taktiksel olarak buraya yakın dar bir boğazda Selçuklu birlikleri tarafından Bizans ordusu sıkıştırılarak elde edilen bir zaferle sonuçlanmıştır.¹³⁶ Eğer Selçuklu birlikleri Bizans ordusunu burada durdurmasaydı ya da büyük bir yenilgiye uğratmasaydı güneyden Lârende şehri de hedefler arasında Bizans'ın Konya'ya doğru

¹³³ Urfalı Mateos, 2019, s. 314.

¹³⁴ Abdullah Burgu, "II. Kılıçarslan'ın Bizans Politikası", *USAD*, S. 7, 2017, s. 280-299.

¹³⁵ Özaydın, 2022, s. 398-402; Rahmi Sivas, "Türkiye Selçuklu ve Eşrefoğulları Döneminde Beyşehir", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi SBE, Burdur, 2021, s. 20-23.

¹³⁶ Özaydın, 2022, s. 398-402

istikametinde kullanılabilirdi. Bu sebepten dolayı şehrin kesin olarak Selçuklu hakimiyetine geçişi Miryokefalon Savaşı öncesi diye değerlendirmektedir.

II. Kılıçarslan'ın Lârende şehrinin fethi tarihi hususunda son sözümüz Yağıbasan'ın ölümü 1164 ile Miryokefalon Savaşı 1176 tarihi arasındadır. Ayrıca Bizans'ın 1173 yılı itibariyle de Anadolu'ya yönelik akınlar gerçekleştirmesini de hesaba katarsak tarihi daha da erkene alabiliriz. Keza Türkiye Selçukluları I. Manuel Komnenos'un tüm faaliyetlerini yakından takip edip onu durdurmaya yönelmiştir. Ayrıca iddiamız olan bu tarih aralığı Metin Tuncel'in verdiği tarihinde altını doldurmaktadır. Ayrıca II. Kılıçarslan'ın Dânişmendli Beyliği'ne yönelik sefer politikası Yağıbasan'ın vefatı sonrası yaşanmış bir gelişmedir. Bu hususta şehrin II. Kılıçarslan tarafından fethi hususunda yakaladığımız birkaç bilgi de şunlardır. İlk bilgi II. Kılıçarslan Dânişmendli Beyliği'ne ait son toprak parçası Malatya üzerine yürümüştür. Buranın hakimiyeti için Dânişmendli melikleri arasında da mücadele bulunmaktadır. Buna göre Melik Muhammed ile Feridun arasında şehrin yönetimi için mücadele yaşanmaktadır. Malatya hakimi Muhammed, Malatya'yı kaybedince Dânişmendli Muhammed II. Kılıçarslan'a sığınmıştır. II. Kılıçarslan onu Ereğli şehrine bey olarak tayin etmiştir. Muhammed de Türkiye Selçuklu sultanı II. Kılıçarslan'a Malatya'yı alması için telkinlerde bulunmuştur. 1173 yılında Malatya Selçuklulara geçmiştir.¹³⁷ İkinci husus II. Kılıçarslan 1184-1185 yıllarında ülke topraklarını 11 oğlu arasında taksim ederek kendisi de büyük hükümdar sıfatıyla başkent Konya'da ikamet etmesi meselesidir. Yapılan toprak taksiminde özellikle iki oğluna verilen topraklar Lârende'yi de ilgilendirmektedir. Oğullarından Melik Sencerşah'a Ereğli şehri verilmiştir. Melik Gıyâseddin Keyhüsrev'e ise merkezi Uluborlu olmak kaydıyla, Konya'nın doğusundan Kütahya'ya kadarki arazi verilmiştir.¹³⁸ Üçüncü husus saltanatın son yıllarında 1186 yıllarında Türkmenler Lârende ve Ereğli üzerinden Anabarza'ya kadar hareket ederek otuz altı bin Ermeni'yi esir etmişlerdir.¹³⁹ Bahsettiğimiz üç hususta şunları görmekteyiz. II. Kılıçarslan'ın Lârende'ye yakın coğrafyalardan Konya ve Kütahya ile Ereğli'ye melik tayini yaptığı, Ereğli'ye Dânişmendli soyundan bir atama gerçekleştirdiği, Lârende ve Ereğli üzerinden Anabarza'ya yönelik bir sefer tertip edilmiştir. Bu bağlamda özellikle Ereğli'nin Selçuklu

¹³⁷ Çay, 1987, s. 44.

¹³⁸ Özaydın, 2022, s. 398-402.

¹³⁹ İlyas Gökhan, "Türkiye Selçukluları ve Kilikya Ermenileri Arasındaki Siyasi İlişkiler", *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 1, 2012, s. 90-91; Ersan, 2019, s. 149-150.

şehri olduğu verilen bilgilerle kanıtlanmaktadır. Bu da Lârende şehrinin de II. Kılıçarslan'ın tarafından Ereğli şehrine yakın olması hasebiyle fethedildiğini kanıtlamaktadır.

II. Kılıçarslan döneminde Lârende şehrinin de geçiş güzergahında kullanıldığına dair III. Haçlı Seferi önemli noktadadır. Haçlılar II. Haçlı Seferi sonucunda Selahaddin Eyyûbi'nin 1187 yılında Hıttin Zaferi sonucu Kudüs'ü ele geçirmesi Haçlıları yeni bir sefer tertip etmesine sebep olmuştur. Bu sefer sırasında Haçlı ordusu Alaşehir (Balıkesir), Denizli, Uluborlu, Akşehir, Konya, Lârende ve Silifke istikameti kullandıkları söylenmektedir. Haçlı ordusunun başında Alman İmparatoru Frederick Barbarossa bulunmaktadır.¹⁴⁰

II. Kılıçarslan Haçlı ordusuyla savaşmak adına temasa geçmemiş sadece Selçuklu ordularını peşinden göndererek vur kaç taktiği uygulayarak orduya zarar vermişlerdir. Anadolu'da saldırıya uğrayıp devamında aç susuz kalan Haçlı birlikleri Konya önlerinden Göksu Nehri boyundan Silifke'ye inip devam edecekleri bir yol güzergahı belirlemişlerdir. Yola koyulan Haçlılar, İmparator Frederick Barbarossa'nın Göksu Nehri civarında boğulduğu için yolculukları sekteye uğramıştır.¹⁴¹ Bu hususta Işın Demirkent, Konya ve sonrası için Haçlıların durumunu şöyle açıklamaktadır: Haçlılar Konya'da karınlarını doyuracak yiyecek ve içecek bulamayarak Meram bağlarına geçmişler, altı gün burada kalmışlardır. Sonrasında 30 Mayıs 1190 yılında Lârende'ye doğru hareket etmişlerdir. Toros Dağlarını geçerek Silifke Ovası'na doğru yola koyulan Haçlılar 10 Haziran 1190'da Göksu Nehri kıyılarına vardıklarında imparatorun nehirde boğularak vefat ettiğini görmüşlerdir.¹⁴² Bu gelişmelerden bahsederken Kilikya sınırındaki şehir Lârende olarak Konya'dan sonra Silifke'ye ulaşmadan önce uğranılan şehir olarak gösteren araştırmalarda bulunmaktadır.¹⁴³ Alman imparatorunun komutasındaki Haçlılar Anadolu'da zor durumda kalmışlardır. III. Haçlı Seferinde Haçlı orduları yol güzergahında Lârende ve çevresini kullanmışlardır. Lârende bu dönemde kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Kilikya Ermeni Krallığı topraklarıyla sınır bir şehirdir. Haçlı birlikleri tarafından yol güzergahında kullanılan bir noktadır bilgisi çıkmaktadır.

¹⁴⁰ Turan, 2010, s. 245-249.

¹⁴¹ Işın Demirkent, "Haçlılar", C. 14, *TDV İA*, İstanbul, 1996, s. 525-546.; Ersan, 2019, s. 151-152.

¹⁴² Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 145-153.; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, c. III, TTK Yayınları, Ankara, 2019, s. 11-15.

¹⁴³ Malcolm Barber, *Haçlı Devletleri Tarihi*, çev. Doğan Mert Demir, Kronik Kitap, İstanbul, 2021, s. 460.

1.1.2. Lârende'nin Ermenilerin Eline Geçmesi ve Selçuklu Hâkimiyetinin Yeniden Tesisi

II. Kılıçarslan'ın 1192 yılında vefatı sonucunda tahta veliahd olarak Uluborlu merkezli Konya-Kütahya arasında hâkim olan Melik Gıyâseddin Keyhüsrev (1192-1211) çıkmıştır. İlk saltanat dönemi 1196 yılına kadardır. 1196 yılında abisi Rükneddin II. Süleymanşah Konya'yı kuşatarak kardeşini tahttan indirmiştir. I. Gıyâseddin Keyhüsrev'de bazı memleketlerde gurbet hayatı yaşayıp en sonunda İstanbul'a iltica ederek orada evlilik yapmıştır. 1204 yılında ağabeyi ölünce ülke topraklarına dönerek 1211 yılına kadar ikinci kez tahtta çıkmıştır.¹⁴⁴ Rükneddin II. Süleymanşah döneminde Bizans ile mücadele etmesinden yararlanan Kilikya Ermeni¹⁴⁵ Kralı II. Leon 1199 yılında Selçuklu şehirlerinden Ereğli ve Maraş'a saldırmış ve Ermeni topraklarına katmıştır.¹⁴⁶ Bu hususta bilgi veren dönemi ele alan ana kaynaklardan Kerimüddin Mahmud Aksarayı'nın zikrettiğine göre I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in ikinci hükümdarlığı döneminde Selçukluların sınırlarının genişlediği, Antalya, Lâdik ve Ermeni coğrafyasından Lârende fethedilmiştir.¹⁴⁷

I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in ikinci saltanatı sırasında Antalya'nın fethi sonrasına denk gelen yıllarda Ermeniler, Selçuklu hâkimiyetinden çıkarak Selçuklu şehirlerine giden ticaret kervanlarına yağma etmeye başlamışlardır. Tacirleri esir etmişler, mallarını ve hayvanlarını da kendileri için gasp etmişlerdir. Bu bağlamda yaşanan bu gelişmeler

¹⁴⁴ Ali Sevim, "Keyhüsrev I", C. 25, *TDV İA*, Ankara, 2022, s. 346-348.

¹⁴⁵ Selçuklular-Ermeniler arasındaki mücadeleler I. Haçlı Seferi sonucunda özellikle Çukurova coğrafyasında kurulan Antakya merkezli Haçlı devletinin zamanla ortadan kaldırılması sonucunda başlamıştır. Keza Antakya Prinkepsliği ortadan kalkınca yerine bölgede Kilikya Ermeni Krallığı kurulmuştur. Kilikya Ermenileri sınırlarını genişletmek üzere mücadelelerde Selçuklu iç meselelerini iyi takip etmişlerdir. Bu bağlamda I. Kılıçarslan'ın vefatı sonrası bir süre idaresiz kalan Selçukluların durumundan istifade ederek özellikle Toros dağlarına kadar uzanan sınırlarda bir konuma yükselmişlerdir. I. Mesud zamanında II. Toros Anazarba, Tarsus, Misis ve Adana şehirleri işgal etmiştir. Yaşanan gelişmelerde bu topraklardaki Bizans hâkimiyetini tamamıyla sona erdirmişlerdir. Daha sonra II. Toros'un hedefi Selçuklu topraklarına yönelik gelişmiştir. Sultan I. Mesud-II. Toros arasında bir mektuplaşma da uyarı nitelikte olmuş ve Sultan Mesud, II. Toros'a biz senin ülkeni saldırmaya gelmedik eğer bize bağlı bir yönetici olarak kalırsan seni evladımız ve dostumuz olarak görürüz demiştir. II. Toros bu mektuba cevaben biz size bağlıyız dese de Selçuklara karşı girdiği mücadeleler buna aykırı hareketlerdir. I. Mesud, II. Toros'a karşı büyük bir Ermeni seferine çıksa da Selçuklu atlı birliklerinin vebaya teslim olması, Toroslar üzerinden geçen kış şartlarının bastırması sebebiyle sonuçsuz kalmıştır. II. Kılıçarslan devrinde ise Ermenilerle Maraş şehri için mücadele edilmiştir. Ermeni ve Süryani kaynaklar II. Kılıçarslan'ın Maraş'ı ele geçirmesi üzerine şehri yeniden bayındır hale getirdi, boşalmış bir şehir yeniden canlandı demişlerdir. II. Kılıçarslan'ın oğullarına devlet topraklarında taksimde Ermeni sınır şehirleri Ereğli'ye Sencerşah'ı, Niğde'ye Argunşah'ı, Elbistan'a ise Tuğrulşah'ı atamıştır. Bkz. Ali Sevim, Genel Çizgileriyle Selçuklu-Ermeni İlişkileri, TTK Basımevi, Ankara, 1983, s. 26-33; Ersan, 2019, s. 43-47 ve 132-142.

¹⁴⁶ Selim Kaya, "Süleyman Şah II", C. 38, *TDV İA*, İstanbul, 2010, s. 105-108;

¹⁴⁷ İbn Bibi, 1941, s. 139; Aksarâyî, *a.g.e.*, s. 25.

üzerine büyük bir Ermeni Seferi tertip edilerek Maraş ele geçirilmiş, ele geçirilen yerlerden bir şehirde Lârende olmuştur.¹⁴⁸

Selçuklularda I. Gıyâseddin Keyhüsrev-II. Rükneddin Süleymanşah, babaları II. Kılıçarslan'ın vefatı sonrasında mücadeleye girişmişlerdir. Bu taht mücadelesi sırasında Lârende şehri de gelişmelerden etkilenmiştir. Bu bağlamda Rükneddin Süleymanşah ile Gıyâseddin Keyhüsrev'in, Konya önlerinde taht mücadelesi vermiştir. Konya Selçuklu halkı iki melikin karşı karşıya gelmesini barış yaptırarak çözüme kavuşturmuşlardır. Yapılan barış sonucunda tahtta Rükneddin Süleymanşah oturmuştur. Gıyâseddin Keyhüsrev ise Konya'yı terk ederek Akşehir üzerinden Lâdik'e geçmiştir. Fakat Lâdik halkı isyan çıkarmışlar, Gıyâseddin Keyhüsrev ve askerlerini yaralamışlar, mallarını gasp etmişlerdir. Gıyâseddin Keyhüsrev burada yaşadığı olaydan sonra Lârende taraflarına doğru hareket etmiştir. Abisine de durumu beyan eden sitemkâr bir mektupta göndermiştir.¹⁴⁹ Yaşanan bu olay sebebiyle I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in, İstanbul yolundan geri dönüp yönünü değiştirerek Lârende taraflarına geçtiğini bildirmektedir.¹⁵⁰

I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in, Lârende'ye geldikten sonra yazdığı sitemkar mektup sonucunda kardeşine yapılan gasp olayını öğrenen Sultan Rükneddin Süleymanşah, *"kardeşimin adamlarına kim eziyet etmiş ve mallarını almışsa, sarayımızın önüne gelsin. Onlar hakkında her türlü iyilik yapılacak, onlar desteğimizi ve ilgimizi görecektir. O işi yaptığına dair attan, elbiseden ve benzeri şeylerden delil getirene her türlü ikram verilecek, yaptığı hizmet ölçüsünde toprak ve hil'at dağıtılacak"* şeklinde bir fermanını duyurmuştur. Ferman sonrası Sultan II. Rükneddin Süleymanşah bu olayın yaşanmasında sorumlu tutulanların cezalandırmıştır. Selçuklu ailesine zarar vermek isteyen her kim olursa sonunun bu olduğunu da göstermiştir. Ayrıca olayın hasıl olduğu Ladik Köyü'nün de yakılması emrini vermiştir.¹⁵¹

I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in ikinci saltanat devrindeki en önemli olay 1207 yılında Antalya şehri'nin fethidir. Şehir önemli bir ithalat ve ihracat limanı olup İstanbul-Suriye-

¹⁴⁸ Gök, 2022, s. 33-34.

¹⁴⁹ Tuncer Baykara, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev (1164- 1211) Gazi-Şehit* (Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997), s. 20-24.

¹⁵⁰ Selim Kaya, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2006, s. 97-98; Alperen Denizli, "Bizans'a Sığınan Selçuklu Hanedan Üyeleri", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE, Afyonkarahisar, 2010, s. 36-40.

¹⁵¹ İsmail Turan, "Tahttan Sürgüne Bir Selçuklu Sultanı: I. Gıyâseddin Keyhusrev'in Gurbet Hayatı", *USAD*, S. 17, 2022, s. 99-101.

Akdeniz ticareti için önemli bir kıyı şehridir.¹⁵² Antalya, “*Darü’s-sugr (Uç-hudud şehri)*” unvanıyla bilinmektedir.¹⁵³ Dolayısıyla uç şehri olarak ifade edilen Antalya şehri’nin fethinden sonra bu unvanı alması için ancak Selçukluların başkent Konya’dan Antalya’ya kadarki coğrafyada bulunan şehirleri fethetmesi gerektir. Dolayısıyla Konya-Antalya arasında yer alan en önemli şehir Lârende’dir. Buranın fethinin daha önce olduğu da böylece kanıtlanmış olur.

I. Gıyâseddin Keyhüsrev 1211 yılında Bizans ile mücadelesinde Alaşehir Savaşı’nda vefat edince oğulları İzzeddin Keykâvus ile Alâeddin Keykubad saltanat mücadelesi vermiştir. Alâeddin Keykubad abisini Kayseri’ye gelerek kuşatma altına almıştır. Kayseri kuşatması sırasında Ermeni Kralı II. Leon’da Alâeddin Keykubad’a destek vermiştir. Fakat I. İzzeddin Keykâvus, II. Leon’a ülkesine dönmesi konusunda çeşitli hediyeler ve ona vaatler vererek kuşatmadan ayrılmasını sağlamıştır. Yaşanan bu ikili saltanat mücadelesine de tanıklık ve müttefiklik eden II. Leon fırsat bu fırsat diyerek Selçuklu şehirlerinden Ulukışla, Ereğli, Lârende ve Lampron’u ele geçirmiştir.¹⁵⁴ Kaybedilen bu şehirler I. İzzeddin Keykâvus’un devlet işlerini hal yoluna koyup kendisine muhalefet edenleri bertaraf ettikten sonra Ermeniler üzerine bir sefere çıkmıştır. 1216 yılında gerçekleşen bu sefer sonucunda I. İzzeddin Keykâvus, Ulukışla, Ereğli ve Lârende’yi tekrardan Selçuklu hâkimiyeti altına almıştır.¹⁵⁵ II. Leon Antakya Prinkepsliğine’de saldırınca burada yönetici olan IV. Bohemund, İzzeddin Keykâvus ile Halep hâkimi Melik-üz-Zahir’dan yardım istemiştir. Bu dönemde yörede fetih hareketlerine devam eden I. İzzeddin Keykâvus Kilikya coğrafyasının kuzey taraflarına düşen Çinçin, Saimbeyli ve Keban (Geben) kalelerini fethetmiştir. Elde edilen bu sonuçlar II. Leon ile I. İzzeddin Keykâvus arasında bir barış antlaşmasını beraberinde getirmiştir. Yenilen taraf olan II. Leon Selçuklulara yıllık 20.000 altın haraç ödemeyi kabul etmiştir. Fetihler sırasında esir düşen Ermeni komutan Konstantin adına serbest bırakılma fidyesi olarak Ulukışla resmen Selçuklulara bırakılmıştır. Fetihler sırasında

¹⁵² Sevim, 2022, s. 346-348.

¹⁵³ Feridun Emecen, “Antalya”, C. 3, *TDV İA*, İstanbul, 1992, s. 232-236.

¹⁵⁴ Hasan Geyikoğlu, “Kilikya/Çukurova Ermenilerinin Selçuklu Topraklarına ve Türkmenlere Saldırıları”, *Tarih ve Tarihçi*, S. 1, 2023, s. 38-39; Ayşe Ayçiçek, “Kilikya Ermeni Baronluğunun Ortaçağ Anadolu Tarihindeki Yeri Üzerine”, *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, S. 1, Mart 2018, s. 71-72; Mevlüt Günler, “Türkiye Selçuklu Devleti’ndeki Saltanat Mücadelelerinde Çukurova Ermenilerinin Rolü”, *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16, S. 26 (2014): s. 67-68; Ersan, 2019, 167-168.

¹⁵⁵ Ersan, 2019, s. 164-168.

alınan Ereğli, Lavzad/Lauzad kaleleri de Selçuklulara iade edilmesi ve bir daha bu şehirlere saldırılması beklenmiştir. Esirler serbest bırakılmış, yolların güvenliği de sağlanmıştır.¹⁵⁶ Barbara Fleming, I. İzzeddin Keykâvus'un Lozad/Lafza (Başyayla) ile İsaurya'nın¹⁵⁷ Ermeni Krallığından alındığını bildirmekte fakat tarih belirtmemektedir. Zaten Barbara Fleming eserinde Lafza'nın konumunu Halimiye'nin¹⁵⁸ 10 km. kuzeybatısında göstermektedir.¹⁵⁹ Burada ismi geçen iki bölgede Lârende coğrafyası içerisinde yer almaktadır.

II. Kılıçarslan tarafından fethedilen Lârende şehri oğlu I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in vefatı sonrası yaşanan onun oğulları İzzeddin Keykâvus-Alâeddin Keykubad saltanat mücadeleleri sırasında elden çıkmıştır. Şehir I. İzzeddin Keykâvus tarafından 1216 yılı sonbaharında ikinci kez olmak üzere tekrardan fethedilmiştir. 1218 yılında ise şehrin Selçuklulara geçtiği tescil edilmiştir. Burada en önemli örneği Antalya'da¹⁶⁰ olduğu gibi Lârende şehrinin de aynı olay sonucunda Selçuklu topraklarına geçtiği görülmektedir.

1.1.3. Lârende Şhrinde Selçuklu Devlet İdaresinin Tahkimi

Ermenilerle mücadeleler sırasında kaybedilen topraklar Türkiye Selçuklularının güney sınırı ya da güney uç coğrafyasıdır. Zira Ermeni coğrafyasına yakın olan Ereğli, Niğde, Lârende ve Ermenek Selçukluların güney hudutları olarak görülmektedir.¹⁶¹ Bu

¹⁵⁶ Geyikoğlu, 2023, s. 39-40; Faruk Sümer, "Keykâvus I", C. 25, *TDV İA*, Ankara, 2022, s. 351-353; Süleyman Özbek, "Türkiye Selçukluları-Eyyubi İlişkilerinde Çukurova Ermeni Prenslığının Rolü", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. 6, (Bahar 2017): s. 19.

¹⁵⁷ Göksu Nehri ve çevresidir. Orta Torosların iki yakasına uzanan düz araziler olan bozkıra verilen isimdir. Aynı zamanda bu bölge Dağlık Kilikya ile Lykaonia bölgeleri arasına da düşmektedir. Bkz. Umar, 1993, s. 347.

¹⁵⁸ Halimiye; Bugün coğrafi olarak Ermenek'e bağlı Tepebaşı Köyü'nün eski ve halk dilinde de bilinen adıdır. Bkz. Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017, s. 324 ve 749; Mükremin Kızılca, *1845 Ermenek ve Köyleri Hane Mal Varlıkları*, Çimke Yayınevi, Konya, 2019, s. 429; Halil İbrahim İnce Kara, "Karaman İlçe, Köy ve Kasaba İsimlerinin Anlamları, *Karaman Tarihi ve Kültürü*, C. VI, T.C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Karaman, 2005, s. 218.

¹⁵⁹ Barbara Fleming, *Geç Ortaçağ Dönemi'nde Pamfilya, Pisidya ve Likya'nın Tarihi Coğrafyası*, çev. Hüseyin Turan Bağcı, TTK Yayınları, Ankara, 2018, s. 10-11.

¹⁶⁰ Antalya'da Selçuklu toprağı olarak 5 Mart 1207'de fethedilmesine rağmen gayrimüslim halkın Kıbrıs Krallığından destek alarak 1212 yılında elden çıkmıştır. Şehrin kaybedilmesinde 1211 Alaşehir Savaşı sonucu vefat eden I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in oğulları I. İzzeddin Keykâvus-Alâeddin Keykubad saltanat mücadelesinin de payı vardır. 22 Ocak 1216 yılında şehir tekrardan Selçuklulara geçmiştir. Bu da şehrin ikinci kez fethine yol açmıştır. Bkz. Emecen, 1992, s. 232-236; Ömer Zaimoğlu, "Antalya'nın Türkler Tarafından Fethi ve Görsellerle Anlatımı", *Kafkas Üniversitesi SBE Dergisi*, Ek Sayı 2, 2019, s. 181-182.

¹⁶¹ Koca, 2012, s. 28-29

bağlamda I. İzzeddin Keykâvus'un, 1216 yılındaki Ermeni coğrafyası üzerindeki fetihleri ve 1218 yılındaki II. Leon ile barış yapması sonucunda bu sınır güvence altına alınmıştır.

I. İzzeddin Keykâvus 1220 yılında vefat etmiştir. Yerine Malatya'da hapiste bulunan kardeşi Alâeddin Keykubad tahtta geçmiştir. Onun dönemi Selçukluların zirve devridir. Gerek siyasi gerek sosyo-ekonomik anlamda devlete altın çağını yaşatmış bir Selçuklu sultanıdır. Alâeddin Keykubad döneminde Lârende şehrinin tamamıyla fethi tescil edilmiştir. Keza şehrin güneyinde bulunan ve Karamanoğulları Beyliği'nin çekirdek coğrafyasını oluşturacak olan Taşeli bölgesi fethedilmiştir. Böylece şehrin güvenliği ve asayişi de sağlanmıştır. Alâeddin Keykubad zamanında Moğol İstilaları Türkistan'dan sonra Horasan, İran, Azerbaycan, Kafkasya ve Dest-i Kıpçak ulaşmıştır. Bu sebeple Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubad'ın bu istila hareketinin Anadolu'yu da asgari düzeyde etkilemesi için tedbirler almasına neden olmuştur. Ayrıca Karadeniz'de Suğdak, Akdeniz'de Alaiye şehirleri fethedilmiştir. Doğudan ve güneyden sınırdış olan Eyyûbilerle barış yapılmıştır. Moğol İstilasının Anadolu'ya ilk etkilerinden biri istilaya uğrayan coğrafyalardaki şehirlerden hem karadan hemde denizden göçe sebep olmuştur.¹⁶²

I. Alâeddin Keykubad'ın ilk askeri ve siyasi başarısı 1221 yılında Alaiye'nin fethidir. Bu fetih hareketine Kayseri'de karar veren sultan Konya'ya gelinceye kadar uç askerleri de şehirde toplanmıştır.¹⁶³ Alaiye'nin fethi için toplanan birlikler arasında Selçukluların uç coğrafyalarından biri güney uç sınırında olan Lârende, Niğde ve Ereğli gibi şehirlerden orduya katılmış uç birlikleri olarak değerlendirebiliriz.

I. Alâeddin Keykubad'ın Alaiye'nin fethi sonrasındaki faaliyeti Kilikya Ermeni Krallığı üzerine seferidir. Seferin sebeplerine bakıldığında güneyden ve güneydoğu sınırından gelecek tehlikelere önlem almaktır. Ayrıca Alâeddin Keykubad, Alaiye'nin fethi sonrası Kayseri'ye döndükten sonra huzuruna gelen tüccarların şikayetleridir. Buna göre Kayseri'de idari işlerle uğraştığı sırada bir gün Divan-ı Mezalimi toplamıştır. Toplanan Divan-ı Mezalim'de huzuruna üç tacir huzuruna gelerek ve üçü de kendi ticaret durumlarını açıkladıktan sonra yaşadıkları zulmü, uğradıkları gaspı ve ticaret yapamaz

¹⁶² Turan, 2018, s. 352-353; Faruk Sümer, "Keykubad I", C. 25, *TDV İA*, Ankara, 2022, s. 357-359; Emine Uyumaz, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237)*, TTK Yayınları, Ankara, 2003, s. 87-89.

¹⁶³ Turan, 2018, s. 354-359.

duruma geldiklerini bildirmişlerdir. Tacirlerden biri Halep'ten Anadolu'ya gelirken Ermeni ülkesinde diğeri de Antalyalı bir tüccar olup Mısır'a giderken mallarının yağma edildiğini söylemişlerdir. Kendisinden tacirlerin şikayetleri sonucunda I. Alâeddin Keykubad'ın, Hüsameddin Çoban'ı, Karadeniz sahillerinden Suğdak şehrine; Antalya'ya daha önce atama yaptığı vali Mübarizeddin Ertokuş'u Akdeniz sahillerinde Kıbrıs Frankları üzerine; Emir Komnenos Mavrozomes ile Mübarizeddin Çavlı ise Kilikya Ermeni Krallığı üzerine sefer talimatı vermiştir.¹⁶⁴ I. Alâeddin Keykubad'ın Kilikya Ermeni Krallığı üzerine seferine Antakya Haçlı Prinkepsi Bohemund'un, Ermenilere karşı yardım istemesine dayandırmaktadırlar.¹⁶⁵

Kilikya Ermeni Krallığı üzerine giden iki komutanın ismi Mübarizeddin Çavlı ve Emir Komnenos' olarak geçmektedir. Onların komutasındaki Selçuklu birlikleri iki koldan olmak üzere bir kol Lârende taraflarından Göksu vadisinden Silifke'ye; ikinci kol ise Ceyhan nehri ve Maraş üzerinden Çukurova topraklarına ilerlemiştir.¹⁶⁶ İbn Bibi vasıtasıyla en azından Mübârizeddîn Çavlı'nın Çukurova'nın kuzeyinde bulunan Çinçin Kalesi'nin fethedildiği öğrenilmektedir.¹⁶⁷ Kıbrıs Krallığı'nın Akdeniz sahillerinden Selçuklu güney sahillerine girilmemesi için önlem alınmıştır. I. Alâeddin Keykubad'dan emir alan Mübârizüddin Ertokuş'ta, Antalya'dan hareket ederek sahil boyunca henüz Selçuklu hakimiyetine girmemiş olan şehirleri ele geçirmiştir. Fethettiği şehirler arasında Manavgat ve Anamur'un ismi geçmektedir.¹⁶⁸ Bu şehirlere ek olarak Emine Uyumaz, Silifke ve Aydos'un da ismini vererek sahil boyunda fethedilen şehir sayısının kırk olduğunu bildirmektedir.¹⁶⁹ Şenol Çelik, 1210 yılında Silifke'nin daha önce Selçuklu topraklarında olsa da II. Leon'a yardımları karşılığında Hospitaliler Şövalyelerine verildiğini bildirmektedir.¹⁷⁰ Osman Turan ise bütün Isauria (İç-İl) bölgesini bu fetih hareketine eklemektedir.¹⁷¹ Ermeniler, Alâeddin Keykubad devrindeki bu sefer sonucunda Selçukluların vassalı durumuna gelmiştir. Şam-Türkiye arasındaki ticaret

¹⁶⁴ İbn Bibi, 1996, s. 315-318; Turan, 2018, s. 363-365; Uyumaz, 2003, s. 31; Yavuz Selim Burgu, *Anadolu Selçukluları (Alâeddin Keykubad ve Zamanı)*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2011, s. 121-122.

¹⁶⁵ Ersan, 2019, s. 176-178.

¹⁶⁶ Turan, 2018, s. 365-367; Uyumaz, 2003, s. 32.

¹⁶⁷ İbn Bibi, 2020, s. 343-346.

¹⁶⁸ Turan, 2018, s. 365; Aydın Taneri, "Ertokuş", C. 11, *TDV İA*, İstanbul, 1995, s. 312-313.

¹⁶⁹ Uyumaz, 2003, s. 33-34; Ersan, 2019, s. 179-180.

¹⁷⁰ Çelik, 2009, s. 200-202.

¹⁷¹ Turan, 2018, s. 366.

yollarının hakimiyetini de kaybetmişlerdir.¹⁷² Bu bilgileri elde ettiğimiz ana kaynaklardan İbn Bibi ve tarihçiler Osman Turan, Emine Uyumaz, Yavuz Selim Burgu'yu daha detaylı incelediğimizde Ermeni Seferi'ne tacirlerin şikayetleri sonrası planlanmış bir fetih hareketidir. Fakat fethedilen ve sonra Türkmenlerin yerleşimine açılan toprakların Akdeniz sahillerinin güvenliği ve Çukurova bölgesinin bir şekilde alınmasına bahane olduğunu, asıl amacın bölgenin artık Selçuklu hakimiyetine geçirilerek Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşmasını sağlamaktır. Dolayısıyla bu çıkarım sağlanınca da tüccarların güvenli bir şekilde Anadolu'ya girip çıkacağı öngörülmektedir.

Kilikya Ermeni Krallığı üzerine yapılan sefer sonucu özellikle Antalya subaşı olan Mübârizeddîn Ertokuş'un fetihleri sonucunda idari anlamda bir eyalet merkezi kurulmuştur. Kurulan bu yeni eyalet merkezi Selçuklu şehirlerinden Bozkır, Lârende, Ermenek, Gülnar, Mut, Silifke ve Anamur'u içine almaktadır. Bu şehirlerin oluşturduğu bir idari birimin ismi şehre ilk gönderilen yöneticiden almıştır. Bölgeye gönderilen ilk yönetici Vali Kamereddîn Lala'dır. Böylece kurulan bu yeni vilayet biriminin adı yöneticisine ithafen "*Kamereddîn Vilayeti*"¹⁷³ adını alacaktır. *Silifke Tarihi* adında bir araştırma eseri olan Sami Gürtürk, Silifke şehrinin Kamerüddin İli¹⁷⁴ olarak tanınacak bu yerleşim içerisinde olduğunu zikretmektedir.¹⁷⁵

Kilikya Ermeni Krallığı üzerine seferin bir sonucu da bölgenin Türk iskân ve İslamlaşmasına yönelik bir politika öne çıkmaktadır. Bu politikanın bir sebebi de I. Alâeddin Keykubad'ın Türkmenlerin iskana tabii tutulması sonucunda bölgenin yeni coğrafi fetihlerle gerçekleşmiştir. Nihayetinde fetihler sonucunda topraklarda Selçuklu

¹⁷² Ali Sevim, *Genel Çizgileriyle Selçuklu-Ermeni İlişkileri*, TTK Basımevi, Ankara, 1983), s. 36-38.

¹⁷³ Eskiçağda bu bölgede hâkimiyet kuran Roma ve Bizans İmparatorlukları "*Isauria/Dağlık Kilikya*" ismini vermişlerdir. Bölge aynı zamanda Orta Anadolu'yu Akdeniz'e bağlayan bir coğrafi konumdadır. Geniş manada bakıldığında ise Göksu Vadisi kıyılarından Bolkar Dağları eteklerine kadar ulaşmaktadır. Bkz. Akçay, 2023, s. 35.

¹⁷⁴ Kamerüddin İli konusunda bir başka görüşe göre Mükremin Kızılca; Ermenek, Mut, Silifke, Gülnar ve Anamur'u içine alan coğrafyaya Abbasiler ve Emeviler devrinden beridir bu isimle anıldığından bahsetmektedir. Bu ismin verilme sebebini ise Ermenek ve çevresinde Torosların ortasında üç adet hilal/kamer/ayın doğal olarak yerleştiği için coğrafi şartlardan dolayı verilmiş olduğunu söylemektedir. Coğrafi konumlarını ise şu şekilde açıklamaktadır: Birinci Kamer Mut-Ermenek arasındaki Ezvendi/Kayaönü'nden başlayarak Ermenek batısındaki Güneyyurt Bileği'ye uzanır. Gökçekent-Sarıvadi köyleri yüksek kesimlerinden görülebilir. İkinci Kamer Güneyyurt Bileği'den başlar. Yukarı Çağlar Köyü Hisar kalesine kadar uzanır. Pamuklu köyünden izlenebilmektedir. Üçüncü Kamer ise Yukarı Çağlar Hisar kalesinden başlayıp, Başyayla'ya ulaştıktan sonra Üzümlü köyüne ulaşarak tamamlanır. Tepebaşı köyünden de izlenebilir. Üç kameri birden görmek isteyenler ise Gargara Kalesi'nden (Asar Kalesi) çıkarak izlenebilir. Bu sebepten dolayı bu bölgeye doğal güzellik sebebiyle Kamereddin İli olarak isim verilmektedir. Bkz. Kızılca, 2019, s. 134-135.

¹⁷⁵ Gürtürk, 1987, s. 106; Gök, 2022, s. 35; Kazım Y. Koprman, "Karaman-oğulları", içinde *Makaleler*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2005, s. 49.

hâkimiyeti tesis etmek ve bölgede kalıcı olmak için Türkmenlerin yerleşimine açılmıştır. Bu bağlamda Anadolu Beylikleri siyasi anlamda ilk önce aşiret beyi olarak Türkiye Selçuklu Devleti sınırlarına yerleştirilen Türkmen gruplar arasından çıkmaktadır. Yerleştirilen bu beyler savaşlarda devlete yardım etmektedirler. Askerlik vazifesi sürdürürler, savaş sonrasında ise devrin sultanı tarafından kendilerine verilmiş iktâ topraklarına dönmektedirler. Selçuklu sultanları bazı dönemlerde bu siyaseti gerçekleştirmek için Anadolu'ya gelmiş Türkmen gruplara ve başlarındaki beyleri özellikle Bizans İmparatorluğu ve Kilikya Ermeni Krallığı sınırlarına yerleştirerek onlara yeni fethedilen arazileri iktâ olarak vermişlerdir.¹⁷⁶ Türkiye Selçuklu Devleti bir şehri fethettikten sonra siyaseten vilayet, kale ve şehrin arazi, mal ve nüfusuna dair tahririni yapmaktadır. Dolayısıyla uçlarda biriken ve devlete askeri anlamda yardımcı olan Türkmenlere fethedilmiş coğrafyalara iskanına zemin hazırlanmıştır.¹⁷⁷ Değerlendirmemiz Karamanoğulları Beyliği'nin Lârende'nin de içinde bulunduğu Kameddin Vilayetine yerleşen Türkmenlerin Avşar boyuna¹⁷⁸ mensup kişiler olduğu bilgisi geçmektedir.

1.1.4. Selçuklular Zamanında Lârende Şehri ve Çevresinde Öne Çıkan Gelişmeler

Lârende şehri yukarıda bahsettiğimiz altı şehirle beraber Kameddin Eyaleti haline dönüştürülerek Selçuklu valisi Kamerüddin Lala yönetimine bırakılmıştır.¹⁷⁹ I. Alâeddin Keykubad döneminde yapılan fetihleri bile siyaseten etkileyen bir mesele Otrar Hadisesiyle Türkistan bozkırlarına, Kafkasya'ya, Dest-i Kıpçak ve Anadolu'ya doğru gelmekte olan Moğollar ve istila hareketleridir. Bu bağlamda I. Alâeddin Keykubad döneminde Moğollar ilk kez Anadolu'ya gelmiştir. Özellikle 1230 yılında Harzemşahlar

¹⁷⁶ Hakkı Dursun Yıldız, "Anadolu Türk Tarihi", içinde *Makaleler*, c. 3., Berikan Yayınevi, Ankara, 2007, s. 145-146.

¹⁷⁷ Turan, 2018, s. 366-367.

¹⁷⁸ Avşar Boyu: Kelime manası çevik, ava meraklı anlamına gelmektedir. Bu hususta Yazıcızade Ali Karamanoğullarını "Avşar neslindensin" ibaresiyle bu boya mensup saymaktadır. Şikârî ise kökene dair bilgi verirken "Oğuz taifesi" şeklinde bilgilendirse de Avşarlar hakkında bir bilgi verilmemiştir. Türk tarihçilerinden Faruk Sümer, Mehmet Fuat Köprülü, İbrahim Kafesoğlu, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Şehabeddin Tekindağ, A. Zeki Velidi Togan, Kazım Yaşar Koprıman, Salim Koca, Yahya Başkan, Bilal Gök'te bu hususta beyliği çeşitli eserlerinde ve yazdığı makalelerde Avşar boyuna dayandırmışlardır. Bkz. Faruk Sümer, "Karamanoğulları", C. 24, *TDV İA*, İstanbul, 2001, s. 454-460; Faruk Sümer, "Avşar", C. 4, *TDV İA*, İstanbul, 1991, s. 160-164; Gökhan, 2012, s. 28.

¹⁷⁹

Devleti-Türkiye Selçukluları arasında vuku bulan Yassıçimen Savaşı'nda Celaleddin Harzemşah, I. Alâeddin Kekubad'a yenilmiştir. Celaleddin Harzemşah ile mücadele eden Moğollar onun yenilmesinden sonra o dönemde Eyyûbiler ve Artuklu toprakları içerisinde yer alan Ahlat, Bitlis, Amid (Diyarbakır), Meyyafarikin, Mardin ve Harput şehirlerini yağma etmişlerdir. 1232 yılında Türkiye Selçuklu Devleti şehri Sivas'a kadar ilerlemişlerdir. Yaşanan bu gelişme Moğol İstilası için Anadolu'nun kapılarını açmıştır. I. Alâeddin Keykubad, Moğol Hanı Ögedey'le bir antlaşma imzalayarak bu meseleyi bir süre öteleyebilmiş, Ögedey nezlinde de I. Alâeddin Keykubad iyi bir hükümdar olarak anılmıştır.¹⁸⁰

Yassıçimen Savaşı sonucunda Ahlat bölgesinin kaybı sonrası dağılan Harzemşah Devleti ordusunda görev alan bu coğrafyada hâkimiyetine girmiştir. Harzemşah Devleti'ne mensup beyler sultanın buyruğuyla Ahlat subaşı Sinaneddin Kaymaz aracılığıyla Kayseri'ye davet edilmiştir. Kayseri'de sultanın huzuruna çıkan Harzemşahlı beylerden Kayır Han'a Erzincan, Bereket'e Amasya, Küçlü Sengüm'e Lârende ve Yılan Boğa'ya ise Niğde ikta olarak verilmiştir.¹⁸¹ Alâeddin Keykubad'ın bu ikta dağıtımında Moğollara karşı önlem amaçlı uçlarda bulunan Lârende, Niğde, Amasya ve Yassıçimen Savaşı'nın yapıldığı bölge olan Erzincan'a Harzemşahlı beylerden Kayır Han, Bereket, Küçlü Sengüm ve Yılan Boğa'nın atandığı görülmektedir. Dolayısıyla I. Alâeddin Keykubad'ın amacı Moğollara karşı savunma mekanizması oluşturmaktır. Harzemşah beylerini atadığı uç şehirler olan Niğde, Erzincan, Lârende ve Amasya'da Anadolu'ya gelmekte olan Moğol tehlikesini bertaraf etmek istemiştir.

Türkiye Selçuklu Devleti'ne altın çağını yaşatan gerek iç politika da gerek dış politikada güçlü bir devlet bırakan I. Alâeddin Keykubad oğlu II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in yerine küçük oğlu Kılıçarslan'ı veliaht bırakmıştır. Harzemli beylerin devlet içinde güçlenmesine karşı çıkan devlet erkanı II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in tahta çıkması için destek olmuşlardır. Bunun sonucunda I. Alâeddin Keykubad 1237 yılında Amid şehrine doğru bir sefere çıktığı sırada Kayseri'de devlet erkaniyle yediği yemekte zehirlenerek fenalaşıp vefat etmiştir. Yerine babasının ölümünde parmağı olduğu

¹⁸⁰ Uyumaz, 2003, s. 87-91; Sümer, 2022'a, s. 357-359.

¹⁸¹ Mehmet Ersan, *Bir Devletin Çöküş Hikayesi: Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dağılışı*, Altınordu Yayınları, Ankara, 2020, s. 134-135.

düşünülen II. Gıyâseddin Keyhüsrev geçmiştir. Onun döneminde devleti zora sokan önemli iki husus Babaîler İsyanı ve Moğolların Anadolu'yu istilasını vuku bulmuştur.¹⁸²

Tarihte Türk devletlerinin yıkılışı nedenlerine bakıldığında ilk sıralarda devlet otoritesine, devleti kuran yöneticilere karşı çıkan isyanlar başta gelmektedir. Türkiye Selçukluları da tıpkı Büyük Selçuklularda yaşanan kurucu unsur Oğuzların isyanının bir benzerini siyasi, sosyal, ekonomik ve dini sebeplerin birleştiği Babaîler İsyanı baş göstermiştir. Babaîler İsyanını kısa ve öz olarak vermek gerekirse Baba İshak adındaki bir şeyhin Anadolu'da devletin idaresinden memnun olmayan, devlet otoritesi altına girmek istemeyen Türkmenlerden de destek alarak 1240 yılında başlayan siyasi, sosyal ve ekonomik sebepler barındıran bir isyandır. Bu isyan Baba İshak'ın müritlerinden olan Baba İlyas tarafından dini hüviyet verilerek büyütülmüş ve yayılmıştır. İsyanın etki alanı Orta Anadolu coğrafyası olmuştur diye bahsedilmektedir.¹⁸³

Babaîler İsyanına iki grubun destek olduğuna dair bilgiler geçmektedir. Bunlar Çepniler ve isyanın çıktığı sırada Türkistan taraflarından yakın zamanda gelen ve Sivas-Kayseri dolaylarına gelen Karamanoğulları hanedanı ve onların mensup olduğu Avşar boyu bu isyana katıldığı söylenmektedir.¹⁸⁴ Karamannâmeli Aşık el Eflak Seyyid İlyas Kirmani eseri *Karamannâme*'de Yahya Başkan aracılığıyla naklen aldığımız bilgilere göre

“Salkık kim Nûreddin dinirdi-Türkmenler anı başbuğ tanırdı

Severdi şeyh İlyas anı –Halifem deyüb virirdi dumanı

Nureddin dediler hem adına –Koşardı hergün şeyhin yadına

Buna bazı sözde Ermen dediler- Bazılar sahîh diyüb Türkmen didiler.

Türkmen sözü galib gerekdir-Akınlarda inmiş dernekdir

¹⁸² Ersan, 2020, s. 70-75;

¹⁸³ Ali Sevim, “Keyhüsrev II”, C. 25, *TDV İA* Ankara, 2022, s. 348-350; Ahmet Yaşar Ocak, “Babaîlik”, C. 4, *TDV İA*, İstanbul, 1991, s. 373-374; Ahmet Yaşar Ocak, “Baba İshak”, C. 4, *TDV İA*, İstanbul, 1991, s. 368-369; Ahmet Yaşar Ocak, “Baba İlyas”, C. 4, *TDV İA*, İstanbul, 1991, s. 368; İsyanın alt yapısında dini fikriyat öne sürülse de Babaîlik adında bir tarikatın kurulup yayılmadığı, dini altyapının Vefâîlik tarikatı etkisinin görüldüğü üzerine fikir bulunmaktadır. Bkz. Haşim Şahin, “Vefâiyye”, C. 42, İstanbul, 2012, s. 600-603.

¹⁸⁴ Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı: Aleviliğin Tarihsel Alt Yapısı*, Dergah Yayınları, İstanbul 2020, s. 156.; Gülay Öğün Bezer, “Bir Kültür Değişmesi Örneği Olarak Türkmenler ve Babaî Ayaklanması”, Prof. Dr. Salim Koca Armağanı (1952-2020), *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Enstitüsü*, Konya, 2022, s. 149-1450.

Düşüb Tarsus dağına gizlendi-ermen Beğine tabi olub sözlendi

İşte bundan kendüye ermen dinildi- Bu şübhe adına böyle konıldı

Odun keser tahta yapar işlerdi-Ermenle gizli baş virub kışlardı

Hem odunla Larende 'ye gelirdi- gizli gizli birçok işler alırdı...."¹⁸⁵

İsyanın başlangıçta Amasya merkezli başlayıp Baba İlyas tarafından Anadolu'nun içlerine kadar yayıldığını değerlendirenler isyanın amaçlarından birinin de Selçuklu tahtını ve başkenti Konya'yı ele geçirme girişimlerinde bulunmuşlardır. Hatta bu hususta Baba İlyas'a destek çıkan Nureddin Sofi'nin (1230-1231/1255) bu olaydan yaklaşık 25-30 yıl sonra soyundan gelenler Karamanoğlu Beyliği'ni kurulmuştur.¹⁸⁶

İsyanın gelişme aşamasında Selçuklu ordusuyla çatışan Baba İlyas önce kendisini Amasya kalesine sığınarak kurtarmış olsa da daha sonra bu kalede yakalanarak öldürülmüştür. Müridi olan Baba İshak isyanı devam ettirerek Kırşehir Malya Ovası civarında büyük mücadele verse de onun da öldürülmesiyle bu isyan sonuçlanmıştır. Geride kalan Babailer kaçarak uçlarda izlerini kaybettirmişlerdir.¹⁸⁷ İsyanda savaşan kişiler arasında Nureddin Sofi de bulunmakta olup Malya Ovası'nda alınan yenilgi sonrasında Ermenek taraflarına kaçtıkları söylenmektedir.¹⁸⁸

Baba İlyas'ın beş oğlundan dört tanesi de savaş sırasında öldürülmüştür. Geride kalan oğlu Muhlis Baba, Nureddin Sofi'nin korumasında Ermenek'e bağlı Balkusan yaylasındaki yaşadıkları yere götürülmüştür. Muhlis Baba'nın Malya Ovası'nda yapılan savaş sırasında yedi yaşında olduğu söylenmektedir. Gizli saklı büyütölüp eğitimi de üstlenilmiştir. Hatta Nureddin Sofi'nin torunu Karamanoğlu Mehmet Bey ile emanet edindiği Muhlis Baba beraber eğitim almışlardır. Bu bakımdan Muhlis Baba ve Karamanoğlu Mehmet Bey, Bolkar Dağı zirvesinde tekkesi bulunan Arız Hâkim makamına götürölüp eğitim alması sağlanmıştır. Muhlis Baba, Baba İlyas'ın fikri ve düşünce yapısının mirasçısı olarak Karamanoğulları arasında kültürel zenginliğinin oluşmasına da katkı sağlayan bir isim olmuştur.¹⁸⁹ Selçukluları zora sokan isyanda payı

¹⁸⁵ Başkan, 2012, s. 30; Osman Ülkümen, "Nure Sofi, Babailik ve Karamanoğullarının İlk Yerleşmesine Ait Bir Efsane", içinde *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği)*, ed. Mehmet Şeker vd., C. II, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya 2016.

¹⁸⁶ Ocak, 2020, s. 171-173.

¹⁸⁷ Ocak, 1991a, s. 368-369.

¹⁸⁸ Ülkümen, 2016, s. 308-309.

¹⁸⁹ Çalışkan 2021, s. 102-107.

bulunan Babaî dervişleri ile Karamanoğlu hanedanı kurucuları tarihi süreçte aynı bölgede bulunmuşlardır. Keza Babâiler İsyanı ortaya çıktığı coğrafya olan Adıyaman-Kahta ile Karamanoğlu ailesinin Anadolu’da ilk uğrak noktaları Kayseri-Sivas bölgesi birbirine yakın coğrafya olup isyanında yayılma noktasında gelişme göstermiştir. Babaîler Meselesinden sonra yaşanan gelişmeler ve özellikle Malya Ovası yenilgisi sonrası devletin kurulduğu bölgede bulunmaları bakımından beyliğin teşekkülünde Babaîler Hareketinde kilit rol¹⁹⁰ oynamaktadır. Ayrıca Karamanoğullarının ilk başkenti Ermenek, Babaîler İsyanının liderliğini üstlenen Baba İshak’ın torunu Muhlis Paşa’nın sığındığı bir yer olmuştur. Bu bakımdan Ermenek tarihi süreçte Türkiye Selçuklu Devleti’ni zorlayan bir mesele olan Bâbailer İsyanında payı olan Baba İshak ailesinden bir şahsiyete güvence olmuştur. Ermenek, Lârende şehri’nin güneyinde bulunmaktadır. Dolayısıyla isyandan sonra bu bölgede kurulacak Karamanoğlu Beyliği’nin coğrafyasını etkileyen bir yapıdadır.

Babaî ailesine mensup biri olan Elvan Çelebi eserinde Muhlis Paşa’nın Nureddin Sofî korumasında götürüldüğü tarihte beşikte bir bebek olduğunu 1240 Malya yenilgisi tarihi olarak verirken sonra Anadolu topraklarında başına bir iş geleceği düşünülerek Mısır’a Memlûklere ve Sultan Baybars’a emanet edilmiş demektedir. Sonrasında Anadolu’ya döndüğünde 14-15 yaşlarında bir gençken Selçuklu-Karamanoğlu çekişmesinin yaşandığı 1255-1256 yıllarına tekabül etmektedir. Yaşanan bu ikili mücadele de kendisine babalık eden Nureddin Sofî’ye dayanan Karamanoğullarına isyana karıştığı iddia edilmektedir.¹⁹¹ Babaîler İsyanı’nın en önemli etkisini şu şekilde değerlendirebiliriz. İsyan öncesinde Ermenek ve civarını yurt tutmaya başlayan Karamanoğlu hanedanlığı ve Avşar boyu isyan sonrasında tamamıyla bu yöreye

¹⁹⁰ Babaîler İsyanının bazı neticeleri bulunmaktadır. İlk farklı dini zümreler Babaîlik anlayışı altında birleşerek Anadolu tarihi sonrasında bazı dini tasavvufî tarikatlar ortaya çıkarmış ve bu yönden etkilemiştir. Bunlar arasında Vefâilik, Yesevilik, Kalenderilik sayılabilir. İkinci olarak Selçuklu tahtını ele geçirme girişiminde de olan bu isyan sonucunda meşrutiyeti almak için bundan sonra Türkmenler hep Selçuklu otoritesine karşı isyana gerçekleştireceklerdir. Hatta Uçlarda biriken Türkmen toplulukları Oğuz beyleri önderliğinde II. Beyliklerin kurulmasına vesile olacaklardır. Üçüncü olarak kurulan beylikler kendi aralarında rekabet ederek kendi coğrafyalarını imar ve inşa faaliyetlerine girişmişlerdir. İlmi ortamlar için zemin hazırlamışlardır. İlmi ortamın etkisiyle ortaya çıkan bir mekanizma olan Abdalan-ı Rum özellikle Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda fetih siyasetini ve dini yapısını da etkilemiştir. Bkz. Bezer, 2022, s. 151.

¹⁹¹ Ahmet Ağırakça, “‘Menakibu’l-Kudsiyye’ye Göre Babaî Şeyhi Muhlis Paşa’nın Anadolu Selçuklu Tahtına Geçmesi’”, *Tarih Dergisi (Prof. Dr. Şehabeddin Tekindağ Hatıra Sayısı)*, S. 34, İstanbul 1984, s. 92-95.

kaçmışlardır. Belki de bile bile Ermenek ve civarında birikmiş olan Türkmen topluluklarla birleşmek için buraya gelmeyi tercih etmişlerdir.

1.2. İLHANLILAR HÂKİMİYETİNDE LÂRENDE

II. Gıyâseddin Keyhüsrev (1237-1243) zamanında tahta çıkmış bir Selçuklu sultanıdır. Babası I. Alâeddin Keykubad devrinde Türkiye Selçukluları altın çağını yaşamıştır. Fakat II. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında bu yükseliş yerini düşüşe bırakmıştır. Keza II. Gıyâseddin Keyhüsrev devlet idaresini zora sokan iki önemli gelişme olarak Babaîler İsyanı ve Köseadağ Savaşı yaşanmıştır.

İlhanlıların Anadolu'yu gelmesine ve istila etmesine de sebep olan mesele Köseadağ Savaşı'dır. 1242 yılı baharında Baycu Noyan komutasındaki İlhanlı ordusu Erzurum'u yağma etmiş ve kış şartları bastırınca şehirden ileri gitmeyerek baharda tekrardan gelmek için Türkistan'a geri dönmüştür. Selçuklular bu dönemde yeni bir İlhanlı taarruzuna karşı hazırlıklara başlamıştır. Kayseri'de İlhanlı tehlikesini savuşturmak için savunma amaçlı meseleler görüşülmüştür. Bunun sonucunda Selçuklu tarafının hazırlığı 70.000 kişilik bir ordu oluşturulmuştur. Toplanan bu Selçuklu askeri birliği Kayseri'den Sivas'a geçerek Sivas-Erzincan arasındaki Köseadağ taraflarında mevzilenmiştir. Tarihe iki ordunun karşılaştığı mevkiden ismini alarak geçen Köseadağ Savaşı'nı Moğollar kazanmıştır. Keza Selçuklu ordusunun sayıca Moğollardan üstün olmasına rağmen savaş öncesi strateji hataları yapması, Selçuklu sultanı ve bazı ileri askeri yetkili kişilerin iki ordu karşılaşmadan bir gün önce eğlence sırasında sarhoş duruma düşmesi, Selçuklu ordusunun güçlü komutanların idare etmemesi ve aradaki rekabet ortamı, Selçuklu öncü birliklerinin aceleci ve üzerine düşünülmeden hareket etmesi gibi sebepler Selçukluların savaşı kaybetmesine neden olmuştur.¹⁹² İlhanlılar, Köseadağ Zaferinden sonra sırasıyla Sivas, Kayseri ve Erzincan şehirlerini yağmalamış, yıkmış ve yakmıştır. Anadolu bu istila sonucunda büyük bir buhrana sürüklenmiş, emniyetsiz ve güvensiz bir ortam oluşmuştur. Anadolu'da yağmalanmış şehirlerden diğer Selçuklu şehirlerine büyük bir göçe sebep olmuştur.¹⁹³

¹⁹² Faruk Sümer, "Köseadağ Savaşı" C. 26, *TDV İA*, Ankara, 2002, s. 272-273.; Nejat Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-dîn Keyhüsrev ve Devri*, TTK Yayınları, Ankara, 2014, s. 85-97; Demir, 2022, s. 227-250.

¹⁹³ Kaymaz, 2014, s. 97-99.

Savaşın sonuçları hakkında önemli bir anekdot veren Faruk Sümer, Köseadağ Savaşı sonucunda Ermenek'te yaşayan Türkmenlerin kendilerine bey olarak Karaman Bey'i seçerek devlet kurmakta olduğundan söz etmektedir.¹⁹⁴ Türkiye Selçukluları bu yenilginin bedeli olarak İlhanlıların vassalı durumuna düşmüştür. Gücü ve otoritesi sınırlanmış ve ağır şartlarda vergilere tabii tutulmuştur.¹⁹⁵ V. A. Gordlevskiy Anadolu'nun bu istiladan sonra kılığa sürüklendiğini belirterek, tarlalar ekilmez duruma düştüğünden söz etmektedir. Ayrıca Anadolu'daki siyasi düzeni ve beyliklerin başlattığı bölünmeyi satraplıklara benzetmiştir. Savaş sonucunda İlhanlıların darbesini yemiş Selçuklularda Bizans İmparatorluğu'nu daha da sıkıştırmaya başladıklarından söz etmektedir. Hatta bu durumu açıklayan şu şekilde bir ifade kullanmaktadır. "Uçlar *da göçüp konan Oğuz boyları Selçuklulara karşı feodal ödevlerini kesmişler; feodal başbuğları kendilerini müstakil ilan etmişlerdi.*"¹⁹⁶ diyerek aslında Selçuklu devlet otoritesinin bozulmasına karşı yeni bayrak açan beyliklerin kuruluşunu açıklayan bir ifade kullanmıştır. İlhanlılar, II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra da idari anlamda Anadolu yönetiminde etkili olmuşlardır. Celaleddin Karatay'ın ortaya attığı üçlü müşterek saltanatla da bunu resmi anlamda gerçekleştirmişlerdir. Böylece tek kişi yerine birden fazla kişinin söz sahibi olduğu Anadolu'da birlik ve beraberliği bozarak, siyasi anlamda Türkiye Selçukluları'nın toparlanmasını da engellemişlerdir.¹⁹⁷

Moğol İstilasası Anadolu'nun güneyinde bulunan Kilikya Ermenilerinin de isyan etmesine sebep olmuştur. Bunun sonucunda Ermeniler Selçuklulara bağlı tabiiyetten çıkarak İlhanlılara tahakkümüne girmiştir.¹⁹⁸ Ayrıca Karamanoğulları'nın Selçuklulardan Ermeniler üzerine politikaları da miras olarak devralmalarına sebep olmuştur. Özellikle Karamanoğlu Beyliği kurulduktan sonra topraklarını genişletme siyasetinde ilk fetihlerini Kilikya Ermeni Krallığı topraklarına yöneliktir. Abaka Han'ın (1265-1282) Anadolu'da hükmü geçtiği yıllarda Hatıroğulları da nüfuzlu idiler. Fakat onların bertaraf edilmesiyle, nüfuz Karamanoğullarına geçmiştir. Sultan Baybars ile işbirliği yapan Karamanoğulları

¹⁹⁴ Faruk Sümer, *Anadolu'da Moğollar*, TTK, Ankara, 2022, s. 25.

¹⁹⁵ Peter Jackson, *Moğollar ve İslam Dünyası: Fetihden İhtidaya*, çev. Ali Fahri Doğan, Selenge Yayınları, İstanbul, 2022, s. 140.

¹⁹⁶ Vladimir Aleksandroviç Gordlevskiy, *Küçük Asya'da Selçuklular*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s. 49-51.

¹⁹⁷ İlhan Arda, *Moğolların Anadolu Politikası ve İlhanlılar Devleti*, Ekim, İstanbul, 2013, s. 92-95.

¹⁹⁸ Abdulkadir Yuvalı, *İlhanlı Tarihi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2017, s. 111; Meryem Tekin, "İlhanlıların Anadolu Beylikleri ve Osmanlı Toplum ve Devlet Yapısına Etkileri" (Yüksek Lisans Tezi), *Ankara Üniversitesi SBE*, Ankara, 2019), s. 89-90.

Ermenek, Mut, Silifke, Anamur'dan İlhanlıları çıkarmışlardır. Karamanoğulları, Konya'da İlhanlı Hanı Abaka Han, Türkiye Selçukluları Sultanı III. Gıyâseddin Keyhüsrev ve Sahib-i Azam Fahreddin Ali'nin oğulları çekilince şehirde idareci bulunmadığı için şehri ele geçirmişlerdir.¹⁹⁹

İlhanlılarda Abaka Han'ın oğlu olarak kardeşi Argun Han'ın ölümü üzerine Geyhatu Han (1291-1295) tahta çıkmıştır. Geyhatu Han tahta çıkmadan önce Anadolu'da Moğol idari mekanizmasında görev aldığı ve kardeşi Argun vefat ettiğinde bu haberi Antalya'da bulunduğu İlhanlı idari mekanizmasında görevli olduğu sırada öğrenmiştir.²⁰⁰ Geyhatu Han tahta çıktığı zamanlarda Karamanoğulları, İlhanlı tahtındaki değişikliği fırsat bilerek Beyşehir ve Konya şehirlerine yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Bunun sonucunda Geyhatu Han, öncelikle Konya'ya uğramış ve burada Konya halkı tarafından oldukça hürmetkar karşılanmış, onun adına şölenler yapılmış, Geyhatu adeta baş tacı edilmiştir. Fakat Geyhatu Han Anadolu seferi sırasında Lârende ve Ereğli şehirleri büyük ölçüde yakılmış ve yıkılmıştır. İlhanlılar tarafından esir edilenler kadın, çoluk çocuk ve yaşlı kimseler öldürülmüş, özellikle Germiyanogulları ve Karamanoğulları beyliklerinin hâkim olduğu Anadolu coğrafyasından ortalama 7000 esir edinilerek merkeze gönderilmiştir.²⁰¹ Geyhatu Han'ın şehzadeliği sırasında Anadolu'da bulunması tahta çıktığında da Anadolu'da İlhanlı saltanatına karşı yaşanan olumsuz başkaldırı eylemleri sebebiyle özellikle Karamanoğullarının başında bulunan isyancılara karşı Karamanoğlu ülkesine İlhanlı ordusu gelerek isyan bastırılmıştır.²⁰² Abdülkadir Yuvalı, Geyhatu'nun Anadolu'ya gelme sebepleri hakkında bilgi vermektedir. Geyhatu Han'ın Anadolu'ya gelme sebebi Argun'un vefatından sonra yaşanan gelişmelere dayanmaktadır. Buna göre Anadolu'da bu gelişmeyi değerlendirmeye çalışan Germiyanogulları, Karamanoğulları ve Eşrefogulları isyan etmişlerdir. Çıkan isyanı bastırmak için Türkiye Selçuklu tahtında bulunan II. Mesud, bu mesele için Geyhatu Han'ı, Anadolu'ya çağırmıştır. Geyhatu Han da Kayseri üzerinden Konya şehrine gelmiştir. İlhanlı ordusunu Akşehir üzerinden yönlendirerek Toroslar üzerinden Ereğli ve Lârende şehirlerinde Türkmenlerden esir edinmiş, mallarına el koymuş, adı geçen şehirlerdeki insanlar acımasızca katledilmiştir. Hatta bu durumlardan payını kendisini çok iyi karşılayan Konya halkı da yaşamıştır

¹⁹⁹ Tekin, 2019, s. 90.

²⁰⁰ Abdülkadir Yuvalı, "Geyhatu Han", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1996, s. 44-45.

²⁰¹ Sümer, 2022a, S. 56-57.

²⁰² Abdülkadir Yuvalı, "İlhanlılar", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2000, s. 102-105.

demektedir.²⁰³ Bu sebeple Geyhatu Han'ın, Karamanoğullarını cezalandırmak için ve eylemlerini duraksatmak adına başta Lârende'yi yağma ettiği görülmektedir. Claude Cahen'den naklen aldığımız bir bilgi de Geyhatu'nun istila hareketinde ordusundan bir komutan olan Tekin Timur'un, Lârende'yi yağma ettiğidir. Daha sonra Tekin Timur, Müslüman-Gayrimüslim önüne kim geldiyse kılıçtan geçirmiş hatta Karaman Türkmenlerini bulundukları coğrafyadaki dağlara kadar kovalamıştır. Fakat Tekin Timur'un takip hareketi sonuçsuz kalmıştır.²⁰⁴

Argun Han öldükten sonra taht değişikliği sırasında Germiyanogulları, Beyşehir ve Afyon'a, Karamanoğulları ise Tarsus ve güney sahil şehirlerine saldırıya geçmiştir. Bu sebepten dolayı Geyhatu Han, Anadolu'ya 20 bin dolaylarında askerle gelmiş olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Bu olayların 1287-1289 yılları arasında gerçekleşmiştir.²⁰⁵

1.3. KARAMANOĞULLARI HÂKİMİYETİNDE LÂRENDE

II. Gıyâseddin Keyhüsrev 1246 yılında vefat etmiştir. Onun ölümü devlet idari düzeninde değişmelere sebep olmuştur. Onun ölümünden sonra Celaleddin Karatay başta olmak üzere devlet adamlarının fikriyle II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in oğulları II. İzzeddin Keykâvus, II. Alâeddin Keykubad ve IV. Kılıçarslan ortaklığıyla (müşterek) üçlü saltanat sistemi ortaya çıkmıştır. Devlet adamı Celaleddin Karatay ve üçlü saltanatın bir mensubu olan II. Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra geriye iki Selçuklu hanedan üyesi kalmıştır. II. İzzeddin Keykâvus-IV. Kılıçarslan 1254 yılında Aksaray-Kayseri arasındaki Ahmet Hisarı'nda karşı karşıya gelmişlerdir. Savaşı II. İzzeddin Keykâvus kazanmıştır.²⁰⁶

II. İzzeddin Keykâvus'un, İlhanlıların Köseadağ'da elde ettikleri kazanım olan vergiyi vermek istememeleri, Baycu Noyan'ın Anadolu'yu yaylak-kışlak arazisi olarak görmesi, Hülagü Han'ın tahtta çıktığında ilk iş Baycu Noyan'ı, Anadolu'ya vergi toplamak için yönlendirmesi gibi sebeplerden dolayı İlhanlılar, Anadolu'ya gelmiştir. 1257 yılında Anadolu'ya gelen İlhanlı ordusu Baycu Noyan önderliğinde Kayseri-Aksaray arasında bulunan Sultanhanı civarlarında II. İzzeddin Keykâvus'u yenilgiye

²⁰³ Yuvalı, 2017, s. 248-249.

²⁰⁴ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2020, s. 299-300.

²⁰⁵ Kansu Ekici, "İlhanlı Hükümdarı Geyhatu ve Zamanı" Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta, 2012, s. 33-35.

²⁰⁶ Faruk Sümer, "Kılıçarslan IV", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, 2022, s. 403-405.

uğratmışlardır.²⁰⁷ Bu yenilgi sonrasında IV Kılıçarslan Selçuklu tahtının tek hakimi olmuştur. Tahtta çıktığı vakit ilk uğraştığı mesele uçlarda bulunan Türkmen toplulukları ve başlarındaki liderlerin isyanıdır. Bu kapsamda iki kişinin isyanı öne çıkmaktadır. İlki Denizli bölgesindeki Mehmet Bey'in isyanıdır. Bu isyan Dalaman Çayı civarında Mehmet Bey'in rakipleriyle anlaşmazlık yaşaması sonucu IV. Kılıçarslan tarafından bastırılmıştır. İkinci bir isyanda Karamanoğlu Mehmet Bey'in isyan girişimidir.²⁰⁸ Bu isyan girişiminde I. Alâeddin Keykubad devrinde fethedilen Taşeli/İçel²⁰⁹ coğrafyasına Türkmenlerin yerleşmeye başladığı Ermenek ve civarında Nureddin Sofi ve evladları liderlik etmişlerdir. Nureddin Sofi'nin oğlu Kerimüddin Karaman Bey, 1256 yılında Baycu Noyan'ın, Anadolu'ya gelmesini fırsat bilerek hareket etmiştir. Selçuklu saltanatında yaşanan otorite zafiyeti, İlhanlı-Selçuklu arasında yaşanan Sultanhanı Savaşı'da bunu tetiklemiştir.²¹⁰

Lârende ve çevresindeki Türkmenler giriştikleri isyanda Muînüddin Süleyman Pervane'nin tavsiyesi sonucu Sultan IV. Kılıçarslan, iktidarına zeval gelmemesi için Karamanoğulları'nın yurt tutarak yerleşmekte olduğu Ermenek-Mut gibi şehirleri ikinci

²⁰⁷ Turan, 2019, s. 491-500.

²⁰⁸ Turan, 2010, s. 491-500 ve 531-536; Osman Turan, "Makaleler II (Türk Tarihinde Selçuklu Asırları)", ed. Yunus Emre Kaleli, *Ötüken Neşriyat*, İstanbul, 2021, s. 177-179.

²⁰⁹ Kamereddin Vilayetine verilen bir isimde Taşeli'dir. Kelimenin manası hakkında bilgi vermemiz gerekirse; Türkiye Selçuklu Devleti sultanı Alâeddin Keykubad tarafından Karamanoğlu ailesi fertlerine verilen ikta topraklarını tanımlayan bir kavramdır. Taşeli coğrafyası en geniş manada Alanya ile Lamos (Erdemli Limonlu Limanı) kıyılarına, Orta Toroslar ile Akdeniz kıyıları arasındaki coğrafi bölgeye verilen addır. Bu coğrafi bölgenin sahil kesimlerine İç-el, İç-il veya İç-yurt olarak ifade edilmektedir. Dağlık, taşlık ve engebeli yerler ise Taş-eli ya da Dış-yurt olarak zikredilmektedir. Taşeli coğrafyası içerisine giren şehirler ise şunlardır; Ermenek, Mut, Gülnar, Anamur, Silifke, Gazipaşa, Karataş'tır. Bu coğrafi bölge Selçuklular tarafından fethedilmiştir. Karamanoğulları Beyliği'de aynı coğrafyayı Selçuklulardan önce bir kısmını ikta olarak almıştır. Geri kalan kısmı ise zamanla ilhak etmiştir. Bu coğrafya Türkiye Selçuklu Devleti'nin güneydeki en uç topraklarıdır. Bu bakımdan askeri anlamda Selçuklular için önem arz etmektedir. Sınır komşuları bu bölgede Kilikya Ermeni Krallığı'dır. Karamanoğullarının ise ele geçirdikten sonraki kurulduğu ve hakimiyet kurdukları çekirdek coğrafi bölgedir. Bu coğrafyanın en merkezi kısmı Lârende sınırları içerisine de giren Ermenek, Başyayla ve Sarıveliler şehirleridir. Bu coğrafi bölgenin çıkış noktası Kilikya Ermeni Krallığı'nın hakim oldukları toprakları ifade etmek için kullandığı kavramlardan çıkmıştır. Buna göre dağlık, taşlık bölgelere Taşlık/Dağlık Kilikya, ovalık bölgelere ise Ovalık Kilikya olarak tanımlamaktadırlar. Bizans İmparatorluğu zamanında temalardan Seleuceia içerisine girmektedir. Bu coğrafya Selçuklular zamanında fethedilince bu "*Kemariüddin İli*", olarak anılmaktadır. Karamanoğulları ise "*Karaman ili*" demektedir. Detaylı bilgi için Bkz. Salim Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2012, s. 37; Taşkıran, 2016, s. 52; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri - Boy Teşkilatı - Destanları*, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2016, s. 195; Yahya Başkan, "Karaman Oğulları Beyliği", içinde *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, ed. Haşim Şahin, Grafiker Yayınları, Ankara, 2017, s. 279; Mustafa Ertaş, *Orta Toroslardan Yükselen Ses (Ermenek, Sarıveliler, Başyayla)*, Semih Ofset, Ankara, 2019, s. 26-27; Yahya Başkan, "Orta Anadolu'da Hakimiyet Mücadelesi (1400-1500)" (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007, s. 2; Şenol Çelik, "İçel", *TDV İA*, İstanbul, 2000, s. 450-455.

²¹⁰ Sümer, 2022, s. 25-32.

kez ve resmen ikta olarak verilmesini sağlamıştır. Böylece bu topraklar üzerindeki Türkmenlerin kurma aşamasındaki olduğu Karamanoğlu Beyliği'nin teşekkülü de tamamlanmıştır. IV. Kılıçarslan, toprakları ikta vermekle kalmayıp Karaman Bey'in kardeşi Bunsuz'u da emir-i câdar olarak atamıştır.²¹¹ Bu hususta *Anonim Selçukname*'de şunlar zikredilmektedir. “*Emir Muînüddin, kendileri yüzünden memleketin sıkıntı içinde olduğu Türk cemaati Karaman oğullarını görüş ve tedbirleriyle itaat altına aldı. Her birine bir mansıb vererek onları meşgul etti. Böylece hiç şerîr kalmadı*”²¹² demektedir. İbn Bibi'nin *Selçuknâmesi*'nde ise “*Sultan asker toplamak için ülkenin her yanına fermanlar gönderdi. Kısa bir zaman içinde uç ve kenar nahiyelerinden, Bozkır dağlarından, Bulgar, Gülnar ve diğer havalilerden gelen sayısız asker, Konya'nın kırlarında, ovalarında ve boş alanlarda toplandılar. Sultan kendine ait o kalabalığı görünce devlet erkanına ve büyüklerine, “Yüce Allah'ın izniyle bu kadar adama ve mala sahip olduğumuza yapacağımız şey ya mal vererek fitneyi önlemek ya da savaşmak için harekete geçmektir*”²¹³ bilgileri geçmektedir. Yazıcızade Ali'nin *Selçuknâmesi*'nde Karaman Bey öldükten sonra Bunsuz'un kapucubaşı olduğunu ve sonra sultanın emriyle tutuklanıp Gavele Kalesi'ne hapsedildiğini, Sultan IV. Kılıçarslan öldükten sonra Muînüddin Süleyman Pervane'nin emir verip Bunsuz'u salıverdiğini, onlarda serbest kalınca Ermenek dağlarına gidip ataları gibi fetih hareketlerine devam ettiklerinden bahsetmektedir.²¹⁴ Barbara Flemming, 1261 yılında Karaman Bey'in, Kamededdin Vilayeti olarak bilinen Ermeni Vilayetine emir sıfatı verilerek askeri araziye tımar olarak verdiğinden söz etmektedir. Tımar verilme gerekçesi olarakta tehlike arz eden vassalı olarak gördüğü Karaman Bey ile barış tesisi olarak bilgilendirmektedir.²¹⁵

Bu konuya derinlik kazandırması için bazı kaynaklarda bilgiler işin boyutunu açığa çıkarmakta yardımcı olması adına zikredilmesi gerekmektedir. Osman Turan, Denizli'de Mehmet Bey'in üzerine ordu sevk edilince 20 bin zırhlı atlı birlikle Karamanoğulları'nın harekete geçtiğini Gavele Kalesi civarında bozguna uğradıklarını, Karaman Bey'in kardeşleri Zeynelhac ve Bunsuz'un esir edilip, Konya şehri sokaklarında

²¹¹ Aksarayî, 2000, s. 53-54; İbn Bibi, 1941, s. 290; İbn Bibi, 2020, s. 629-630; Şikari, 2005, s. 22-23; Uzunçarşılı, 2011, s. 2; Sümer, 2022, s. 32.

²¹² *Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme)*, Çev. Halil İbrahim Gök, Fahrettin Coşguner, Atıf Yayınları, Ankara, 2014, s. 46-47.

²¹³ İbn Bibi, 2020, s. 573-574.

²¹⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevarih-i Al-i Selçuk (Oğuzname - Selçuklu Tarihi)*, çev. Abdullah Bakır, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2017, s. 677.

²¹⁵ Flemming, a.g.e., s. 44.

düşmana gözdağı vermek adına gezdirilerek kalenin kapısına asılarak öldürüldüğünden bahsetmektedir.²¹⁶ Her ne kadar kardeşlerin akıbeti kötü olsada Karamanoğulları bu olayla İlhanlılara karşı durdukları için ün kazanmışlardır. Ayşe Dudu Kuşçu, Karamanoğullarının bu isyanının Türkiye Selçuklu saltanat mücadelesinde IV. Kılıçarslan-II. İzzeddin Keykâvus karşılaşmasında ikinciye destek amaçlı ilk başkentleri Ermenek'te isyan ettiklerini bildirmektedir²¹⁷ Bilal Gök ise IV. Kılıçarslan'ın, Karamanoğullarının ayaklanmasından çekinceleri sebebiyle ataları zamanında yerleşime açılan toprakları onlara ikta olarak resmen tahsis edip tanıdığını bildirmektedir.²¹⁸ Hatta onlara hediyeler ihsan etmiştir. 7000 zırh, 40 at, Karaman Bey için özel bir at, davul ve alem verilmiştir. Sonrasında IV. Kılıçarslan tarafından Karaman Bey'e kılıç kuşatılmıştır.²¹⁹ Tüm bu bilgiler ışığında ana kaynaklar İbn Bibi, Anonim Selçukname, Yazıcızade Ali ve araştırmacılar Osman Turan, Ayşe Dudu Kuşçu, Bilal Gök, Avşar boyuna mensup Türkmen topluluğu Karaman Bey liderliğinde Selçuklulara karşı isyan etmişlerdir. Bu isyanın çıkmasında Türkiye Selçuklu saltanatında taht kavgaları yaşanması ve Anadolu'da İlhanlı tahakkümünden rahatsız olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Türkmenler Karaman Bey liderliğinde Ermenek ve çevresinde isyan etmişlerdir. İsyân sonucunda Lârende şehri'nin de içinde bulunduğu 1225 yıllarında yurt tutmaya başladıkları Kamereddin Eyaleti'nin resmi olarak Karaman Bey ve bağlı olan Türkmenlere ikta olarak yeniden tevcih edilmiştir. Bu tevcih meselesi Karamanoğulları Beyliği'nin kuruluşuna da vesile olmuştur.²²⁰ Böylece Ermenek, Mut, Silifke, Anamur, Gülnar ve Lârende şehirleri sırasıyla Karamanoğulları tarafından fethedilmiştir. Bundan sonraki süreçte Karamanoğulları bir diğer amacı da Selçuklu tahtının zafiyetini bekleyerek fırsat buldukça başkent Konya'yı sınırlarını genişletmek adına saldırmışlardır.

²¹⁶ Turan, 2010, s. 537-538.

²¹⁷ Ayşe Dudu Kuşçu, "Kösedağ Savaşı Sonrasında Moğol İstilasına Karşı Karamanoğulları'nın Önderlik Ettiği İstiklal Hareketlerinin Sonuçsuz Kalmasında İranlı Unsurun Rolü", içinde *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği)*, ed. Mehmet Şeker vd., C. 1, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, 2016, s. 180-181.

²¹⁸ Gök, 2022, s. 70-72

²¹⁹ Gök, 2022, s. 70-72.

²²⁰ İbn Bibî, Selçuknâme, çev. Mükrimin Halil Yinanç, Haz. Refet Yinanç, Ömer Özkan, Kitabevi, İstanbul, 2015, s. 242-243; Solak, 2023, s.

Karamanoğlu Beyliği'nin kökenine dair ülkemizde birçok araştırma yapılmıştır. Karamanoğulları'nın atalarının kökeni ve Anadolu'ya göçü meselesi Oğuzların²²¹ Anadolu'ya gelişinde yatmaktadır. Oğuzlar Malazgirt Savaşı öncesinde başlayan fetih siyaseti ve savaş sonucunda Anadolu'ya yerleşmek için ilk adımı atmışlardır. İkinci göç hareketi ise Moğol Hanlığı'nın batı siyaseti ve Harzemşahlarla yaşanan Otrar Hadisesi sonucu yaşanmıştır. Otrar Hadisesi ile başlayan Moğol İstilasası sonucunda Orta Asya ve Türkistan'ın yağma edilmesiyle burada yaşayan Oğuzların Anadolu'ya göç etmesine sebep olmuştur. İkinci bir göç hareketiyle Anadolu'ya yönelen Oğuzlar arasında Karamanoğulları'nın atası Nureddin Sofi'de bulunmaktadır. Bilgiler onun Azerbaycan'ın, Şirvan²²² taraflarından Anadolu'ya göç ettiğine dair bilgiler geçmektedir.²²³ Şikâri'nin *Karamannâmesi*'nde bu hususta bazı bilgiler geçmektedir. “*Kalhanogullarından, Şirvan Han neslinden, Oğuz beylerinden Sadeddin adında bir bey vardı. Şirvan vilayetinden geldi, konargöçer 10 bin obadan oluşurdu. Sivas ve Kayseri'yi yaylak-kışlak belirlemişlerdir. Ermenilerle savaşmışlar. Beylerine Sadeddin, kardeşine İmadeddin*

²²¹ Oğuzların Anadolu'ya göçü ve yahut gelişi meselesi Çağrı Bey'in 1015-1021 keşif seferi, 1047-1048 Pasinler Savaşı, 1071 Malazgirt Savaşı sonucundaki gelişmeler ve siyasi ilişkiler neticesinde Anadolu'nun Türk yurdu olma sürecinde ilk aşama tamamlanmıştır. Böylece Orta Asya bozkırlarından İran içlerine gelen Oğuz boyları için yurt, otlak ve yaylak-kışlak arazisi olarak belirlenen Anadolu'ya doğru ilk göç hareketi başlamıştır. 1176 Miryokefalon Savaşı Anadolu'nun Türk-iskan ve İslamlaşmasında kilit rol oynamıştır. Böylece Anadolu'nun resmen Türk yurdu olma süreci tamamlanmıştır. XIII. Yüzyıl ilk çeyreğinde başlayan Büyük Moğol Hanlığı ve Cengiz Han'ın “*Batı siyaseti*”, Harzemşahlar Devleti ile yaşanan 1217 yılındaki “*Otrar Hadisesi*” bu işi hızlandırmıştır. Bu anlamda 1217 yılında Harzemşah ülkesinde 450 kişilik Moğol tüccar kabilesinin saldırıya uğramıştır. Tüccarların maiyetinde bulunan mallar gasp edilmiş, Moğol kafilesi tamamıyla yağma edilmiştir. Kurtulanlar durumu Cengiz Han'a bildirince 1219 yılında Moğollar 200.000 kişilik bir orduyla bölgeye sevk edilince Harzemşahlar Devleti coğrafyası ve Türkistan şehirlerinde yaşayan Oğuzlar tarihte ikinci kez olmak üzere Moğol İstilasası sebebiyle göç etmişlerdir. Bkz. Alaaddin Ata Melik Cüveyni, *Tarih-i Cihan Güşa*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara, 2013, s. 116-123; Hamdullah Müstevfi-yi Kazvini, *Tarih-i Güzide*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara, 2018, s. 391-397; İlyas Kemaloğlu, “Büyük Moğol İmparatorluğu,” içinde *Avrasya'nın Sekiz Asrı Çengizogulları*, Yay. Haz. İlyas Kemaloğlu ve Hayrunnisa Alan, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017, s. 35-36; Renê Grousset, *Stepler İmparatorluğu: Attilâ, Cengiz Han, Timur*, Ter. Halil İnalçık, Yay. Haz. Ertuğrul Tokdemir, Mustafa Dönmez, Ankara, TTK Yayınları, 2022, s. 246-252. Nagehan Vurgun, *Hârezmşah Devleti'nin Dış Politikası*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2021, s. 168-193; Gülseren Azar Nasırabadi, *Hârezmşahlar Döneminde Diplomasi ve Elçilik Faaliyetleri*, Altınordu Yayınları, Ankara, 2021, s. 176-188; Osman Gazi Özgüdenli, “Moğollar”, C. 30, *TDV İA*, Ankara, 2020, s. 225-229; Aydın Taneri, “Hârizmşahlar”, C. 16, İstanbul, 1997, s. 228-231; Mustafa Kafalı, “Cengiz Han”, C. 7, *TDV İA*, İstanbul, 1993, s. 367-369; Abdülkerim Özaydın, “Muhammed b, Tekiş”, C. 30, Ankara, 2020, s. 578-580; Turan, 2010, s. 40; Harzemşahlar Devleti-Moğol Hanlığı arasındaki ilişkiler için Bkz. İbrahim Kafesoğlu, *Harezmşahlar Devleti Tarihi (485-618/1092-1221)*, TTK Yayınları, Ankara, 2000, s. 229-285.

²²² *Şirvan*: Azerbaycan coğrafyası içerisinde tarihi bir bölge olarak Hazar Denizi'nin doğu yakasına düşen bu coğrafya ismini Sasani hükümdarı Anuşirvan I. Hüsrev'in ismine ithafen verilmiş bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bkz. Mustafa Aydın, “Şirvan”, C. 39, *TDV İA*, İstanbul, 2010, s. 204-206.

²²³ Mustafa Akkuş ve Burak Çelik, “Nure Sûfi ve Karamanlı Türkmenlerinin Taşeli Bölgesine Gelişi”, içinde *Uluslararası Taşeli Sempozyumu Tarih-Kültür-Turizm Konya-Alanya 2019*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, 2019, s. 190-192.

derlerdi. Oğluna Nurettin derlerdi, Sadeddin ölünce yerine Nurettin geçti”²²⁴ diye Yarcânî’den bu paragrafı nakletmiştir. Bu kapsamda Karamanoğullarının ataları Sadeddin Bey ve onun oğlu olarak Nureddin Bey olarak geçmekte, Azerbaycan taraflarındaki Şirvan’dan, Sivas ve Kayseri’ye gelmektedir. Ayrıca konargöçer hayat yaşadıklarını, tahminen 10 bin obadan²²⁵ oluştuğu Şikârî tarafından iddia edilmekte ve Ermenilerle savaştıklarını öğreniyoruz.

Moğolların Şirvan’ı istilasına İbnü’l Esir’in *El Kamil Fi’t-Tarih’ine* göre “Azerbaycan ve Arrân’daki istilaları bitirdikten sonra Şirvan derbendine giren bütün buradaki şehirleri kasıp kavurmuş, hükümdarlarının içinde kaldığı bir kale hariç, sakinlerinden kurtulan tek bir ferd olmamıştı”²²⁶ diye bilgiler geçmektedir. Ayrıca Şirvan coğrafyası içerisine giren Arrân hakkında bu bölgenin Harzemşahlar devrinde “Türkmen Yığnağı” olduğundan söz edilmektedir.²²⁷ Dolayısıyla değerlendirmemize göre Karamanoğlu ailesi Moğol Hanlığı’nın Otrar Hadisesi sonrasında başlayan istila hareketleri sonucunda Şirvan bölgesinin de işgal edilmesiyle Sivas-Kayseri taraflarına geldiği yönündedir. Buraya geldikten sonraki faaliyetleriyle de bu anlaşılmaktadır. Keza Sivas beyiyle mücadele etmişlerdir. Daha sonra Ereğli şehrini ele geçirdikleri söylenmektedir. Babaîler İsyanı sonucunda ise Ermenek ve çevresine göç etmişlerdir. Dolayısıyla bu gelişmeler Karamanoğlu Beyliği’nin atalarının Anadolu’ya göçü, sonrasındaki faaliyetleri ve Lârende şehri fethedilmeden önceki durumlarıdır.

1.3.1. Nureddin Sofi’nin Faaliyetleri (1230-1231/1255)

Nureddin Sofi, Karamanoğulları’nın atası olup beyliğin kurucusu Kerimüddin Karaman Bey’in babasıdır. Onun ilk faaliyeti Herakl (Ereğli) Kalesi’ni²²⁸ almaya

²²⁴ Şikârî, 2005, s. 103.; Koman, 1946, s. 9-10; Güç, *Şikârî*, s. 14-15.

²²⁵ Şikârî’nin verdiği bu rakam Anadolu tarihi adına o yıllar için iddialı ve yüksek bir rakamdır. Memlûk tarihçisi Ömerî’nin eseri *Mesâlikü’l-Ebsâr’da* Karamanoğullarından bahsederken Ermenek memleketi olarak zikreder. Devamında ise verdiği bilgiler arasında “Karaman beyi ha deyince 40 bin kişilik ordu çıkarır” demektedir. Burada Ömerî muhtemelen tüm Karamanoğlu Beyliği topraklarından çıkabilmesi öngördüğü askeri birlik kapasitesini bildirmektedir. Görüldüğü gibi Ömerî’nin verdiği bilgiden 40 bin kişilik bir ordu hazırlayabilecekleri söylenmektedir. Bu bilgi onların nüfusuna dair önemli bir anekdotur. Dolayısıyla Şikârî’nin iddia ettiği 10 bin oba kavramı oldukça abartılı bir rakamdır.

²²⁶ İbnü’l Esir, *İslâm Tarihi: El Kâmil Fi’t-Tarih Tercümesi*, Çev. Ahmet Ağırakça, Abdülkerim Özaydın, C. XII, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987, s. 314-315.

²²⁷ Abdülkerim Özaydın, “Arrân”, C. 3, *TDV İA*, İstanbul, 1991, s. 394-395.

²²⁸ Herakl Kalesi; Konya Ereğli şehri ve kalesidir. Şikârî’de Herakl Kalesi’nin alınması sonrası neticeleri arasında 4 yıl burada yaşam sürdüklerini, Kosun’un, İslamiyet’e geçtiğini, Turgut Bey’e de kızını gelin olarak verdiğini, biraz zaman geçtikten sonra Sivas yaylalarını ele geçirdikleri bilgisi değerlendirildiğinde Herakl, Sivas’a yakın Ereğli olması muhtemeldir. Hatta Herakl, Sivas’tan Karamanoğullarının kurulduğu

çalışmasıdır. Bu hususta Şikâri’de bazı bilgiler geçmektedir. 1215 yılında gerçekleşen bu fetih hareketi şu şekilde gerçekleşmiştir. Türkmenlerden bir bey olan Hayrettin Bey, Nureddin Sofi’ye gelerek konar-göçerlikten çok sıkıldıklarını ve bir bölgeye artık yerleşmeleri gerektiğine dair öneri de bulunur. Hayrettin Bey’in önerisi bu dönemde kafirlerin elinde bulunan Herakl Kalesi alınması gerektiği üzerine olmuştur. Sonrasındaki süreçte bu kalenin fethi ve Nureddin Bey’in liderliği zikredilmiştir.²²⁹ Nureddin Bey bu kalenin fethi sürecinde lider belirlendiği ve kimsenin bu seçime muhalif olmadığı da söz edilmektedir. Hizmetinde on bin askerle Herakl almak için harekete geçmiştir. Herakl bu dönemde gayrimüslim bir kafır toprağı olarak ifade edilmekte ve başında Kosun adlı bey bulunmaktadır.²³⁰ Nureddin Bey fetih için bir taktik belirleyerek ordusunu dörde ayırmıştır. Öncelikle mahiyetinde olan Turgut ve Bayburt Beyleri saklanmalarını ve pusu kurmalarını isterken; Kayı beyi Mirza Beyi ise hücumla göndermiştir. Kale tarafından da Nureddin Bey’in dolandığı, üç gün süren savaş sonrası, dört bin askerin şehit düştüğü söylenmektedir. yüz askeriyle beraber Herakl kalesi yönetici Kosun’un esir edildiği ve buraya yerleşerek evler kurdukları, bağ ve bahçeler oluşturdıkları zikredilmektedir.²³¹

Nureddin Sofi’nin Herakl Kalesi’ni fethi ona statü kazandıran bir gelişme olmuştur. Keza bu kaleyi birkaç defa sefer düzenleyen I. Alâeddin Keykubad’ın alamadığı söylenmektedir. Dolayısıyla Herakl’i fetheden Nureddin Sofi bölgede bulunan Türkmenleri de çevresinde toplamaya başlamıştır.²³² Karamanoğulları daha devlet kurmadan evvel ilk resmi faaliyetlerinin Herakl adı verilen Kosun adı verilen bir yöneticinin elinden 10 bin askerle ele geçirdikleri üzerinedir. Bu bilgi Nureddin Sofi’nin de Karaman ailesinin ve oymağının da liderliğini üstlenmesi açısından da önemli bir dönüm noktasıdır.

Nureddin Sofi’nin bir sonraki faaliyeti Sivas yaylaları üzerine mücadele vermesidir. Sivas ve yaylalarına hakim olan Bahaddin Bey ile Nureddin Sofi arasında gerçekleşen bu mücadeleyi Nureddin Sofi kazanmıştır. Nureddin Sofi, Bahaddin Bey’in oğlu Mentşe Bey’i esir etmiştir ve ona bu mücadelede benim suçum yok, bu araziler tüm

Lârende bölgesine geçişte Ereğli olması kuruldukları bölgeye geliş güzergahında ve tarihlerinde önemli bir şehir olması açısından kıymetlidir. Bkz. Gök, *a.g.e.*, 64-65; Metin Tuncel, “Ereğli/2”, C. 11, *TDV İA*, İstanbul, 1995, s. 290-292;

²²⁹ Şikâri, 2005, s. 103-104; Tosun, 2021, s. 64-65; Güç, Şikâri, s. 15-16.

²³⁰ Tosun, 2021, s. 64.

²³¹ Şikâri, 2005, s. 102-103.

²³² Gök, 2022, s. 65.

insanlık için Allah'ın mülküdür ve babanda bu mülkün kendisinin olduğunu kastettiği için bana saldırdı, bu yüzden savaştık diyerek telkinde bulunup, barış isteğinde bulunmuştur. İki taraf birbiriyle savaşmamak, Sivas'ı beraber mülk edinmek üzere barış tesis etmiştir.²³³

Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Sivas'ta daha önceden hutbesi okunmaktadır. Fakat Bahaddin Bey, Alâeddin Keykubad'a isyan ederek, kendi adına Sivas'ta hutbe okutmuştur. Alâeddin Keykubad'ta, Bahaddin Bey'i bertaraf eden beyi öğrenmek için girişimlerde bulunmuştur. Nureddin Bey adında bir beyin Bahaddin Bey ile mücadele ettiği bilgisi kendisine ulaşmıştır. Nureddin Bey, biz sultana isyan etmeyiz, düşman topraklarımızı ilhak etti, bizde o yüzden savaştık ve Sivas'ı ele geçirdik. Bizde tüm kullar gibi sultanımıza bağlıyız demiştir. Sonrasında Konya'ya davet edilmiş, divana konuk olmuş, sarayda kırk gün konuk olduktan sonra Kayseri Beyi Cafer Bey'in kız kardeşi ile Nureddin Bey evlendirilmiştir.²³⁴

Cafer Bey'in kız kardeşiyle bir evlilik gerçekleştiren Nureddin Bey, bu evlilik sonucunda bir oğlu olmuştur. İsmi de Karaman olarak bilinmektedir. Sivas'ta, Nureddin Bey beş yıla yakın ikamet etmiştir.²³⁵ Sivas mücadelesinden dolayı ünlenen Nureddin Sofi, Alâeddin Keykubad'ın da gözüne girmiştir. Bu dönemde Ermenilerle yaşanan mücadeleler Alâeddin Keykubad'ın bölgeye sefer tertip etmesine olanak sağladı. Mübarizeddin Çavlı ve Emir Mavrozomes önderliğinde bu bölge fethedilmiştir.²³⁶ Bu bölgenin içerisinde yer alan Ermenek ve Mut şehirleri iskana açılarak, başına Kamerüddin Lala isminde bir emirin yönetimine bırakılmış ve buraya sınırlarda bulunan Oğuzlar iskana tabii tutulmuştur.²³⁷ Bu iskan meselesini daha önceki Türkiye Selçuklulardan bahsederken Lârende şehri'nin de içinde bulunduğundan söz edilmiştir. Dolayısıyla bu gelişmelerde Nureddin Sofi zamanında yaşanmış faaliyetleridir.

Antik Çağda bu bölgeye İsauria Eyaleti olarakta bilinmekte ve Germanikopolis (Ermenek), Seleukia (Silifke) ve Anemurium (Anamur) gibi 23 önemli şehirden meydana

²³³Sapancalı Hüsni, *Karamanoğulları Hayat ve Vakayı' Tarihiyyeleri*, edi. Nevzat Topal, Kömen Yayınları, Konya, 2010, s. 19-20.

²³⁴Şikâri, 2005, s. 105-106.

²³⁵Şikâri, 2005, s. 106.

²³⁶Gök, 2022, s. 34-35.

²³⁷Tekindağ, 2018, s. 29-30; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1937, s. 3-4.

gelmektedir.²³⁸ Bu bölge daha sonradan Kamerüddin Lala'dan dolayı ona ithafen “*Kamerüddin İli*” olarak ün kazanmıştır.²³⁹ Nevzat Topal, Ermeni seferine Nureddin Bey'in de katıldığını iddia eder ve buranın fethedilmesi sonucunda Ermenek ve civarının ona ikta olarak verildiğinden söz edilmektedir.²⁴⁰

Orta Çağ devri kaynaklarından İbn Bibi, Nureddin Sofi'nin ismini geçirmese de Karaman Bey'e atıf yaparken onun babasının Ermenistan vilayetlerinden Lârende'ye kömür taşımakla meşgul olan Türkmen olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama da kömürcü bilgisi²⁴¹ de geçmektedir.²⁴² Ermenek²⁴³ ve çevresinden Lârende'ye doğru gerçekleştirdiği bu meslek işi, ailesinin de geçimini bu şekilde sağlayan bir Türkmen beyidir.²⁴⁴ Bu bağlamda henüz Karamanoğulları Beyliği kurulmadan evvel Nureddin Sofi'nin 1225-1228 tarihlerinde Ermenek ve çevresinde iskân ettiği bilgisi çizgisinde ve bu bölgede kömürcülük yapan, ailesinin geçimini sağlayan bir Türkmen beyi olduğu ile birleştirdiğimizde ilk önemli bilgilere hayatının bu bölgede geçirdiği hakkında izlere ulaşılmaktadır. Siyasi olarak devlet yönetme talebi olmayan Nureddin Sofi, Türkiye Selçuklularında yıkılış sebeplerinden biri olan 1239-1240 Babaîler İsyanını tertipleyen Baba İlyas'ın müritlerinden olduğu üzerine yorumlar yapılmaktadır. Bu sebeple Babaîlere bağlı olarak devletten elini eteğinin çekerek oğlu Karaman'ı tahtta geçmesini sağlamıştır. O vefat ettikten sonra Mut'un, Sinanlı kasabasına bağlı Değirmenlik yaylasında yer alan türbesinde yatmaktadır.²⁴⁵ Kürşat Solak, Oruç Bey referansıyl Nureddin Sofi'nin burada Kör Kadı olarak zikredildiğinden bahsetmektedir. Onu babaîlerden olduğunu söyleyerek

²³⁸ Mehmet Kurt, “MS. 4. Yüzyılda Isauria Eyaleti'nin Siyasal ve İdari Yapısı”, *Belleten* 82, S. 295 Aralık 2018, s. 803-828.

²³⁹ Gök, 2022, s. 35; Tekindağ, 2018, s. 30.

²⁴⁰ Topal, 2010, s. 19-20.

²⁴¹ İbn Bibi'nin burada bahsettiği kömürcü tanımlaması Karamanoğlu atası Nureddin Sofi'yi küçümseme tavırlı bir söylemdir. Dolayısıyla Karamanoğlu Beyliği'nin tarihini yazanlar bu hususa dikkat edilmesini önermektedir. Bu kapsamda değerlendirilmelidir. Hatta Tuncer Baykara Karamanoğlu Beyliği üzerine yapılan Necmettin Erbakan Üniversitesi'nin üstlendiği ve sonradan kitaplaşan iki ciltlik eserin ilk cildinde bu konu hakkında İbn Bibi'yi eleştirmekte ve Nureddin Sofi'nin yaptığı işi önemsemekte ve küçümsemecek bir tavır sergilenmemesini önermektedir. Verilen bilgi Türkiye Selçuklu Devleti'nin iktisadi ve sosyal yapısı hakkında önemli bir kayıttır. Bkz. Baykara, 2016, s. 34-41.

²⁴² İbn Bibi, 1941, s. 290.

²⁴³ Tuncer Baykara'nın İbn Bibi'yi eleştirmesine katılarak bu hususta Ermenek memleketimizde olması hasebiyle biraz günümüzle karşılaştığımızda bölge oldukça engebeli, dağlık ve taşlık bir coğrafya olmakta, madencilik ekonomik olarak ön planda, ilk ekonomiye yansması da madencilikte kömür ve mermer alanlarında çıkarım yapılmaktadır.

²⁴⁴ İbn Bibi, 2020, s. 629; Halit Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek*, Çaba Matbaası, Baskı yeri yok, 1976, s. 23.

²⁴⁵ Faruk Sümer, “Karamanoğulları”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2001, s. 454-460.

İçel'e halife olduğundan söz etmektedir. Kürşat Solak'ın ikinci bir referansı da Seyyid İlyas Kirmani'de Baba İlyas'ın muriti olduğundan bahsedilmektedir.²⁴⁶

1.3.1.1. Karamanoğulları Beyliği'nin Ermenek ve Lârende'yi Fethi

Nureddin Sofi, Sivas yaylaları için mücadeleden sonra Cafer Bey'in kızı ile evlilik yapmıştır. Şikârî'de bu mevzu şu şekilde “*Cafer Beg Moğol Beglerinden idi. Elhâsıl Nûreddin kızı alub Sivas'a geldi. Bir zaman zevk safâ eylediler. Bir oğlu vücuda geldi Adını (Karaman) koydular. Beş yıl Sivas'da sâkin oldu*”²⁴⁷ geçmektedir.

Herakl Kalesi ve Sivas yaylaları mücadelesinden sonra Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'ın da dikkatini çekmiştir. Ermenek ve civarında Rum ve Ermenilerden rahatsız olan I. Alâeddin Keykubad, Nureddin Sofi'ye bir mektup yollayarak Ermenek ve çevresinin fethedilmesini istemiştir. Gönderilen mektubun içeriğine baktığımızda “*Ey Nureddin askerlerini toplayıp, Ermenek üstüne çabucak varıp, cenk idesin. Hûda fırsat verip, kaleyi fethedesin, zira Müslümanlara ziyade cefa eylerlermiş. Diyarları senin mülkün ola*”²⁴⁸ dendiğinden bahsedilmektedir. Nureddin Sofi öncelikle Konya'ya Selçuklu sultanının yanına gelerek onunla buluşur. Daha sonra Sultanın yanından ayrılarak Aladağ üzerinden yola devam ederek Ermenek sınırlarına gelirler. Kalenin fethi için stratejiye göre öncelikle bin asker kaleye yakınlaşarak pusuya yatmıştır. Menteşe Bey, üç yüz askerle beraber Ermenek Kalesi üzerine gönderilmiştir. Gün ağarmadan kaleye ulaşan Menteşe Bey, kaleyi kuşatma altına almışsa da başarılı olamamıştır. Kuşatmanın başarısız olması sonucunda toplu hücum kalkışılması kararlaştırmıştır. Bayburt ve Turgut Beyler kaleyi bir taraftan yaklaşırken, kalenin etrafında daha önce pusuya kalkan Mirza, Eşref ve Hacı Bahadır Beyler'de diğer taraftan kaleye yaklaşmışlardır. 1228 yılında gerçekleşen bu toplu hücum sonucunda Ermenek Kalesi içerisinde bulunan tüm maiyetiyle beraber yenilgiye uğratılarak fethi tamamlanmıştır. Kalenin fethinden sonra yoluna devam eden ordu Mut, Gülnar ve Mara Kalelerini de ele geçirmiştir. Nureddin Sofi, Ermenek'e dönünce yerine oğlu Kerimüddin Karaman Bey'e (1255-1263) bırakarak kendisi de Mut'a bağlı Sinanlı kasabasındaki

²⁴⁶ Solak, 2023, s. 48-49.

²⁴⁷ Güç, 2016, s. 19.

²⁴⁸ Şikârî, 2005, s. 104-106; Tosun, 2021, s. 68-70; Güç, 2016, s. 20-22.

Değirmenlik yaylasında inzivaya çekilmiştir. Daha sonra da vefat edince burada ikamet ettiği için onun adına yapılan türbeye gömülmüştür.²⁴⁹

II. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanındaki siyasi durum sonrası yaşanan Anadolu'nun İlhanlılar tahakkümüne girmesiyle idari anlamda da Türkiye Selçuklu Devleti tahtında üçlü müşterek saltanat dönemi görülmüştür. II. I. İzzeddin Keykâvus, II, Alâeddin Keykubad ve IV. Kılıçarslan ortaklığıyla devlet idare edilmiştir. Devletin başına tek olarak çıkan IV. Kılıçarslan zamanında Ermenek ve çevresi merkezi otoriteyi güçlü tutmak için Kerimüddin Karaman Bey'e tekrardan ikta olarak tahsis etmiştir.²⁵⁰

İkta konusu ülkemizde birçok araştırmacı tarafından kaleme alınmıştır. Bu kapsamda Karamanoğulları'na verilen ikta tahsisi Mehmet Fuat Köprülü'ye göre şu şekilde doğmuştur. Köprülü, Selçuklular doğu ve batıda uç teşkilatı kurarak bir taraftan sınırlarını güvence altına alırken diğer yandan fırsat kollayıp fetihler yaparak ganimetler elde etme amacındadır. Selçuklu sultanları ihtiyaç hasıl olduğunda uçlarda bulunan Türkmen aşiretlere bağlı askeri birlikler ana orduya katılır, savaşır, savaş sona erince ise sultanın emri altında kalmak kaydıyla kendilerine tahsis edilmiş topraklara dönüş yaparlardı. Uçlarda izah edilen bu sistemde devlete ait dolayısıyla sultanın toprakları Türkmen aşiretlere ve başlarındaki beylere verilen ikta arazileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum Anadolu'da İlhanlı hakimiyetine kadar devam etmektedir. Uçlarda ikta arazilerine sahip beyler bazı zamanlarda bağımsız hareket ederek faaliyetler yürütmüşlerdir. Devletin belirlediği vergiyi de zorla vermişler demektedir.²⁵¹ Sadi S. Kucur, Erkan Göksu ve Ahmet Sağlam ikta konusunda çalışmaları bulunmaktadır. Bu bağlamda Sadi S. Kucur'a göre belirli bir bölge ya da şehrin idaresinin verilmesi veyahut ikta olarak tahsis edilen bölgenin vergisinin toplanması olarak açıklamaktadır.²⁵² Selçuklu tarihi hakkında birçok eser ortaya koymuş duayen Osman Turan, İktâ konusunda bu sistemin doğuşunu Türkmenlerin otlak ve mera arazisi arayışına ve dolayısıyla Anadolu'nun bu sebeple de ekonomik ihtiyaçlar baş gösterdiği için fethedildiğini yazmaktadır. Fethedilen topraklar üzerinde idare kuran Türkiye Selçuklu sultanları devlet işlerinde özellikle kazanılan askeri başarılarla yeni şehirlerin katılması sonucu, başarı kazandıran beylere askeri anlamda ikta verildiğini ifade etmektedir. Ayrıca sultana ait

²⁴⁹ Sümer, 2001, s. 454-460; Solak, 2023, s. 53; Halil Edhem Elhem, 2020, s. 28-30.

²⁵⁰ Koca, 2012, s. 37.

²⁵¹ Mehmet Fuat Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Alfa Tarih, İstanbul, 2015, s. 123-128.

²⁵² Kucur, 2000, s. 47-49.

arazilerin miri toprak olarak tanımlandığı bu araziler üzerinden vergi tahsis edildiği, Türkmen beylere de verilen ikta arazilerinde Moğol İstilasası sonucu idari, iktisadi ve içtimai nedenler sonucunda beylikler kurulduğunu söylemektedir.²⁵³ Erkan Göksu'ya göre ise İbn Bibi'ye dayandırdığı bilgilerden yaptığı çıkarımlardan ikta arazisini sultan tarafından maaş ve ücret karşılığı, bahşiş olarak verilmektedir. Verilen arazinin genişletmek ve daraltma hakkı sultana ait olan ve özellikle de yeni fethedilen coğrafyalar ikta arazisi olarak tahsis edilmektedir. Ayrıca göçebe yaşayan Türkmenlerin eski usullerde çapulculuk, yağma hareketlerine son vermek, devletin de kurucu unsuru olan bu halkı kendilerine bağlamak, devlet idari mekanizmasından da uzaklaştırmak için devlete bağlı arazilerde yerleşik düzene sokulmak istenmiştir. Feodal olarak hareket eden boy beylerine ikta verilmemiştir. Özellikle gulam kökenli kişilere toprak ikta olarak verilmiş olsa da yerleşilen bölgede gulam kökenli kişilerin yanlış hareket ve yönetim zafiyetleri gösterince boy beyleri kendi hükümlanlıkları ve nüfuzlarını gerçekleştirmişlerdir demektedir.²⁵⁴ Bu hususta *Memlûklerde Toprak Yönetimi İktâ*' adlı çalışması bulunan Ahmet Sağlam, Osman Turan ve Mustafa Demirci'nin yaptığı çalışmaları dikkate alarak iktanın devletin toprak gelirlerinin devlet hizmeti karşılığında kişilere kısmen verilmesi olarak açıklamaktadır. Ayrıca geliri vergi ve maaş olmak üzere iki özelliğe sahip olduğunu bildirmektedir. Eski Türk devlet geleneğinden miras olan bu sistem Selçuklular zamanında Türkiye'nin ekonomik yapısının Türkmenlerle beraber askeri ikta siteminin de iskan, üretim ve Anadolu'nun Türk-iskan ve İslamlaşması gibi gelişmelerle toplumsal yapıyı etkileyen olumlu bir hareket olarak değerlendirmektedir.²⁵⁵ Bu kapsamda Mehmet Fuat Köprülü, Osman Turan, Ahmet Sağlam, Erkan Göksu ve Sadi S. Kucur'dan yola çıkarak Karaman Bey'e verilen ikta arazi olan Ermenek ve mıntıkası göçebe halde yaşayan, haramilik, çapulculuk ve yol kesme faaliyetleri içerisinde olan Türkmenlere ikta olarak verilmiştir. İktâ tahsisinde amaç başkent Konya'nın ve Selçuklu saltanatının güvence altına alınması için idari anlamda yeni fethedilen bir coğrafya verilmiştir. Böylece Karaman Bey önderliğinde Karamanoğulları Beyliği kurulmuştur.

1256 yılında yaşanmış bu ikta tevcihi hakkında Ramazan Boyacıoğlu, Kilikya coğrafyası sınırına yerleşen Türkmenlerin dönemin sultanına karşı sorun olmasına

²⁵³ Osman Turan, "İktâ", İslam Ansiklopedisi, C. V/II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1978, s. 949-959; Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2018, s. 81-101.

²⁵⁴ Bkz. Erkan Göksu, *Selçuklu'nun Mirası Gulam ve İktâ*, Kronik Kitap, İstanbul, 2017.

²⁵⁵ Ahmet Sağlam, *Memlûklerde Toprak Yönetimi İktâ*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul: 2021, s. 14-15 ve 20-21.

bağlamaktadır.²⁵⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı konuyu detaylandırırken Karaman Bey’e ikta verilirken, kardeşi Bunsuz’a candarlık rütbesiyle devlet görevi verilmiştir.²⁵⁷ Diğer kardeşi Zeynelhaç’a da devlet görevi verildiği bunun emir-i ahurluk olduğu bilgisi geçmektedir.²⁵⁸

Karaman Bey, daha sonra kendisine ikta veren Sultan IV. Kılıçarslan ile akrabalıkta ilişkileri kurularak mevcut konumunu daha da güçlendirmiştir.²⁵⁹ Karaman Bey’in evlilik tesisinde Türkiye Selçuklu Devleti’nden aile tarafını araştırmacı Tahsin Ünal’a göre II. İzzeddin Keykâvus’un kızı ya da ona yakınlığı olan bir kız ile evlendirildiği üzerinedir.²⁶⁰ Şikârî’ye göre ise sultanın amcası oğlu olan Melik Arslan’ın kızı ile evlilik yapmıştır. Bu evlilikten Mahmud ve Mehmed olmuştur.²⁶¹ Karaman Bey, bu evlilikle Selçukluların damadı olmuş, kendisine bağlı Türkmen oymaklarla beraber Ermenek, Silifke ve Lârende bölgesinin yönetimi de kesin olarak verilmiştir.²⁶²

Karamanoğulları Beyliği Ermenek şehrini tamamıyla ve ikinci kez fethetmiştir. Keza bu dönemde İlhanlılar, Türkiye Selçuklular üzerinden aldıkları vergiyi iki katına çıkarmıştır. Karaman Bey ise bu dönemde Ermenek ve Silifke’yi fethetmiştir.²⁶³ 1258 yılına dayanan bu fetih bölgede bulunan Ermenek’in günümüzde yamaçlarında yerleşim olan Firan Kalesi (Ermenek Kalesi) olarak bilinen yere yöneliktir.²⁶⁴ Rivayete göre düşman tuzağa düşürülerek Ermenek’in fethi gerçekleştirilmiştir. Karaman Bey, vakti belli olmayan bir festival zamanında toplanan Hristiyan ahaliyi bertaraf ederek ele geçirdikleri ahalinin kıyafetlerini giymişler ve kaleye gece vakitlerinde girerek kaleyi ele geçirmişlerdir. Başka bir rivayete göre ise Karaman Bey, tüccar sandıkları içine soktuğu askerleriyle kaleye ulaşarak fethetmiştir.²⁶⁵ Karaman Bey, Ermenek’in fethi sonucunda bölgenin beyi anlamına gelen “*Ermenek Beyi*” unvanını almıştır.²⁶⁶

²⁵⁶ Boyacıoğlu, 2001, s. 7.

²⁵⁷ Uzunçarşılı, 1937, s. 2.

²⁵⁸ Koca, 2012, s. 37.

²⁵⁹ Başkan, 2017, s. 280.

²⁶⁰ Ünal, 1986, s. 50.

²⁶¹ Tosun, 2021, s. 75; Güç, 2016, s. 25.

²⁶² Samet Alıç, *Anadolu Beyliklerinde Siyasi Evlilikler*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2021, s. 93.

²⁶³ Gök, 2022, s. 72-73.

²⁶⁴ Bardakçı, 1976, s. 24-25.

²⁶⁵ Bardakçı, 1976, s. 25.

²⁶⁶ Gök, 2022, s. 74.

Ermenek'in fethi Karamanoğulları Beyliği açısından çok önemli sonuçlara gebe bir gelişmedir. Bu hususu değerlendirmemiz gerekirse;

1-Ermenek'e ilk kez ayak basan Karamanoğulları Beyliği'nin kuruluş tarihlerinden iki yıl gibi kısa bir süre sonra önemli bir başkent edinmişlerdir. Keza Memlûk kaynaklarından Ömeri bu hususta Karamanoğlu Beyliği'ni "Ermenek Beyliği" olarak zikretmektedir.²⁶⁷

2-Karaman Bey'in fethettiği yerin ismiyle bey olması Karamanoğulları Beyliği'nin kuruluş aşamasındaki bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır.

3-Aynı zamanda resmi ilk fethettikleri şehir Ermenek'tir. Bu kapsamda Lârende şehrinin güneyindeki bir coğrafyadır.

Karaman Bey, sonraki gelişmelerde Selçuklularda yaşanan siyasi otorite eksikliğini değerlendirmeye kalkarak Türkiye Selçuklu başkenti Konya'ya doğru ilerlemiş fakat Gevale Kalesi²⁶⁸ civarında yapılan savaşta başarısız olmuş, daha önce devlet memuriyeti verilen kardeşleri Bunsuz ve Zeynelhac ele geçirilerek idam edilmesine sebep olan bir mağlubiyetle sonuçlanmıştır.²⁶⁹

Karaman Bey giriştiği fetihler sonrasında Sultan IV. Kılıçarslan'ın kulağına bu faaliyetleri gidince huzuruna çıkarak, elini eteğini öpmüş ve sonucunda ise Lârende şehrini istemiştir. Sultan IV. Kılıçarslan'ın bu isteği şu şekilde değerlendirmiştir. "*İki pâre makbûl şehrim vardır. Ânın dahi birin sana mı vireyim dedi. Lârende atam dedem tahtıdır*"²⁷⁰ demiştir. Bu dönemde sultanın Hacı Beylerin sözüne kulak kabarttığı ve Lârende'yi ona vermesi ikiliyi karşı karşıya getirmiştir. Bunun sonucunda Karaman Bey, Lârende'yi almak için hırslandığı görülmüştür. Daha sonra Karaman Bey, Lârende yönetimine getirilen Hacı Bey'in bertaraf etmek için Ermenek'ten harekete geçerek Lârende'ye bir av tertip ettiği gösterimi vererek şehre ayak basmış, yönetici Hacı Bey'i ele geçirip idam etmiştir.²⁷¹ Şehri ele geçirdikten sonra Karaman Bey, şehrin havasını

²⁶⁷ Ömeri, 2019, s. 170-171.

²⁶⁸ Gevale Kalesi; Gevale, Kevale gibi isimlerle tarihte bilinen Konya'ya 10 km batı yöne düşen, Selçuklular tarafından da oldukça önem arz eden özellikle Selçuklu sultanları tarafından av sezonunda dinlenme ve inzivaya çekilme yeri olarak tarihte yer edinmiştir. Bkz. Hasan Bahar, "*Takkeli Dağ (Kevele Kalesi) ve Konya Tarihi Bakımından Önemi*", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1995, s. 313.

²⁶⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2016, s. 42-43.

²⁷⁰ Şikârî, 2005, s. 115.

²⁷¹ Boyacıoğlu, 2001, s. 17.

suyunu çok beğenmiştir. Lârende şehrini de imar etmeye başlamıştır. Lârende halkına iyi davranıp, şehri başkent ilan etmiştir. Altı yıl şehri yönetmiştir.²⁷²

Karaman Bey'in bu hareketi Selçuklu sultanı tarafından isyan girişimi olarak algılanmıştır. Sultana kendisinden mektup gelince Karaman Bey, sultanım emrin başım üstüne, milletin sözüne uyar, ona isyan etmedim, Hacıbeyler benim düşmanımdır, onu yakalayıp öldürdüm. Derdi nedir benle? Lârende şehrini isterse mülküm onundur diye cevap verdiği kayıtlara geçmektedir.²⁷³ Lârende şehrinin alınması konusunda kaynaklar Karaman Bey'in bu hareketini Selçuklulara isyan olarak görmüştür. Netice de iki taraf mektuplaşmış ve bu konuyu tatlıya bağlamıştır. Fikrimizce Lârende şehri de ikta tahsis edilen topraklara yakın bir coğrafya olduğu için Selçuklular tarafından pek önemsenmemiştir. Ayrıca Lârende başlangıçta verilmek istenmeyen bir şehir olduğu için Karamanoğullarına daha sonradan verilen ikta topraklarına da girmektedir. Sultan IV. Kılıçarslan, Karaman Bey'in daha sonraki fetihlerle ilerlemesinden endişe duymuş ve zehirleyerek ortadan kaldırılmasını sağlamıştır.²⁷⁴

1.3.2. Karamanoğlu Mehmed Bey Zamanında Lârende (1263-1277)

Kerimüddin Karaman Bey, 1261 yılında başkent Konya üzerine yürümüştür. 20 bin kişilik Karamanoğlu Beyliği ordusu Karaman Bey önderliğinde kardeşleri Zeynü'l-Hac ve Bunsuz'la beraber harekete geçmiştir. Karamanoğlu Beyliği ordusunu Muîneddin Pervâne Süleyman önderliğindeki Selçuklu ordusu Gavele Kalesi ve civarında karşı karşıya gelmiştir. Yapılan savaşta Karaman Bey mağlup olmuştur. Zeynü'l-Hac ve Bunsuz Selçuklulara esir düşmüştür. Konya sokaklarında gezdirildikten sonra surlara asılarak idam edilmiştir. Karaman Bey ise çıktığı Ermeni Seferi'nden sonra Alaiye'yi fethettiği söylenmektedir. Şehrin anahtarlarını Selçuklu sultanına gönderen Karaman Bey, IV. Kılıçarslan tarafından gücüne endişe duyarak öldürtülmüştür.²⁷⁵

²⁷² Gök, 2022, s. 76

²⁷³ Tosun, 2021, s. 87-88.

²⁷⁴ Sümer, 2001, s. 454-460; Gök, 2022, s. 79. Karaman Bey'in IV. Kılıçarslan devrinde 1262 yılında vefat edince yerine oğlu Şemseddin Mehmed Bey geçmiştir. Onun vefatı sonrası Selçuklu sultanı IV. Kılıçarslan Ermenek ve Lârende'yi aynı yıl Bedrettin Hoteni'ye vererek yeniden nüfuzu altına almak istemesi Karamanoğulları ve ona bağlı Türkmenleri ayaklanmasına sebep olmuştur. Bkz. Koca, 2012, s. 37-38.

²⁷⁵ Solak, 2023, s. 59-66.

Karaman Bey'in vefatı sonucunda Karamanoğlu Beyliği tahtına onun en büyük oğlu Mehmed Bey geçmiştir. Karaman Bey'in oğlu olması sebebiyle Karamanoğlu I. Mehmed Bey (1264-1277) olarak tanınmaktadır. Onun zamanının ilk icraatı çıkan Hatiroğlu İsyanı'dır.

Şerefeddin Hatiroğlu, Anadolu'daki Moğol nüfuzunu sona erdirmek ve Türkmen halkın soyulmasını bitirmek için isyan etmiştir. İsyanın altında yatan bir sebepte onun Muînüddin Pervane Süleyman ile arasındaki nüfuz çatışmasıdır. Türkiye Selçuklu Devleti bu dönemde yıkılışa sürüklenmiş hatta devletin kurumları bile iflasa sürüklenmiş durumdadır. Onun isyanı Türkiye Selçuklu Devleti'ni de kurtarmaya yönelik bir harekettir. Diğer taraftan Muînüddin Pervane Süleyman, Hatiroğullarından da kurtulmak istemektedir. İsyanı Nureddin Caca'nın oğulları, beylerbeyi görevinde bulunan Seyfeddin Toruntay ve Atabey Mecdeddin Muhammed'e destek çıkmışlardır. İsyan sırasında Kayseri'de ikamet etmekte olan Moğollar öldürülmüştür. Hatiroğlu buradan Niğde'ye geçip Sultan Baybars'a mektup yollamak adına girişimlerde bulunmuştur. Hatiroğlu Niğde'ye geçerken desteğini almak için yanında Türkiye Selçuklu Sultanı III. Gıyâseddin Keyhüsrev'de bulunmaktadır.²⁷⁶

Bu isyan girişimi Karamanoğlu Mehmet Bey zamanında ortaya çıkan en önemli hadiselerin başında ilk sırada yer alan bir olaydır. Bu meselenin özü Ermenek yönetiminin seraskerlik (komutanlığının) Bedrettin Hoteni'nin oğlu Bedrettin İbrahim'den alınarak yerine Niğde coğrafyasının emirliğini yapan Şerefeddin Hatiroğlu tarafından Karamanoğlu Mehmet Bey'in atanmasıyla başlamıştır. Mesele nihayetinde İlhanlılar-Türkiye Selçuklu ittifakı ile Şerefeddin Hatiroğlu-Karamanoğlu Mehmet Bey ittifakına dönüşmüştür. İki taraf Göksu kıyılarında karşı karşıya gelmiştir. Karşılaşmayı Karamanoğlu Mehmed Bey kazanmıştır.²⁷⁷

Bu mesenin ortaya çıkışı yani Ermenek seraskerliğinin Bedrettin Hoteni'nin eline geçmesi Karaman Bey'in vefatına dayanmaktadır.²⁷⁸ Bu mücadelenin sebeplerinden biri de Anadolu'da gittikçe artan Moğol (İlhanlı) tahakkümüne karşı yapılan bir başkaldırı hareketidir.²⁷⁹ Bu isyan girişimi beyliğin siyaseten eski gücüne Mehmed Bey zamanında kavuşma isteği yatmaktadır. İkinci bir sebep Selçuklular tarafından Karamanoğlu

²⁷⁶ Melek Göksu, "Şerefeddin Hatiroğlu ve Moğollara Karşı İsyanı" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2000, s. 47-54.

²⁷⁷ Uzunçarşılı, 1937, s. 3-4.

²⁷⁸ Kesik, 2018, s. 348-349.

²⁷⁹ Koca, 2016, s. 38-39.

Beyliği'ne atfedilmiş ve divan kararına bağlı olarak vermeyi taahhüt ettikleri vergiyi geciktirmişlerdir.²⁸⁰ Ayrıca Ermenek seraskerliğinin tekrardan ele geçirilmesi istenmektedir. Bu bağlamda Moğolların otoritesine karşı gelinmesi, Hoteni tarafından Lârende üzerine gönderilmeye çalışılan askeri birlikleri bertaraf etme isteği yatmaktadır.²⁸¹

Sonuç bağlamında baktığımızda Feridun Emecen bu isyandan güçlü bir şekilde çıkan Karamanoğlu Mehmed Bey'in, bir bey; Karamanoğulları'nın da beylik olarak bağımsız hareket etmeye başlama tarihi olarak görmektedir.²⁸² Hoteni sonrasında Ermenek Kalesi'ne sinerek ona yardıma gönderilen Naibü's saltanat Mikail sayesinde kurtulabilmiştir. Daha sonrasında ise Muhiddin Pervane Süleyman, Emir'ül-sevahil Hoca Yunus devreye girmiş o da tüm elindeki maddiyatını kaybederek bu isyan sonuçlanmıştır.²⁸³ Şikârî bu konuda Karamanoğlu Mehmed Bey'in askerini toparlayıp, Lârende'ye gelip, tahtı aldığını, o geldiğinde Musa Bey'in yönetiminde bulunduğu ve Konya'ya kaçtıklarından söz etmektedir. Ayrıca Mehmed Bey'in, Mahmud Bey, Melik Arslan ve Hacı Bahadır Beyleri vezir olarak atadığından bahsetmektedir. Ayrıca Karamanoğlu şehirlerine de farklı alanlarda atamalar yaptığından söz etmektedir.²⁸⁴

1.3.2.1. Memlûk Sultanı Baybars'ın Anadolu'ya Gelişi ve Elbistan Savaşı

Muînüddin Pervane Süleyman Pervane Süleyman, Anadolu'da müşterek saltanat devrinde nüfuz kazanmış bir devlet adamıdır. İlhanlıların Selçuklu topraklarını ikiye bölmesinden sonra IV. Kılıçarslan'ın veziri olmuştur. Gittikçe güçlenen Süleyman 1266 yılında İlhanlı Hanı Abaka'dan müsaade alarak IV. Kılıçarslan'dan bilgisiz halde Sinop ve civarını ele geçirmiştir. Sultandan buranın kendisine verilmesini isteyen Süleyman şehri tamamıyla kendi mahiyetine geçirmiştir. IV. Kılıçarslan ile Süleyman'ın arası bu olaydan sonra açılmıştır. Süleyman bu olaydan sonra IV. Kılıçarslan'ı İlhanlılara karşı gelmekte olduğunu bildirerek suçlamaya başlamıştır. Memlûk Sultanı Baybars (1260-1277) ile işbirliği içinde olduğu hakkında dedikodular çıkarmıştır. Süleyman İlhanlılarla bu olay sonrası Anadolu'da rahat hareket etmeye başlamıştır. Daha sonra olayın aslı

²⁸⁰ Kerimüddin Mahmud-i Aksarâyî, *a.g.e.*, s. 85.

²⁸¹ Kerimüddin Mahmud-i Aksarâyî, *a.g.e.*, s. 85-86.

²⁸² Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2021, s. 298-299.

²⁸³ Boyacıoğlu, 2001, s. 22-23.; Turan, 2018, s. 577-579.

²⁸⁴ Tosun, 2021, s. 98-100.

anlaşılnca İlhanlılardan çekinen Süleyman, Sultan Baybars’a mektup yollamıştır.²⁸⁵ Hatiroğlu Şerefeddin Mesud, isyan girişiminde olduğu sırada kardeşlerini de Sultan Baybars’a gönderip Anadolu’da düzeni sağlamak için davet etmiştir.²⁸⁶

Şerefeddin Mesud isyanda belirli bir başarı kazandığında Kayseri’den Baybars’a mektup yollayarak davetini yenilemiştir. Sonrasında Bedrettin Hoteni’nin Ermenek ve çevresinin seraskerlik meselesine el atan Şerefeddin Mesud onun yerine Karamanoğlu I. Mehmed Bey’i getirmiştir. Bu görev değişimi sonrasında Bedreddin Hoteni, Mehmed Bey’in üstüne gitmek için ve onu ortadan kaldırmak üzere Lârende’ye Selçuklu-İlhanlı karışımı kuvvetlerle şehre girmiştir. Mehmed Bey yıllık 100 bin dinar vergi vermeyi, seraskerlik makamı ve şehrin yönetimi için peşin ücretini ödemeyi taahhüt etmiştir. Fakat Bedrettin Hoteni bu teklifleri kabul etmemiştir. Mehmet Bey sarp ve kayalık arazilere çekilmiş ve devamında ise Hoteni’yi mağlup etmiştir. Selçuklular tarafından üzerine gönderilen Emirü’l-sevahil Hoca Yunus’u da Göksu Derbendinde mağlup etmiştir. Diğer taraftan üzerine ordu sevk edilen Şerefeddin Mesud, İlhanlılar ve Pervane Süleyman ortaklığıyla Ulukışla Kalesi’ne sığındığı sırada burada öldürülmüştür. Son nefesinde ise Sultan Baybars-Pervane Süleyman ilişkisini de açığa çıkarmıştır.²⁸⁷

Sultan Baybars, Anadolu’dan ardı arkası kesilmeyen davet mektupları alan, en çok mücadele ettiği en önemli devlet İlhanlıların Anadolu’daki nüfuzunu da kırmak üzere 1277 yılında davete icap etmiştir. 1277 Baharında İlhanlı/Selçuklu ordusu ile Sultan Baybars’ın ordusu Elbistan Ovası’nda karşılaşmıştır. Mücadeleyi büyük üstünlükle Memlûkler kazanmıştır. Sonrasında Kayseri’de hürmet görmüş ve Keykubadiye Sarayı’nda halkı huzuruna davet etmiştir ve sorunlarını dinlemiştir. Daha sonra Kayseri sarayına geçmiş, şehirde Cuma namazı kılmış, adına hutbe okunmuştur. Kayseri’de esir olan Karamanoğlu Ali Bey’i menşur ve sancak vererek Lârende’ye, Karamanoğlu ailesinin yanına gönderilmiştir.²⁸⁸ Nejat Kaymaz, menşur olayı hakkında Kayseri’de esir hayatı süren Ali Bey’i hem kendisi için hem de kardeşleri adına kendi tuğrasıyla menşur

²⁸⁵ Muharrem Kesik, “Muînüddin Süleyman Pervâne”, C. 31, *TDV İA*, Ankara, 2020, s. 91-93; Nejat Kaymaz, *Pervâne Süleyman (13.Yüzyılın İşbirlikçi Emiri Muînüddîn Süleyman)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s. 23-32.

²⁸⁶ Solak, 2023, s. 68-69.

²⁸⁷ Solak, 2023, s. 70-73; Turan, 2018, s. 573-574.

²⁸⁸ Kaymaz, 1970, s. 158-168.

verdiğini zikretmektedir. Sonrasında ise Ali Bey'i en büyük kardeşleri Karamanoğlu Mehmed Bey'in hüküm sürdüğü Lârende'ye yolladığını bildirmektedir.²⁸⁹

Moğolların güç kazandığı Anadolu siyasetinde Karamanoğulları, Memlûk Sultanı Baybars'ı, Anadolu'ya çağırımları ve Elbistan Savaşı sonucunda Lârende coğrafyası tekrardan Karamanoğullarına verilmiştir. Böylece Selçuklulara karşı Karamanoğulları uzun süredir aradıkları müttefiki Memlûklerle sağlamış olduğunu görülmektedir. Ayrıca bu olayda önemli bir hususta değerlendirmeye değerdir. Türkiye coğrafyasında Selçuklu sultanı ve devlet adamları, Anadolu Beylikleri ve İlhanlıların nüfuz çatışması bulunmaktadır. Karamanoğulları Beyliği gibi Türkmen kimlikli beylikler Anadolu'da İlhanlı hakimiyetini kabul etmedikleri için daha çok yakın tarihte Abbasi Halifeliğinin de koruyuculuğu üstlenen Memlûk Devleti'nden, dolayısıyla devletin sultanlarından ve halifeden de medet unmuş olacaklardır. Bu açıdan fikrimizce Memlûk Devleti ve Sultan'ı Baybars'ın Anadolu'ya daveti ondan menşur talebiyle sonuçlanması düşüncemizi de doğrulamaktadır. Karamanoğulları Beyliği bu tarihten sonra Selçuklulardan aldıkları iktâ toprakları ve Lârende başta olmak üzere egemenliklerini resmen ilan etmişler ve fetih siyasetine yönelecektirler.

1.3.2.2. Alâeddin Siyavuş/Cimri Meselesi ve Lârende

Karamanoğlu Mehmed Bey zamanının önemli meselelerinden ikincisi de Cimri Hadisesidir. Elbistan Savaşı sonucunda Anadolu'ya ayak basıp zafer elde eden Sultan Baybars, ülkesi Suriye'ye geri döndükten sonra Türkiye Selçuklu Devleti tahtı Eminüddin Mikail'in yönetiminde kalmıştır. Selçuklu tahtında bir sultanın bulunmamasını fırsat bilen Mehmed Bey hemen harekete geçmiştir. Bizans'a elçi de göndermiş olup Selçuklulardan tutsak bir ismi Anadolu'ya gelmesi için bir plan dahilinde tahtta müdahale etmeyi düşünmüştür. Aradıkları fırsatı o yıllarda Anadolu'da Sultan II. İzzeddin Keykâvus'un oğlu olduğunu iddia ettikleri Siyavuş'u (Cimri), Karamanoğlu Mehmed Bey'in huzuruna getirmişlerdir. Yanına Siyavuş'u alarak Konya'ya giren Mehmed Bey, onun için Selçuklu meliki olduğunu söyleyerek tahtta geçmesini sağlamıştır. Daha sonra Mehmed Bey'in, Selçuklu Devleti siyasetinde söz sahibi olma

²⁸⁹Nejat Kaymaz, *Anadolu Selçuklularının İnhitâtında İdare Mekanizmasının Rolü*, TTK Ankara, Basımevi, 2011, s. 166-167.

adımları attığı görülmektedir. Zira öncelikle kendisini Alâeddin Siyavuş'un veziri olarak tayin ettirmiştir. Hatta bu otoritesini korumak ve daha da güçlendirmek için Rükneddin'in kızına talip olmuştur. Rükneddin'in eşi olan Gazaliye Hatundan istemiştir. dört ay düşünmek üzere müddet istese de Gazaliye Hatun teklifi zorla kabul etmiştir.²⁹⁰

Yaşanan taht değişikliği, biraz sonra bahsedeceğimiz Türkçe Fermanı okutulması kararı gibi sebeplerden dolayı Anadolu'da yer teşkil eden diğer güçleri harekete geçirmiştir. Bu bağlamda Sahipataoğulları ile Germiyanogulları, Karamanoğullarına karşı harekete geçip savaşa tutuşmuşlardır. Değirmen Çayı civarlarında²⁹¹ yaşanan karşılaşmada Sahipataoğulları liderleri (Taceddin Hüseyin ve kardeşi) öldürülmüştür. Bu savaşta beraber hareket eden Sahipataoğullarına destek vermeyen Germiyanogulları savaş meydanından geri çekilince savaşı Karamanoğulları Beyliği kazanmıştır. Sonrası Cimri ile Karamanoğlu Mehmed Bey, Karahisar Kalesi'ni kuşatsa da başarı elde edememiştir.²⁹²

Cimri Hadisesi'nin ortaya çıkması ve Karamanoğulları'nın, Konya'ya giriş ve iktidarı ele geçirme olayının altyapısı Hatiroğlu Şerefeddin İsyanı'nda yatmaktadır.²⁹³ Bu isyanda enerji harcayan Selçuklular ve İlhanlılar, bu isyana destek veren Türkmenler yani özellikle Karamanoğullarını unutmuş oldukları aşıkardır. Bedreddin Hoteni ile Karamanoğlu Mehmet Bey arası çatışma Hatiroğlu İsyanının nihayete ermesiyle neticelenmiştir. Buna göre Göksu kıyılarında karşılaşan ikiliden kazanan hırslı ve Hoteni'ye diz çöktürmek isteyen Mehmed Bey olmuştur. Hoteni, yenilerek seraskerlik yaptığı Ermenek'e kendisini zor atmıştır. Bundan sonra karşısında güç kalmayan ve Sultan Baybars'ın da Anadolu'dan Mısır'a geri dönmesi sonucu, Konya planı faaliyete geçmiştir. Cimri için Sivaslı Taki adında bir adam bu sultanın meliki demesi Mehmed Bey'in aradığı fırsatın eline geçmesine sebep olmuştur.²⁹⁴

Ana kaynaklardan Yazıcızâde Ali, Avşar boyu ve Karamanoğulları'nın lideri Mehmed Bey'in düşüncesinde elimizde keşke bir Selçuklu meliki olsaydı bundan yararlanabilirdik düşüncesi olduğundan söz edilmektedir. Hatta Cimri'yi de Sultan

²⁹⁰ Turan, 2018, s. 578-580.

²⁹¹ Akşehir yakınlarında bir yer olarak kaynaklarda geçmektedir.

²⁹² İbrahim Artuk, "Sahte Selçuklu Sultanı Cimri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 9, S. 13 (Eylül 1958): s. 153-156; Turan, 2018, s. 581-582.

²⁹³ Göksu, 2000, s. 63-65.

²⁹⁴ Ali Sevim, "Cimri Olayı Hakkında Birkaç Not", *Belleten*, S. 97, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1961, s. 65-66.

İzzeddin Keykâvus'un oğlunu ele geçirince ona dilediklerimizi yaptırırdık demişlerdir. Karşlarına Cimri çıkınca bunu kullanarak onu sultan olarak tanıtmışlardır. Planladıkları bu taht tasarısını Suğdak tarafından hattat olan Taki adındaki şahsiyet onları bu isteklerine ulaştıran aracıdır. Planlarını gerçekleştirirken kirli bir kaftan, başına taç takmışlardır. Kızıl böklü Türkmenlerin desteği ile başkent Konya'ya yürümüşlerdir. Naib Eminateddin Mikail'e "*yanımızda tahtın asıl sahibi sultan oğlu vardır gel bize katıl*" diye haber yollamışlardır. Şehre yaklaşınca naip kaçsa da Tokat taraflarında yakalanarak Mehmed Bey'in huzuruna getirilmiş, mallarına ve mülklerine el konulmuştur.²⁹⁵ Cimri'nin sultanlığı hakkında dönemin tarihçisi Kerîmüddin Mahmud-i Aksarâyî, ortalığı karıştırmaya çalışan fırsatçılar, zorla şahit bulduklarını, soyu bile belli olmayan kişiyi yalanla süslediklerini, netice de aklına Selçuklu sultanlığını soktuklarını bildirmektedir. Cimri'yi de Süleyman'ın yüzüğünü isteyen şeytana benzetir. Eminateddin Mikail'in feci şekilde de öldürdüklerini ifade etmektedir. Konya'yı başkent yaptığını ve alçak gibi Selçuklu atasını kastederek Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın tahtına oturduğunu ve Konya şehrinin isyanla param parça olduğunu, hazine defterleri dahi ele geçirildiğini söylemektedir.²⁹⁶

Dönemin tarihçisi İbn Bîbî, Cimri olayı hakkında Karamanoğulları atalarını tanıtarak konuya başlar. Karaman Bey'in "*Kamereddin Vilayeti*" adıyla anılmasına sebep olan (Ermenek ve civarı) yaşayan kömürcü olduğunu söylemektedir. Lârende dağlarından kömür çekerek hanedanlığının geçimini sağladığından bahsederek 1256 yılında Baycu Noyan'ın, Anadolu'ya tekrardan geldikten sonra isyana heves ettiklerini, yol kesip, adam öldürmeye başladıklarını, Rükneddin IV. Kılıçarslan ülkede iktidarı ele geçirince Karaman Bey'e toprak verse de onları dizginleyemediğinden yakınmaktadır. Netice de yerine o ölünce ilim ve irfan bilen Karamanoğlu Mehmed Bey geçtiğinden bahsetmektedir. Mehmet Bey'in bir gün toplantı sırasında konuşurken Sultan Baybars'a güvenilemeyeceğini, Bizans'ın eline düşen Sultan II. İzzeddin Keykâvus'un meliklerinden birini ele geçirebilirsek kullanırız demiştir diye olayı açıklamaktadır.²⁹⁷

Karamanoğulları'nın Konya'yı ve iktidarı ele geçirme planları Lârende şehri üzerinden tasarlanmıştır. Cimri'ye itaat edildikten sonra önce Gülek Boğazı'ndan

²⁹⁵ Yazıcızâde Ali, *a.g.e.*, s. 675-680.

²⁹⁶ Kerîmüddin Mahmud-i Aksarâyî, *a.g.e.*, s. 96-97.

²⁹⁷ İbn Bibi, 2020, s. 628-631.

Alanya'ya doğru olan coğrafyalardan toplanan yirmi bin askerle Karamanoğlu şehri Lârende'ye sefer düzenlenmiştir. Burada bugünlerde Emir Musa bulunmaktadır. Emir Musa orduya karşılık veremeyeceğini düşünerekten Konya'ya kaçmıştır. Lârende'ye ilk giriş yapanlar Gökez ve Göceri Beylerdir. Lârende bu saatten sonra Konya planı için askeri bir üs haline getirilmiştir. Eminateddin Mikail ile Lârende-Konya arası birkaç el mektuplaşma olsa da sonuç çıkmamıştır. Mektuplaşırken aynı zamanda Mehmed Bey, Konya-Lârende arasında kalan coğrafyaları yağmalatmaktadır. Netice de hazırlıklarla uğraşan Mehmed Bey, Konya naibinin Lârende üzerine yürümesi karşısında orduyu toparlayarak iki taraf Çumra taraflarında bulunan /Filobat'ta karşılaşmışlardır. Savaşı Karamanoğlu Mehmed Bey kazanmıştır. Şehre giriş tarihi 15 Mayıs/Haziran 1277 olarak geçmektedir.²⁹⁸

Şikârî'de Cimri ile Konya'dan çıkarıldıktan sonra Moğolların, Karamanoğlu Mehmed Bey'i öldürmek için Kızıldağ çevresinde bir arazide üç gün üç gece savaştıklarını ve bin kişinin öldüğünü söylemektedir. Mehmed Bey'in de üç kere atından düştüğünü fakat yine de tekrardan toplanıp savaşmaya devam ettiğinden söz eder. Moğolların Mehmed Bey'i şehit ettiğini bildirir. Şikârî ayrıca Mehmet Bey öldürüldükten sonra bir şiir bağışlayarak ona atfetmiş ve anmıştır. Hatta Selçuklu sultanı Moğol hanına da derhal git Mut ve Ermenek'i de tarumar et Karamanoğullarından kim varsa öldür diye emrettiği kayıtlara geçmektedir.²⁹⁹ Osman Turan bu meseleyi şu şekilde açıklamaktadır. Tahtı ele geçiren Mehmet Bey-Siyavuş'un gündüz saatlerinde Konya'da gece saatlerinde Filobâd Köşkü'nde kaldığından bahsetmektedir. Selçuklu tahtında gerçekleşen bu oldu bitti hareketi karşısında Selçuklu Sultanı III. Gıyâseddin Keyhüsrev ve Sâhip Ata Fahreddin harekete geçerek Konya üzerine yürümüşlerdir. Konya'da otoriteyi sağlayan bu ikili Filobâd'a geçerek Mehmed Bey ve Siyavuş'a karşı köşkü kuşatmışlardır. Önce Konya Kalesi'ne kaçan ikili sonrasında Ermenek taraflarına kaçmışlardır. Selçuklu-İlhanlı kuvvetleri arkalarından Konya üzerinden Lârende'ye oradan da Akdeniz sahillerine kadar takip altına almışlardır. Karşılarına kim çıktıysa öldürmüşlerdir. Bu zamanlarda Mut'a sığınan Mehmed Bey, arkasından birlikler geldiğini duyunca kaçmaya devam etmiştir. Yanında bulunan Siyavuş'a yanından ayrılarak Taşeli coğrafyasında güvenli bir yere sığınmasını istemiştir. Yoluna devam eden Mehmed Bey, iki erkek

²⁹⁸ Ünal, 2001, s. 127-137.

²⁹⁹ Tosun 2021, s. 112-113; Şikârî, 2005, s. 132-133.

kardeşi ve kuzeniyle beraber yola devam etmişlerdir. Nihayetinde Kurbağa-Hisarında ok yağmuruna tutularak öldürülmüştür.³⁰⁰

Siyavuş'un, Sultan Mesud'un erkek kardeşi olarak tanıtılıp Alâeddin unvanıyla bildirilip Hicri 679 yılında Lârende'de adına hutbe okutulduğu da söylenmektedir.³⁰¹ Karamanoğlu Mehmed Bey'in vezir olduktan sonra ilk icraatı Türkçeyi bir fermanla resmi dil ilan etmesidir. Konya naibi Eminateddin Mikail'in ölmesi sonucu başkentte yönetim tamamıyla Alâeddin Siyavuş ve Karamanoğlu Mehmed Bey'e kalmıştır. Cimri'nin vezirlik makamını Mehmed Bey doldurmuştur. İlk iş tahtta çıkıldığında vezirliği de elde edince Mehmed Bey, Selçuklu divanını toplatmıştır. Devletin ileri gelenleri ve askerlerle toplanan divanda *"Bu günden sonra hiç kimse Divan'da, dergâhta, bargahta, mecliste ve meydanda Türkçe'den başka dil konuşulmayacaktır"* kararı çıkartmıştır. Ayrıca devletin tüm kurum ve kuruluşlarını isyana destek olanlara dağıtmışlardır. İtaat karşılığında af belgesi ilan etmişlerdir. Sofralar serdirmiş, dualar okutmuş, adına hutbe okunup, sikke bastırılmıştır. Karamanoğlu Mehmed Bey, Cimri ile Rükneddin Kılıçarslan'ın kızı ile izdivaç planları yapmıştır.³⁰²

1.3.3. Güneri Bey'den Alâeddin Ali Bey Zamanına Kadar Lârende (1277-1361)

Karamanoğlu Mehmed Bey'in Kasım 1277 yılında vefatından sonra kardeşi Güneri Bey (1280-1300) Karamanoğulları Beyliği tahtına geçmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Karamanoğlu Mehmed Bey³⁰³-Siyavuş ortaklığı Selçuklu tahtında kaldıkları gün sayısını olarak 37 gün olarak vermektedir.³⁰⁴ İçel'de tahtta çıkan Güneri Bey, Tarsus başta olmak üzere Ermeni coğrafyasına saldırmıştır. Ermeni kralı III. Leon ise onu İlhanlılara dolayısıyla Argun Han'a şikâyet ederek destek istemiştir. Bu sebepten dolayı Selçuklu-İlhanlı birleşimi ordu Lârende'ye girip ortalığı yakıp yıkmış ve yağma etmişlerdir. Hatta İçel'e de saldırsalar da istediklerini başaramamışlardır.³⁰⁵ Tarsus

³⁰⁰ Turan, 2018, s. 582-584; Sümer 2001, s. 454-460.

³⁰¹ Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar (Metin, Tercüme ve Araştırmalar)*, TTK Yayınları, Ankara, 2014, s. 10.

³⁰² İbn Bibi, 2020, s. 636-637.

³⁰³ Yahya Başkan, Mehmed Bey ile öldürülen kardeşlerinin ismini Tanu ve Zekeriya olarak vermektedir. Bkz. Başkan, 2017, s. 281.

³⁰⁴ Uzunçarşılı, 1937, s. 6.

³⁰⁵ Ünal, 2001, s. 152-155.

saldırısı sonrası Argun Han, Karamanoğullarını cezalandırmak için kardeşi Geyhatu Han'ı Anadolu'ya göndermiştir. Selçuklu ordusuyla birleşen Geyhatu önderliğindeki İlhanlı ordusu 1288 yılında Lârende'ye saldırmıştır.³⁰⁶ Buna karşın Güneri Bey hâkim olduğu coğrafyanın handikabını kullanarak dağlık kesimlere Toroslara çekilmiştir. Ortalık durulunca Selçuklu sultanı olan II. Mesud ile anlaşmıştır. 1291 yılında Konya'ya tekrardan saldıran İlhanlılar bölgeye gelerek Geyhatu önderliğinde Lârende'yi yakıp yıkılmış, Ereğli tarumar edilmiş, Denizli'ye kadarki coğrafyalara da girilmiştir.³⁰⁷ Karamanoğulları Beyliği'nin önce Beyşehir'e daha sonra Konya'ya saldırması karşısında II. Mesud İlhanlı tahtına yeni çıkan Geyhatu Han'dan yardım istemiştir. Geyhatu Han'da yardıma cevap vermek üzere gelince 1291 yılında Lârende şehri yağmalanmış ve İlhanlı yakılmasına maruz kalmıştır.³⁰⁸ Selçuklu tahtının güvence altına alınması için Güneri Bey zamanında 1288 ve 1291 yılında İlhanlılar tarafından Lârende iki defa yakılmış ve yıkılmış olduğu görülmektedir.

Selçuklu tahtında Baltu İsyanı'na karışması sebebiyle Gâzân Han tarafından II. Mesud 1296 yılında tahttan indirilmiştir. Yerine bir süre boş kalan tahtta III. Gıyâseddin Keyhüsrev, Karamanoğulları Beyliği'nin desteğiyle Lârende'de tahtta çıkarılarak İlhanlıların desteğini alan Alâeddin Keykubad'a karşı desteklenmiştir.³⁰⁹

İlhanlı tahtına Gâzân Han (1295-1304) çıkınca Memlûkleri dizgine uğratmak isteyen yeni ilhan olarak sefer yapmayı planlamıştır. Sefer hem Memlûklere karşı alınan yenilgileri telafi etmek hem de Anadolu'da kendilerine karşı gelen başta Karamanoğulları Beyliği gibi beylikleri duraksatmak için yapılmıştır. Sefere çıkınca Anadolu'daki Emir Sülemiş'e de haber göndermiştir. Sülemiş ise buna cevaben Baycu Noyun'un torunu olarak bu toprakların kendisine ait olduğunu iddia ederek ona muhalif bir durum takınarak Gâzân Han'a isyan etmiştir. İsyanı destek toplayan Sülemiş, Güneri Bey ile ittifak yapmış, Karaman beyi de ona kardeşi Mahmud Bey ile bin süvari ayarlamıştır. İsyanın merkezi üssü Lârende şehri olmuş ve isyanın gidişatı buradan takip edilmiştir.³¹⁰ Ahmet

³⁰⁶ Solak, 2023, s. 97.

³⁰⁷ Aksarayı, 2000, s. 98-101 ve 113-116; Şikârî, 2005, s. 30-31; Yuvalı, 2017, s. 240-243; Claude Cahen, 2020, s. 287-293; Sümer, 2022, s. 51-55; Gök, 2022, s. 94-96.

³⁰⁸ Yuvalı, 2017, s. 248-252.; Sümer, 2022, s. 57-59; Claude Cahen, 2020, s. 299-304; Solak, 2023, s. 99-100.

³⁰⁹ Solak, 2023, s. 104-105.

³¹⁰ Cumaali Bayram, *Karamanoğulları Tarihi*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018, s. 112-128; Büşra Bağcı, "Anadolu'daki Moğol Vali ve Komutanları", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE, Konya, 2019, s. 111; Ahmet Sağlam, "Anadolu'da Moğol-İlhanlı Otoritesini Sarsan Bir

Sağlam, isyancı Sülemiş'in, Anadolu'da bağımsız bir devlet kurma fikrinin olduğunu bu amaçla da asker toplama girişiminde bulunduğunu zikretmektedir. Bu sebeple Güneri Bey ile mektuplaştığını ve on bin askerle Karamanoğulları'nın destek verdiğini söylemektedir. Güneri Bey'in, Memlûk Sultanı Hüsameddin Laçin ile de ittifak girişimleri için aracı olmaya çalışmış olduğunu bildirmektedir. Sülemiş, Anadolu için Emirül ümeralığa getirilen Balancar Noyan'ı, Lârende'ye yakın Ereğli'de öldürmüştür.³¹¹ 1297 yıllarında isyan eden Baltu'nun da isyanında uç topraklara kaçıp ordusunu toparlamak istemiştir. Fakat takip edilince Karaman illerinde kendisini kaybettirmiştir. Burada destek bulmaya çalışsa da istediğini elde edemeyerek Çukurova Ermeni topraklarına geçmiştir.³¹²

Karamanoğulları'nın Sülemiş'e desteğine öfkelenen Gâzân Han, ben bana düşmanlık edenî doğuda batıda ararken düşman yanı başımdaki Karamanoğulları'dır demiştir.³¹³ Hatta Ömeri'de bu gibi meselelerden doğan bir söz olarak Gâzân Han'ın şu ifadeyi de kullandığını söylemektedir. Anadolu'da *"Eğer şu Karamanoğulları ve Rum Türkmenleri olmasa, güneşin battığı yere kadar atımla çiğnerdim"*³¹⁴ demektedir. Güneri Bey, 1300 yılı Nisan ayında vefat etmiştir. Yerine tahtta kardeşi Mahmud Bey geçmiştir.³¹⁵

Güneri Bey'in tahtta bulunduğu süreç içerisinde Karamanoğlu topraklarını hanedan üyeleri arasında eski Türk devletlerinden gelen usul olan ülüş sistemine göre pay etmiştir. Bu paylaşıma göre erkek kardeşi Mahmud Bey'e ise Ermenek ve Ermenek'in batı tarafları düşmüştür.³¹⁶ Mahmud Bey, Karamanoğlu Mehmed Bey'in saltanat sürecinde 17 yaşında genç bir delikanlıyken Karamanoğlu atlı birliklerinin komutanlığını yapmış, Güneri Bey devrinde ise Karamanoğlu Beyliği'nin Akdeniz sahillerinden sorumlu Emir-ül sevahil (Sahil komutanı) görevi yürütmüştür.³¹⁷ Mahmud Bey'in, Karaman Bey'in oğlu, Karamanoğlu Mehmet Bey'in de kardeşi olduğu söylenmektedir. Keza babaları Karaman Bey öldüğünde o dönemde Mahmud ve kardeşi Mehmed Bey'in

Gelişme: Sülemiş İsyanı", *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi* 8, S. 41 (Aralık 2015), s. 558; Ahmet Sağlam, "Moğol-İlhanlı Tahakkümünden Bağımsızlığa Giden Süreçte Memlûk Sultanı Nâsır Muhammed B. Kalavun'un Anadolu Beylikleri ile Münasebetleri", *Tarihin Peşinde*, S. 14, 2015, s. 36-37.

³¹¹ Ahmet Sağlam, *Suriye'de Hakimiyet Mücadelesi (İlhanlılar-Memlûkler 1298-1304)*, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2017, s. 78-80.

³¹² Abdülkerim Özeydin, *Gâzân Han ve Reformları (1295-1304)*, Kaknüs Tarih, İstanbul, 2009, s. 118-119.

³¹³ Boyacıoğlu, 2001, s. 37-38.

³¹⁴ Ömeri, 2019, s. 151.

³¹⁵ Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2015, s. 271.

³¹⁶ Ünal, 1986, s. 92.

³¹⁷ Armutlu, 2001, s. 125.

Mut sınırlarında yer teşkil eden Yerköprü yaylasından Ermenek'e gelerek babalarının cenazelerine katıldıkları söylenmektedir.³¹⁸

Karamanoğlu Mahmud Bey (1300-1307/1308) zamanı itibariyle Karamanoğulları artık yavaş yavaş Anadolu'nun en güçlü devleti olmaya gittikleri görülmektedir. Zira Ermenek'te tahtta oturan Mahmud Bey, beyliğin meşruiyeti için Memlüklerin elinde bulunan halifeden saltanatları için onay istemiştir. 1293 yılında Alaiyye'yi fetheden Mahmud Bey, Memlükler adına da hutbe okutmuştur.³¹⁹ 1308 yılında Türkiye Selçukluları II. Mesud zamanında devlet resmi olarak yıkılınca aynı yıl içerisinde Karamanoğlu Bedreddin Mahmud Bey'de Konya'yı ele geçirmiştir.³²⁰

Mahmud Bey, Ermenek'ten, Lârende'ye yönelik bir sefer sonucunda İlhanlı-Selçuklu birliklerinin elinden şehri alıp 7000 kişiden oluşan Tatarlara yeniden inşa ettirmiştir.³²¹ Mahmud Bey'in bu seferini Şikârî, Karamanoğlu Mehmet Bey'in öldürülmesinden sonra Moğolların yakıp yıktığı şehir olarak hatırlatıp, Mirza Bey'in, Mahmut Bey'e acele et ne duruyorsun Mut ve Lârende'yi yaktılar. Gelmezsen şehirler de elimizden çıkar uyarısında bulunmuştur. Bolkar Dağı civarından Kürt, Moğol ve Türkmen karışımı otuz bin asker toplayan Mahmud Bey'in önce Mut sonra ise Lârende'yi tekrardan aldığından söz edip şehri tekrardan inşa ve imar süresini bir yıl olarak vermektedir.³²² Mahmud Bey'in bu olay üzerine Selçuklular ile mektuplaştığı, Selçuklu meliki Aksaray Beyi Melik Arslan'ın, Lârende'ye gelip, Mahmud Bey'in huzuruna konuk olduğu ve ona şehrim Lârende yakılıp yıkılmış, halkım dağılmış, bu şehir bana senin şehrin sana yeter diyerek barış yaptıkları söylemektedir.³²³ Bedreddin Mahmut Bey, düşman saldırıları altında kalan Mamuriye (Anamur) Kalesi on gün boyunca kuşattığı sırada savaşırken şehit olmuştur. Mezarı Ermenek'e bağlı Balkusan yaylasında bulunan Karamanoğlu Türbesi içerisinde yer almaktadır.³²⁴

1308 yılında Mahmud Bey'in ölümünden sonra oğlu Yahşi Bey (1308-1317/1318) tahtta geçerek Karamanoğlu beyi olmuştur. Onun döneminde Konya şehri Ahi

³¹⁸ Gök, 2022, s. 97-98.

³¹⁹ Ünal, 1986, s. 91-95.

³²⁰ Kesik, 2018, s. 351.

³²¹ Şikârî, 2005, s. 132-133.

³²² Şikârî, 2005, s. 132-134.

³²³ Şikârî, 2005, s. 133-134.

³²⁴ Tekindağ, 1947, s. 37-39.

Mustafa'nın elinden³²⁵ alınmıştır. Devreye Konya şehrinin ele geçmesinden hoşnut olmayan İlhanlılar girmiştir. İlhanlı hanı Olcaytu Han bu olayı da fırsat bilerek Anadolu'ya Emir Çoban'ı sevk etmiştir. Emir Çoban, 1314 yılında Anadolu'ya geldiğinde kıtlıklar yaşanmakta olduğu bir dönemdir. Konya'ya askerle yönelince Yahşi Bey, Konya'dan Lârende'ye kaçmıştır. Faruk Sümer, 1308-1314 yılları arasında Yahşi Bey'in, Karaman beyi olduğunu ve yukarıda bahsedilen Konya meselesini bildirmektedir.³²⁶ Karamanoğlu tahtında oturan Yahşi Bey'den sonra onun yerine Bedreddin İbrahim Bey'in tahtta geçtiğini 1311-1312 yılları arası söyleyen Şikârî, babası Yahşi Bey tamamıyla Konya'ya hâkim olsa da o Lârende merkezli beyliği yönetmeyi tercih etmiş ve burada yaşamıştır demektedir.³²⁷

İlhanlı tahtına geçen Ebû Said Bahadır Han (1317-1335), Anadolu'da gittikçe artan Karamanoğlu nüfuzunu kırmak, Selçuklu başkenti Konya'yı ellerinden almak için ve diğer Anadolu Beyliklerine kendilerini hatırlatmak için Anadolu'ya İlhanlı valisi olarak Emir Çoban'ı sevk etmişlerdir. Emir Çoban, Anadolu'ya geldiğinde Anadolu Beyliklerine haber yollayarak başlarındaki beylerden itaat istemiştir. Fakat Karamanoğullarından kimse buna riayet etmemiştir. Netice de Emir Çoban bu olaya kızarak yüzünü Karamanoğullarına çevirip 1314 yılında Konya'yı İlhanlı egemenliğine bağlamıştır. Konya'da bulunan Karamanoğulları ise asıl merkezleri Lârende'ye çekilmek zorunda kalmışlardır.³²⁸ Abdülkadir Yuvalı, Karamanoğulları tahtında Yahşi Bey'in olduğu zamanda Olcaytu Han, Anadolu'ya, Emir Çoban'ı sevk etmiş ve Konya, Karamanoğulları'nın elinden 1314 yıllarında alınmıştır. Emir Çoban, İlhanlı topraklarına dönünce oğlu Timurtaş/Demirtaş'ı, Anadolu valiliğine getirmiştir.³²⁹ Emir Çoban, Anadolu'ya geldiğinde tüm beyliklerden itaat istemiştir. Bu bağlamda Anadolu'daki beyler, Ermeni kralı Sivas-Erzincan arasındaki Karanbük'te, Emir Çoban'ın ordugahına

³²⁵ Tahsin Ünal, Konya'nın 1308 yılında Konya'yı ele geçirmesi hakkında Eflaki'den naklen şu bilgileri vermektedir. Konya'da Ahi Mustafa'nın halka zulmettiği, bu zulüm sebebiyle de Konya halkı Sultan Veled'e şikayette bulunduklarını aktarmaktadır. Hatta Ahi Mustafa ve ona bağlı adamlar Ulu Arif Çelebi'nin bir sema meclisi sohbetinde canını sıkmışlardır. Bu olaydan 4 gün sonra Karamanoğlu beyi Yahşihan Bey bu durumu engellemek için Konya'yı ele geçirmiştir. Tahsin Ünal'ın aktarımından Konya'nın Karamanoğulları'nın eline geçmesinde Ahi Mustafa'nın Konya'daki halka kötü davranışı sebebiyle Mevlana ailesine mensup kişilerin Karaman beyiyle ilişkiler kurarak onu Konya'ya davet etmesine bağlamaktadır. Bkz. Ünal, 2001, s. 172-177.

³²⁶ Sümer, 2001, s. 454-460.

³²⁷ Tosun, 2021, s. 13-14.

³²⁸ Gök, 2022, s. 103-104.

³²⁹ Yuvalı, 2017, s.277-287; Deniz, 2013, s. 105-107.

huzuruna çıkararak nüfuzunu kabul etmişlerdir. Emir Çoban'ın huzuruna itaat bildirmek için Karamanoğulları'ndan kimse gelmemiştir.³³⁰ Bu dönemde İlhanlı Hanı Olcaytu adına Alaiye, Konya, Ermenek ve Mut'ta sikke basılmıştır. 1316-1317 yıllarında Alaiye, Ermenek ve tez konumuzun kapsamına giren Lârende şehirlerinde Memlûk sultanı En-Nasır Muhammed namına da sikkeler mevcuttur.³³¹

Yahşihan Bey'in zamanında yaptıkları mücadele sonucunda Bahaeddin Musa Bey'in, Lârende'de tahtta geçtiği kayıtlara geçmektedir. *Anonim Selçukname'den* naklen 1311-1312 tarihlerinde Lârende'de tahtta çıktığında şehri imar ettiği bildirilmektedir. Bu hususta İbn Battûta Karamanoğlu Beyliğinde bir veraset savaşı yaşandığını iddia eden bilgiler vermektedir. İbn Battûta, “*Onun adı Karamanoğlu Bedreddin'dir. Daha önce öz kardeşi Musa Bek bu diyara hakim bulunuyorken Mısır hükümdarı Melik Nâsır'ın verdiği bir bedel karşılığında tahtından inmiş, yerine Mısır'dan bir orduyla bir emir gönderilmişti. Daha sonra Sultan Bedreddin şehri ele geçirerek, bir saray inşa ettirip devletin payitahtı haline getirdi.*”³³² Dolayısıyla Karamanoğlu Beyliği'nde bu dönemde bir saltanat mücadelesi yaşandığı Musa Bey'in Lârende'deki tahtını para karşılığı bıraktığını zikretmektedir. Bu dönemde Karamanoğulları Beyliği toprakları Ermenek ve Lârende'de Memlûklerin hakimiyeti söz konusudur. Az önce bahsettiğimiz sikkelerde bunu doğrular niteliktedir.³³³

Yahşi Han'ın 1318 yılında vefatı sonrası, Emir Musa Bey'in de Lârende tahtından çekilmesi üzerine şehrin yeni idarecisi dolayısıyla Karamanoğlu saltanatında Bedreddin İbrahim Bey (1318-1333) dönemi başlamıştır. Onun ilk icraatı olarak şehirde imar ve inşaat işleriyle uğraşmış, şehri payitaht olarak belirleyerek kendi namına bir de saray yaptırdığı³³⁴ zikredilmektedir.³³⁵ Bu hususta İbn Battûta, “Sultan Bedreddin şehri ele geçirerek, bir saray inşa ettirip devletin payitahtı haline getirdi”³³⁶ diyerek İbrahim Bey'in saray inşa ettirdiğini aktarmaktadır. Moğol komutanı Gazgancık ataları zamanında hapse atılmıştı, onun esaretini sona erdirmiştir. O da İbrahim Bey'in tahtta çıktığını öğrenince

³³⁰ Sağlam, 2021, s. 322.

³³¹ Solak, 2023, s. 1117.

³³² İbn Battûta, 2021, s. 283-284.

³³³ Solak, 2023, s. 120-121.

³³⁴ Bu hususu üçüncü bölümde Lârende Sarayları başlığı altında geniş kapsamda değerlendirmeye alınmış olup burada yorum yapılmamıştır.

³³⁵ Solak, 2023, s. 123-124.

³³⁶ İbn Battûta, 2021, s. 284.

isyan etmiştir. Mut taraflarına gidip yağma faaliyetlerine girişmiştir.³³⁷ Konya şehri İlhanlıların Anadolu valisi Timurtaş'ın atanması sonucunda da mesele olmuştur. 1319 yılında İlhanlılar içinde iç karışıklığa sebep olacak Emir Çoban Bey'e suikast girişimi sırasında, oğlu Timurtaş'ın da güvenli bir bölgeye çekilmesi sonucunda Karamanoğulları Beyliği üçüncü kez olmak üzere Konya'yı ele geçirmiştir. Konya şehrinin idaresinin yeniden Karamanoğulları'na geçmesinde Memlûklerden Sultan Es-Nasır Muhammed'in desteği bulunmaktadır. Nihayetinde şehir 1323 yılında yeniden Timurtaş'ın idaresine geçmiştir.³³⁸ Konya'yı ele geçirdiğinde Emir Musa Bey'i de esir etmiştir.³³⁹ Timurtaş'ın Anadolu'da nüfuzunu kaybetmeye başlaması üzerine Memlûk Sultanı En-Nasr Muhammed'le mektuplaşarak Mısır ülkesine gelmek istediğini belirtmiştir.³⁴⁰ Bu bağlamda 1327 yılına kadar Konya'ya hakim olan Timurtaş, 1328 yılında Mısır'a geçince Karamanoğlu Beyliği yeniden Konya şehrine hakim olmuştur. Emir Timurtaş'ın Anadolu valiliğinden düşünce yerine Eratna Beyliği'nin kurucu Alâeddin Eratna Bey, Anadolu valisi olmuştur. Bu yeni gelişme sonucu Konya hakimiyeti için Karamanoğulları-Eratnalılar arası rekabete neden olmuştur.³⁴¹ Karamanoğlu Bedreddin İbrahim Bey ile En-Nasr Muhammed arasındaki mektuplaşmada İbrahim Bey'in Timurtaş'ı kötülediği zikredilmektedir. Keza Makrizi bu konuda İbrahim Bey'in, Memlûk Sultanına Timurtaş'ın Anadolu'da çokça kan döktüğünü, oraya gelme amacının Mısır'ı ele geçirmek olduğunu aktarmaktadır.³⁴²

Timurtaş'ın da Anadolu'da gücü Mısır tarafından kırılınca 1329 yılında Emir Musa Bey'in, Gavele Kalesi taraflarından Konya'ya girip bu şehri Karamanoğlu nüfuzuna kattığı bilgisi geçmektedir. İbn Battûta, Musa Bey'in önceden Lârende'ye hâkim olduğu fakat daha sonra Mısır Memlûklu Sultanı Nasır'a verdiği bir miktar para karşılığında tahttan feragat ettiğini öğrenilmektedir. Yine Musa Bey'in hacca gittiğini dönüş yolunda Mısır'a uğradığını Çukurova Ermenileri hakkında şikâyetle bulunduğunu, onlar için destek istediğini, fakat nihayetinde istediklerini elde edemeyerek Ermenek'e

³³⁷ Şikâri, 2005, s. 136; Solak,

³³⁸ Sağlam, 2021, s. 322-324

³³⁹ Solak, 2023, s. 125-126.

³⁴⁰ Tekindağ, 1947, s. 44-45

³⁴¹ Solak, 2023, s. 126-127.

³⁴² Kanat, 1991, s. 54-56.

çekilip burada idari işlerle ilgilendiğini bildirilmektedir. 1344 tarihinde ise Musa Bey vefat etmiştir.³⁴³

Bedreddin İbrahim Bey tahtta mutlak hâkim değil müşterek olarak çıkmış bir bey olduğu kaynaklarda geçmektedir. Bedreddin İbrahim Bey adli işlerle ilgilenirken, Emir Musa Bey (1311/1312-1344) dini ve Emir Mirza Bey'de (133-1340) askeri işlerle alakadardır.³⁴⁴ Mirza Bey, askeri işlerle ilgilendiği için Gazgancık ile mücadele etmiştir. Onunla mücadele ederken Varsak, Gülnar ve Bulgar Dağı civarında yaşayan Türkmenlerden destek almış ve onlardan topladığı askerlerle İçel taraflarında iki bin askerle Gazgancık ile mücadele edip iki gün boyunca savaşmıştır. Fakat karşı tarafı yenemeyeceğini anlayan Mirza Bey, Ermenek'e geri çekilmiştir. Bedreddin İbrahim Bey, bu geri çekilme sonrası on yedi bin kişiyle Gazgancık'ın üzerine doğru tekrardan yürümüştür. Bunun sonucunda Gazgancık, bu sefer kaçarak Bolkar Dağına çekilmiştir. Mirza Bey de bu sefer esnasında yanında bulunmuş aldığı ganimetlerle Lârende'ye dönmüştür.

İbrahim Bey idari işlerden pek anlamadığı ve Mirza Bey adına Lârende'de tahttan çekildiğinden söz edilmektedir.³⁴⁵ Tahtta geçen Mirza Bey'in de Lârende'den, Konya'ya başkenti taşıdığı kırk gün burada yaşadktan sonra öldüğünü, Konya'da bulunduğu sürede ilk iş Selçuklu sarayını düzenlemiş ve tamir ettirmiştir.³⁴⁶ Bedreddin İbrahim Bey'in ne zaman öldüğü hakkında kesin bir bilgi verilmemektedir. 1333 yılında kardeşi Mirza Halil lehine tahttan feragat ederek yaşamını sürdürmüştür.³⁴⁷

Mirza Bey, askeri işlerle ilgilendiği için Gazgancık ile mücadele etmiştir. Onunla mücadele ederken Varsak, Gülnar ve Bulgar Dağı civarında yaşayan Türkmenlerden destek almış ve onlardan topladığı askerlerle İçel taraflarında iki bin askerle Gazgancık ile mücadele edip iki gün boyunca savaşmıştır. Fakat karşı tarafı yenemeyeceğini anlayan Mirza Bey, Ermenek'e geri çekilmiştir. Bedreddin İbrahim Bey, bu geri çekilme sonrası on yedi bin kişiyle Gazgancık'ın üzerine doğru tekrardan yürümüştür. Bunun sonucunda Gazgancık, bu sefer kaçarak Bolkar Dağına çekilmiştir. Mirza Bey de bu sefer esnasında yanında bulunmuş aldığı ganimetlerle Lârende'ye dönmüştür. İbrahim Bey idari işlerden

³⁴³ Gök, 2022, 107-111.

³⁴⁴ Kesik, 2018, s.351-352; Başkan, 2017, s. 283; Gök, 2021, s 107

³⁴⁵ Tekindağ, 1947, s. 44-45.

³⁴⁶ Solak, 2023, s. 137-138

³⁴⁷ Kesik, 2018, s.351-352; Başkan, 2017, s. 283; Gök, 2021, s 107

pek anlamadığı ve Mirza Bey adına Lârende’de tahttan çekildiğinden söz edilmektedir. Tahtta geçen Mirza Bey’in de Lârende’den, Konya’ya başkenti taşıdığı kırk gün burada yaşadktan sonra öldüğünü, Konya’da bulunduğu sürede ilk iş Selçuklu sarayını düzenlemiş ve tamir ettirmiştir.³⁴⁸ Bedreddin İbrahim Bey’in ne zaman öldüğü hakkında kesin bir bilgi verilmemektedir. 1333 yılında kardeşi Mirza Halil lehine tahttan feragat ederek yaşamını sürdürmüştür.³⁴⁹

1.3.4. Alaêddin Ali Bey Zamanında Lârende (1361-1393)

Süleyman Bey vefat edince 1357 yılında yerine Alâeddin Ali Bey (1361/1362-1392/1393) geçmiştir. Onun devri Karamanoğulları Beyliği’nin zirve devridir. Yarcani yazdığı *Şehname*’yi tarafına sunmuştur. “*Ebul Feth*” lakabıyla da anılan, beylik tarihinde sultan unvanına bile sahip bir Karamanoğlu beyidir.³⁵⁰ Karamanoğulları Beyliği bu devirde kuzeybatıda Osmanlı Devleti, kuzeyde Eratnaoğulları Beyliği-Kadı Burhaneddin Devleti; batıda Germiyanogulları-Hamitoğulları, güneyde Memlûkler, doğu kısımdaki komşuları ise Çukurova Ermenileri idi.³⁵¹

Alâeddin Ali Bey de ataları gibi Çukurova Ermenileri ile mücadeleler etmiştir. Onlarla mücadelesi Silifke kıyısındaki Gorigos (Kız Kalesi) için yapılan savaşlarda görülmektedir. Aydın, Alaiyye, Antalya ve Eğirdir beylerinin desteği Memlûk Sultanı Mansur ittifakı sonucu otuz beş bin dolaylarında askeri birlik ile 40-45 gemilik donanma öncelikle Kıbrıslılar tarafından kuşatılan Antalya için savaşılmıştır. Alâeddin Ali Bey’de sahile inerek Alaiyye’yi kuşatarak Kıbrıslıların elinden almıştır. Bir antlaşma sonucunda Alaiyye ve Anamur, Karamanoğulları’na bırakılmış ve Kıbrıslılara bir miktar tazminat ödemesi kararı çıkmıştır. Ayrıca savaşa sebep olan Gorigos ise Kıbrıs Krallığı ile Çukurova Ermenilere bırakılması kararlaştırılmış fakat kale hiçbir şekilde imarla düzeltilmeyecektir. Yapılan antlaşmaya rağmen Kıbrıslılar yeni bir birlikle Gorigos’a takviye gemi kuvvet göndermiştir. Alâeddin Ali Bey ve Karamanoğulları Beyliği için Gorigos’un önemi stratejiktir.³⁵² Keza şehir Kıbrıs Krallığı’na geçerse askeri bir üs haline gelen Gorigos Akdeniz sahillerinden Kıbrıs Krallığı’nın ittifak dahilinde olduğu

³⁴⁸ Solak, 2023, s. 139-140.

³⁴⁹ Solak, 2023, s. 137.

³⁵⁰ Tekindağ, 1947, s. 48; Başkan, 2017, s. 284; Solak, 2023, s. 153-155.

³⁵¹ Kesik, 2018, s. 352-353.

³⁵² Gök, 2022, s. 119-121.

Çukurova Ermenilerinin de Taşeli coğrafyasına saldırmasına sebep olacaktır. Gorigos, Çukurova Ermenileri için kaybettikleri Selçuklularla tampon bölge olan Gülnar, Mut ve Ermenek’e yapılacak seferler için stratejik bir noktadır. Hatta olası bir Ermeni ilerleyişi Karamanoğulları merkezlerinden Lârende içinde sıkıntılı süreçlere sahne olabilirdi.

Gorigos’un bir önemi de Karamanoğulları’nın Akdeniz sahillerine açılan kapısıdır. İç Anadolu ile Akdeniz sahilleri arasındaki ticaret ve ticari ilişkileri yürütülmesinde, İç Anadolu’da merkez edinmiş Karamanoğulları için güvenlik noktalarını zedelemektedir. Buralara egemen olan düşman kuvvetleri buradan elde ettikleri parayı askeri işlere harcamakta ve Karamanoğulları üzerine yürümektedirler. Her ne olursa olsun Alaiyye-Silifke arası Karamanoğullarının deniz ticaretine açılan penceresi ve ekonomik refahında pay sahibi ve egemen olduğu sahil şehirleridir.³⁵³ Az önce savaştan sonra yapılan antlaşmalarda geçen iki şehir Anamur ve Alaiyye’de, Gorigos kadar önem arz etmektedir. Anamur, Gorigos gibi Kıbrıs Krallığı ile mücadele de askeri bir üs konumunda iken Alanya ise tersanesi bulunan stratejik bir şehirdir.³⁵⁴ Unutulmaması gereken bir nokta tarih içerisinde bir devletin kaybettiği bölgeleri tekrardan egemenlik altına almak, bu bölgelere yeniden seferler tertip etmek ve bir bakımdan gücünü ve enerjisini kaybettiği yerlere harcadığı görülmektedir. Gorigos örneğinde olduğu gibi Çukurova Ermenilerinin de planı ve istikbaldeki düşüncesi olarak değerlendirilmektedir. Gorigos’u alırlarsa içerilere Gülnar, Mut, Ermenek ve merkez Lârende içinde harekete geçebilirler. Bu da dolayısıyla Karamanoğulları coğrafyalarında toprak kaybı krizi oluşturabilir. Her ne kadar bu kadar önemli olsa da Gorikos, Kıbrıslıların elinde kalmış, yenilgi alan Alâeddin Ali Bey, Gazipaşa Lamos Kalesi üzerinden Lârende’ye geri dönmüştür.³⁵⁵

1.3.4.1. Osmanlı-Karamanoğlu Mücadelelerinde Lârende

Alâeddin Ali Bey zamanı Osmanlı Devleti ile ilişkilerin başlaması ve gelişmesinde önemli bir noktadadır. Karamanoğlu Beyliği-Osmanlı Devleti siyaseten karşı karşıya gelmesi Karamanoğulları Beyliği’nin en geniş sınırlara ulaşması, Osmanlı Devleti’nin de Batı Anadolu’daki beyliklerini ortadan kaldırdıktan sonra gerçekleşmiştir.

³⁵³ Ünal, 2001, s. 248-249.

³⁵⁴ Ünal, 2001, s. 248.

³⁵⁵ Ünal, 1986, s. 142-143.

Bu bağlamda Alâeddin Ali Bey dönemi Osmanlı Devleti ile ilk karşılaşma dönemidir. Kanlı mücadelelerle başlayan ilişkiler öncelikle bir süreliğine de olsa Alâeddin Ali Bey'in, Osmanlı padişahı I. Murat'ın kızı Melek/Nefise Sultan'la evlenmesiyle iyi seyretmiştir.³⁵⁶

Ankara için Eratnaoğulları ile mücadele eden Karamanoğulları Beyliği, Orhan Gazi'nin de Ankara'yı almak için şehre hareket etmesi sonucu şehirde bulunan Ahilerin desteğiyle bu şehri ele geçirmiştir. Orhan Gazi tarafından Karamanoğulları Beyliği'nden önce 1354 yılında Ankara'yı ele geçirmesiyle³⁵⁷ iki devlet kuzeyden komşu olmuştur. Bu sonuçla Karamanoğlu Beyliği'de kuzeyde doğal sınırlarına ulaşmıştır. Osmanlı Devleti, Germiyan oğlu Süleyman Bey'in kızı ile Sultan I. Murat'ın (1362-1389) oğlu Şehzade Bayezid'le evlilik yoluyla akrabalık kurmuştur. Osmanlı Devleti'ne gelin adayı olarak giden Germiyan oğlu kızı çeyiz olarak Kütahya ve çevresini de Osmanlı Devleti'ne bırakmıştır.³⁵⁸ Bu sonuçla Karamanoğlu Beyliği'nin batı sınırında yaşanan önemli bir gelişmedir. Sultan I. Murat daha sonra 80 bin altın karşılığında Hamitoğulları'ndan bazı şehirleri de³⁵⁹ alınca Karamanoğulları Beyliği-Osmanlı Devleti batıda Seydişehir ve Beyşehir istikametinde komşu olmuştur.³⁶⁰ Karamanoğulları Beyliği yaşanan bu ilişkiler sonucunda hem kuzeyde hemde batıda komşu olmuşlardır. Dahası iki devlet Anadolu nüfuzu içinde rakip olmuşlardır.

Osmalı Devleti, Anadolu Beyliklerinden Hamidoğullarından toprak satın alması, Germiyan oğulları çeyiz yoluyla topraklar elde eden Osmanlı Devleti bunun sonucunda bazı kazanımlarda elde etmiştir. Osmanlı hakimiyetine giren yeni şehirlerin insan gücü, bu şehirlerde yaşayan ve işsiz güçsüz gezen insanların gaza idealine katılması ve şehirlerin sosyo-ekonomik gücüyle de birleşince Karamanoğulları Beyliği'nde ters yönde bir ilerleme gerçekleşmiştir.³⁶¹ Karamanoğulları Beyliği-Osmanlı Devleti'nin karşı

³⁵⁶ Başkan, 2017, s. 284.

³⁵⁷ Rıfat Özdemir, "Ankara/3", C. 3, *TDV İA*, İstanbul, 1991, s. 204-209.

³⁵⁸ Hasan Basri Öcalan, "Germiyan Sarayından Bursa Sarayına Bir Gelin Gider: Devlet Hatun", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür, Medeniyet Sempozyumu-III Germiyan oğulları Beyliği Bildiriler*, Yay. Haz. Mehmet Ersan, Mehmet Şeker, TTK Yayınları, Ankara, 2017, s. 25-26; Mustafa Çetin Varlık, "Germiyan oğulları", C. 14, *TDV İA*, İstanbul, 1996, s. 33-35; Fahameddin Başar, "Germiyan Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Edi. Haşim Şahin, Grafiker Yayınları, Ankara, 2017, s. 219.

³⁵⁹ Sait Kofoğlu, "Hâmidoğulları", C. 15, *TDV İA*, İstanbul, 1997, s. 471-476; Sait Kofoğlu, Hamidoğulları Beyliği, TTK Yayınları, Ankara, 2006, s. 260-270; Kesik, 2018, s. 285-286.

³⁶⁰ Gök, 2022, s. 128-132.

³⁶¹ Ünal, 1986, s. 172-173.

karşıya gelmesinde komşu ve rakip olmasında en önemli nedenlerden birisi de daha önce Karamanoğlu toprağı Seydişehir ve Beyşehir'in³⁶² Hamidoğulları istilasına uğrayarak ele geçirilmiş daha sonrasında ise rakip devlete satılmış olmasındandır. Yaşanan bu toprak satma meselesi Hamitoğulları-Karamanoğulları arasında krize sebep olmuştur.³⁶³ İki taraf savaş için hazırlıklar yaparken Alâeddin Ali Bey diplomasi kanadını da kullanmıştır. Diğer taraftan Ankara, Konya ve Lârende Ahilerinden destek almaya çalışmıştır.³⁶⁴

Alâeddin Ali Bey'in "*pederim*" diye hitap cümlesiyle başlayan bir mektup yazdığı ve I. Murat'a savaşın gerekçelerini açıklamıştır. Bu mektubun içeriğinde gerekçe Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç ve Karaağaç'ı yağmalamaları, bu şehirlerden ikisinin Karamanoğulları tarafından da satın alındığı iddia etmektedir. Bu bakımdan az önce de izah ettiğimiz gibi bir taraftan komşu olan iki devlet, Osmanlı Devleti'nin genişleme siyaseti, Karamanoğullarında mevcut topraklarını koruma iç güdüsü sebebiyle karşı karşıya gelmişlerdir. Karamanoğulları ordu mevcudiyetinde Varsak, Bayburt, Turgut, Türkmen ve Tatar halklarından kimselerden oluşmaktadır. Savaşın gidişatında Karamanoğulları, Konya yakınlarındaki III. Haçlı Seferleri sırasında verilen bir isim olan Frenk Yazısı mevkiinde büyük bir darbe almıştır.³⁶⁵ Alâeddin Ali Bey aldığı ağır darbeyle Konya Kalesine kapanmıştır. I. Murat, Konya kalesini kuşatınca da araya kızı Melek Hatun girip ortayı bulmuş, eşi Alâeddin Ali Bey'in affedilmesi için yalvarmıştır. Böylece Alâeddin Ali Bey, kayınpederi olan I. Murat tarafından bağışlanmıştır.³⁶⁶

Osmanlı devri kaynaklarından Neşri bu savaş hakkında I. Murat'ın hedefinin Lârende ve Konya'yı ele geçirip Karamanoğulları Beyliği'ne son vermeyi amaçladıklarını bir mektup akdiyle bildirmektedir.³⁶⁷ Zira iki taraf arasında elçi kabulleri ve birbirlerine gönderilen mektuplardan birinde Alâeddin Ali Bey'in, I. Murat'a gönderdiği elçi huzurda pek de güzel karşılanmamış, Karamanoğlu elçisi Konya'ya geri dönüp, Alâeddin Ali Bey'e malumat getirdiğinde I. Murat'ın kendisini huzurunda

³⁶² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi: Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Hakkında Bir Mukaddime ile Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar*, C. 1, TTK Yayınları, Ankara, 2016, s. 245-246.

³⁶³ Halil İnalcık, *Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I (Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 61. Basım, İstanbul, 2018, s. 58-60.

³⁶⁴ Ünal, 1986, s. 174-175.

³⁶⁵ Uzunçarşılı, 2016, s. 246-248; Gök, 2022, s. 136-138.

³⁶⁶ Feridun M. Emecen, "'Osmanlı Tarihinin İlk Büyük Savaş Anlatımı: Osmanlılarla Karamanlılar Arasındaki Frenkyazısı Muharebesi (1386-1387)", *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies* XLIX, S. 49 (2017): s. 60-77; Gök, 2022, s. 137-138.

³⁶⁷ Mehmet Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nüma (Neşri Tarihi) I. Cilt*, TTK Basımevi, Ankara, 1949, s. 221-223.

azarladığını, artık barışın söz konusu olmadığını, Osmanlı Devleti'nin amacının Konya ve Lârende'yi alma niyetinde olduğunu söylemiştir. Hatta bu olay ve dinledikleri üzerine Alâeddin Ali Bey'in kendisine bağlı beyleri toplayıp onlara I. Murat'ın amacının Lârende'yi almak niyetinde olduğunu buna karşılık bizim de hedefimiz Bursa'dır diye karşı tarafa meydan okuyan bir tavır takındığından söz edilmektedir.³⁶⁸

Yıldırım Beyazıd (1389-1403) devrinde 1390 yılında Anadolu'da kendisine karşı yükselen muhalif birlikteliği dağıtmak ve lider konumda olan Karamanoğulları üzerine sefere çıkmıştır. Sefer sırasında Konya kuşatılınca Alâeddin Ali Bey, Kadı Burhaneddin'in yardımıyla Lârende'ye geri çekilmiştir. Alâeddin Ali Bey, Yıldırım Beyazıd'tan özür dileyerek bu zamana kadar yaşananlar için affetmesini istemiştir. Buna karşılık da Yıldırım Beyazıd, Mısır Memlûkları Devleti'nin etkisiyle affedilmiştir. İki devlet arasında barış süreci ve antlaşma yapılması kararlaştırılmıştır. Karamanoğulları geriye çekilmesi de bu sürece katkı sağlayan gelişmelerdendir. Zira Taşlık Kilikya bölgesine çekilen Alâeddin Ali Bey'i takip kışkıracıdan çıkması, coğrafi şartlar gereği iase ve Osmanlı ordusunun bölgeye girmekte zorlanması da etkili olmuştur. Yapılan antlaşma şartlarına göre Beyşehir ve Akşehir, Osmanlı Devleti'ne; Lârende ve Taşeli coğrafyaları Karamanoğullarına bırakılırken, Çarşamba Suyu³⁶⁹ iki devlet arasında sınır kabul edilmiştir.³⁷⁰İki tarafın karşılaşmasında Osmanlı Devleti'nin, Aydınöğulları, Hamitoğulları, Menteşeoğulları coğrafyalarına girmesi sonucu bu coğrafyalarda zor duruma düşen beyler Karamanoğullarına sığınmış, bir yıl boyunca Lârende'de güvenli ortamın sağlanmasını beklemişlerdir. O yıllarda Timur'un Anadolu'ya gelme sebepleri arasında beyliklerin topraklarını kaybetmesi de etkilidir.³⁷¹ Anadolu'da bu dönemde bir diğer gelişmede Timur'a karşı Osmanlı Devleti, Kadı Burhaneddin, Altın Orda ve Memlûk Devleti arasında ittifak oluşmuş olmasıdır. Zira Timur 1393'te Anadolu beylerinden kendisine karşı itaat talep etmiştir. Bu gelişmeler ittifakın oluşmasına sebep olmuştur. Fakat kurulan bu ittifak Memlûk Sultanı Berkuk'un vefatı, Kadı Burhaneddin'in, Timur taraftarı Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey tarafından

³⁶⁸ Şaban Karaman, "Osmanlı-Karamanoğulları İlişkileri", içinde *Karaman Tarihi ve Kültürü*, C. III, T.C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2005, s. 22-23.

³⁶⁹ Çarşamba Suyu; Konya sınırları içerisinde Bozkır topraklarından doğup, Çumra şehrine kadar gelen Lârende'ye de 60 km uzaklıkta olan nehirdir. Bkz; Totaysalgır, 1944, s. 16; Karaman, 2005, s. 33.

³⁷⁰ Gök, 2022, s. 139-141.

³⁷¹ Hamit Şafakcı, "Osmanlılar ile Karamanlılar Arasında Hâkimiyet Mücadelesi: Akçay Savaşı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 33/1, 2023, s. 459-460.

öldürülmesi, Timur'un Altın Orda Devleti hükümdarı Toktamış'ı yenmesi gibi gelişmeler sebebiyle dağılmıştır. Bu yıllarda Osmanlı Devleti'nin Anadolu siyasi birliği sağlama faaliyetleri sırasında Karamanoğlu coğrafyasından Konya, Aksaray ve Lârende'yi ele geçirmesi, Timur'un aradığı ortamın doğmasına sebebiyet vermiş ve Anadolu'ya gelmesine bahane olmuştur.³⁷²

1.3.4.2. Akçay Savaşı: Lârende'nin, Osmanlı Devleti İdaresine Bırakılması

Anadolu'da bir süreliğine sükunet sağlanınca Yıldırım Beyazıd, Osmanlı Devleti siyasetini Rumeli'deki gelişmelere ve İstanbul'un kuşatılmasına çevirmiştir. Karamanoğulları Beyliği tarafından gelebilecek saldırıları engellemek içinde Anadolu Beylerbeyi Sarı Timurtaş'ı onların üzerine yollamıştır. Alâeddin Ali Bey ile Anadolu Beylerbeyi Sarı Timurtaş Paşa anlaşmazlığa düşünce, Alâeddin Ali Bey tarafından Timurtaş Paşa esir edilip, Konya'ya hapsedilmiştir. Bu gelişme Karamanoğulları ile Osmanlı Devleti'ni tekrardan karşı karşıya getirmiştir. 1397 yılında iki taraf Germiyan toprakları içerisinde bulunan Akçay mevkiinde karşılaşmışlardır. Alâeddin Ali Bey geri çekilip Konya Kalesi'ne kapanmıştır.³⁷³ Yıldırım Beyazıd, Alâeddin Ali Bey'i takip ederek Konya'ya gelip şehri kuşatma altına almıştır. On bir günlük kuşatma sonucunda Konya şehri halkı, şehrin kapılarını Osmanlı Devleti tarafından yaşıtılacak kötü durumları da düşünerek kendi inisiyatifleriyle açmışlardır.³⁷⁴ Konya'dan kaçan Alâeddin Ali Bey, askerleriyle beraber Osmanlı birlikleri tarafından yakalanıp, Yıldırım Beyazıd'ın huzuruna getirilmiştir. İkili arasında şu konuşmalar ağızlarından dökülmüştür. Yıldırım Beyazıd, Alâeddin Ali Bey'e neden kendisine itaat etmediğini sormuştur. Alâeddin Ali Bey ise şu cevabı vermiştir. Neden sana itaat edeyim bende senin gibi bir beyim demiştir. Aldığı cevap sonrası Alâeddin Ali Bey, Osmanlı padişahı tarafından idam edilmiştir. Eşi Melek Hatun ve iki oğlu Bursa'ya götürülmüş, Lârende şehri de kuşatma altına alınmış önce dirense de çalışsa da şehir ele geçirilmiştir.³⁷⁵

Alâeddin Ali Bey, Osmanlı Devleti sultanı tarafından bir emri vakiyle idam edilmesi, sonrasında ise kellesi de mızrak ucuna asılarak şehirde gezdirilmiştir. Bu bağlamda şehirde yaşayanlar korkutma çabası ile şehir direnmeden tamamen teslim

³⁷² İsmail Aka, "Timur", C. 41, *TDV İA*, İstanbul, 2012, s. 173-177.

³⁷³ Solak, 2023, 207-208

³⁷⁴ Zerrin Günel, "Karamanoğulları Beyliği", içinde *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, ed. Ahmet Yaşar Ocak, C. 1, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, s. 135-136.

³⁷⁵ Yahya Başkan, "Karamanoğlu-Osmanlı Mücadele ve Münasebetlerinde Lârende", içinde *Karaman Kitabı*, Üçüncü Cilt: Karaman ve Tarih, Karaman Belediyesi Kültür Yayınları, 2018, s. 190-191.

edilmesi amaçlanmıştır. Önce Konya alınmış sonrasında ise Lârende kuşatılmıştır. Lârende halkı öncelikle Beyazıd'a direnmek isteyip onlara şehri teslim etme şartlarını sunmuşlardır. Şehir Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in oğullarından biri ya da aralarından bir bey ile yönetilirse karşı gelmeyecekleri bildirmişlerdir. Fakat öte yandan Karamanoğlu ailesi fertlerinden Alâeddin Ali Bey'in eşi Melek Hatun ve oğulları karşı tarafın daha güçlü olduğunu, şartlarının kabul edilse de yine Lârende de güçlü bir idare kurulamayacağını, bizlerin yüzünden Lârende halkı olan sizlere zarar gelmemesi için şehri teslim etmeleri gerektiğini söylemişlerdir.³⁷⁶

Karamanoğulları Beyliği Alâeddin Ali Bey devrinde yapılan fetihler sonucu 1380 yılı itibariyle Karamanoğlu coğrafyası Niğde, Ulukışla, Ilgın, Akşehir, Karahisar, Aksaray, Konya, Beyşehir, Bozkır, Ereğli, Kadınhanı, Seydişehir, Gülnar, Anamur, Mut, Silifke ile Ermenek ve başkent Lârende'den oluşmaktadır.³⁷⁷ İsmi sayılan şehirlerin sayısı 18'dir. Bunlara ismi geçmeyen Antalya, Alanya, Tarsus, Manavgat şehirlerini de eklediğimizde Karamanoğulları'nın tarih boyunca hâkim olduğu şehir sayısı yirmiyi geçmektedir. Dolayısıyla her ne kadar kellesini Lârende ve Konya için savaşarak Akçay Savaşı'nda veren Alâeddin Ali Bey Karamanoğullarının zirve devridir.

Alâeddin Ali Bey'in idam edilmesinden sonra Yahya Başkan, yerine oğullarından Mehmet Bey'in, Lârende de bırakıldığını söylemektedir. Fakat sonrasında yine bir isyan girişimi olunca Osmanlı Devleti, Lârende'ye yeni bir sefer tertip ederek Alâeddin Ali Bey oğlu Mehmet'i de Bursa'ya götürmüştür.³⁷⁸ Değerlendirmemize göre şehir için yaşanan gelişmelerde Lârende halkının şartlarına uygun bir karar gözükmüş Karaman beyinin oğullarından birinin yönetimi söz konusudur. Ama diğer taraftan Alâeddin Ali Bey'in eşi Melek Hatun ve oğullarının şehri teslim etme gerekçelerinde ifade ettikleri bize rahatça bu şehri ve bu beyliği yönetmemizi istemezler diye Lârende halkına söylediği önerilerde haklı çıkmış görülmektedir. Zira Osmanlı Devleti artık Lârende tahtını ve Karamanoğlu Beyliği'nin rahatça hareket etmesine bu gelişme de görüldüğü gibi olanak vermemiş gözükmüyor.

³⁷⁶ Johannes Schiltberger, *"Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)"*, Çev. Turgut Akpınar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 41-4.; Gök, 2022, s. 144-145.

³⁷⁷ Tosun, 2021, s. 17; Solak, 2023, s. 212.

³⁷⁸ Yahya Başkan, "Karamanoğulları Beyliği (Alâ'ed-din Ali Bey Dönemi 1357-1398)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Malatya, 1999, s. 36-40.

Bu dönemde Karamanoğlu Beyliği için bir gelişmede doğudaki komşularından gelmiştir. Kadı Burhaneddin Ahmet ile Kayseri için rekabet eden Alâeddin Ali Bey'in, istediği sonucu alamayınca Konya'ya çekilmiş ve yönünü Akçay Savaşına sebep olan Osmanlı Devleti arazilerini yağma etmeye başlamıştır. Bir yandan Emir Timur'un, Anadolu'daki en büyük destekçisi olan Alâeddin Ali Bey'in ölümüyle sonuçlanmıştır. Aynı zamanda Kadı Burhaneddin Ahmet'te bir taraftan Kayseri tahribatını hesabını sormak için Konya, Niğde ve Lârende'yi yağma etmiştir.³⁷⁹

Osmanlı Devleti, Alâeddin Ali Bey'i idam etmekle kalmayıp Karamanoğlu şehirlerinden Konya, Akşehir, Beyşehir, Niğde ve Lârende'yi de ele geçirmiştir. Lârende az önce de ifade ettiğimiz gibi hanedandan Mehmet Bey'e bırakılsa da onun isyanı girişiminden dolayı yeni bir sefer sonucu tekrardan alınmıştır. Karamanoğlu topraklarından geride kalan kısım Taşeli coğrafyası ise Alâeddin Ali Bey'in kuzeni olan Hasan'a geçmiştir.³⁸⁰ Faruk Sümer, Alâeddin Ali Bey'in idam edildikten sonra Karamanoğlu coğrafyasına girildiği ve beyliğin ovalık alanda kalan arazileri olan yukarıda ismi zikredilen 5 şehre ilaveten Ilgın, Kadınhanı, İshaklu, Seydişehir ve Bozkır'ın da Osmanlı Devleti tarafından ele geçirildiğini söylerken, Karamanoğlu ailesi üyelerinden Alâeddin Ali Bey'in kuzeni Hasan'a yine yukarıda zikrettiğimiz Taşeli coğrafyası olan Ermenek, Mut, Silifke, Gülnar, Anamur, Hadim ve Belviran şehirleri kalmıştır demektir.³⁸¹ Bu durum Timur sonrası toprakların yeniden iadesiyle değişecektir.

1.3.5. Karamanoğulları Beyliği Son Zamanlarında Lârende (1403-1483)

1.3.5.1. II. Mehmet / Bengi Ali Bey Müşterek Saltanatı (1403-1421)

Alâeddin Ali Bey'in 1397 yılında Akçay Savaşı sonucu Osmanlı Padişahı Yıldırım Beyazıd tarafından öldürülmesi sonucu 1397-1403 yılları arasında Karamanoğlu Beyliği'nde tahta kimse çıkamamıştır. Yıldırım Beyazıd Karaman ülkesini idaresini oğlu

³⁷⁹ Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 53-56.

³⁸⁰ Başkan, 1999, s. 54.

³⁸¹ Faruk Sümer, "Karamanoğulları Devleti'nin Tanınmış Beylerinden Alaeddin Bey (1361-1398)", *TDV İA*, İstanbul, 1989, s. 321-323.

Şehzade Mustafa'yı görevlendirmiştir.³⁸² Dolayısıyla Lârende şehri de Ankara Savaşı sonrasına kadar onun idaresindedir.

Karamanoğulları'nın başkent Lârende dahil yukarıda da zikrettiğimiz gibi birçok şehir kaybetmesi geri kalan kısmında kuzen Hasan'ın idare etmekte diğer taraftan Alaiye Beyliği Karamanoğlu ailesi tabiiyeti devam etmektedir. Her ne kadar hükümlerine darbe alsalar da Mut, Ermenek, İçel yani Taşeli arazisi hala ellerinde bulundurmaktadırlar. Ayrıca bu dönemde Osmanlı Devleti ele geçirdiği Anadolu Beylikleri arazilerinde tam egemenlik sağlayamamıştır. O günlerde Sivas'a kadar gelen Timur'un huzuruna çıkan Karamanoğulları ailesi fertleri kılıç hakkımızla aldığımız topraklarımızı Osmanlı Devleti elimizden aldı demişlerdir. Timur ise bu yakınmaya karşılık size topraklarınızı geri vermeden İran'a geri dönmeyeceğim sözünde bulunmuştur.³⁸³

Emir Timur'un (1370-1405), 28 Temmuz 1402 tarihindeki Çubuk Ovası üzerindeki askeri ve stratejik galibiyetiyle Osmanlı Devleti, siyasi ve ağır bir yenilgi olarak yıkılma şoku yaşamıştır. Nihayetinde ise Yıldırım Beyazıd'ın oğulları arasında yaşanan Fetret Devri'ne girilmiştir.³⁸⁴ Yıldırım Beyazıd'ın aldığı yenilgi sonucunda Anadolu Beylikleri kaybettikleri toprakları geri iade etmiş ve beylikler yeniden tezahür etmiştir. Bunlardan birisi de Karamanoğulları Beyliği'dir. Timur'un emriyle önce Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in oğulları Bursa'daki esaretleri sonlanmış ve akabinde eski topraklarına ilaveten Kırşehir, Kayseri, Sivrihisar ve Beypazarı şehirleri de verilmiştir.³⁸⁵ Şerifüddin Ali Yezdi, 12 yıl hapis hayatı yaşayan Karamanoğlu Mehmet Bey'in hapisten çıkarılarak Timur'un huzuruna getirildiğini, altın kemer, taç ve hilat verilerek Lârende, Konya, Aksaray, Antalya, Alaiyye ve Akşehir'in Karamanoğulları'na tekrardan verildiğini bildirmektedir.³⁸⁶ Kürşat Solak, kabaca yeni Karamanoğlu ülkesini Kütahya ve Adana arası göstermektedir.³⁸⁷ Ona ekleme yapmamız gerekirse ülke kuzeyde Beypazarı, doğuda Tarsus, batıda Bolvadin, Beyşehir, Eğirdir ve güneyde ise Akdeniz sahilleri arasında kalmaktadır.

³⁸² Sümer, 2001, s. 454-460.

³⁸³ Gök, 2022, s. 146-147.

³⁸⁴ Halaçoğlu, 1991, s. 210-211

³⁸⁵ Gök, 2022, s. 148.; Aşık Paşazade, *Aşık Paşazade (Osmanoğulları Tarihi)*, K Kitaplığı, İstanbul, 2003. s. 145-146; Sümer, 2001, s. 454-460.

³⁸⁶ Şerifüddin Ali Yezdi, *Emir Timur (Zafername)*, Çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013, s. 398.

³⁸⁷ Solak, 2023, s. 219.

Karamanoğulları'nda bu dönemde iki başlılık yani müşterek saltanat söz konusudur. Timur'un desteği ile az önce ismini zikrettiğimiz Karamanoğlu II. Mehmed Bey (1402-1423), Konya'da tahtta otururken; Memlûk Devleti desteğiyle Bengi Ali Bey'de (ö. 1426) tahtın diğer adayı olarak Niğde'de tahtta oturtulmuştur.³⁸⁸ Memlûk Devleti, Mehmed Bey'i tutuklayarak Kahire'ye götürünce Bengi Ali Bey, Konya'yı almaya çalışsa da başarısız olup Lârende'ye çekilmiştir. Mehmed Bey'in tekrardan vatan topraklarına dönmesi sonucu Ali Bey, Lârende'den, Niğde'ye geçmiştir. Fetret Devri'nden nasibini Lârende'de almıştır. Bu bağlamda İsa Bey-Çelebi Mehmed mücadelesi sırasında İsa Bey, Lârende'ye sığınmıştır. Fetret Devri'nin, Çelebi Mehmed'in zaferiyle sona ermesi sonucu Karamanoğlu II. Mehmet Bey, kendisine bir mektup yollamış ve tahtta çıkışını tebrik etmiştir. Kardeşleriyle mücadele ederken Mehmed Bey'in, Bursa'yı yağma edip zarar vermesi sonucu Karamanoğulları üzerine sefer düzenleyen Çelebi Mehmed, Karamanoğlu II. Mehmet Bey'in af istemesiyle Lârende şehrini çevreleyen şehirleri onda kalması yönünde mutabık kalarak anlaşmışlardır.³⁸⁹

Mehmed Bey sonrasında antlaşma şartlarını bozarak, tekrardan faaliyetlere girişince ilişkiler yeniden gerilmiş, Çelebi Mehmed, Karamanoğulları üzerine sefere çıkmıştır. Sefer yolunda Ankara'ya kadar geldiği sırada hastalanınca seferin devamını Anadolu Beylerbeyi Süleyman Paşa üstlenmiştir. Karamanoğlu Mehmed Bey'e bir komplo kurulup Konya'ya gelmesi sağlanmış ve esir edilip Çelebi Mehmed'in huzuruna çıkarılmıştır.³⁹⁰ Huzura çıkınca Çelebi Mehmed'e, yemin and içen Karamanoğlu II. Mehmet Bey onun huzurundan bağışlanarak çıkmıştır. Fakat daha sonra yeminini bozup bozgunculuğa devam edince, çevresindekilere yemini neden bozdun dendiğinde koynumda canlı bir güvercin vardı yemin ederken bu bedenden bu can çıkmadıkça yeminime sadık kalacağım diye yemin ettim, güvercini saldım, yeminde bozuldu demiştir.³⁹¹ Karamanoğlu II. Mehmet Bey, Hamidoğlu toprakları ve Memlûk Devletiyle mücadeleler vermiştir. Tarsus şehrini alınca Memlûklerle krize sebep olmuştur. Memlûk Devleti'nin, Lârende şehrine yaklaştığı haberi alınca dağlık kesimlere çekilerek bu

³⁸⁸ Solak, 2023, s. 218-219; Uzunçarşılı, 2016, s. 401.

³⁸⁹ Gök, 2022, s. 151-160.

³⁹⁰ Mehmet Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nüma (Neşri Tarihi) II. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1957, s. 531-535.; Gök, 2022, s. 160.

³⁹¹ Mehmet Neşri, 1957, s. 535.

seferden kaçsa da Karamanoğlu şehirlerinden Kayseri ve Lârende'yi kaybetmiştir. Memlûk Devleti, Lârende'yi kardeşi Bengi Ali Bey'e vermiştir. Memlûkler, Karamanoğlu topraklarından ayrılınca Karamanoğulları'nın sahip olduğu ovalık arazilerde tekrardan nüfuzunu sağlamıştır. II. Mehmet Bey, Antalya kuşatması sırasında kaleden atılan topun vücuduna isabet emesi sonucu Antalya Kalesi önlerinde vefat ederek naaşı başkent Lârende'ye getirilmiştir.³⁹²

Bengi Ali Bey, fırsat buldukça yaptığı ittifaklar dahilinde Lârende'de saltanat sürmüş, kendisini endişe hissettiğinde ise Karamanoğlu coğrafi şehirlerinden başkasına çekilmiştir. Gaffar Totaysalgır, onun Memlûk topraklarına kaçıp oradan destek alıp dönüp Lârende'de tahtta oturduğunu özellikle Memlûk Meliki Müeyyed'in oğlu İbrahim Bey'in desteği ile Ereğli, Konya ve Lârende'ye hâkim olduğundan söz etmektedir.³⁹³ Bilal Gök, Bengi Ali Bey'in bu şehirlere ek olarak Lülüve'nin de ona geçtiğini yardımları karşılığında Kahire'ye hediyeler yolladığını ve elçiler gönderdiğini eklemektedir.³⁹⁴ Bu olaylar Makrizi'de, 1420 yıllarında gerçekleşmiş hadiseler arasında verilmektedir.³⁹⁵

Memlûk devri tarihçilerinden El-Ayni, eseri *Ikdu'l Cumân'da*, 1419'da geçen olaylar altında Müeyyed'in oğlu İbrahim Bey'in 10 Haziran'da Ereğli'den, Lârende'ye gelip şehri ele geçirdiğini, Lârende halkının dağlara çekilip mağaralara sığındığını, kumaş ve ev eşyalarını oraya taşıdıklarını, netice de ise Memlûk askerleri ile köle, çavuş, hizmetçilerinde desteğiyle çoğunun yakalanarak öldürüldüğünü zikretmiştir. Bu olaylar sonrasında Lârende'de kıtlık yaşandığından söz edilmektedir. Sonuç olarak ise de Ali Bey'in kardeşi yerine ülkenin hâkimi olduğunu ifade etmektedir.³⁹⁶

1.3.5.2. II. (Taceddin) İbrahim Bey Zamanında Lârende (1421-1464)

Karamanoğlu II. Mehmet Bey'in oğlu II. İbrahim Bey (1421-1423/ 1464) babasının Antalya kuşatmasında şehit düşmesi sonucu cenaze merasimi için babasının

³⁹² Sümer, 2001, s. 454-460.

³⁹³ Totaysalgır, 1944, s. 17-18; Kazım Y. Koprman, "Ikdu'l Cumân'da Karaman-oğulları'na Dair Kayıtlar", içinde *Makaleler*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2005, s. 69-71.

³⁹⁴ Gök, 2022, s. 163-166.

³⁹⁵ Cüneyt Kanat, "Makrizi'nin Kitab es-Suluk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Ege Üniversitesi SBE*, İzmir, 1991, s. 51-52.

³⁹⁶ Koprman, 2005, s. 67-69.

naaşını Lârende'ye getirmiştir. Bir süre burada konaklamıştır.³⁹⁷ II. İbrahim, tıpkı babası gibi Osmanlı ailesine mensup Çelebi Mehmed'in kızı İlaldı Hatun ile evlilik tertip etmiştir.³⁹⁸ Onun tahtta çıkış yılını Bilal Gök 1423 olarak ifade etmektedir.³⁹⁹ İkdü'l Cumân'da da 1423 yılında Karamanoğulları'nın başında İbrahim Bey bin Muhammed tahttadır demektir.⁴⁰⁰ Osmanlı padişahı II. Murat'ın (1421-1444/1446-1451) desteğiyle Konya ile Lârende'yi ele geçirerek tahtta çıkmıştır. II. İbrahim Bey, Osmanlı Devleti ile savaş halinde olan Macarlarla işbirliği yapınca II. Murat tarafından cezası kesilmek üzere bekletilmiştir. Ne zamanki Macarlar meselesi halledilmiş, II. Murat yönünü Karamanoğulları'na yöneltmiştir. Karamanoğulları topraklarından Taşeli coğrafyası hariç Akşehir, Beyşehir ve Konya ele geçirilmiştir. II. İbrahim Bey'de Bozkır'a kaçmış oradan da kendisini güvende tutacak atalarının yaptığı gibi dağlık arazilerine çekilmiştir. 1442 yılında ise Haçlılarla ittifak yapınca da Lârende ve Konya yakıp yıkılarak Haçlılarla yapılan ittifakın hesabı sorulmuştur.⁴⁰¹

Lârende üzerine seferin bir başka sebebi de Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in elinde bulunan Kayseri şehri yağma edilirken, Süleyman Bey'in, II. Murat için özenle yetiştirip hediye etmeyi düşündüğü atın ahırdan çalınması ve bunun II. İbrahim Bey ile ilişkilendirilmesi üzerinedir.⁴⁰² İki taraf Mevlana soyundan gelen Mevlana Hamza ve II. Murat'ın kız kardeşi de olan İlaldı Hatun'un araya girmesi sonucu barış yapmıştır.⁴⁰³ 1444 yılına gelindiğinde II. İbrahim daha önce zorlukla yaptığı antlaşmayı bozarak Afyon, Kütahya, Ankara ve ona bağlı coğrafyalara akınlar yapınca Osmanlı Devleti Anadolu ile Balkanlar arasında iki cephede savaşmak durumunda kalmıştır.⁴⁰⁴ Yaşanan bu durum Balkan cephesinde aynı tarihte Macarlarla yapılan Edirne-Segedin Antlaşmasıyla çözüldüncel II. Murat yüzünü Karamanoğulları'na çevirmiş ve II. İbrahim'in katline dair Memlûk Devleti himayesinde olan halifeden fetva istemiştir.⁴⁰⁵

³⁹⁷ Totaysalgır, 1944, s. 18

³⁹⁸ Şafakcı, 2020, s. 107-110.

³⁹⁹ Gök, 2022, s. 171-175.

⁴⁰⁰ Koprıman, "İkdu'l Cumân", s. 77.

⁴⁰¹ Gök, 2022, s. 171-175.

⁴⁰² Karaman 2005, s. 57-58.

⁴⁰³ İnalçık, 2020, s. 164-172.

⁴⁰⁴ Karaman 2005, s. 59.

⁴⁰⁵ Başkan, 2018b, s. 192.

Fetva meselesini⁴⁰⁶ özetle şu şekilde izah edebiliriz. Osmanlı Devleti kendi alimlerinden görüş alarak Mısır'da bulunan halifeden fetva istemiştir. Fetva alma gerekçesi olarak Osmanlı Devleti'nin, Macar Devleti ile yaptığı savaşlar sırasındaki Karamanoğlu Beyliği, Osmanlı topraklarına saldırdıklarını bildirmişlerdir. Yaşanan gelişmeleri geniş kapsamda izahı yapılarak Karamanoğulları dolayısıyla başında tahtta bulunan İbrahim Bey'in düşmanla (gayrimüslimlerle) işbirliği yaptığını ifade edilmektedir. Kendilerinin amaçlarının gaza yapmak olduğunu bu kapsamda Karamanoğulları Beyliği'nin, Osmanlı Devleti'ne bu yolda hareket ederken engel olmaya çalıştıkları açıklanmıştır. Nihayetinde

II. İbrahim Bey'in öldürülmesine fetvanız var mıdır diye görüş istemişlerdir. Cevaben ise sıklıkla Kuran-ı Kerim'den örnek verilerek öldürülmesine onay vermişler yani fetva haklarını kullanarak Osmanlı Devleti'nin isteğine cevap vermişlerdir.⁴⁰⁷ Dört mezhep aliminden üçü olan Hanbeli, Maliki ve Şafii alimler II. İbrahim'in katline fetva verirken; Hanefi alim ise iki taraf arası bulunup İbrahim Bey pişman olur, af dileyip tövbe ederse öldürülmemesi gerektiğini bildirmiştir. Netice de İbrahim Bey ve topraklarına sefere çıkmıştır. Tarihçiler ve yaşananlara tanık olanlar o güne kadar böyle bir tarumar, şehrin yakılıp yıkılması ve bu şekilde bir şehre zarar veren kimsenin olmadıklarını söylemişlerdir.⁴⁰⁸ Dolayısıyla zarar gören şehirlerden biri de Lârende olmuştur.

Lârende ve Konya'nın da içlerinde bulunan Karamanoğlu şehirlerinin zarar görmesi, öldürüleceğini düşünen II. İbrahim Bey, eşi İlaldı Hatun ile veziri olan Kara Servet'i, II. Murat'a göndererek barış dilemiş ve nihayetinde 1444 tarihli ağır bedeller içeren Bilal Gök'ün de ismini *Sevgend-name* olarak verdiği antlaşmayı imzalayarak şartsız şurtsuz, hilesiz hurdasız Kuran-ı Kerim'e de el basma şartıyla barış yapılmıştır. Arada yapılan antlaşma gereğince II. İbrahim Bey, Osmanlı Devleti'ne 1444 yılında

⁴⁰⁶ Karamanoğlu II. İbrahim Bey adına alınan fetvalar Şafii, Hanefi, Mâlikî ve Hânbeli mezhepleri alimlerinden alınmıştır. Şafii mezhebinde İbn-i Hacer-i Askalani, Hanefi mezhebinde Şeyhülislam Saadeddin-i Deyri, Mâlikî mezhebi Şeyhülislam Bedreddin-i Tunusî ve Hânbeli Şeyhülislam Bedreddin-i Bağdadî gibi alimlerden görüş alınarak fetva istenmiştir. Fetvalarda Şafii, Mâlikî ve Hânbeli alimleri Karamanoğlu II. İbrahim Bey için katline dair fetva verirken, Hanefi alimi ise öldürülmesinin yerine tövbe ve sükunete davet etmiştir. Bkz. Uzunçarşılı, 2016, s. 428.

⁴⁰⁷ Verilen alimlerin fetvaları için Bkz: Boyacıoğlu 2000, s. 61-77

⁴⁰⁸ Karaman, a.g.e., s. 60-62.

Varna ile 1448 II. Kosova Savaşları'nda ettiği yemin ve verdiği söz gereği askeri birlik göndermiştir.⁴⁰⁹

II. İbrahim Bey, II. Murat'tan sonra tahtta geçen Fatih Sultan Mehmed (1444/1446-1451-1481) ile de mücadele etmiştir. Germiyan, Aydın ve Menteşeoğlu topraklarına ettiği yemini ve sözü unutarak oğullarının her birine asker tahsis ederek göndermiştir. Kendisi de bizzat Alaiyye'ye yönelmiştir. Olaylar böyle gelişince Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa, Karamanoğulları üzerine sefere yollanmıştır. II. İbrahim yine aynı taktikle zor duruma düşünce Taşeli'ne çekilerek Osmanlı ordusu ile savaştan kaçınmış ve para ve altınlar dolu çömleklerle aracılık için Osmanlı paşalarının desteğini almaya çalışmıştır. Paşaların Fatih'in aklına girmelerini istemiştir. Yapılan antlaşma sonucunda Ilgın sınır olmuş,⁴¹⁰ Karamanoğlu'nun batı toprakları olan Seydişehir, Akşehir ve Beyşehir, Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır.⁴¹¹

1.3.5.3. Karaman Beyi Pir Ahmed Bey Zamanında Lârende (1464-1483)

II. İbrahim Bey'in ölümünden sonra Karamanoğlu Beyliği tahtı için iki şehzadesi karşı karşıya gelmiştir. Bu bağlamda bir tarafta bir cariyeden doğan İshak Bey; diğer taraf ise Osmanlı torunları da olan Pir Ahmed ve kardeşleridir. Babası tarafından veliaht ilan edilerek Silifke ve Taşeli coğrafyası bırakılan İshak Bey buralarda tahtta çıkarken, Pir Ahmed (1464-1483) ise Konya'da tahtta çıkmıştır.⁴¹² Şikârî'ye göre İbrahim Bey sağlığında çocuklarına topraklarını paylaştırmıştır. Buna göre Kasım Bey'e mührünü vermiştir. Oğullarından Alaeddin'e, İçel toprakları dolayısıyla Taşeli coğrafyasını; İshak Bey'e, Akşehir coğrafyasını; Halil'e Ermenek şehrini, Yakup Bey'e Aksaray'ı; Amcası Mir Musa Bey'e Kayseri'yi, Pir Ahmed'e, Tarsus'u ve Ali Bey'e, İshaklu verilmiştir demektir. İlk mücadele olarakta İshak Bey-Halil Bey'in Bıçakçı Kalesi⁴¹³ yakınlarında savaşmış, yenilen Halil Bey'in Ermenek'e geri çekildiğini söz etmektedir. Hatta İshak

⁴⁰⁹ Gök, 2022, s. 176-184.

⁴¹⁰ Uzunçarşılı, 2016, s. 453.

⁴¹¹ Karaman, a.g.e., s. 66-68.

⁴¹² Gök, 2022, s. 189; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi: İstanbul'un Fethinden Kanûni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar, C. II, TTK Yayınları, Ankara, 2016, s. 88.

⁴¹³ Karaman'a 45 km mesafede Ermenek ile Karaman arasında yer teşkil eden Bucakkışla sınırları içerisinde olan bir kaledir. Keza Ermenek'e geri çekildiği ibaresiyle Bucakkışla'da bulunan Bıçakçı köprüsü ismiyle Karamanoğulları zamanında yapılan bir köprü de olduğunu hesaba katarsak Bıçakçı Kalesi, Bucakkışla taraflarında bir yerlerde diyebiliriz.

Bey'in, Taşeli, Mut, Silifke, Anamur, Gülnar ve Tarsus'u da hükmü altına aldığını bildirmektedir.⁴¹⁴ İshak Bey kardeşlerine karşı direnemeyerek Memlûklerden destek almak için irtibat kurmuştur fakat istediği derecede destek görememiştir. Bu yüzden Akkoyunlu ülkesine geçerek Uzun Hasan'dan beklediği desteği alabilmiştir.⁴¹⁵ Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan Bey'in desteğiyle Pir Ahmet Bey ve kardeşlerine karşı tüm Karamanoğlu ülkesinde İshak Bey hüküm sürerken, kardeşlerinin akıbeti ise dayıları da olan Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmed'e sığınmak zorunda kalmışlardır.⁴¹⁶ Böylece Karamanoğlu Beyliği saltanatında iki anneden olan çocukların mücadelesinde Karamanoğlu İshak Bey-Akkoyunlu Uzun Hasan Bey ittifakına karşı Osmanlı Devleti-Karamanoğlu Pir Ahmet Bey ittifakı doğmuştur.

Pir Ahmet Bey, dayısı olan Fatih'in desteği ile 1465 yılında Karamanoğlu ülkesi egemenliğini ele geçirmiştir. Pir Ahmed Bey kurduğu egemenlik sonrası aldığı destekleri hiçe sayarak Akkoyunlular, Memlûk Devleti ve Venedik'le siyasi çıkar ilişkisi olan düşmanına karşı dost bulma yöntemi olan denge siyaseti gütmüştür. 1468 yılına gelindiğinde ortada endişe edici durum sez eden Fatih, Karamanoğlu topraklarına yapılan bir seferle tüm ülke topraklarını ele geçirmiş ve Pir Ahmed Bey ise Memlûk Devletine sığınmıştır.⁴¹⁷ İshak Bey-Pir Ahmet mücadelesinde Ermenek Dağpazarı mevkiinde karşı karşıya gelen iki kardeşin mücadelesinde mağlup olan İshak Bey önce Silifke'ye kaçmış, sonrasında ise aile fertlerini ve hazinesini burada bırakıp Akkoyunlu ülkesine sığınmış ve 1466 yılında ise burada ölmüştür.⁴¹⁸

Pir Ahmet Bey, Osmanlı Devleti'nden dolayısıyla dayısı Fatih'ten yapılan bir anlaşma gereğince destek alabilmiştir. Öncelikle bu antlaşmayı saltanat mücadelesi veren İshak Bey elçiler aracılığıyla Akşehir ve Beyşehir'in, Osmanlı Devleti'ne bırakılması, Yıldırım Beyazıd zamanında belirlenen Çarşamba Suyu'nun hudut kabul edilmesi, istendiği ve başvurulduğu takdirde Osmanlı Devleti'ne asker göndereceğini içeren bir antlaşma önerilmiştir. İshak Bey'in bu antlaşma şartları kabul görülmeyip, aynı içerikli antlaşma Pir Ahmed Bey'e, Kayseri'de ilave edilerek kabul ettirilmiştir.⁴¹⁹ Fatih'in,

⁴¹⁴ Koman, 1946, s. 192-193.

⁴¹⁵ Uzunçarşılı, 2016b, s. 88.

⁴¹⁶ Karaman, 2005, s. 69-70.

⁴¹⁷ Emecen 2021, s. 156-158.

⁴¹⁸ Karaman, 2005, s. 71; Uzunçarşılı, 2016b, s. 89.

⁴¹⁹ Gök, 2022, s. 191-192.

Afyon taraflarında ordugâh kurarak olası Memlûk seferi için hazırlıklar yaptığı sırada Pir Ahmed Bey'in, Akkoyunlu – Venedik devletleriyle irtibatlar kurması sebebiyle buna önlem amaçlı Karamanoğulları üzerine Afyon'dan hareketle sefer düzenlenmiştir. Yapılan sefer sırasında öncelikle Konya Gavele Kalesi alınmıştır. Oradan Lârende'ye girilmiştir. Pir Ahmed Bey ise İçel taraflarına kaçarak kurtulmuştur. Sonuç itibariyle bu fetihler sonucunda 1468 yılı itibariyle buraya kurucularına ithafen Karaman Eyaleti'ne dönüştürülerek beylik toprakları Şehzade Mustafa'nın yönetimine bırakılmıştır.⁴²⁰

Lârende'nin yakılıp yıkılmasıyla sonuçlanan, Karamanoğlu Beyliğinin en önemli bağlı kabilesi ve askeri anlamda yararlandığı Turgutoğulları da çoğunluğu katledilerek Tarsus'a kadar sürülmüştür. Yaşadıkları katliam sonucunda bu grup korkutularak Memlûk Devleti arazisine kadar kovalanmıştır. Konya ve Lârende'de yaşayan Osmanlı Devleti'ne katkı sağlayacak esnaf-sanatkârlarda İstanbul'a götürülmüştür.⁴²¹ 1471-1472 yıllarında Fatih Sultan Mehmed, Rum Mehmet Paşa ve İshak Paşa'yı sırasıyla bölgeye göndermiştir. Rum Mehmet Paşa, Lârende, Ereğli ve İçil üzerine giderken; İshak Paşa'da Aksaray ve Lârende olmak üzere iki koldan bir hareketle şehirlere girerek kuşatmıştır. Daha önce özellikle Lârende şehrinin başına gelen yağma hareketleri tekrarını yaşamış ve Karamanoğlu Beyliği siyasi olarak ortadan kaldırılmıştır. Yaşanan bu durum sonucunda Pir Ahmet Bey, Akkoyunlu ülkesine Uzun Hasan Bey'in topraklarına kaçmıştır.⁴²² Son darbe yine Fatih'in emir verdiği Gedik Ahmet Paşa komutasında Otlukbeli Savaşı sonucunda Uzun Hasan Bey'in, yenilmesiyle son bir umut topraklarını ele geçirmek için 1476 yılında Pir Ahmed Bey, Lârende'ye dönmüştür. Fakat Lârende ve civarlarında yenilmiştir. Rum Mehmet Paşa ve İshak Paşa'nın, Karamanoğulları coğrafyasını ele geçirse de bir sonuç alamamıştır. Son vurucu darbe için Lârende'den içlere doğru giren Gedik Ahmet Paşa, Ermenek'i ele geçirmiştir. Pir Ahmed Bey ile barış yapmak için komplo kurup ele geçirmek iste de ona bir darbe de Sultan Alanı ve Yellibel civarında kurduğu karargahı basılmıştır.

Karargahının basılması sonucu Pir Ahmed Bey kaçarak Mennan Kalesi'ne sığınmıştır. Kaynaklara göre bu kalede öldüğü bilgileri geçmektedir. Ölümüne dair birkaç görüş bulunmaktadır. İlk ihtimal kaçabileceği bir yer kalmadığı için kaleden atlayarak

⁴²⁰ Tekindağ, 1963, s. 53-57.

⁴²¹ Gök, 2022, s. 193.

⁴²² Başkan, 2018b, s. 193-196.

intihar etmiştir. İkinci ihtimalle Gedik Ahmet Paşa tarafından yakalanıp kaleden aşağı atılmıştır. Üçüncü ve son ihtimalle de Tarsus'a kaçıp oradan Şam şehirleri içerisinde bir yerde sefalet içerisinde vefat ettiği bilgileri verilmektedir. Hanedandan Akkoyunlu ülkesine kaçan Kasım Bey kalsa da o da zaman içerisinde faaliyetler göstermiştir.⁴²³ Pir Ahmed Bey'in ölümü hakkında kesin bir malumat bulunmamaktadır. Lârende, Ermenek alındıktan sonra oldukça güçlü ve korunaklı kale olarak söz edilen Mennan Kalesi, Gedik Ahmet Paşa'nın bu kaleyi almak için yaptığı toplantı sonucunda uygun kısımlarına top koyarak kalenin surları dövülerek zarar verilmiştir. Halkla irtibat kurulup Fatih ile akrabalığı olan bu hanedanın canı ve malı bağışlanacağı garanti edilerek bunun karşılığında kalenin teslim edilmesi istenmiştir. Daha sonra halk olumlu cevap vererek teslim olduklarını dile getirmiştir.⁴²⁴

Fatih'in ölümünden sonra tahtta geçmek için Şehzade Cem ile Beyazıd'ın ikili mücadelesinde Şehzade Cem, babası öldükten sonra Karamanoğlu topraklarına yönetici olarak atanmıştır. Kasım Bey ile ittifak yaparak Şehzade Beyazıd ile mücadele de birlikte hareket edip, Konya'yı ele geçirmek için savaşsalar da başarılı olamayarak Şehzade Cem, Rodos'a kaçarak kurtulmuştur. İttifak ortağı olarak başarısız olan son hanedan üyesi diyebileceğimiz Kasım Bey ise II. Beyazıd'tan (1481-1512) af dileyip, İçel topraklarını ikta olarak istemiştir. Ölünceye kadar ise kabul gören ikta arazilerinde yönetimde kalarak 1483'te ölümüyle sonuçlanmıştır.⁴²⁵ Kopruman; bu durumun 1487 yılına kadar devam ettiğini ve Osmanlı Devleti'nin en büyük rakibinin tamamen ortadan kaldırıldığını bildirmektedir.⁴²⁶ Son söz olarak Karamanoğlu Beyliği yıkılınca burada tekrardan muhalefet oluşmaması için halkın büyük kesimi İstanbul ve Balkanlardaki topraklara nakledilmiştir. Karamanoğlu şehirlerinden Konya, Lârende ve Aksaray başta olmak üzere esnafları da İstanbul'un kalkınması ve rekabet alanı için nakledilmiştir.⁴²⁷

Lârende şehri ile tüm Karamanoğlu ülkesi toprakları "*Karaman Eyaleti*" adıyla bir düzenlemeye gidilerek idari olarak Osmanlı Devleti bünyesine alınmıştır. Şehir

⁴²³ Gök, 2022, s. 198-200.

⁴²⁴ Yahya Başkan, "Bir Karamanoğlu Kalesi Mennan ve Etrafında Gelişen Olaylar", içinde *Ermenek Tarihi ve Kültürü Üzerine İncelemeler*, ed. Erol Yüksel, C. 1, Palet Yayınları, Konya, 2022, s. 166-168.

⁴²⁵ Gök, 2022, s. 200-201.; Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 159.; Mahmut H. Şakiroğlu, "Cem Sultan", *TDV İA*, İstanbul, 1993, s. 283-284.

⁴²⁶ Kopruman, 2005b, s. 52-53.

⁴²⁷ Uzunçarşılı, 2016b, s. 153-155.

üzerine yapılan ilk tahrir düzenlemesi 1466 yılına aittir. Daha sonra 1476 ve 1483 yıllarında yeni bir tahrir kaydı tutulmuştur.⁴²⁸ Örneğin tahrir kayıtlarına göre bölgeden toplanan sipahi askerlerinin Osmanlı Devleti'ndeki oranı %10'dur.⁴²⁹ Türkiye Selçukluları'nın başkenti Konya, diğer önemli şehirleri olan Aksaray, Seydişehir, Beyşehir, Niğde, Kayseri ve Lârende şehri Osmanlı Devleti'ne geçtiğinde "Karaman Eyaleti" sınırlarını oluşturmaktadır. Fatih Sultan Mehmed zamanında fethedilen Lârende ve Karamanoğlu Beyliği toprakları eyalet sistemi altına dahil edilince 1466 yılında tahriri yapılmıştır. Osmanlı idari yapılanmasına daha sonra Kanuni Sultan Süleyman zamanında Karaman Eyaleti topraklarına Maraş, Elbistan ve Bozok livası da eklenerek sınırları genişletilmiştir.⁴³⁰ Bahsettiğimiz Karaman Eyaleti şu sancaklardan oluşmaktadır; Konya, Kayseri, İçel, Niğde, Akşehir, Aksaray, Kırşehir, Beyşehir, Tarsus ve Lârende'den meydana gelmektedir.⁴³¹ Bu bağlamda ismini zikrettiğimiz coğrafyalar Karaman Eyaleti'nin sancakları olup, Lârende'de bir sancak yeridir. Bu coğrafyalar Karamanoğulları'nın tarihi süreç içerisinde fethettiği ve zamanla rakip devletlerle mücadelesiyle elinden çıkan coğrafyalardır. Karaman Eyaleti 1520 tarihli bir vesikaya göre sekiz sancaktan ibarettir diye bilgiler geçmektedir.⁴³² Karaman Eyaleti'nin merkezi Konya'dır.⁴³³ 1868 yılında ilan edilen *Vilayet Nizamnamesi* sonucunda Karaman Eyaleti kaldırılarak yerine Konya Vilayeti kurulmuştur.⁴³⁴

⁴²⁸ Solak, 2023, s. 345.

⁴²⁹ Solak, 2023, s. 345.

⁴³⁰ M. Tayyip Gökbilgin, "XVI. Asırda Karaman Eyaleti ve Lârende (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri", *Vakıflar Dergisi*, C. 7, 1968, s. 29-30.

⁴³¹ Gökbilgin, 1968, s. 30-33.

⁴³² Halil İnalcık, "Eyalet", C. 11, *TDV İA*, İstanbul, 1995, s. 548-550.

⁴³³ Erdoğan, 1992, s. 428.

⁴³⁴ Adem Topkaya, "Salnâmelere Göre Konya Vilayeti (Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2007, s. 11-12.

İKİNCİ BÖLÜM

LÂRENDE'DE İDARİ TEŞKİLAT, İKTİSADİ VE İÇTİMÂİ YAPI

2.1 LÂRENDE ŞEHRİNİN İDARİ TEŞKİLATI

2.1.1. Selçuklular Zamanında Lârende'nin İdari Yapısı

Türkiye Selçukluları idari bakımdan Hristiyan komşu devletlere yakın coğrafyalar “*Uç Eyaleti*” olarak görülmektedir. Bu bakımdan uç eyaletleri her biri yüksek donanıma sahip yetkiler alarak Türkmen ailelerin yönetimine verilmiştir. Coğrafi olarak Bizans sınırına yakın Anadolu’nun batısı; Karadeniz’de Trabzon Rum İmparatorluğu’na yakın kuzey bölgesi ve Kilikya Ermeni Krallığına sınır güney araziler uç eyaletlerinin kurulduğu alanlardır.⁴³⁵ Türkiye Selçuklu Devleti ülke topraklarını eyalet ve vilayetlere ayırmıştır. Bunların başına öncelikle vali olarak Selçuklu hanedan mensubu melikler yanına atabey verilerek gönderilmiştir. Meliklerden sonra önemli kumandanlar veya Türkmen beyleri tercih edilmiştir.⁴³⁶ Türkiye Selçuklu vilayetleri hakkında Simon de Saint Quentin’in “*Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu (1245-1248)*”⁴³⁷ adlı eserinde bilgiler bulunmaktadır. Buna göre Türkiye Sultanlığının ünü ve büyüklüğü başlığı altında şu vilayetleri sıralamaktadır. Malatya, Ilgın, Konya, Selef (Göksu)⁴³⁸, Sivas, Akşehir, Antalya, Alanya, Erzurum, Silvan, Ahlat, Urfa, Şamsat ve Niksar şehirlerini diğer adlarıyla beraber vermek üzere Anadolu’da Selçuklulara dair 100 kentin varlığından söz etmektedir.⁴³⁹ Bu hususta Mahmut Demir, ana kaynak Baybars el Mansûrî’yi referans alarak Türkiye Selçuklu Devleti idari şehirleri hakkında bilgiler vermektedir. Bu bağlamda sayılan şehirler arasında Bayburt, Erzincan, Akşehir, Tercan, Kemah, Kogonya Kalesi, Diyarbakır, Harput, Şamsat, Malatya, Minşar, Konya, Denizli, Karahisar, Demirli, Aksaray, Antalya ve Alanya olarak bahsetmektedir.⁴⁴⁰

⁴³⁵ Akçay, 2023, s. 10-11.

⁴³⁶ Ünal Kılıç, “Vali”, C. 42, *TDV İA*, İstanbul, 2012, s. 492-494.

⁴³⁷ Simon de Saint Quentin, *Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu (1245-1248)*, Çev. Erendiz Özbayoğlu, Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı, Antalya, 2006, s. 49.

⁴³⁸ Simon de Saint Quentin Göksu olarak isimlendirmiş olsada bu şehir Silifke’de olabilir. Keza aynı sayfada bilgi verirken Frederick Barbarossa’dan da bahsetmektedir. Burada Yol güzergahında boğulduğu Göksu nehrini mi yoksa nehrin döküldüğü Silifke şehrini mi? Tam anlamıyla nereyi kastediyor belli değildir.

⁴³⁹ Simon de Saint Quentin, 2006, s. 49.

⁴⁴⁰ Mahmut Demir, “II. Gıyâseddin Keyhüsrev Dönemi Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi (1237-1246)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Uygarlıkları Araştırmaları Enstitüsü, Antalya, 2022, s. 403.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin ilk idari yapılanması Sultan II. Kılıçarslan'ın kendisi Konya'da ikamet etmek üzere Anadolu'yu melikleri arasında taksim etmesiyle⁴⁴¹ görülmüştür. Kesin olarak Selçuklular zamanında kaç vilayet olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat vilayet sayılan yerlere bakıldığında şu şehirler sayılabilir: Ahlat, Alaiye, Antalya, Manavgat, Divriği, Karahisar-ı Devle, İçel, Harput, Çemişgezek, Kahta, Isparta, Kütahya, Eskişehir, Denizli ve Amîd (Diyarbakır) sıralanmaktadır. Ayrıca II. Kılıçarslan dönemi ve sonrasında Anadolu Türk siyasi birliğine dahil edilen şehirlerle vilayet sayısı otuz üzerine çıkmaktadır. II. Kılıçarslan sonrasında yeterli sayıda vilayetleri idare edecek Selçuklu meliki olmadığı için devlet idaresinde emirler söz sahibi olmuştur. Selçuklularda vilayetler şehir merkezi, köyler ve kasabalardan oluşmaktadır. Dolayısıyla vilayetlerin başında yönetici olarak Emir-i Sipahsalar, askeri mahallelerde subaşılar, şehir merkezlerinde valilik ve zabıta işlerinde ise şihneler görev almaktadır.⁴⁴² Eğer vilayet sahil kesiminde bir şehirse başındaki yönetici Emir-i Sevâhil (Melikü's-Sevâhil)'dir.⁴⁴³

Selçuklu vilayet sistemi dört başlık altında incelenmektedir. Birincisi doğrudan merkeze ve dolayısıyla sultana bağlı vilayetler; ikincisi Selçuklu sultanları tarafından fethedilen arazilerin komşu ülke idarecisine, sadece askeri ve mülki anlamda yüksek devlet erkanına mensup sâhip, bey ve emirlere verilen ikta biçiminde verilen eyaletler; üçüncüsü Selçuklu hanedan üyelerine ve meliklere bırakılan eyaletler ve son olarakta doğrudan merkeze bağlı daha çok uç bölgelerde olan askeri, siyasi ve stratejik açıdan emirlere bırakılan eyaletler olarak bilinmektedir. Türkiye Selçuklu idari yapısı Moğol İstilasası sonrasında İlhanlılar tarafından atanan ve büyük beylere tasarrufuna bırakılan arazilerde bulunmaktadır. Başlarında beylerin etkin olduğu ve sonrasında nüfuzu kendinde bulunduran Emir Çoban/Çobanoğulları, Sâhip Ata Fahreddîn Ali/Sâhip

⁴⁴¹ II. Kılıçarslan'ın 11 oğlu arasındaki taksimatını değerlendiren İsmail Hakkı Uzunçarşılı ilk idari yapılanmasını ve başkent Konya haricinde 11 idari vilayete ayrılmış olarak görmektedir. Bu bağlamda Meliklerin tayin edildiği şehirleri tek tek sayarak Tokat, Niksar, Elbistan, Kayseri, Sivas ve Aksaray, Ereğli, Niğde, Amasya, Ankara, Uluborlu olarak sayılan şehirlerin ilk vilayetler olduğunu bildirmektedir. Başkent Konya ile düşünüldüğünde 12 vilayet olduğu görülmektedir. Fetih politikaları sonucunda sınırlar genişledikçe 12 vilayete ek olarak Kastamonu, Sinop, Erzurum, Erzincan, Şarkî Karahisar, Divriği, Antalya, Alâiye, Manavgat, İçel, Harput, Çemişgezek, Kâhta, Ahlat, Isparta, Kütahya, Eskişehir, Denizli/Ladik ve Âmid/Diyarbakır'ın fethiyle 19 yeni vilayette katılmıştır demektedir. Kesin tespiti yapılamayan Selçuklu vilayet sayısı hakkında tahmini bir bilgi olarak değerlendirilebilir. Hatta bu hususta İ. H. Uzunçarşılı'nın verdiği vilayetlerden biri olan "İçel" vilayeti olup Lârende şehrini de kapsamaktadır. Keza İçel'den kastı Kamerüddin Eyaleti'dir olsa gerekir. Bkz. Uzunçarşılı, 2014, s. 115-118.

⁴⁴² Akçay, 2023, s. 21.

⁴⁴³ Akçay, 2023, s. 22.

Ataoğulları, Cacaoğlu Nûreddin/Cacaoğulları ve Hatiroğlu Şerâfeddin vb. örnek olarak gösterilmektedir.⁴⁴⁴

Türkiye Selçukluları zamanında Lârende şehri merkeze ve divan dairesine bağlı olarak idare edilen şehirlerdendir. Bu bağlamda Mustafa Akdağ, Lârende şehri ile Alanya, Konya, Niğde ve Kayseri’yi içine alan şehirlere “*Yunan-Rum-Anadolu Vilayeti*” olarak isimlendirildiğini söylemektedir.⁴⁴⁵ Lârende şehrine Selçuklular zamanında imar ve inşaa faaliyetlerine oldukça önem verilmiş olup yönetici olarak emir statüsü olan valiler tarafından yönetilmiştir.⁴⁴⁶

Türkiye Selçuklularında emniyet ve asayişe bakan devlet memuruna sübaşı/subaşı denilmektedir. Her şehrin kendine özgü askeri birliği bulunmakta ve şehrin büyüklüğüne göre askeri birlik kapasitesinde artış ya da düşüş görülmektedir. Subaşı ve onun komutasındaki askeri birlikler savaş zamanlarında Türkiye Selçuklu Devleti ordusuna katılmaktadır. Subaşılar bünyesinde olan ve kendi sorumluluk alanı dahilinde kaza, nahiye ve köylerde bulunan Tımarlı Sipahilere emir ve komuta etmektedir. Subaşıların görevleri arasında bulundukları ve sorumluluk alanları olan şehirlerin güvenliğini, sefer sırasında komuta ettiği birlikleri savaş alanına ulaştırmak üzere ana orduya dahil etmek, şehrin ihtiyaç dahilindeki memurları atamak, başkentlere giden elçileri merkeze ulaştırmaktır.⁴⁴⁷ Subaşılik makamı Anadolu Beylikleri devrinde de aynı teşekkülde devam ettirilmiştir. Bu hususta Nuri Yavuz, subaşının görevi vilayetin askeri ve inzibati işleriyle alakadardır demektedir.⁴⁴⁸ Dolayısıyla Karamanoğulları Beyliği devrinde de güvenlik işlerinden sorumlu memurlar subaşılarıdır. Karaman beyleri başkent üzerinde devleti yönetirken idari anlamda şehirlere de subaşılar bu işi sağlamaktadır. Netice itibariyle Lârende şehrinin ilk fethi II. Kılıçarslan tarafından gerçekleştiğini, daha sonra bir dönem Çukurova Ermenileri ve Hospitaliler Şövalyeleri hâkimiyetine geçen şehrin I. İzzeddin Keykâvus tarafından ikinci kez fethedildiğinden bahsetmiştik. Dolayısıyla Selçuklular bu şehri fethettikten sonra Lârende vilayeti olarak yönetmişlerdir. Kaynaklarda bahsedilen bilgilere göre şehirde *Emir Kamerüddin Lala*, *Emir Musa* ve

⁴⁴⁴ Akçay, 2023, s. 24.

⁴⁴⁵ Mustafa Akdağ, *Türkiye’nin İktisadi ve İctimaî Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 77-79.

⁴⁴⁶ Totaysalgır, 1944, s. 8.

⁴⁴⁷ Kesik, 2001, s. 167; Ali Öngül, *Selçuklu Kültür ve Medeniyeti*, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2018, s. 46.

⁴⁴⁸ Nuri Yavuz, *Anadolu’da Beylikler Dönemi (Siyasi Tarih ve Kültür)*, Nobel, Ankara 2020, s. 96.

Hoca Yunus adlı idarecilerin ismi geçmektedir. Bu hususta Tuncer Baykara, Lârende şehri subaşları arasında H.625'te⁴⁴⁹ Emir Musa'yı, tarih belirtmeyerek Emir Musa'dan sonra ise Hoca Yunus'u vermiştir.⁴⁵⁰

2.1.1.1 Lârende Selçuklu Valileri

2.1.1.1.2. Vali Kamerüddin Lala

Lârende şehrinin kaynaklarda rastladığımız ilk yöneticisi/sübaşısı Kamerüddin Lala'dır. Kamerüddin Lala'nın ismini I. I. I. Alâeddin Keykubad'ın Kilikya Ermeni Krallığı sonrası Atabey Mübarizüddin Ertokuş'un sahil şeridi bandını fethi sonrası kurulan eyalet isminde karşılaşılmaktadır. Filiz Akçay, Kamerüddin Lala'nın yönetim alanını Göksu Nehri ile Bolkar Dağı arasında göstermekle birlikte Lârende'yi de sınırları içerisinde dahil etmektedir. Bu alan şehir bazında bakıldığında ise Lârende, Ereğli, Bozkır, Ermenek, Silifke, Anamur ve Gülnar şehirlerini kapsayan ve idari olarak Kamerüddin İli/Eyaleti'dir.⁴⁵¹ Bu kapsamda Lârende'nin yanında altı şehrin yönetiminden de sorumlu olduğu anlaşılmaktadır. Mükremin Halil Yinanç'ın İslam Ansiklopedisi'nde yayınlanan "*Elbistan*" maddesine göre I. Alâeddin Keykubad'ın son devri II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in saltanatının ilk yıllarında Elbistan'da da valilik görevine atandığını bildirmektedir. Hatta Adıyaman Besni ile Elbistan arasında Kamereddin Hanı (Derbend Ağzı Hanı) adında bir han yaptırdığından da söz edilmektedir.⁴⁵² Alâeddin Keykubad'ın, Lârende yönetimi için fetihleri gerçekleştiren Mübarizüddin Çavlı'ya başarılarından dolayı tebrik ederek, ele geçirdiği kaleleri ve vilayeti Emir Kamerüddin Lala'ya vermesine dair ferman ilan ettiği bilgisine ulaşılmaktadır.⁴⁵³ İbn Bibi'nin eserinde bu ferman hakkında bilgilere ulaşılmaktadır. Buna göre I. Alâeddin Keykubad, Ermeni Leon'u bağışlamış onun isteğine karşı bir ahitname yazılmasını buyurmuştur. Daha sonra ise

"Melikü'l-Ümera'nın Komnenos'un ve saltanat devletinin günden güne artan nimetlerinin hakkını veren, itaatte kusur etmeyen ve canlarını feda etmeye

⁴⁴⁹ TTK Tarih Çevrime Kılavuzuna göre Miladi 1227-1228 tarihine tekabül etmektedir.

⁴⁵⁰ Baykara, 2014, s. 135.

⁴⁵¹ Akçay, 2023, s. 35.

⁴⁵² Mükremin Halil Yinanç, "Elbistan", C. IV. *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 225-226.

⁴⁵³ Mehmet Altay Köymen, *Büyük Alâeddin Keykubad ve Zamanı*, Yay. Haz. Salim Koca, Sinan Tarıfci, Kronik Kitap, İstanbul, 2020, s. 229.

hazır diğerk askeri emirlerin üstün gayretlerini öven, onların iyi davranışlarını takdir eden bir ferman ile kıymetli hil'atler ve seçkin atlarla birlikte gönderirken, ayrıca kalenin fethi tamamlandığına göre kaybolmuş olan tüccarların mallarını eksiksiz olarak onlara verilmesini, yeni alınan kalelerin ve vilayetin Emir Kamereddin'e teslim edilmesini, askerlerin yerlerine dönmelerine izin verilmesini, üstün hizmetlerde bulunmuş ve büyük zahmetler çekmiş olan Melikü'l-Ümerâ Mübarizeddin ile Komnanos'un yalnız olarak huzura gelmelerini, olup bitenleri bizzat anlatmalarını, kutlu saltanat kapısından nasiplerini en mükemmel şekilde almalarını buyurdu.”⁴⁵⁴ Devamında ise “Melikü'l-Ümerâ ve adamları fermanı alınca ona uydular Kalelerin ve vilayetin bütün işlerinin yönetimini Emir Kamereddin'in dirayetli ve kifayetli ellerine bıraktılar”⁴⁵⁵

diye bu konuya dair bilgiler vermektedir. Bu bağlamda Alâeddin Keykubad'ın bir ferman neticesinde yeni fethedilen kaleleri Emir Kamerüddin'e verdiğini ve dolayısıyla Emir Kamerüddin'i Lârende'ye ilk yönetici olarak atadığı bu bilgiler kapsamında anlaşılmaktadır.

Kamereddin Hanı hakkında bilgiler elde ettiğimiz bir makalede ise Kamereddin Lala'nın 12 yıl Lârende'de valilik görevi yürüttüğü için bu bölgeye Kamerüddin ismi verildiğinden bahsedilmektedir.⁴⁵⁶ Barbara Flemming, 1226 yılında fethedilen Ermeni/Kilikya coğrafyasının daha sonra Karamanoğlu Beyliği'nin çekirdek coğrafyasını oluşturacağını ifade etmektedir. 1236 yılından itibaren “Melik-i Ermen” unvanı alan Kamerüddin Lala yönetimine bırakıldığını, kuzeyde bulunan Lârende coğrafyasında ise 1226 yılından beri Emir Musa vali olarak görev yapmaktadır. 1230 yılında ise Lârende ve Ermenek Harzemşahlı bir kişiye ikta olarak verilmişti demektir.⁴⁵⁷

Değerlendirmemize göre Barbara Flemming verdiği tarihler konuyu belirsizliğe sürüklemektedir. Kanaatimizce bahsettiği bilgileri şu şekilde yorumlamanın daha doğru olacağını düşünmekteyiz. Çukurova Ermenilerinden alınan Lârende ve yukarıda ismini zikrettiğimiz altı şehrin fethinin ardından yönetimine kısa sürede I. Alâeddin Keykubad tarafından Kâmerüddin Lala'nın atandığı ve burada 12 yıl kadar görev yaptığını

⁴⁵⁴ İbn Bibi, 2020, s. 350.

⁴⁵⁵ İbn Bibi, 2020, s. 350.

⁴⁵⁶ Ahmet Ali Bayhan, Fikri Salman, “Adıyaman/Gölbaşı'nda Bir Anadolu Selçuklu Kervansarayı: Kamereddin (Derbend Ağzı) Hanı”, *Sanat Dergisi*, S. 7/1, 2005, s. 1-3.

⁴⁵⁷ Barbara Flemming, a.g.e., s. 13.

anlaşılmaktadır. Dolayısıyla 1225 yılında bu coğrafya fethedildiğini var sayarsak Mükrimin Halil Yinanç'ın bahsettiği Kamerüddin Lala'nın, Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın saltanatının son yılları, I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in ilk yılları Elbistan'da valilik yaptığı hakkında verdiği bilgiyle,⁴⁵⁸ Barbara Flemming'in 12 yıl subaşılık görevi yürüttüğü bilgisiyle beraber değerlendirildiğinde şu yorum çıkmaktadır. Ermenek ve çevresinin fethi 1225 yılında tarihlenirse 1237; 1228 yılına tarihlenirse 1240 yıllarına kadar görev süresinde subaşı olarak Kamerüddin Lala bulunacaktır. Bu bilgi de Mükremin Halil Yinanç'ın görüşünü doğrulamaktadır. Keza I. Alâeddin Keykubad'ın son dönemi, II. Gıyâseddin Keyhüsrev devrinin ilk yıllarında Kamerüddin Lala'nın Elbistan valiliğinde olduğunu beyan etmektedir. Dolayısıyla bu bilgi orada yapılan ismine ithafen hanla da kanıtlanmaktadır. Tüm bu bilgiler çerçevesinde 1225/1228 – 1237-1240 yılları arası Selçuklu Lârende valisi Kamerüddin Lala olduğunu tesbit etmiş oluyoruz.

Değerlendirmemiz kapsamında ayrıca Ermenek ve çevresinin 1225-1228 yılında fethedilen bu coğrafyaya atanan Kamerüddin Lala 12 yıl sonra görev süresini burada doldurmaktadır. Bu bakımdan en erken tarih 1237 yılı olacaktır. Bu tarihte Alâeddin Keykubad'ın ölmüş olduğu tarihtir. Dolayısıyla onun oğlu II. Gıyâseddin Keyhüsrev yeni sultan olarak atamalar yaptığı sırada Kamerüddin Lala'nın da Elbistan'a atanmıştır diye değerlendirmekteyiz. Ayrıca Barbara Flemming'te geçen Melik Ermen (Ermen Meliki) unvanı Lârende-Ermenek ve Maraş-Elbistan coğrafyalarının da Ermenilerden alınmasından gelen bir unvan olabileceğini düşündürmektedir.

Selçuklu tarihçilerinden Osman Turan, ana kaynaklardan İbnü'l-A'dim'i referans olarak verdiği bilgilerden II. Gıyâseddin Keyhüsrev ile Eyyûbilerden Melik Nasr'ın kızı Gaziye Hatun'la evlilik ahdi meselesine dair çeşitli bilgiler aktarmaktadır. Bu evliliğin 1238 yılında gerçekleştiğini ve düğün merasimi için Selçuklu Türkiye'sine gelen İbnü'l-Adim, Halep'e geri dönerken yanında eşlik etmek üzere Melik-ül Ermen unvanlı Lârende valisi Kamerüddin Lala (Hâdim) ile Tokat kadısı İzzeddin'in, Melik Nasr ile evlilik yapacak gelin adayıyla beraber Halep'e gönderildiğinden bahsetmektedir.⁴⁵⁹ Bu kaynaktan da Lârende valisinin Kamerüddin Lala olduğu 1238 yılındaki görevde olduğu bilgisi çıkmaktadır.

⁴⁵⁸ Mükremin Halil Yinanç, "Elbistan-Albistân", *Ord. Prof. Mükremin Halil Yinanç Makaleler*, Haz. Fahmeddin Başar, İlyas Gökhan, Ömer Hakan Özalp, TTK Yayınları, Ankara, 2017, s. 375.

⁴⁵⁹ Turan, 2018, s. 426-427.

Kamerüddin Lala'dan sonra Lârende Selçuklu valisi olarak geçen isim Emir Musa Bey'dir. Bu hususta H. 625-M. 1227-1228 yıllarında Lârende valisi olarak Tuncer Baykara, Emir Musa Bey'in ismini öne çıkarmaktadır.⁴⁶⁰ Bu hususta Barbara Flemming'te kuzeyde bulunan Lârende'de 1226 yılından sonra Emir Musa'nın valilik yaptığını iddia etmektedir.⁴⁶¹ Lârende valisi olarak zikrettiğimiz Emir Musa Bey'in, I. Alâeddin Keykubad döneminde valilik görevi üstlendiğini şu geçen malumatla kanıtlanmaktadır. Bu bağlamda Bahâeddin Veled'in Lârende'de zorla alıkonulduğu duyarak onun derhal Konya'ya getirilmesini emretmiştir. Vali Emir Musa Bey'de, Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Konya'ya huzuruna gelerek bahsedilen Bahaeddin Veled'in zorla alıkonulduğuna dair söylenenlerin gerçek olmadığını dile getirmiştir. Bahaeddin Veled, yedi yıldır Lârende'de yaşadığını ifade etmiştir. Netice tatlıya bağlanarak halledilmiştir.⁴⁶² Bahaeddin Veled, Lârende'ye geldiğinde de şehrin yönetici Emir Musa Bey'den kendisi adına bir medrese inşa edilerek eğitim verdiği söylenmektedir.⁴⁶³ Görüleceği üzere I. Alâeddin Keykubad devrinde Bahâeddin Veled'in Lârende'de yaşadığı sıralarda Emir Musa'nın Lârende valisi olduğu yönündedir. Bu bilgi değerlendirilmeye alınırsa Barbara Flemming ve Tuncer Baykara'daki bilgilerle eşleşmektedir. Dolayısıyla Emir Musa Bey'de Selçuklu Lârende valisi olabilir.

Emir Musa Bey ile Karamanoğlu Beylerinden Bahaeddin Musa Bey'de tarihi bilgiler ifade edilirken karıştırılmaktadır. Hatta az önce ifademiz olan Bahâeddin Veled adına Lârende'de medrese inşa etmiştir. Karaman Beyi olan Musa Bey'de bir medrese inşa ettirdiği bilgileri geçmektedir. Dolayısıyla mimari kısımda bahsettiğimiz Emir Musa Bey Medresesi o zaman kime ait olduğu tartışması ortaya çıkmaktadır. Bilgiler Karaman Beyi olan Musa Bey'in Ermenek'te de bir medrese inşa ettirdiği de kaynaklarda ifade edilmektedir. Bu bağlamda Lârende'de inşa edildiğini söylenen medrese Vali Emir Musa Bey'e ait olabilir.⁴⁶⁴ Yahya Başkan'ın da bu konuda fikri aynı yöndedir. Emir Musa Bey Medresesi'nde Karaman ailesine mensup sandukalar olması bunlardan biri de Hicri 750/1349 tarihli bir sandukanın da olmasından kaynaklı medrese Karaman Beyi Musa

⁴⁶⁰ Baykara, 2014, s. 135.

⁴⁶¹ Barbara Flemming, a.g.e., s. 13.

⁴⁶² Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri (Manakıb al Ârifin)*, çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1973, s. 121-123; Başkan, 2023, s. 330-332, Can, 2017, s. 38.

⁴⁶³ Ahmet Eflâkî, 2001, s. 21-23, Başkan, 2023, s. 330-331.

⁴⁶⁴ Mehmet Önder, "Mevlâna'nın Konyadaki Evi ve Medresesi", *Mevlâna Yirmi Altı Bilim Adamının Mevlâna Üzerine Araştırmaları*, Haz. Fevzi Halıcı, Ülkü Basımevi, Konya, 1983, s. 45-46.

Bey'e ait olduğu düşünölse de Halil Edhem Elhem buna itiraz etmektedir. Keza medresenin kitabesi yoktur. İçindeki sandukalara bakıp medreseyi birine atfetmeye karşı çıkmaktadır.⁴⁶⁵

Lârende valileri Kamerüddin Lala ve Emir Musa dışında kaynaklarda Hoca Yunus ile fikrimiz dahilinde olan Saadeddin Ali'de bulunmaktadır. Bu sebeple eldeki bilgiler az olduğu için ayrı bir başlık açmaya gerek duyulmamıştır. Lârende sarayları hakkında bahsettiğimiz Hoca Yunus Sarayı, Hoca Yunus'a ait olabilir. Hoca Yunus, Muînüddin Pervane Süleyman'ın dayısı ve Selçukluların Sahiller emiri olarak bahsedilmektedir.⁴⁶⁶ Şikârî, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Cimri hadisesinde Hoca Yunus'un onlara teslim edilerek öldürüldüğünden bahsetmektedir.⁴⁶⁷ Hoca Yunus, Selçuklu Sahiller emiri unvanına sahip bir devlet memurudur. Dolayısıyla Lârende'de adına yapılacak kadar bir saray olması onun burada da bir görevini üstlendiğini de gösterir. Bu konuda Tuncer Baykara Emir Musa'dan sonra onun ismini Lârende valisi olarak göstermektedir.⁴⁶⁸ Bu da çalışmamızda bir başlık altında aldığımız Lârende sarayları arasında zikrettiğimiz Hoca Yunus Sarayı görülüyor ki onun Selçuklu Lârende valisi olduğu dönemde yaptırmış olduğu bir mimari eser olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Lârende valisi olarak düşündüğümüz bir başka isimde Saadettin Ali'dir. Lârende inşa edilmiş olduğu düşünülen Emir Musa Medresesi dışındaki ikinci eser Saadeddin Ali Mescididir. Eserin kitabesinde emir-el müminin ortağı olarak Selçuklu Sultanı II. I. İzzeddin Keykâvus'un ismi zikredilmektedir. Burada zikredilen ve devamında kitabede geçen aciz kulu ibaresiyle Saadeddin Ali, Selçuklu otoritesinin gücü altında olduğunu da ifade etmiş olur. Lârende'de bahsettiğimiz mescit II. I. İzzeddin Keykâvus devrinde yapılmış olup bu dönem müşterek saltanat dönemidir. Ayrıca henüz Karamanoğlu Beyliği'de resmi anlamda kurulmuş değildir. Mescitin banisinde adı geçen kişi olan Saadeddin Ali Lârende'de valisi olabilir diye düşünüyoruz. Bu fikrimizi düşündüren durum ise Lârende Mahalleleri arasında geçen bir mahallenin isminde “*Ali Şihne*” isminin geçmesidir. Bu hususta bilgi veren Halil İbrahim İncekara mahallenin isminin yanlış olarak Ali Şahane yazılmasını eleştirmektedir. Doğru şekli Ali Şihne/Şahne

⁴⁶⁵ Başkan, 2023, s. 331-332.

⁴⁶⁶ Tosun, 2021, s. 9.

⁴⁶⁷ Şikârî, 2005, s. 32.

⁴⁶⁸ Baykara, 2014, s. 135.

olacaktır demektedir.⁴⁶⁹ Halil İbrahim İncekara, Ali Şahne Mahallesi'nin bir diğer isminin de Kodaman Mahallesi olarakta vermektedir. Kodaman kelimesi hakkında da çevresinde sözü geçen, zengin, saygın kişilere verilen unvan olarak tanımlamaktadır.⁴⁷⁰ Dolayısıyla muhtemelen Şihne Ali'de rütbesi ve görevi itibariyle böyle bir unvana sahip olabilir. Bu da mimari yapılarda bahsettiğimiz eser olan Saadettin Ali Mescidinin mahalle ismindeki Ali Şihne'nin yani Vali Saadettin Ali olduğudur. Şihne Türkiye Selçuklularında vilayet ve eyaletlerde görevli olan askeri valilerdir.⁴⁷¹ Detaylı olarak mimari yapılar arasında verdiğimiz Saadettin Ali Mescidinin kitabesinde II. I. İzzeddin Keykâvus dönemi ile 1247-1248 tarihi zikredilmektedir. Bu bağlamda bu tarihlerde Lârende Selçuklu valisi Saadettin Ali olduğu kanısındayız. Tarihi yapıyı da valilik döneminde yapmış olduğudur. Bu bağlamda Şihne Ali ve adına yapılan mimari yapı hem şehirde Selçuklu hâkimiyetini hemde idaresini tescil etmektedir. Bu da daha sonraki devirlerde şehre hakim olanlar tarafından Saadettin Ali'nin isminin bir mahalleye verilmiş olduğunu göstermektedir.

2.2.1. Karamanoğulları Beyliği Zamanında Lârende'nin İdari Yapısı

2.2.1.1 Lârende'nin Karamanoğulları Zamanındaki İdari Yapısı

Anadolu Beyliklerinde ilk teşkilatlanma boy geleneğine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Türkiye Selçukluları devrinde sınırlara yerleştirilmiş olan Oğuz boyları, savaş sırasında başlarında bulunan beyler komutasında savaşlara katılır. Savaş bitiminde ise boylara verilmiş iktâ topraklarına geri dönerlerdi. Genel olarak bakıldığında yerleştirilen bu boylar daha çok Kilikya Ermeni Krallığı ve Bizans İmparatorluğu sınırlarına yerleştirilmişlerdir.⁴⁷²

Selçuklular devrinde daha önce de ifade ettiğimiz Lârende ve Ermenek teşkilatlanmada merkeziyetçi anlayışla ve divan dairesine bağlı olarak idare ettiği şehirlerdir. Selçuklular bu şehirlerle eklemeler yaparak “*Yunan Vilayeti*” olarak görülmektedir. Karamanoğlu Beyliği zamanında ise aynı coğrafya “*Karaman Sahası ya da Vilayeti*” olarak bilinmektedir. Bu teşkilatlanmada Karamanoğulları Beyliği bir tarafı Çukurova sınırında Bolkar Dağları'ndan, diğer tarafta ise Akdeniz'de Alanya'ya kadarki

⁴⁶⁹ Halil İbrahim İncekara, “Karaman Mahalleleri”, *Karaman Tarihi ve Kültürü*, C. VI, T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Karaman, 2005, s. 235-236.

⁴⁷⁰ İncekara, 2005, s. 235-236.

⁴⁷¹ Erdoğan Merçil, “Şahne”, C. 38, *TDV İA*, İstanbul, 2010, s. 292-293.

⁴⁷² Hakkı Dursun Yıldız, “Anadolu Beylikleri/Teşkilat ve Kültür”, c. 3, İstanbul, *TDV İA*, 1991, s. 139-141.

arazilerde göçebelik hem içtimai-iktisadi hayatta hem de siyasi konjonktürde görebilmekteyiz. Bu örgütlenme beyliğin sık sık Konya taarruzlarında Selçuklu mirası olarak gördükleri tahtına, Moğollarla mücadelelerde ettikleri isyanlarda kendilerini riskte gördükleri takdirde coğrafyayı da kullanıp dağlara Taşeli coğrafyasına sığınmaktaydılar.

Karamanoğulları Beyliği yukarı da özellikle belirttiğimiz önceleri Yunan Vilayeti sonraları Karaman Vilayeti adını alan toprak düzeni Türkiye Selçuklu Devleti tarafından subaşılar (valiler) düzeniyle idare edilmektedir. Bu sebeptendir ki devletin her şehri ona meydan okuyarak bağımsız hükümet olarak ortaya çıkabilecek özelliktedir. Bu bakımdan Türkiye Selçukluları sosyo-ekonomik açıdan ve siyasi statüsünü kaybettikten sonra onun hakimiyet kurduğu bu coğrafyadan Karamanoğulları Beyliği siyasi arena da nüfuz kazanmışlar ve Anadolu’da yaklaşık iki buçuk asır kadar hükümlanlık sürmüşlerdir.⁴⁷³ İşte bu hükümlanlık Karaman ve Ermenek üzerindeki siyasi teşkilatlanmadan doğmuştur. Karamanoğulları kendilerini Türkiye Selçuklu Devleti’nin varisi saydıkları gibi siyasi, sosyal, ekonomik, idari ve mimari olarakta Selçuklu Devletin sayılan alanlarda geleneklerini örnek alarak sürdürmüşlerdir. Bu bakımdan eski Türk devleti telakkisi gereği hanedanın ortak malı sayılan devlet yöneticisine bey, rakip devletler tarafından da Karamanoğlu Beyleri, Karaman Beyi olarak isimlendirmişlerdir. Bu isimlerle anılan beyler başkent Lârende’de saltanat sürerken hanedana bağlı üyelerden erkek kardeşler, kuzenler, amcalar ve yeğenler ise merkeze bağlı Ermenek, Mut, Silifke, Konya, Beyşehir ve Kayseri gibi şehirlerde yönetime yardımcı olmaktadır.⁴⁷⁴ Bu hususta tezimizde siyasi tarih kısmında zikrettiğimiz bazı durumları da hatırlatmakta yarar vardır. Güneri Bey kendisi Lârende de hüküm sürerken kardeşi Mahmud Bey’i Ermenek ve batısına atamıştır. Bir başka Karaman Beyi Bedreddin İbrahim Bey, Lârende’de tahtta çıktığında adli işlerle de ilgilendiği, Musa Bey’in dini, Mirza Bey’in de askeri işlerle alakadar olduğunu söz etmiştik. Hatta Musa Bey’in daha önce Lârende de hüküm sürerken para karşılığı tahttan feragat edip Ermenek’e de çekildiğini ifade etmiştik. II. İbrahim Bey öldükten sonra devlet toprakları hanedan üyeleri arasında taksim etmiştir. Buna göre İshak Bey veliaht olarak Silifke ve Taşeli coğrafyasını, Halil Bey’ de Ermenek’e atanmıştır. Bu dönemde Karamanoğlu tahtında mücadeleler yaşanmıştır. Yaşanan mücadelede karşı karşıya gelen İshak-Halil Beylerin olmasının sebebi aynı coğrafya

⁴⁷³ Akdağ, 2020, s. 77-79.

⁴⁷⁴ Sümer, “Karamanoğulları”, s. 454-460.

üzerinde hakimiyet elde etmelerine dayanabilir diyebiliriz. Ayrıca burada Lârende'nin kime verildiğine dair bir bilgi geçmemektedir. Karamanoğlu Beyliği tarafından başkentte oturan Karaman beyine üç yılda bir huzuruna gelerek bağlılık ahdini yenilemeleri gerektiği söylenmektedir.⁴⁷⁵

Türkistan ve Maveraünnehir'den, Anadolu'ya yönelen Oğuzların Selçuklu nüfuzu altından elde ettikleri ikta toprakları ve menşurlar alıp, Selçuklular tarafından fethedilen kale ve şehirleri uçlarda rakip devletlere karşı coğrafyalarda Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra egemenliklerini ilan etmişlerdir.⁴⁷⁶ Daha önce ifade ettiğimiz Alâeddin Keykubad devrinde kendilerine verilen Taşeli coğrafyası (Ermenek, Mut, Silifke) beyliklerinin temelini atarak 1227/1228-1256 tarihleri arasında beyliğin nüfuz gücünü yani insani yapısının temeli atılıp, bu temelden de askeri yapı çıkarmışlardır. 1256 sonrasında IV. Kılıçarslan'ın aynı coğrafya üzerindeki ikta tevcihiyle de beyliklerini Ermenek ilk başkentleri olmak üzere Karamanoğulları Beyliği'ni kurmuşlardır. Dolayısıyla konumuzla alakalı Ermenek ve Lârende şehirleri Karamanoğulları Beyliği'nin kullandıkları ilk iki başkent statüsü görmüş ve idare edilen şehirlerdir.

Karamanoğullarında da hanedan üyeleri arasında beylik arazileri taksim edilmektedir. Karamanoğlu Bedreddin İbrahim Bey kendisi Lârende merkezli tahtta otururken, hanedan üyelerinden Yusuf Bin Karaman Alaiye'de oturmaktadır. XIV. yüzyılın son yarısında ise Ermenek'te Alaeddin Bin Karaman ile Süleyman bulunurken Alaiye'de ise Hüsameddin Bin Karaman bulunmaktadır.⁴⁷⁷ Bu bilgi ışığında beylik zaman içerisinde Karamanoğlu topraklarından Lârende, Ermenek ve Alanya gibi şehirlere yönetici olarak görev alabilmektedir. Karamanoğulları Beyliği'nin ortaya çıktığı Ermenek ve daimî merkezi Lârende kuruluş devirlerinde beyliğin merkezi statüsündeyken özellikle Moğol İstilas ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin ortadan kalkmasından sonra Konya şehri merkez görevi üstlenmiş, beylik bu şehir üzerinden yönetilmeye başlanmıştır.⁴⁷⁸

⁴⁷⁵ Solak, 2023, s. 364.

⁴⁷⁶ Gök, 2022, s. 48.

⁴⁷⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, Yayınları, 2014, s. 137.

⁴⁷⁸ İhsan Sergikaya, "Karamanoğlu Beyliği'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi SBE*, Kırşehir, 2019, s. 26.

Lârende Selçuklular zamanında oldukça imar ve inşa faaliyetlerine önem verilmiş şehirlerden olup yönetici olarak emir statüsü olan valiler tarafından yönetilmiştir.⁴⁷⁹ Gaffar Totaysalgır, tezimizde üçüncü bölümde işleyeceğimiz mimari yapıları tasnif ederken daha önce Lârende şehirde Selçukluları kastederek bu hükümetin yönetimi söz konusu ve mimari eserleri varken daha sonradan Karamanoğulları eserleri ve yönetimi ortaya çıktığını iddia ederek bu hususta iki hanedan arası çekişmeleri dayandırarak konuyu detaylandırmaktadır.⁴⁸⁰

Karamanoğulları Beyliği zamanında vilayetler beyler tarafından yönetildiğine göre merkeze bağlı taşralar ise öncelikle yine hanedana bağlı beyler tarafından, sonrasında ise amiller tarafından yönetilmektedir. Keza Şikari referanslı bir bilgi yakalayan Kürsat Solak, Gülnar amili isyan ettiğine dair malumatta görüldüğü gibi oranın yöneticisi olduğunu düşünmektedir.⁴⁸¹ Haberleşmenin her zaman önemli olduğu için asayiş ve güvenlikle başta olmak üzere merkez ile taşra arasında irtibat sağlamak üzere peyk adı verilen görevlilerin sorumluluğuna bakmaktadır.⁴⁸² Bu bilgiler ışığında Lârende Selçuklular döneminde valilikle yönetilen bir vilayet şehriyken Karamanoğlu Beyliği zamanında ise daha çok Karaman beylerinin hem devleti yönettikleri hemde ikamet ettikleri bir şehir olmuştur. Bu özelliği sebebiyle de başkent olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.1.2. Lârende Şehri Mahalleleri

Mahalleler bir şehirde yaşamın toplumsal olarak hareketlendiren içerisinde cami, medrese, hamam, çeşmenin bulunduğu yerleşim alanlarıdır. Bu yerleşim alanları Selçuklular zamanında Ulu Cami ve çevresinde şekillenmektedir. Mahalleler halkın ya da cemaatin aileleriyle birlikte yaşadıkları yerlerdir. Mahalleler şehirlerde etnik, dini ve kültürel çeşitlilikleri sebebiyle ayrı ayrı mahallelere ayrılmaktadır.⁴⁸³ Bu bağlamda vilayetler ve taşraların yönetim birimlerindeki en önemli yapılanmalar mahalleler olmaktadır.

⁴⁷⁹ Totaysalgır, 1944, s. 8.

⁴⁸⁰ Totaysalgır, 1944, s. 11.

⁴⁸¹ Solak, 2023, s. 363.

⁴⁸² Solak, 2023, s. 363.

⁴⁸³ Metin, a.g.e., s. 46-47.

Lârende mahalleleri hakkında Şikârî’de bazı bilgiler geçmektedir. Bu kapsamda Gedik Ahmet Paşa şehre geldiğinde ele geçirdiğinde 117 mahalle ve çeşitli sayıda mimari yapılar olduğunu zikredilmektedir.⁴⁸⁴ Ahmet Gökhan Kaynakçı, Lârende’deki mahallelerin şehrin Osmanlı Devleti’ne geçtikten sonra çoğunun yıkıldığını ya da göçe zorunlu tutulduğu için ortadan kalktığını söylemektedir. 1500 yılı tahririne göre mahalle sayısını 32 olduğundan bahsetmektedir. 1530 yılı tahririnde mahalle sayısı 33, 1584 tarihine gelindiğinde ise 38, 1642 tarihli avarız tahrir defterine göre de 31 mahalle tesbit edilmiştir. Fakat 1532-1642 yılları arası farklı farklı 43 mahalle tespiti yapmıştır.⁴⁸⁵ Doğan Koçer, 1500-1922 yılları arasında Lârende’deki mahalle sayılarını şu şekilde vermiştir. 1500 yılında 32, 1518 ve 1530 yıllarında 34, 1541 yılında 36, 1584 yılında 38, 1641 yılında 30, 1645 yılında 31, 1668 yılında 30, 1840 yılında 31, 1844 yılında 27, 1922 yılında ise 28 mahalle olarak vermektedir.⁴⁸⁶

Mahallelerin ismine baktığımızda şu şekilde ifade edilmektedir. Abbas, Ahi Osman, Alaca Suyuk, Ali Şihne, Ali Fakih, Amme Hoca, Bazar-ı Gahne-i Köhne, Cam Pazarı, Çardak, Çelteke, Dahhak, Emek Sevan, Eski Bezasistan, Fenari, Hacı Celal, Hatip, Hisariçi/Kale, Hoca Mahmut, Ibruklu, İdemud, Kadı Dükkanı, Kavşud, Kazalpa, Kiçi Zaviye, Kirişçi Baba, Köçek Dede, Külhan, Mansur Dede, Mescid-i Muhip Fakif, Mescid-i Şeyh Zeynel Abidin, Sakabaşı, Sipahiser, Siyahser, Sekizçeşme, Şam Pazarı, Şah Ruh, Şeyh Alâeddin, Şeyhler, Tapucak, Taşkesik, Ulu Zaviye, Zive ve Zımmiyan Mahalleleri olarak sayılmaktadır.⁴⁸⁷

Mahalleler hakkında bilgi verdikten sonra tahrir kayıtlarından Lârende şehrinin nüfusuna dair bazı bilgilerde elde edilmektedir. Bu hususta Ahmet Gökhan Kaynakçı, 1530 yılı tahrir kaydına göre şehrin 699 neferden 3077 nüfusa sahip olduğundan söz etmektedir. 1584 yılı tahririne göre 2048 neferden 9421 nüfus olarak vermektedir. Şehir nüfusunun Celali İsyanları, Suhte İsyanları, yerel yöneticilerin zulmü gibi meselelerle Anadolu’da yaşanan nüfusun düşüşü Lârende şehrinde de görülmüştür. 1642 Avarız

⁴⁸⁴ Şikârî, 2005, s. 238.

⁴⁸⁵ Ahmet Gökhan Kaynakçı, “XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Lârende” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2007, s. 62-65.

⁴⁸⁶ Doğan Koçer, *Karaman Temettü’ât Defterleri H. 1256-1261 / M. 1840-1841: XIX. Yüzyılda Karaman’ın Sosyo-Ekonomik Yapısı (Lârende Mahalleri Temettü’ât Defterleri)*, C. I, T.C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Karaman, 2007, s. 30-31.

⁴⁸⁷ Kaynakçı, 2007, s. 62-65; İncekara, 2005, 227-228.

tahririne göre şehirde 755 neferden 3473 nüfus karşımıza çıkmaktadır.⁴⁸⁸ Osman Gümüşçü ise bu hususta şu bilgileri vermektedir. 1500-1584 arası tarihlerde 1500 yılında 5431, 1518 yılında iki farklı kayıt geçmekte 5596 ve 6014, 1530 yılında 6721, 1541 yılında 7844, 1584 yılında ise 14810 olarak vermektedir.⁴⁸⁹ Doğan Koçer, nüfusa dair verdiği bilgilere göre ise Karaman mahalleri 1200 haneden 6000-6500 arası, köyleri 1355 haneden 6800-7000 arası, Kazımkarabekir mahalleri 2000 köyleri 2300-2350 arası, Ermenek mahalleri 912 hane 4500-4600 arası, köyleri ise 575 hane 2800-3000 arasındır. Aladağ köyleri 582 hane 2900-3000 olarak vermiştir.⁴⁹⁰ Verdiğimiz rakamları tarihçiler en az 3-3,5 ile 8 ile çarpılarak gerçek nüfusu tahmin etmeye çalışmışlardır. Bunlar arasında Ömer Lütfi Barkan, Faruk Sümer, Nejat Göyünç ve Bernard Lewis gibi isimler bulunmaktadır.⁴⁹¹ İbrahim Hakkı Konyalı'da bu konu hakkında Kanuni Sultan Süleyman ve Sultan III. Murat zamanına dair nüfus bilgileri bulunmaktadır. Buna göre Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1522 yılında 33 mahalle bulunmakta ve 588 nüfuslu olup, bu nüfusun 570'i Müslüman, 18'i de Gayrimüslimdir. III. Murat devrinde ise Lârende merkez mahalleleri toplam nüfusu 2027 olarak vermektedir. İbrahim Hakkı Konyalı mahalleleri tek tek nüfus sayısını vermiştir.⁴⁹²

Karamanoğlu Beyliği zamanında Lârende şehrinin nüfusu hakkında bir veri elde edilememektedir. Dolayısıyla yukarıdaki verdiğimiz bilgiler Osmanlı Devleti'nin şehri ele geçirdikten sonraki yaptığı tahrir kayıtlarından edinilen bilgilerdir. Bu kapsamda Karamanoğulları Beyliği devrinde nüfusa dair verdiğimiz rakamlara yakın olabileceğini değerlendiriyoruz. Fakat Karamanoğlu Beyliği zamanında Turgutoğulları, Bayburtoğulları ve Varsaklar adıyla üç Türkmen boyunun varlığı beyliğin nüfusu bakımında önemli bir bilgidir. Keza mahiyetinde bulunan boylar beyliğin nüfuzlu da olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan nüfusunun da az olmadığı aşıkardır. Kaynaklarda Karamanoğulları'nın tarih sahnesine çıktığı tarihten Alâeddin Ali Bey devrinin sonlarına kadar boyların isimleri sıklıkla zikredilmektedir. Fetihlerde askeri kanatlarda yer teşkil etmişlerdir. Turgutlular boyu yerleşim alanı olarak İçel-Lârende coğrafyası olarak gösterilmektedir. *Didiği Sultan Menakıbnamesine* göre Turgut ve Bayburt Bey adıyla iki

⁴⁸⁸ Kaynakçı, 2007, s. 78-80.

⁴⁸⁹ Gümüşçü, 2001, s. 167.

⁴⁹⁰ Koçer, 2007, s. 235.

⁴⁹¹ Gümüşçü, 2001, s. 146-147.

⁴⁹² Konyalı, 1967, s. 103-122.

kardeşten bahsedilmektedir. Akşehir’den Lârende’nin batısında bulunan Kazımkarabekir arası coğrafyada Turgutlular,⁴⁹³ Ereğli’den Lârende’nin doğusuna kadar uzanan topraklarda da Bayburtlar yurt edinmişlerdir.⁴⁹⁴

Karamanoğlu çatısı altında nüfuzundan etkilenen bir diğer boy ise Varsaklardır. Otrar hadisesi sonrasında Türkistan’dan Moğolların önünden kaçan bir Türk boyu da Varsaklardır. Anadolu’da öncelikle Çukurova bölgesine inmişlerdir. Zamanla Karamanoğulları’nın onları göçebe hayat tarzında serbest bırakmasının da payıyla beyliğin sınırları içerisinde Lârende başta olmak üzere yerleşmişlerdir. Karamanoğullarında ordunun potansiyel askeri güçleri arasında da rol oynayıp Karamanoğulları’nın, Osmanlı Devleti ile savaşlarında ve İlhanlılarla mücadelelerinde yardımcı olmuşlardır.⁴⁹⁵ Tarsus’un öncelikle Ramazanoğulları’nın elinden alınmasında Karamanoğulları’na yardımcı olan Türkmen grup Varsaklar olmuştur. Yörenin Memlük idaresine geçmesinden sonra ise Varsaklar, yurtlarını terk ederek Karamanoğulları sınırları içindeki Bolkar Dağı ile Orta Toroslar arasında kalan coğrafyalara yerleşmişlerdir.⁴⁹⁶ I. I. I. Alâeddin Keykubad’ın, Ermenek ve çevresini Karamanoğulları’na bahşetmesi meselesinde bir kayıt dikkate değerdir. Bu bölgeye gelen Karamanoğulları geldiğinde burada Varsaklara tabii olarak vergilerini vererek yerleşmiş olduklarını bildirilmektedir. Daha sonra ise zamanla vergi verdikleri Varsaklara Karamanoğlu nüfuzu karşısında bu beyliğe tabii oldukları bilgisidir.⁴⁹⁷

2.2. İKTİSADİ YAPI

Karamanoğulları Beyliği zamanında sosyal hayat hakkında Şikârî’de sıklıkla zikredilen soyları hakkında verdikleri bilgilere ek olarak belirttiği yaylak-kışlak kültürüne dayalı konargöçer yapıya sahip bir yaşam sürmektedirler demektir. Bu hususta Lârende’de sosyal yaşama dair Osmanlı Devleti devrinde gelen seyyahlardan biri olan Nicolas De Nikolay’da bazı bilgiler vermektedir. Bu kapsamda Lârende kadınlarının pek dışarı çıkmadığını, çıktıklarında hamam ve kiliseye gittiklerini, daha çok evde yaşam sürdüklerini, iğne oyası işlediklerinden söz etmektedir. Zengin kadınlar oldukça güzel

⁴⁹³ Sümer, 2016, s. 193.

⁴⁹⁴ Faruk Sümer, “Turgutlular”, *TDV İA*, İstanbul, 2012, s. 420-421; Sümer, 2016, s. 194.

⁴⁹⁵ Ekrem Özbay, *Oğuz Türkmen Boylarından Varsaklar*, Hiperyayın, İstanbul, 2019, s. 15-25.

⁴⁹⁶ Hüseyin Demirbağ, “Çukurova’nın Fatihlerinden Varsak Türkmenleri”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 60, 2023, s. 179-180.

⁴⁹⁷ Özbay, 2019, s. 26.

giyinir, fakir ve durumu iyi olmayan kadınlar ise şehir merkezine inip, yumurta, tavuk, süt, peynir ve ot satmaktadırlar diye bilgi vermektedir. Verdiğimiz bu bilgiler seyyahın XVI. yüzyıl ortalarına dair bilgileridir.⁴⁹⁸ Barbara Flemming, Türkmenlerin zor ulaşılabilir ormanlar, dağlar ve bölgelerin yerleşim alanları olarak tercih ettiklerinden bahsetmektedir. Araştırmacı bu hususta en önemli örneğin Ermenek/Karaman Türkmenlerini olarak göstermektedir. Keza onların coğrafyalarına giden çok az sayıdaki geçitler, kış aylarında geçilmez durumda olduğu için güvenli yerler olduğundan söz ederek, çobanlıkla geçim sağladıklarını, sığır sürüleri olduğunu, onların aralarında ayrıca ormanın gerçek sahipleri olan odun kömürü yapan ve ağaç kesmekle uğraşan kimselerde vardır demektedir. Başlangıçta yaya olarak gerçekleştirdikleri faaliyetler olan bu söz edilen uğraşlar sonraları atla gerçekleştirmişlerdir diye bahsetmektedir.⁴⁹⁹

Karamanoğullarının kökenine dair verdiği bilgilerle Şikârî, Barbara Flemming'in verdiği bilgilerle uyuşmaktadır. Şikârî'ye göre "*Kâlhânoğulları'ndan Şirvân Hân neslinden Oğuz tâifesi Oğuz beglerinden Sa'âdeddin derler bir beg var idi. Şirvân vilâyetinden gelüb çıkmış idi. Çok kabile idi. Râst on bin oba idi. Konar göçer idi. Yazın Sivas'da Kayseriyye yaylakları idi. Kış diyâr-ı 'Acem'e giderler idi. Bunlara Oğuz tâifesi derler idi. Ekseriyâ Ermeni kâfir ile ceng ederler idi. Beglerine Sa'âdeddin, karındaşına İmâdeddin derler bir bahâdır yigit idi. Oğlu var idi, Nûreddin derler idi. Türkmân tâifesini bunlar, anlar-bile konar göçer idi. Türkmân tâifesinin begine Hayreddin derler idi. Bir yıl bahârın, eger Türkmân eger Oğuz yaylaka çıkdılar*".⁵⁰⁰ Şikârî'de geçen bilgilerden Karamanoğlu Beyliği'nin daha kurulmadan evvel atalarının sosyal hayatı hakkında bilgi elde edilmektedir. Buna göre Türkmen/Oğuz kökenlidirler. Anadolu'ya geldikten sonra Sivas-Kayseri taraflarında yaylak-kışlak yani konargöçer yaşam tarzına sahip oldukları görülmektedirler. Kabiledirler. Konargöçer oldukları içinde oba yaşamlarında önemli bir yere sahiptirler. Muhtemelen hayvancılık yaşamlarında kilit rol oynamaktadır. Gayrimüslim Ermenilerle mücadele ederekten ganimet elde ederek ekonomik durumlarına katkı sağlamaktadırlar.

⁴⁹⁸ Hüseyin Muşmal ve Emre Koç, "Osmanlı Dönemi Seyahatnamelerinde ve Tarihi Coğrafya Eserlerinde Karaman Vilayeti", içinde *Seyahatnamelerde ve Tarihi Coğrafya Eserlerinde Karaman*, ed. Mehmet Ali Kapar, Palet Yayınları, Konya, 2019, s. 128.

⁴⁹⁹ Barbara Flemming, a.g.e., s. 59-60.

⁵⁰⁰ Şikârî, 2005, s. 103.

Yukarıdaki ifademizden de anlaşılacağı üzere konargöçer yaşam tarzı Karamanoğulları'nın kuruluş ve ilk yerleşmesinde görülmektedir. Keza Malazgirt Savaşı sonucunda Maveraünnehir ve Horasan taraflarından Anadolu'ya göç eden Oğuzlar yaylak ve kışlak arazilere yerleşmişlerdir.⁵⁰¹ Karamanoğulları'nın da kuruluş evresinde ataları Nureddin Sofi ile alakalı bilgilerde Şikâri, konargöçerliği sıklıkla vurgulamaktadır. Bu kapsamda Ereğli Kalesi'ni fethi sebebi sırasında Türkmen Hayrettin Bey ile Nureddin Sofi arasında geçen diyalogu şu şekilde vurgulanmaktadır. *“Ey Nureddin Bey! Konup göçmekten usandık, bari Herakl Kal'asını kâfir elinden alıp mekân edinsek”*⁵⁰² Şikâri başka bir yerde ise *“Beglerine Sa'âdeddin, karındaşına İmâdeddin derler bir bahâdır yigit idi. Oğlu var idi, Nûreddin derler idi. Türkmân tâifesini bunlar, anlar-bile konar göçer idi”*⁵⁰³ olarak bahsetmektedir. Nureddin Sofi ve ona bağlı Oğuzlar, Sivas-Kayseri taraflarındayken konargöçerlikle ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda Türkmen Hayrettin Bey'in konargöçer olmaktan bunaldığı ve Nureddin Sofi'ye Ereğli'nin fethedilip yerleşik hayata geçilmesi vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Ereğli'den sonra beyliğin kurulduğu coğrafya gelen Nureddin Sofi ve maiyetindeki Oğuz kimliği Ermenek, Mut ve Lârende şehirlerinde bir süre daha konargöçerliği devam ettirmektedirler. İbn Bibi'de bu hususta Lârende-Ermenek arasındaki iktisadi bilgi de bunu doğrulamaktadır. Buna göre *“Karamanoğullarının babası (Karaman) hayatının ilk yıllarında Kamareddin vilayeti adıyla meşhur olan Ermen (Ermenek ve çevresi) nahiyelerinde yaşayan bir Türkmen kömürcü idi. Her zaman ora dağlarından Lârende'ye (bugünkü Karaman) kömür çeker, çoluk çocuğunun rızkını o işle sağlardı”*⁵⁰⁴ demektedir. Dolayısıyla İbn Bibi'de geçen bu kayıt Karaman Bey'in de konargöçer olduğunu ve Ermenek dağlarından Lârende'ye kömür ve odun taşıyarak ailesinin geçimini sağladığına işaret etmektedir.

Karamanoğulları üzerine konargöçer oldukları üzerine iddia ettiğimiz görüşle ilk yerleşim yerlerinin su kaynaklarına yakınlığı, yayla ve düz ovalık arazileri tercih etmeleri bilgisiyle beraber değerlendirildiğinde konargöçer yaşam tarzın etkisi bulunmaktadır. Bu bakımdan tarafımızca ilk kez harita çalışması yapılarak Ermenek-Mut ve Lârende arası coğrafi bölgelerde yerleşim yerleri tespiti yapılarak ekler bölümünde verilmiştir.⁵⁰⁵

⁵⁰¹ Tufan Gündüz, “Konar Göçer”, C. 26, *TDV İA*, Ankara, 2002, s. 161-163.

⁵⁰² Tosun, 2001, s. 64-65; Şikâri, 2005, s. 103.

⁵⁰³ Şikâri, 2005, s. 103; Tosun, 2001, s. 64.

⁵⁰⁴ İbn Bibi, 2020, s. 628-629. Nureddin Sofi için İbn Bibi'nin bahsettiği kömürcü tanımlamasını daha önce değerlendirmeye aldık. Bu kapsamda 328. dipnota görüşümüzü beyan ettik, bakınız.

⁵⁰⁵ Karamanoğulları Beyliği zamanında ilk yerleşim haritası için Bkz. Ek. 8

Hazırladığımız harita çalışmasında da görüleceği üzere Karamanoğulları Beyliği'nin kurulmadan evvel kaynaklarda ilk yerleşme ve iskan ettiği yer olarak Alâeddin Keykubat'ın iktâ olarak Ermenek ve onun sınırları içerisindeki coğrafyaları yerleşime açmasından sonra gerçekleşmiştir. Buralar arasında “*Göksu Nehri yakınları, Balkusan, Tekeçatı, Değirmenlik, Almal Gedik, Süngülü, Belen Oluk yaylaları, Sultan alanı, Kamış ve Yellibel mevkileri*” taraflarına olmuştur.⁵⁰⁶ Halit Bardakçı, bu yerlere ilaveten Ermenek'in batısında olarak gösterdiği Aykadın ve doğusunda Muhallar, Sinanlı ve Mut'u da eklemiştir.⁵⁰⁷ Bu coğrafyalar bir bakıma Lârende coğrafyası içerisinde yer teşkil eden yaylalar ve nehir yakınlarıdır. Yine bu yolda yerleşim yapılan yerler arasında Barçın Yaylası ismi de geçmektedir. Habib Çalışkan, yukarıdaki yerleşim yerlerine bazı ilaveler yaparak Şikârî'den Aladağ üzerinden Ermenek coğrafyasına geldiler ifadesiyle verdiği bir kayıtla Aladağ civarları ile Balkusan arasındaki arazileri de bu yerleşime tabii tutmuştur. Ona göre Aladağ bir yerleşim yeri olarak Çepni, Bolay, Akçaalan, Ada, Bayır ve Kalaba'yı içine alan kısım olarak ifade etmektedir. Balkusan yaylasına 25-30 km. uzaklıkta kuzeyinde yer teşkil etmekte ve Yellibel Geçiti ile de ayrılmaktadır demektedir.⁵⁰⁸ Kaynaklar çizgisinde eski haritalar ve araştırmalar çerçevesinde bu ilk yerleşim yerlerinden Süngüllü, Belen Oluk ve Değirmenlik yaylaları Mersin/Mut sınırları, Ermenek-Mut arasında düşmekte; Bolay yaylası ise Konya-Taşkent sınırları arasında bulunmakta dolayısıyla da Ermenek-Taşkent arasına düşmektedir. Geri kalan ismini zikrettiğimiz yerleşim yerleri Ermenek'in doğu-batı ve kuzey taraflarına düşmektedir. Dolayısıyla tüm yerleşim yapılan coğrafi bölgeler Lârende ve komşu şehirlerle sınır oluşturmaktadır.

Lârende ve Ermenek stratejik açıdan da önem arz etmektedir. Zira Lârende-Ereğli-Çumra arasında ovalık arazi yapısıyla karşılaşılmaktadır. Ermenek ise Toros Dağ silsilesinden dolayı stratejik olarak önemli bir merkezdir. Bu iki coğrafi şehir çevresindeki coğrafyalarla da birleşerek başlarda sığ olan yaylak-kışlak kültürün de genişlemesine olanak sağlamıştır. Bir bakıma bu iki şehir Karamanoğulları'nın yurtları olmasındaki payı şehirlerin bozkır anlayışı, göçebelik ya da yörüklük kültürüne uygun coğrafyalar olmasında yatmaktadır. Lârende tezimizde de işlediğimiz gibi savaşlarda çabuk ele

⁵⁰⁶ Güç, 2016a, s. 136

⁵⁰⁷ Bardakçı 1976, s. 21; Tahsin Tapur, “Ermenek İlçesinin Fiziki Coğrafyası”, içinde *Ermenek Tarihi ve Kültürü Üzerine İncelemeler*, ed. Erol Yüksel, C. 1, Palet Yayınları, Konya, 2022, s. 53-54.

⁵⁰⁸ Çalışkan, 2021, s. 57-59.

geçirilirken, Ermenek ve çevresi dağlık ve engebeli arazilerle çevrili olması sebebiyle Karamanoğlu Beyliği'nin ömrünü uzatan başkent olmuştur. Lârende-Ermenek-Mut üçgeninde Karamanoğulları için yaylaların olması hayvancılığın gelişmesine de olanak sağlamıştır.

Türkiye coğrafyasında Selçuklu devletinin mirasçısı olarak şehirlerde hüküm sürerek zamanla nüfuz kazanan Anadolu Beylikleri devrinde de ekonomik refah üst düzeydedir. Bu devirde Anadolu'da ucuz yünden herkesçe rağbet gören mallar arasında hububat, meyve ve et ön sıralarda yer almaktadır. Sırf bu esasla yola çıkan beyler şehirlerinde iç ve dış olmak üzere yollarına ehemmiyet verirler, şehirlere giriş-çıkış yapabilecek yollar inşa ederlerdi. Yollar üzerine köprüler, yol güzergahında kervansaray ve hanlarla da inşa faaliyetlerine devam edip ekonomiyi arşa çıkaracak faaliyetler yürütmüşlerdir.⁵⁰⁹ Karamanoğulları Beyliği, Selçuklularda görülen ve uygulanan iktisadi sistemini de en iyi şekilde uygulamaya devam etmişlerdir. Karamanoğulları Beyliği devrinde sahip olduğu coğrafyalar üzerinde ticari canlılık bulunmaktadır.⁵¹⁰ Bu kapsamda tezimizin konusu olan Lârende coğrafyasının yarı ovalık arazi, yarı dağlık ve engebeli arazi olarak Toroslar arasında kalmaktadır. Karamanoğulları Beyliği'nin özellikle böyle bir coğrafyada yerleşmesi ovalarda tarımı dağlık ve engebeli kısımlarda ise hayvancılığı öne çıkarmıştır.

2.2.1. Lârende Şehrinde İktisadi Faaliyetler

Karamanoğulları coğrafyası içerisinde yer alan Lârende etrafı nehirlerle çevrili bir plato özelliği taşıması tarım alanında üretim yapılmasına olanak sağlamaktadır. J. H. Kramers, Lârende coğrafi yapısı hakkında bilgi verirken şehrin güneyinde Aladağ kuzeyinde Karadağ'ın olduğunu belirterek bu iki dağın kireç yapılı olması sebebiyle dağlardan inen sel suları Lârende topraklarını bereketli hale getirdiğini söylemektedir. Coğrafi şartların sunduğu zenginlik çok miktarda ürün yetiştirmesine olanak sağlamıştır. Şehir topraklarında yetişen ürünler arasında üzüm, hububat ürünleri, afyon ve pamuk öne çıkmaktadır. Ayrıca topraklarda tuzda üretilmektedir der.⁵¹¹ Hicri 1299/Miladi 1882 tarihli *Konya Vilâyeti Sâl-nâmesinde* Lârende'nin coğrafi olarak yeri verilerek suyunun

⁵⁰⁹ Yavuz, a.g.e., s. 122.

⁵¹⁰ Başkan, Karaman Oğulları Beyliği, s. 296.

⁵¹¹ Kramers, 1977, s. 310-311.

bol olduğunu, bağı ve bahçesi bulunduğu ifade edilmektedir. Mahsulatı arziyye (toprak mahsulü) olarak ekilen kök boya, üzüm, her türlü meyve ve sebze üretimin yapıldığı ifade edilmektedir.⁵¹²

Karamanoğulları zamanından beridir üretilen Ermenek-Lârende arası coğrafyalarda eğrim adıyla bilinen Haçlıların Anadolu'dan doğu topraklarına götürmek için yollarında aldıkları bir tohum bulunmaktadır. Bu tohum bugün pembe domates olarak bilinen domates türünü ortaya çıkarmıştır. Lârende, Mut ve Silifke arasındaki coğrafyalarda üretilerek ilk defa tarımda kullanan Karamanoğulları olmuştur.⁵¹³ Bu hususta Halit Bardakçı, Ermenek'te domatese eğrim denildiğini, küçük olmasına rağmen sulu ve lezzetlidir demektedir.⁵¹⁴

Konya ve çevresinde yetiştirilen meyve çeşitlerinden biri de kayısı olup, bu kayısı türüne kaynaklarda Kamereddin ismi verilmektedir. Bu kayısı türünün Lârende'ye kadar yayılım gösterildiğini bildirilmektedir. Ayrıca Lârende ve çevresinde buğday, arpa, yulaf ve pamuk üretimi yapılmaktadır.⁵¹⁵

H. 1256/M. 1840-1841 tarihli *Temettü'at Defterine* göre Lârende coğrafyasında 4981.5 dönüm bağ bulunmaktadır. Mahsul alınan bağların 1220 dönümü Aladağ köylerinde, 463 Gaferyad/Kazım Karabekir merkez mahallerinde, 760.5 dönümü ona bağlı köylerde, 743 dönümü Nevahi-i Ermenek köylerinde, 350 dönümü Ermenek mahallerinde, 240 dönümü de ona bağlı köylerde, 13.5 dönümü Cerid'de, 89 dönümü Lârende mahallerinde, geriye kalan 1033,5 dönümü ona bağlı köylerde yayılım göstermiştir. Lârende coğrafyasında belirtilen tarihte yetiştirilen ürünler arasında hınta (buğday), şa'ir (arpa), çavdar, burçak, pekmez, üzüm, penbe (pamuk) ve az miktarlarda da nohut, mercimek, bakla yetiştirilmektedir. Lârende geneli gelirinin yüzde 43.7'sini hububat'tan almaktadır. Bu sebeple çiftçilik ön plandadır.⁵¹⁶ Lârende sınırlarında bulunan Hacıibaba Dağı, Karadağ, Toros Dağları ile platoluk arazilerde yağış ve neme bağlı olarak buğday, yulaf, arpa, mercimek, şekerpancarı, nohut gibi tarla üretimi bitkiler; ceviz,

⁵¹² Mehmet Eminoglu, Hicri 1299 Konya *Vilâyeti Sâl-nâmesi -15- (Konya, Antalya, Karaman, Burdur, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Isparta)*, Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya, 2012, s. 69.

⁵¹³ Çalışkan, 2021, s. 71-72.

⁵¹⁴ Bardakçı, a.g.e., s. 272.

⁵¹⁵ Sergikaya 2019, s. 27; Nevzat Topal, "Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Karaman Şehrinde Ekonomik Faaliyetler", *Karaman ve Tarih*, Edi. İdris Nebi Uysal, Mehmet Mercan, C. 3, Karaman Belediyesi Kültür Yayınları, Karaman, 2018, s. 89.

⁵¹⁶ Koçer, 2007, s. 128-129 ve 155-156.

kayısı, elma, üzüm, armut, kiraz gibi meyveler ile sulama yapılabilen arazilerde biber, salatalık, soğan, patates, fasulye, patlıcan gibi sebzeler üretilebilmektedir.⁵¹⁷

Genel olarak bir değerlendirme yaparsak Lârende bir ovaya sahip olduğu için özellikle buğday, arpa, yulaf gibi ürünlerin ekilmesi günümüzde Lârende’de bisküvi sektöründe en ön sıralarda yer almaktadır. Lârende ve sınırlarında ana ürünleri ceviz, eğrim, ince bulgur başta olmak üzere ürünlerin karışımından elde edilen “*Batırık/Batırma*”, adlı yöresel bir yemek bulunmaktadır. Üzüm pekmezi kaynatılıp iplere dizilen cevizlerin, kaynatılan pekmeze bandırılıp çıkarılıp bir hafta kurumaya bırakılmasıyla elde edilen “*Bandırma*” yörede meşhur bir kışlık veyahut kuruyemiş olarak tüketilecek bir ürün ortaya çıkmıştır. Hatta birkaç yıldır Ermenek’te geçmişe eski kuşaklar tarafından bin yıl öncesine kadar götürülen “*Şehrana*” adlı taştan derin teknelerde bu gelenek orijinal bandırma yapım geleneklerini yaşatmak için bir şenliğe dönüştürülmüştür. Yine özellikle Ermenek’te hammaddesi üzüm pekmezi olan ve ona katılan malzemelerden helva üretilmektedir. Tüm bu bilgiler Lârende sınırlarında üzümün yetişme payını bizlere kanıtlamaktadır. Üzümün Lârende şehrinde yetişme payını ve bolca yetiştirildiğine dair bir kayıta İbrahim Bey İmareti vakfiyesindeki vakfedilen yerler arasında sayılan arazilerde üzüm bahçelerinin olmasıdır. Buna göre vakfiyede Hacı Alâeddin’in, Kadı lağımı ismi verilen bölgede yer alan Hacı Yusuf’un ve Çakıllıca mevkisinde yer alan Hoca Lülü’nün üzüm bağları kayıtlara geçmektedir.⁵¹⁸

2.2.1.1. Hayvancılık

Konargöçer yaşam süren Türklerin en önemli ekonomik koşullarının başında hayvancılık gelmektedir. Bu yaşam şartı Türklere hayatlarını da hayvanlara göre planlamalarına yol açmıştır. Çünkü hayvancılıkla uğraşan Türkler, onların gelişimi için otlak ve mera arazilerine yerleşmesine sebep olmuştur. Yeterli otlak ve mera arazisi bulmadığında başka bir uygun bölgeye göç etmelerine de sebep olmuştur. Hayvancılık iklim şartlarına bağlı olarak geliştiği için konargöçer olarak tanımladığımız Türkler mevsimi şartlara göre yazın yaylaklara ve kışında kışlak arazileri ikamet yeri seçmişlerdir. Tüm bu özelliklere uyan Anadolu’da Türkler için cazip bir yerleşim yeri

⁵¹⁷ Tapur, 2009, 39.

⁵¹⁸ Konyalı, 1967, s. 411-412; Gülcan, 1983, s. 64-65.

olmuştur. Anadolu'ya gelen Türklerin bir kısmı kalelere ve şehirlere yerleşirken, bir kısmı da Orta Asya'daki yaşam tarzlarını koruyarak konargöçer olarak hayatlarını devam ettirmişlerdir. Karamanoğulları Beyliği ataları da konargöçer oldukları için maiyetindeki Oğuzlar hayvancılıkla uğraşmışlardır.

Hayvancılıkta Türkiye Selçukluları ve Anadolu Beylikleri zamanında ihracatta keçi, koyun ve atlardan elde edilen ürünler ilk sırada yer almaktadır. Kaynaklarda geçen bilgiler çizgisinde Anadolu coğrafyasından İran, Irak ve Suriye gibi bölgelerde hüküm süren devletlere hızlı, çevik ve dayanıklı Kastamonu, Kütahya ve Karaman atları bölge devletleri tarafınca yüksek meblağlar ödenerek satın alınıyordu.⁵¹⁹ Marco Polo, 1270 yılında Anadolu'ya uğradığı sıralarda Turki denilen ve yüksek fiyatlara satılan at türlerinden bahsediyor. Bu bakımdan bu türler az önce zikrettiğimiz üç şehre ait atlar kaynaklarda öne çıkmaktadır.⁵²⁰ Marco Polo, geçim kaynağı hayvancılık olan ve onların yetiştirdiği değerli ve iyi atlar olarak nitelendirdiği “*Türkmen atları ve katırları*” bilgisini vermektedir.⁵²¹ Anadolu'daki atlar Arap atlarından hızlı ve pahalıdır. 1000 altın dinar ettiğini, bazen daha da fazla paralar ödenen atların olduğunu, kimi zaman pazarlık edilmeden ödeme yapıldığını bildirilmektedir.⁵²² Anadolu'daki atlar olarak gördüğü atlar yine az önce zikrettiğimiz Kastamonu, Kütahya ve Karaman atlarıdır. Türkmen adları genellemesiyle Arap atlarından daha değerli ve pahalı olduğu bilgisi dikkat çekicidir. Ömeri, bu bilgileri duyarak ve görerek vermiştir. O yüzden biraz özenle yaklaşmak gerekiyor. Fakat Marco Polo ile değerlendirdince Türkmen atlarının ne kadar değerli olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.⁵²³ Faruk Sümer, “*Türkler'de Atçılık ve Binicilik*” adlı eserinde Karaman atlarından sıklıkla bahsetmektedir. Ona göre Karaman atları denilen atlar özellikle Lârende, Ereğli, Akşehir, Koçhisar ve Aksaray arasında yetişmekte, bunu yetiştiren insanlar at yetiştiriciliğiyle uğraşıp devlete vergi verdikleri içinde “*atçıken*” isminin verildiğinden söz etmektedir. Anadolu'da XV. yüzyılda artık ün kazanmış Germiyan atlarının yerini Karaman atlarının aldığını ve bu atların Kütahya çevresi atlarını solladığını bildirmektedir. Ayrıca Alâeddin Ali Bey'in, Osmanlı padişahı I. Murat'ın kızı ile evlilik isteğinde bulunduğu Osmanlı sultanı kızı için mihr olarak 100 baş Karaman

⁵¹⁹ Salim Koca, “Türkiye Selçuklularında Ekonomik Politika”, içinde *Türk Tarihi ve Kültürü Üzerine Yeni Araştırmalar (Orta Çağ'da Küçük Asya'da Türkler)*, C. 3, Berikan Yayınevi, Ankara, 2021, s. 609.

⁵²⁰ Metin, 2020, s. 120.

⁵²¹ Marco Polo, 2018, s. 50.

⁵²² Ömerî, 2019, s. 147-148.

⁵²³ Sergikaya, 2019, s. 27.

atı istediği bilgisi vermektedir. Alâeddin Ali Bey'in oğlu II. Mehmet Bey'in, Çelebi Mehmet-Musa Çelebi mücadelesinde galip gelen Çelebi Mehmet'e, amcası Hacı Bey ile bir mektup yollayıp tebrik edip, 2 adet kula (gövdesi sarı ayakları daha koyu renkte olan) renkli at gönderip hediye etmiştir. 1418 tarihli cevap mektubunda Hacı Bey ile iki yük Osmanlı akçesi gönderip Karaman atları sipariş verdiği bilgisi de geçmektedir.⁵²⁴

1560-1570 yıllarında Venedik elçisi olarak İran'a giden Vincenzo D'Alessasandri eserinde, İran atları hakkında bilgi verirken güzel, terbiyeli ve kaliteli olduğundan söz etmektedir. Bunun sebebi olarakta Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid'in İran topraklarına kaçtığına yanında Arap ve Karaman atları getirip, tüm ülkeye dağıttığına dayandırmaktadır.⁵²⁵

Bölgede yetişen bir diğer hayvan türü olarak karşımıza koyun çıkmaktadır. Orta Anadolu Bölgesinde sıklıkla görülen Karamanoğulları zamanında bile var olduğu düşünülen “*Karaman*” isimli bir koyun türünden söz edilmektedir.⁵²⁶ Faruk Sümer, bu konuda koyunların ovalık arazilerde yetiştiğinin bu koyunlara da Karaman koyunu isminin verildiğinden söz etmektedir.⁵²⁷ Bu hususta Hakkı Dursun Yıldız, Anadolu'nun beylikler devrindeki ekonomik refahına işaret ederek gelir getiren ürünler arasında keçi, koyun, av kuşlarını öne çıkarmıştır.⁵²⁸ 1295-1296 yıllarında Mısır başta olmak üzere doğu ülkelerinde veba salgını sonucunda Karamanoğlu ülkesi de etkilenmiştir. Ülkede yayılan veba salgını sonucunda çok sayıda koyun ve sığırın da öldüğü görülmektedir.⁵²⁹

2.2.1.2. Ticaret

Tarihte kurulmuş uygarlıklar ilk devirlerden beridir hayatlarını kolaylaştıracak adımlar atmışlardır. Kuruldukları bölgeleri su kaynaklarına yakın tercih eden uygarlıklar, ekonomik koşullarını da bu ekseninde önemsemişlerdir. Türk devletleri de ilk olarak ticari yollara egemen olmayı istemişler komşu devletlerle bu kapsamda rekabet etmişlerdir. Anadolu'da kurulan ilk beylikler, Türkiye Selçukluları ve Karamanoğulları Beyliği'de gayrimüslim ülkelere cihat anlayışı çerçevesinde seferler yapmışlar, üzerlerinde

⁵²⁴ Sümer, 1983, s. 20-34.

⁵²⁵ Muşmal ve Koç, 2019, s. 127.

⁵²⁶ Sergikaya, 2019, s. 27.

⁵²⁷ Sümer, 2001, s. 454-460.

⁵²⁸ Yıldız, 2007, s. 151.

⁵²⁹ Topal, 2018, s. 90.

egemenlik kurarak onları vergiye bağlamışlardır. Yapılan bu hareketlerin amacı devleti ekonomik olarak refah duruma getirmektir. Bahsettiğimiz Türk devletleri iktisadi alanda kervansaraylar yaparak yollar üzerinde konaklama ve güvenlik işini çözmüşlerdir. Rakip devletlerle ticari antlaşmalar yapmışlardır.

Selçuklular zamanında karayolları başkent Konya merkeze alınarak Lârende, Aksaray, Kayseri ve Sivas'a ulaşmaktadır.⁵³⁰ Şehabeddin Tekindağ, Karamanoğulları'nın geçitleri kullanarak Konya şehrine ulaştıklarını, Ceneviz Devleti ile Kıbrıs Krallığından aldıkları vergilerle Silifke, Anamur, Manavgat, Lamos⁵³¹ limanlarını kullanarak ticarete söz sahibi olduklarını ve gümrük vergisi aldıklarını söylemektedir.⁵³² Bu kapsamda değerlendirmemize göre Şehabeddin Tekindağ'ın bahsettiği geçitler Karamanoğulları'nın ulaştığı Çukurova Ermeni sınırlarında bulunan Gülek Geçiti ile Lârende sınırları içerisindeki Sertavul Geçiti ile Konya'ya ulaştıklarını, özellikle İçel limanları olarak ismini zikrettiğimiz limanlarla Akdeniz ticaretinde söz sahibi olduklarıdır. Bu bağlamda ikili ilişkiler kurup gümrük vergisi almışlardır. İdari şehirler olarak Orta Toroslar arasında güvenlik sebebiyle doğal sınırlarla çevrili Ermenek ve Lârende'yi de merkez olarak kullanmışlardır.

Anadolu'da vergi veren şehirlere bakıldığında Lârende şehri üzerinden İlhanlı Devleti'nin vergi aldığı görülmektedir. Bu kapsamda bilgiler elde ettiğimiz bir kaynak Mazenderani ve eseri *Risale-i Felekiyyesi'dir*. Bu eserde Cami-ül hesap adı verilen bir başlık altında İlhanlı Devleti coğrafyasına bağlı şehirlerin yıl sonunda yazıldığı bir kayıt defteri tutulmaktadır. Defterin içeriğinde Rum memleketi başlığı altında El Ucat (Uclar) olarak belirtilen kısımda Lârende'nin ismi geçmektedir. Rum memleketinden bu dönemde 3 milyon dinar tümenden 300 tümen gelire sahiptir.⁵³³

Kervansaraylar bir devletin ekonomi de söz sahibi olması gerektiğini, o devlet hakkında iktisadi malumatların toplanabileceği ve ekonomi üzerine siyasetini

⁵³⁰ Turan, 2020, s. 181.

⁵³¹ Lamos Limanı'nın Mersin/Erdemli'ye bağlı Limonlu ilçesi bahsedilen liman olduğu düşünülmektedir. Bkz. Kürşat Bardakçı, "Seleukosların Konya Ovası ve Güneyindeki Yönetim Politikası", *Akademik MATBUAT*, C. 2, S. 1 2018, s. 31.

⁵³² M. C. Şihabeddin Tekindağ, "Karamanlılar", içinde *MEB İslam Ansiklopedisi*, 6. Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977, s. 330-331.

⁵³³ Abdullah Püser Mohammed Bin Kiya El-Mazenderani, *Risale-i Felekiyye (Kitab-us Siyakat) (Ortadoğu'da 1363 yılında yazılmış bir devlet muhasebesi kitabı)*, Ter. İsmail Otar, Tebriz, 1363, s. 247.

açıklayabilecek yapılardır.⁵³⁴ Anadolu topraklarının XII. yüzyıl itibariyle Türk toprakları arasına girmeye başlamasından sonra ticaret adına da uluslararası cazibe merkezine dönüşmesine katkı sağlamak için Selçuklu Devleti bir uçtan bir uca ulaşabilmek, ticaret yolları üzerinde üç gün ücretsiz ikamet sağlayan ve her türlü hizmetini görebilecekleri konaklama merkezleri olan kervansaray-hanlar inşa etmişlerdir.⁵³⁵ Aynı durum beylikler içinde geçerlidir. Kendi ticaret yolları ve şehirler arası ticarete tüccarların ve kervan sahiplerinin konaklayabileceği han-kervansaraylar inşa etmeyi görev edinmişlerdir. Karamanoğulları üzerine ismini zikredebileceğimiz hanlar bulunmaktadır. Bunlar daha çok Lârende şehri ve şehirler arası güzergahta yer teşkil etmektedir. Konum itibariyle Lârende-Mut karayolu üzerinde Sertavul Hanı ve Kozak Hanı; Lârende-Ayrancı-Niğde karayolu üzerinde Atlas Hanı, Lârende İhsaniye’de Gelendi Hanı, Mut sınırları içinde Taş Han, Konya-Lârende karayolu üzerinde Kazımkarabekir sınırları içinde bulunan Gaferyat Hanı; Lârende şehri merkezinde Nuh Paşa Hanı, Alâeddin Hanı ve Çarşı Hanı kayıtlara geçmektedir.⁵³⁶ İsmi zikrettiğimiz ve yol güzergahlarını belirttiğimiz hanlar Lârende’nin ekonomik anlamda rolünü ve önemini gözler önüne sermektedir. İlerleyen kısımda mimari yapılar başlığı altında bu hanlar hakkında daha detaylı bilgi verilecektir.

Türkiye-İtalya İlişkileri hakkında bir eser ortaya koymuş olan Şerafettin Turan, Karamanoğlu Bedreddin İbrahim Bey ile Venedikli Signoria arasında 1453 yılına dayanan ve Osmanlı Devleti’ni, İstanbul’un fethi arifesinde zor duruma sokmayı amaçlayan bir ticaret antlaşması/ahitnamesi imzalandığı hakkında bilgi vermektedir. Konya’da imzalanan bu anlaşma 12 paragrafta işlenerek Venediklilere ayrıcalıklar kazandırmaktadır. Antlaşmanın süresi açık, Venediklilere Karamanoğlu Beyliği topraklarında ticaret serbestliği, gümrüksüz mal sokma, Venedikli elçiler ve ticaretle uğraşan insanlara serbestçe istedikleri yerde oturma hakkı vermektedir. Karamanoğlu ülkesinde mallarını ve canlarına teminat altına alan, ülke topraklarında kervansaraylarda mal indirebilme yetkisi ya da istedikleri her yerde dükkân açma hakkı verilmiştir. Venedikli elçilere Karamanoğlu topraklarında bir ya da birkaç tane 1-2 yıl süreyle görev yapma hakkı verilmiştir. Ayrıca konsolos bulundurma hakkı alarak adli işlerde serbestlik, vergi toplama hakkı, Karamanoğlu kadıları tarafından işlerine karışılmama garantisi

⁵³⁴ Metin, 2020, s. 113.

⁵³⁵ Şebnem Akalın Eryavuz, “Kervansaray”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, 2022, s. 299-302.

⁵³⁶ Köroğlu 2021, s. 112-114; Baş, 1989, s. 48-51 ve 61-63; Osman Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2006, s. 23.

verilmektedir.⁵³⁷ Karamanoğulları-Venedik arasında imzalanan 1453 yılındaki ahitname şartları görüldüğü gibi tüm Karamanoğlu şehirlerinde Venediklilere oturma izni, ticaret yapma, gümrüksüz mal ülkeye sokarak dükkân açma ayrıcalığı vermektedir. Bu sebeple Karamanoğlu şehirlerinden konumuzu kapsayan Lârende’de Venedikler oturma izni, serbestçe ticaret, hukuk alanında özgürlük ve özgürce yargılanma hakkı elde etmişlerdir.

Lârende şehrinde ticarete esnaflarında rolü büyüktür. Lârende’de vakfiyeler çerçevesinde iş yapan esnaflar hakkında bir makalesinde yer veren Nevzat Topal’a göre Fahhâm (Kömürcü), Ahenger (Demirci), Saraç, Bezzaz (Bezci), Attar, Çaşnigir, Sakta (Eskici), Meyhaneci, Asiyaban (Değirmenci), Mücemmid (Buzcu), Fırıncı, Kirişçi, Halıcı, Haffafiye (Ayakkabı İmalatçısı), Bezirhane, Debbağ (Derici) ve Sabbağ (Boyacı) kayıtlara geçmektedir.⁵³⁸ 1530 tarihli tahrir kayıtları ve vakfiyeler çerçevesinde Lârende şehrinin ekonomik altyapısına bakıldığında 10 hamam, 20 bezzaztan, 246 dükkân, 13 vakıfhane, 1 debbağhane, 2 çiftlik arazisi, 83 bağ ve bahçe alanı, 5 mezra, 22 asiyab ve 7 suğla arazisi diye bilgiler geçmektedir.⁵³⁹

2.2.1.3. Halıcılık-Kumaş

Dokumacılık en eski medeniyetlerden beridir hayatın içinde olan bir sanat dalıdır. İlk Türk devletleri de konargöçer oldukları için giyim kuşamlarında, ikamet ettikleri çadırların dış etkenlerden arındırmak için kullanmışlardır. Uygurların yerleşik hayata geçişiyle beraber dokumacılık Türklerin günlük hayatından sosyal yaşantısı, yaptıkları mimari eserlere kadar yayılım göstermiştir. Anadolu’nun fethinden sonra dokumacılıkta buraya taşınmış ve devam etmiştir.⁵⁴⁰

Selçuklular dokumacılık alanına giren halıcılık faaliyetlerinin görüldüğü, bu alanda bazı şehir ve kasabaların öne çıktığı söylenmektedir. Coğrafyacı olan İbn Said el-Mağribi, Türkmenler Türk soylu büyük bir kavim olup Selçuklular zamanında Anadolu’yu fethetmiştir. Türkmen halılarını da dokuyan bu Türkmenlerdir diye

⁵³⁷ Turan, 2020, s. 570-579.

⁵³⁸ Topal, 2018, s. 90-95.

⁵³⁹ Ahmet Özkılıç vd. Haz., 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937-1530): Konya, Bey-şehir, Ak-şehir, Lârende, Ak-saray, Niğde, Kayseriyye ve İç-il Livâları, C. I, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1996, s. 22-23.

⁵⁴⁰ Dilber Yıldız, “Dokumanın Tarihsel Süreçte Başlangıcı ve Gelişimine Genel Bir Bakış”, Hars Akademi, S. 5/1, 2022, s. 273-274.

bahsetmektedir.⁵⁴¹ Anadolu Beylikleri zamanında halıcılık önem kazanmıştır. Bu konuda Karamanoğulları hakkında Alâeddin Ali Bey'in, I. Murat'a Balkanlarda kazandığı zaferden sonra ona bir tebrik mektubu ve yanında çeşitli hediyeler yollamıştır. Bu hediyeler arasında dört büyük, beş küçük olmak üzere “Çift-i kalî-i Karamanî” adlı Türkmen halıları bulunmaktadır.⁵⁴²

Lârende şehri hakkında ekonomik anlamda hayvanlardan elde edilen dericilikte Selçuklular zamanında Türkmenlerin katkısını görüyoruz. Bu bağlamda Mehmet Altay Köymen'de şu anekdot geçmektedir. Sivas, Malatya ve Lârende'nin yünlü ve renkli kumaşları gibi yabancılar tarafından birçok değerli görülen malzemeler arasında sayılmaktadır.⁵⁴³ Refik Turan, Ortadoğu ve Avrupa ülkeleri tarafından özellikle aranan ve çokça rağbet gören Türkiye Selçuklu Devleti'nin dokuma, halı ve deri sanayisi hakkında bilgi verirken 15 şehirde bu husustaki kumaş çeşitleri arasından Lârende'de renkli kumaş ve hamam takımlarının olduğunu bildirmektedir.⁵⁴⁴ Türk boyları arasında özellikle köylerde hayat süren insanlar arasında oldukça popüler olan Karaman halıları önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü kadifeli olan halılar güzel bir şekilde işlenmiş hatta batı halılarından ayırmak için Türk kadifesi/halısı denilmiştir.⁵⁴⁵ Hakkı Dursun Yıldız, Anadolu'da dokunan halı ile kilimin dayanıklılığı ve güzelliğiyle Avrupa'da deniz aşırı halıları olarak değerlendirilmektedir.⁵⁴⁶ Günümüze belki de bu dönemlerden miras olarak gelen Karaman-Taşkale civarında popülerleşip bugün tescilli bir marka haline gelen tarihi “Taşkale halıları” kayıtlara geçmektedir.⁵⁴⁷ Oktay Aslanapa, Türk Halılarına dair eserinde, Konya bölgesi halıları olarak ifade ettiği genel bir başlık altında Karaman yöresi halıları ve seccadelerini de içine alarak, bu bölgedeki halıların baklava, sekizgen ve düğüm özellikleriyle süslenmiş, halı zeminine dokunmuştur. Seccadelerin tek ya da çift mihraplı özellikte olduğunu üzerine de yaprak, karanfil, lale, sümbül motifleri işlenerek zengin bir halı haline getirildiğini ifade etmektedir. Ayrıca tarihini XV. Yüzyıla kadar götürerek kanca ve kademelerle baklava dilimleri verilerek sekiz köşeli yıldızlarla

⁵⁴¹ Nebi Bozkurt, “Halı”, C. 15, *TDV İA*, İstanbul, 1997, s. 251-262.

⁵⁴² Bozkurt, 1997, s. 251-262.

⁵⁴³ Köymen 2018b, s. 457.

⁵⁴⁴ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I (Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2020, s. 169-170.

⁵⁴⁵ Ünal, 2017, s. 129.

⁵⁴⁶ Yıldız, 2007, s. 151.

⁵⁴⁷ Barışta, “Karaman Taşkale Halılarından Örnekler”, *Erdem Dergisi (Halı Özel Sayısı)*, S. 28, 1999, s. 43-48.

işlenmiş Karaman halılarını Avrupa’da ünlenerek rağbet gördüğünü bildirmektedir.⁵⁴⁸ Yaşar Yücel, Anadolu Beylikleri devrinde Lârende’de “*Boğasi*” adı verilen astar bezi üretildiği bilgisi vermektedir.⁵⁴⁹ Faruk Sümer, Karaman ili hakkında *Feridun Bey Münşeatından* edindiği bilgi çerçevesinde üç şeyle tanınırlığı olduğunu söylemektedir. Bu bakımdan Karaman atları, koyunları ve halıları olduğu, Karaman halılarının büyük ya da küçük boyutlarda dokunduğu bilgisi vermektedir.⁵⁵⁰ *Konya Vilayet Sâl-nâmesinde* Karaman kazasında bu hususta şu bilgiler geçmektedir. “*Mahsulat-ı sınaıyyesi halı ve kilim ve seccade ve her nevi mamulat-ı serraciye ve debbağiiye olduğu bezir ve susam yağı ta’sir kılınır*”.⁵⁵¹ Bu bağlamda Lârende’de halı, kilim, seccade, kıyafet türü serraciye ve deri ile alakalı sanayi üretimi görülmektedir.

2.2.1.4. Madencilik

Selçuklular zamanında Anadolu’da madencilik alanında gelişmeler bulunmaktadır. Hatta Selçuklularda gümüşü, demirden daha değerli bir maden olarak görülmektedir. Ömeri, bu hususta Ulukışla’da yer alan Gümüşsaray ve Bayburt/Gümüşhane ve Kütahya coğrafyalarında gümüş madenleri olduğunu söylemektedir. Ayrıca Toroslarda eski tarihlerde Fenikelilerin, Anadolu’nun Türkler tarafından fethinden sonra da Selçukluların işlediği gümüş yatakları bulunmaktadır demektedir.⁵⁵²

Karamanoğulları zamanında madencilik hakkında da bilgilere kaynaklarda rastlanılmaktadır. Bu hususta Tuncer Baykara, doğada ormanlardan yararlanılıp katran, reçine, kereste imalatı ve ihtiyacı için şehirde yaşayanlara satılmaktadır. Odundan kömür elde edilerek ısınma sorununu çözmek için şehirde yaşayanlara satılmasını da örnek göstererek bu hususu göz önünde bulunduran Karamanoğlu Beyliği’nin atalarının geçim kaynağı olduğuna işaret etmektedir.⁵⁵³ Bu konu hakkında bir bilgide İbn Bibi’de zikredilmektedir. Karamanoğulları’nın babası olarak bilinen Karaman Bey’in hayatı

⁵⁴⁸ Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatı’nın Bin Yılı*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1987, s. 159.

⁵⁴⁹ Yaşar Yücel, “Anadolu Beyliklerinde Devlet Teşkilatı ve Toplum Hayatı”, *Belleten*, Ağustos 1990, s. 823. s. 54,

⁵⁵⁰ Sümer, 1983, s. 21.

⁵⁵¹ Eminoğlu, 2012, s. 69.

⁵⁵² Ömeri, 2019, s. 145

⁵⁵³ Baykara, 2004, s. 280.

hakkında verilen bilgide Kamareddin vilayeti olarak bilinen coğrafya içerisinde yer teşkil eden Ermenek ve çevresindeki coğrafyalarda yaşamakta olan kömürcülükle uğraşan bir Türkmen beyi idi, O coğrafya dağlarından Lârende taraflarına kömür çeker ve ailesinin geçimini sağlamaktadır demektir.⁵⁵⁴ Şikârî de, Karaman Bey'in babası Nureddin Sofi ve soyu hakkında verilen bilgide babası Sadeddin Bey olup onun bir oğlu vardı diyerek Nureddin Sofi'yi işaret etmekte devamında da tanıtırken konargöçer bir Türkmen beyi olup etrafındakilerle konargöçer yaşam tarzı benimserdi demektir.⁵⁵⁵ Orta Çağ'ın önemli iki kaynağına dayanarak birkaç cümle söylemek gerekirse Karamanoğulları ataları Nureddin Sofi ve oğlu Karaman Bey'in beylik kurulmadan önce yaylak-kışlak kültürüne dayalı konar-göçer hayat tarzı benimsediklerini, Karaman Bey'in, Ermenek taraflarından Lârende'ye kömür çekerek ailesinin ekonomik refahını sağladığı bu bakımdan bir bakıma madencilik, bir bakıma da odunculukla ilgilendiklerini görülmektedir. Günümüz araştırmalarından Habip Çalışkan, Nure Sofi'nin, Taşeli coğrafyası içinde yer alan Mut ve Ermenek dağlarındaki sedir ve meşe ağaçlarından kömür elde ettiğini ve bunu sattığını bildirmektedir. Araştırmacı bölgenin iklimi ve beşerî hayatına vakıf olduğu için kendince bölge yapısını da tarihle eşleştirerek bu şekilde bir yorum yapmıştır⁵⁵⁶ Bu hususta kendisine katılıyoruz ve bölge ağaç yapısında özellikle meşe ve sedir ağaçlarının öne çıkmasını günümüzde bile görülebilmektedir. Mevcut ağaçlara bakıldığında ağaç yaşları Karamanoğlu Beyliği ve hatta öncesindeki dönemlere kadar izler taşıdığını söyleyebiliriz.⁵⁵⁷ Tuncer Baykara, Nureddin Sofi'nin kömür taşıması ve satmasını konusunda ayrıntı bilgi vermeyip farklı yorumlar çıkmasına ve Nurettin Sofi'yi aciz gibi göstermesine sebep olan İbn Bibi'yi eleştirmektedir. Keza yapılan işin mevcudiyetinde para kazanmak ve aile geçindirmek vardır. Ayrıca konar-göçer yaşam süren Karamanoğulları ailesi ve ona bağlı Türkmenlerin o dönem için artık yağmacılık ve zarar verme faaliyetlerini rafa kaldırdıklarını ya da çoktan bıraktıkları görülmektedir. Bunun yerine yaşadıkları coğrafyayı kullanarak o bölgeden bir iş edindikleri öngörülmektedir. Üretim faaliyeti olarak geçim sürdürmek üzere kereste imal ettiklerini bunu da olsa olsa Türkiye Selçuklularının şehir hayatının canlanması, yeni yurtlar açılması, buna dayanakta inşa faaliyetleri için kereste ihtiyacının görüldüğünü

⁵⁵⁴ İbn Bibi, 2020, s. 629.

⁵⁵⁵ Tosun, 2021, s. 64; Şikârî, 2005, s. 103.

⁵⁵⁶ Çalışkan, 2021, s. 87.

⁵⁵⁷ Bkz. Edi. Melih Günel, Güniz Acar Balcı, "Yeniden Başlamak İçin Ermenek 1001", Keskin Color A.Ş., İstanbul, Basım Yılı yok.

söylemektedir. Ayrıca Lârende halkının kereste, odun ve kömür ihtiyacını gidermedeki durumlarını izah etmektedir.⁵⁵⁸ Habip Çalışkan, Karamanoğulları'nın ilk yerleştikleri alanlar arasında olan Değirmenlik yaylasından Göksu Irmağı'nın Silifke'ye inmeden önceki coğrafyalarda Ağaçeri-Tahtacılar bu coğrafyayı hem ticari yol olarak kullanmışlar hem de hammadde olarak elde ettikleri keresteyi tomruk ve kütük haline getirerek ticarete hazır halde getirip Silifke limanı öncülüğünde pazarlamış ve özellikle Mısır'a satmışlardır demektedir.⁵⁵⁹

Memlûk devri kaynaklarından Ömerî'de bu hususa dair şu bilgi geçmektedir. *“Karamanoğulları ülkesinde kendilerine büyük avantaj ve gelir sağlayan bir demir madeni vardır. Bu maden Allah'ın onlara olan sevgisinin bir nişanıdır”*⁵⁶⁰ demektedir. Bu bilgiyi değerlendirmemiz gerekirse başka bir kaynaktan Lârende şehri sınırları içerisinde Aladağ taraflarında madenler bulunmaktadır. Esenler karyesinde simli kurşun madeni yer teşkil etmekte, Ermenek ve Lârende sınırları içerisinde ise kömür madenleri, yine Aladağ taraflarında demir madeni olduğu hakkında bilgiler geçmektedir.⁵⁶¹ Ömerî ve Sapançalı Hüseyin'in bilgileri çizgisinde Lârende sınırları içerisindeki Aladağ'a yakın araziler içerisinde demir madeni olduğu bilgisinin gerçek olduğu kanıtlanmış ve bunu da Karamanoğlu Beyliği tıpkı kömür madeni gibi kullanmış olabileceğidir bilgisi çıkmaktadır. Lârende'de demir yatakları rezervi Ermenek'e bağlı Kazancı'da yer almaktadır.⁵⁶²

2.2.2. Karamanoğulları Zamanında Lârende'de Darp Edilen Sikkeler

Sikke ekonomik alanda ödeme aracı olarak kullanılan para birimidir. Ağırlığı önceden ayarlanan, üzerinde miktarı darp edilen ve gerektiği takdirde geri toplanmaktadır. Sikkeler üzerinde bir devletin, hükümdarın, resmi bir otoriteye bağlı bastırılmış ve onlardan izler taşıyan madeni paralardır.⁵⁶³ Karamanoğulları Beyliği yöneticileri olan ve başta bulunan beyleri de kendi adlarını barındıran ve bağımsız bir

⁵⁵⁸ Tuncer Baykara, “Karamanoğullarının İlk Dönemine Ait Düşünceler: C. Cahen'e Ek”, içinde *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği)*, ed. Mehmet Şeker vd., C. I, NEÜ Yayınları, Konya, 2016, s. 34-41.

⁵⁵⁹ Çalışkan, 2021, s. 70-71.

⁵⁶⁰ Ömerî, 2019, s. 148.

⁵⁶¹ Sapançalı H. Hüseyin, 1993, s. 26-27.

⁵⁶² Topal, 2018, s. 89.

⁵⁶³ Oğuz Tekin, “Sikke”, *TDV İA*, İstanbul, 2007, s. 179-184.

devlet/beylik olduklarına dair hükümdarlık alametleri arasında sayılan sikke basımına önem vermişlerdir.

Karamanoğulları Beyliği de kendi öncülleri ve ardılları gibi sikke basma geleneğini korumuşlardır. Karamanoğulları Beyliği zamanında Alaiye, Ermenek, Konya, Lârende, Manavgat, Pazarcık, Niğde ve Beyşehir şehirlerinde sikke darp edilmiştir.⁵⁶⁴ Karamanoğulları sikkelerinde aslan ve Mührü Süleyman figürüne sıklıkla rastlanılmaktadır. Karamanoğulları adına Güneri Bey ve öncesine dair henüz bir sikke örneği bulunmamaktadır. Dolayısıyla basılan Mahmud Bey zamanında olduğu düşünülen Türkiye Selçuklu sultanı III. Alâeddin Keykubad adına⁵⁶⁵ basılmış Hicri 699 tarihli Ermenek'te⁵⁶⁶ basılmış sikkedir.⁵⁶⁷ Bu sikke Karamanoğlu topraklarının hüküm sürdüğü coğrafya olan ilk merkezleri Ermenek'te basılmıştır. Fakat Karaman beyi ismi zikredilmediği için ilk sikke örneği sayılamamaktadır. İsmi geçen Selçuklu sultanı ismine ithafen Karamanoğulları tarafından bastırılan Hicri 699 ve 700 tarihli sikkeler mevcuttur. Sikkenin basım yılını ekonomi üzerinden okunduğunda bu dönemde siyasi olarak Karamanoğulları'nın, Konya siyasetine söz geçirme anlayışı hakimdir. Bu bağlamda Sülemiş İsyanı sebebiyle İlhanlı hükümdarı Gâzân Han tarafından dikkatleri üzerine çektikleri yıllardır. III. Alâeddin Keykubad'ın Suriye seferi dönüşünde Gâzân Han ile işbirliği karşısında istedikleri sonucu alamadıkları için Selçuklu Sultanı adını sikke basımı gerçekleştirip ismini zikrederek bağlılıklarını gösterdikleri bir dönemdir.⁵⁶⁸ Ermenek'te basılan sikkenin yanında H. 699 yılında Gazan Han adına Lârende'de darp edilmiş gümüş bir dirhemde kayıtlara geçmektedir.⁵⁶⁹

⁵⁶⁴ Betül Teoman ve Gültekin Teoman, "Karamanoğulları Sikkelerine Genel Bir Bakış", içinde *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği)*, ed. Mehmet Şeker vd., C. I, NEÜ Yayınları, Konya, 2016, s. 708.

⁵⁶⁵ *Sikke incelendiğinde ön tarafındaki yüzünde Es-Sultan'ül azam Alaeddünya veddin ebu'l-feth Keykubad bin Feramurz*, arka tarafındaki kısımda ise *El-iman el-musta'sım billah emir'ül müminin sikkenin çerçeve kısmı olan kenarlarında ise Duribe bi-Ermenek tis'a tis'in sitte mi'e* yazmaktadır.

⁵⁶⁶ H. 699/M. 1299-1300 yıllarına ait Mahmud Bey zamanındaki sikke örneği için Bkz. Sikke Listesi/Sikke 1.

⁵⁶⁷ Betül Teoman ve Gültekin Teoman, "Karamanoğulları Sikkelerine Genel Bir Bakış", içinde *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği)*, ed. Mehmet Şeker vd., C. I, NEÜ Yayınları, Konya, 2016, s. 708-710.; Yılmaz İzmirlier, *Anadolu Selçuklu Paraları*, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2010, s. 484-486.

⁵⁶⁸ Reyhan Şahin, "'Türkiye Selçuklu Devleti'nde Para Basım Faaliyetleri (1075-1318)" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, İstanbul, 2019, s. 51-52.

⁵⁶⁹ Ömer Diler, *Ilkhanids*, Turkuaz Kitapçılık Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 363

Karamanoğulları beylerinden Bedreddin Mahmud Bey, Bahaeddin Musa Bey, Bedreddin İbrahim Bey, Alâeddin Ali Bey ve oğlu Ali adına veya onlar devrine ait darp yeri Lârende ya da Ermenek özelinde olan sikkeler bilinmektedir. Bunlar Bedreddin Mahmud Bey'in, III. Alâeddin Keykubad adına; Bahaeddin Musa Bey ve Bedreddin İbrahim Bey, Memlûk Sultanı El-Nasr Muhammed adına; Karamanoğlu II. Mehmed Bey'in ise Timurlu Devleti Hükümdarı Timur adına; Ali Bin Alaeddin'in de Memlûk Sultanı El-Müeyyed Seyfeddin Şeyh adına ithafen bastırdıkları sikkeler bilinmektedir.⁵⁷⁰

Karamanoğlu Beyliği adına bilinen ilk sikke H. 710 Bedreddin I İbrahim Bey zamanında Memlûk Sultanı Es-Nasr Muhammed adına Lârende'de darp edilmiş sikkedir.⁵⁷¹ Bedreddin İbrahim Bey devrine ait H. 729 yılına tarihli Aksaray,⁵⁷² H. 721, 726 ve 729 tarihli Alaiye'de⁵⁷³ ve H. 716 yılına ait Lârende'de⁵⁷⁴ Memlûk Sultanı Es-Nasr Muhammed adına başka sikkelerde mevcuttur. Bu bağlamda Karamanoğulları topraklarında Ermenek, Alaiye ve Lârende'de Bedreddin İbrahim Bey devrinde darp edilmiş sikkeler Memlûk Sultanı Es-Nasr Muhammed adına basıldığı görülmektedir.

Karamanoğulları devrinde Eratnalılar nüfuzu altında basılmış H. 762 tarihli Lârende şehrinde darp edilmiş sikkenin üzerinde "*Eratnaoğlu Gıyaseddin Mehmed*" adına bastırılmış sikke de bir başka örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında Lârende'de tarihsiz basılan sikkeler ve aslan figürlü mangırlarda bulunmaktadır. Sikkeler listesinde beyan ettiğimiz Karamanoğlu II. Mehmed zamanında örneğine rastladığımız sikke de Timur'dan yarlık alındığı ifade edilmektedir. H. 790 tarihli Lârende'de basılmış aslan figürlü mangır örneği de bulunmaktadır. Ayrıca Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey devrine ait sikke üzerindeki ibarelerden çıkarılan "Alai" yazılı Memlûk Sultanı el-Eşref Zeyneddin Şaban adına Lârende'de basılmış tarihsiz bir sikke de bulunmaktadır.⁵⁷⁵ Sikke 9'da verdiğimiz örnekte görüldüğü gibi tarihsiz darp yeri Lârende olan Alâeddin Ali Bey zamanına ait bir sikkedir. Sikke 10'da ifade ettiğimiz H. 822 tarihli darp yeri Lârende olan üzerinde Ali bin Karaman ibaresinin geçtiği Memlûk Sultanı El-Müeyyed adına

⁵⁷⁰ Teoman ve Teoman, 2016, s. 708-727; Solak, 2023, s. 418-425;

⁵⁷¹ Kesik, 2018, 363-64; Başkan, 2017, s. 296

⁵⁷² Sağlam, 2021, s. 323.

⁵⁷³ Konyalı, 1946, s. 81.

⁵⁷⁴ Solak, 2023, s. 418.

⁵⁷⁵ Solak, 2023, s. 420.

basılmış ve Sikke 7’de görüleceği üzere H. 823 tarihinde Lârende’de darp edilmiş dört halifenin isminin de zikredildiği sikkelerde günümüze ulaşmıştır.

Selçuklular zamanında darphaneler arasında Ermenek’in, Karamanoğulları’nın zamanında ise Lârende ve Ermenek şehirlerinde darphanenin varlığı ve sikke basıldığı bilinmektedir. Ekler bölümünde verdiğimiz sikke örneklerinde de görüleceği üzere yukarıda ismi geçen beylerin sikkelerinde aslan motifi, Mührü Süleyman figürü, dört halifenin adı, Kelime-i Tevhid geçmektedir. Ayrıca basılan sikkeler Karamanoğulları’nın belirli dönemlerde Selçuklular, Memlûkler, Eratnalılar ve Timurlulara tabii olduğunu da göstermektedir. Genelde bu sikkelerin darp yeri Ermenek ve Lârende olduğu görülmektedir.

2.3. LÂRENDE’DE DİNİ, İLMİ VE FİKRİ HAYAT

Türkiye coğrafyasında ilim ve eğitim alanında faaliyetler Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu’da kurulan ilk beyliklerden Danişmendli Beyliği ile başlamıştır. Danişmendli Beyliği, Niksar, Tokat, Sivas ve Kayseri çevresinde başlattığı faaliyetler aynı şekilde Türkiye Selçukluları tarafından da devam ettirilmiştir. Selçuklu sultanları dini ilimlerin yanında pozitif bilimlerle de uğraşmışlardır. İlim adamlarına da destek olmuşlardır. Türkiye Selçukluları’nın kurduğu medrese sayısı hakkında Muharrem Kesik 135 rakamı vermektedir. Bu Anadolu eğitim tarihi için oldukça önemli bir atılım olarak görülmektedir. Medreselerin çoğunda ilmi faaliyetlerde araştırma ortamı sağlamak için birer kütüphane de bulunmaktadır. Selçuklu sultanları, melikleri ve devlet adamları bilim adamlarını ağırlamak, onların faaliyetlerini desteklemekte yarışır durumda oldukları kayıtlara geçmektedir. Ayrıca Arapça, Farsça, Latince başta olmak üzere birçok dilleri de bildikleri söylenmektedir.⁵⁷⁶ Bazı kaynaklara göre verilen Anadolu Türk edebiyatının kurucusu ve temsilcisi olarak karşımıza çıkan Yunus Emre’nin, Lârende’de doğmuş olduğu söylenmektedir. Fakat henüz resmi olarak nerede doğduğu kanıtlanmamıştır.⁵⁷⁷ Selçuklular dev-rinde din adamları, fıkıh, kelam, tefsir, hadis, felsefe bilginleri de yetişmektedir.

⁵⁷⁶ Kesik, 2021, s. 318-327.

⁵⁷⁷ Kesik, 2021, s. 314-315.

Karamanoğulları Beyliği'nin özellikle Türkiye Selçukluları hükümlerlik sürdürdüğü coğrafyalarda kurulması ve genişlemesi Mevlevi çevrelerle yakınlığı göze çarpmaktadır. Bu husus beyliğin kültürel derinliği ve düşünce yapısında da etkilemiştir.⁵⁷⁸ Beyliğin tarihi hakkında da bilgiler elde edebildiğimiz Şikârî, Yarcânî adlı bir şairin yazdığı Farsça “*Karamannâme*” adlı eserini Türkçe'ye çevirmiştir.⁵⁷⁹ İbrahim Bey devrinde başka bir alim olarak mutasavvıf Şeyh Semerkandî, Lârende sınırlarında ortaya çıkıp faaliyetler sürdürmüş ve bir menâkıbname yazmıştır.⁵⁸⁰

Karamanoğulları'nın ilmi faaliyetleri arasında gelişen en önemli olay beyliğin Türkçe'yi ferman olarak ilan etmesidir. Bu olay çalışmamızda da zikrettiğimiz gibi Karamanoğlu Mehmed Bey'in tasavvuru olarak karşımıza çıkmıştır. Konya'da yaşanan bu olay öncelikle beylik coğrafyasını, sonrasında Anadolu'yu ilmi olarak etkilemiştir. Bu hareket Türkçe'nin ilk kez resmi dil olarak ilan edilmesiyle edebiyat alanında bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁸¹

Selçuklular ve Anadolu Beylikleri devrinde dini anlamda gayrimüslimlere serbestlik ve hoşgörü ortamı sağlanmaktadır. Bu kapsamda kendi dini mensubiyetleri ise özellikle Sünni/Hanefi görüşü hakimdir. Resmi devlet mezhebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mezhepler arası çatışmalara izin vermemektedirler. Hukuk alanında kadıların kendi keyiflerine göre karar vermeleri engellenmiştir. Bu hususta başvuru kaynakları Sünni inanca göre şekillenmektedir. Nureddin Sofi'nin Babaîlerle ilişki kurması sonucu Türkmenler tarafından İslami anlayışın tamamen anlaşılamamasına dayanmaktadır. Bu bağlamda kendilerince ilahiler, şiirler okuyan, Allah rızasını güden şeyhleri, sofilerin arkasında yaşamışlardır. Bunlardan biri de Türkmenlerin tercihinde Nureddin Sofi olmuştur.⁵⁸²

2.3.1. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Mevlevilik

Lârende şehrini ve çevresini etkileyen en önemli alim Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'dir. Harzemşah ülkesinde yaşayan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin (d. 604/1207 –

⁵⁷⁸ Başkan, “Karaman Oğulları Beyliği”, s. 297.

⁵⁷⁹ Sümer, “Karamanoğulları”, s. 454-460; Başkan, “Karaman Oğulları Beyliği”, s. 297.

⁵⁸⁰ Başkan, “Karaman Oğulları Beyliği”, s. 297.

⁵⁸¹ Kesik, Anadolu Türk Beylikleri, s. 365.

⁵⁸² Ünal, “a.g.m”, s. 135-141; Ali Sevim, Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset, Teşkilât ve Kültür)*, TTK Yayınları, Ankara, 2020, s. 632.

ö. 672/1273) babası Bahâeddin Veled'in, (d. 546/1151- ö. 628/1231) Harzemşahlar Devleti hükümdarı Alâeddin Muhammed Tekiş'in kızı ile evlendiği bilgisi kaynaklarda geçmektedir. Bahaeddin Veled'in verdiği vaazlar sebebiyle ülkesindeki ulema ile arası açılan Alâeddin Muhammed Tekiş onu ülkesinden kovmuştur. Bahâeddin Veled, bu olay üzerine ailesiyle beraber 1212-1213 yıllarında Belh şehrini terk etmiştir. Bağdat'tan, Küfe üzerinden Hicaz topraklarına gitme planı olan Bahâeddin Veled'in, Hicaz'dan dönüş yolunda Şam'a uğrayarak 1217'de Malatya'ya, 1219'da Erzincan'a, oradan da Akşehir üzerinden Lârende'ye gelmiştir. Lârende'de yedi yıl müderrislik yaptığı, yedi yıllık sürenin ardından Alâeddin Keykubad'ın daveti ile Konya'ya geçtiği bilgileri mevcuttur.⁵⁸³ Bahâeddin Veled, Lârende'ye gelmeden önce Belh ya da Vahş adlı şehirde gerek ulemayla çatışması gerekse Harzemşah-Gurlu mücadelesi sebebiyle göç etmek zorunda kalmıştır.⁵⁸⁴ Bahâeddin Veled'in göç ettikten sonra bölgede yaşanan bir diğer mesele Moğol İstilası'dır. Kendisi Belh'den ayrıldıktan sonra bölge halkına kırılmış ve onların bu yüzden Allah tarafından cezalandırılarak Moğol İstilasına gördüğünü ifade etmektedir. Bâhaeddin Veled hac dönüşü Anadolu'ya geldiğinde Erzincan merkezli Mengücek Beyliği'ne konuk olmuştur. Şehrin hakimi Fahreddin Behramşah'ın şehre daveti ve alimlere özen göstermesinden kaynaklıdır. Mengücek hakimi Fahreddin Behramşah ölünce onun oğulları taht kavgasına girişince şehri terk etmiştir. Erzincan ve çevresi Selçuklular tarafından ele geçirilince şehirde bulunan alimler, ilim adamları da başka şehirlerden davet almıştır. Bahâeddin Veled'de Konya ya da Lârende şehrinden davet almıştır.⁵⁸⁵

Orta Çağ kaynaklarından Eflâkî eserinde Bâhaeddin Veled'in Erzincan'da dört yıl kadar kalıp medreselerde eğitim verdikten sonra Konya'ya bağlı Lârende şehrine geçtiğini aktarmaktadır.⁵⁸⁶ Keza Erzincan Akşehir'de Bahaeddin Veled namına şehrin hakimi Fahreddin Behramşah ile eşi İsmet Hatun bir medrese yaptırmış ve onun müriti, olmuşlardır. Bahâeddin Veled onlar öldükten sonra Lârende şehrine geçmiştir. Lârende'de görev yapan valiler arasında bahsettiğimiz Emir Musa bu dönemde şehrin yöneticisidir.

⁵⁸³ Reşat Öngören, “‘Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’”, *TDV İA*, Ankara, 2004, s. 441-448; Claude Cahen, *Türkiye'nin Doğusu Anadolu Selçuklu Devleti: 11.Yüzyıldan 14. Yüzyıla*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2022, s. 240-241.

⁵⁸⁴ Yahya Başkan, “Bâhaeddin Veled: Vahş'tan Konya'ya Mutasavvıf Bir Âlimin Yolculuğunun Yorumlanması”, *Türkiye Selçukluları ve Konya (İlmî Hayat)*, C. III, Edi. Caner Arabacı, Mehmet Ali Hacıgökmen, Mustafa Akkuş, Konya Ticaret Odası, Konya, 2023, s. 321-326.

⁵⁸⁵ Başkan, 2023, s. 327-330.

⁵⁸⁶ Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, C. I, çev. Tahsin Yazıcı, MEB Yayınları, İstanbul, 2001 s. 21-22.

Onun kahraman bir kimliğe sahip, temiz ve sadık olan bir Türk olarak nitelendirilmektedir. Emir Musa, Lârende şehrinin yöneticisi olarak şehre ilmi yönden katkı sağlayacak Bâhaeddin Veled'in şehirde bulunmasını istemiştir. Emir Musa şehir halkıyla beraber müriti olmuştur. Başlangıçta Bâhaeddin Veled'i şehre davet eden Emir Musa ondan olumsuz cevap almıştır. Netice de Bâhaeddin Veled, Emir Musa'dan kendisi için bir medrese inşa etmesini istemiştir. Emir Musa'da onun namına şehrin göbeğinde bir medrese inşa etmiştir. Böylece Bâhaeddin Veled Lârende şehrine yerleşmiştir.⁵⁸⁷

Bahaeddin Veled'in, Lârende'de o yıllarda 17-18 yaşlarında olan oğlu Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Şerefeddin Lala Semerkandi'nin kızı Gevher Hatun ile 1224-1225 yıllarında evlendirmiştir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, oğlu Sultan Veled ile erkek kardeşi Alaeddin'in, Lârende'de doğduğu söylenmektedir.⁵⁸⁸ Araştırmacılar Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve ailesinin 1221 yılı başlarında Lârende'ye geldiklerini "*nefis şeftalileriyle meşhur bugünkü Karaman'a konaklar*" diyerek bahsetmektedirler. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin annesinin Lârende'de vefat ettiği bildirilmektedir. Yaptığı evlilik hakkında da evlilik yaptığı aileyi kendileri gibi Anadolu'ya göç eden bir aile olarak tanıtılıp Gevher Hatun ile evlendiğini ve bu evlilikten 1226 yılında ilk çocuklarının doğduğu ifade edilmektedir.⁵⁸⁹

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve ailesinin Konya'ya taşınması veyahut göçmesi hakkında araştırmacı Şefik Can, yedi senedir oturduğu Lârende'den 1229 bahar aylarında Lârende şehri halkının gözyaşları eşliğinde daha büyük ve ilime hizmet eden Konya diye tarif ettiği şehre Selçuklu sultanının davetiyle göç etmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad bizzat Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve ailesini atıyla karşılamış olduğunu bildirirler. Konya şehrine geldiklerinde Altun Aba Medresesi'ne yerleşerek, Sultan Alaeddin Cami'nde vaazlar vermiştir.⁵⁹⁰ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve ailesinin Konya'ya gelmesine vesile olan olay ise şu şekilde ifade edilmektedir. Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad'ın, o dönemde Lârende'ye hâkim olan Emir Musa Bey'e mektupla başvurup Bâhaeddin Veled'in zorla alıkoyduğunu duyduğunu, derhal bu hususa son verilerek Bâhaeddin Veled'in, Konya'ya gönderilmesini emretmiştir. Musa Bey meseleyi

⁵⁸⁷ Ahmet Eflâkî, 2001, s. 21-23, Başkan, 2023, s. 330-331.

⁵⁸⁸ M. Nazif Şahinoğlu, "Bahâeddin Veled", C. 4, TDV İA, İstanbul, 1991, s. 460-462.

⁵⁸⁹ Annemaria Schimmel, *Ben Rûzgârım Sen Ateş (Mevlânâ Celâleddin Rumi: Büyük Mutasavvıfın Hayatı ve Eserleri)*, çev. Senail Özkan, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017, s. 16.

⁵⁹⁰ Şefik Can, *Mevlânâ Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017, s. 38-39.

Bâhaeddin Veled'e iletirken, kendisi de sonra Konya sarayına sultanın huzuruna çıkıp kendisinin adının karıştığı bu meseleyi açıklamıştır. Söylenene göre kendisinin Bâhaeddin Veled'i, alıkoymadığını yedi yıldır Lârende'de yaşadığını, bahsedilen bu konuda suçsuz olduğunu izah etmiştir. Sultan ona hediyeler verip Lârende'ye uğurlamıştır.⁵⁹¹

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin oğlu Sultan Veled, babası ölünce Lârende'ye geri dönmüştür. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin çocukluğu ve gençliğinin Lârende'de geçmesi, eğitimini burada alması ve evlilik yapması gibi meseleler Mevleviliğinde, Lârende şehrinde ortaya çıktığı fikrini düşündürmektedir.⁵⁹² Karaman Mevlevihanesi, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin torunu Ulu Arif Çelebi'nin müritlerinden Ahi Muhammed Bey'e emriyle yaptırılmıştır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin annesi Mümine Hatun ile erkek kardeşi Alaeddin'e ait mezarların bulunduğu yere türbe ve tekke inşa edilmiştir. Bu tekke bugün mimari kısımda da bahsedeceğimiz Aktekke Camii'dir. Burada ilk Karaman Mevlevihanesi kurulduğu kayıtlara geçmektedir. Karaman Mevlevi Tekkesi vakfiyelerinden alınan bilgiler çizgisinde 1343-1344 tarihli Mirza Halil Bey devrine ait vakfiyeden hareketle Ahi Mehmed Bey tarafından yaptırılan değirmen, şehir dışından tarla ve Demirci Ali ağaçlıklarının yakınında bulunan bir arazi vakfedilmiş olup, üzerlerinden elde edilen gelirin beşte biri mütevellit Hasan Bey'e, geri kalan beşte dört gelir ise Mevlevi tekkesinin şeyhine ve iki hafıza verilmiştir. Buradan anlaşılan şeyhe ve iki hafıza gelirin verilme sebebi pazartesi ve perşembe günleri, kandiller ve dini bayramlarda Kur'an-ı Kerim okuyacak olmasındandır.⁵⁹³ 1364 tarihli Alâeddin Ali Bey vakfiyesinde ise vakfedilen Buğday Pazarı yakınındaki fırın, arazi tekkenin bakım ve onarımın yapılması istenmiştir. Artan gelirler tekke şeyhine verilecek o da gelip giden misafirlere burada kalan Mevlevi dervişlerinin ihtiyacı için harcanmıştır.⁵⁹⁴ Burada görüleceği üzere verdiğimiz bilgilerde Karaman Mevlevihanesi'nin ne kadar aktif olduğu ve gelir giderlerinin Lârende içinde ve dışındaki arazilerle desteklendiğini görülmektedir.

Karamanoğulları Beyliği'nin ilk merkezi olan Ermenek'te 1343-1344 tarihinde Karamanoğlu Halil Bey tarafından yaptırılmış mevlevihane/tekke bulunmaktadır. Tekke

⁵⁹¹ Can, 2017, s. 38.

⁵⁹² İ. Hakkı Akman, "Karamanoğulları Dönemi'nde Lârende/Karaman'da Mevleviliğin Doğuşu ve Gelişmesi", içinde *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği)*, C. 2, NEÜ Yayınları, Konya, 2016, s. 223-225.

⁵⁹³ Akman, 2016, s. 223-225.

⁵⁹⁴ Akman, 2016, s. 231

eski tarihlerde Değirmenlik Mahallesi'nde yer teşkil ederken şu an da yeni mahalle kurulması sebebiyle Taşbaşı Mahallesi'nde bulunmaktadır. Mevlevihane Tekke Mescit'in bitiğinde yer almaktadır. Fakat mescit ulaşsa da yanındaki mevlevihane günümüzde ulaşmamıştır. Mevlevihane zamanında medrese olarak kullanılmış olup, fakirlerin ve dervişlerinde konakladığı yer olarakta kayıtlarda geçmektedir.⁵⁹⁵ Bu bilgiler neticesinde Lârende'den sonra Ermenek'te de bir Mevlevihane inşa ettirildiği görülmektedir. Mevlevihanenin inşa ettirilme gerekçelerinde Ermenek'te Mevleviliğin rağbet gördüğü ve orada yöneticilik yapanlarında Mevlevilerin nüfuzundan yararlanmak istemesinde yatmaktadır.⁵⁹⁶ Lârende'de inşa ettirilen Mevlevihane'den yirmi yıl gibi kısa bir süre sonra Ermenek'te de Mevlevihane inşa ettirilmesi Lârende ve çevresinde Karamanoğlu Beyliği'nin merkezlerinde Mevleviliğin ne kadar etki alanına sahip olması ve yayılma alanını bulması açısından önem arz etmektedir. Karamanoğlu beylerinin bu yoldaki faaliyetleriyle Lârende ve Ermenek'te Mevlevihane inşa ettirmeleri Mevleviliğe önem verdiklerini kanıtlar nitelikte adımlardır.

2.3.2. Lârende Şehrinde Öne Çıkan İlim Adamları

Şehirlerinin gelişmesinde özellikle Anadolu'da yer teşkil eden bir şehrin yerleşime açılması, şehrin büyümesi ve Türk-İslam şehri haline gelmesinde ilim adamlarının rolü büyüktür. Bu şehirlerden birisi de Lârende şehri olup yukarıda da zikrettiğimiz gibi Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve ailesinin yolunun Lârende'den geçmesinin şehre etkisini vurgulamaya çalıştık. Bu bağlamda şehirlere bir şekilde yolu düşen, sonradan yerleşen ilim adamları ve bilginlerin yanı sıra şehirde doğup büyüyerek veyahut eğitimini burada alarak daha sonra memlekete faydalı olma gayretinde bulunan ilim adamları şehrin düşünce yapısı ve gelişmesinde önemli bir yere sahip olmuşlardır.

Karamanoğlu beyleri de kendi devirlerinde hakim oldukları şehirlerde önemli fikir ve ilim adamlarını gözeterek desteklemişlerdir. Bunlar arasında şu isimler zikredilebilir; Hoca Fakih, Fahhar, Karamanlı Nizami, Hızır Bin Mahmud, Allame Fazlullah, Şeyh

⁵⁹⁵ Mevlüt Eser, Yusuf Küçükdağ, "Ermenek Mevlevihanesi/Karamanoğlu Halil Bey Tekkesi", içinde *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Nejat Göyünç'e Armağan*, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya, 2013, s. 305-309.

⁵⁹⁶ Ali Üremiş, "Ermenek Mevlevihanesi'yle İlgili Bir Beratin Değerlendirilmesi", *Uluslararası Taşeli Sempozyumu Tarih – Kültür -Turizm 24 – 26 Ekim 2019 Konya-Alanya Bildiri Kitabı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2019, s. 253-256.

Edebalı, Şeyh Semerkandi, Karamanlı Aynî, Karabaş Veli ve Molla Fenari'dir.⁵⁹⁷ Şikârî, Osmanlı tarihçilerinden Hoca Sadeddin ve İdris-i Bitlis'i, Karamanoğlu Beyliği topraklarındaki ilmi ortam hakkında bazı bilgiler geçmektedir. Buna göre Hoca Sadeddin, Anadolu'da ulema ve mutasavvıfların Karamanoğulları topraklarında diğer beyliklere nazaran oldukça fazla olduğunu bildirmektedir. İdris-i Bitlisi, Karaman ülkesinin eskiden beridir ilim ve hikmet sahibi insanlara ev sahipliği yaptığını ifade ederek onlar için verimli bir ortamın olduğunu ifade etmektedir. Şikârî ise Karaman beylerinin etrafında alim ve şeyhlerin yer aldığını bildirmektedir. Bahsettiğimiz üç ana kaynak her ne kadar böyle bilgiler verseler de Karamanoğlu ülkesinde ve Lârende sarayına misafir olarak şehre gelen aydın insanların ağırlanması, şehrin cezbetme ve onların serbestçe çalışacak ortam bakımından Osmanlı Devleti kadar başarılı olamamışlardır.⁵⁹⁸ Hoca Sadeddin, Şeyh Edebalı'nın Lârende doğumlu olduğunu ve ilk eğitimin burada alarak sonrasında Osman Bey'in hizmetine girdiğini bildirmektedir. İlk ilim dünyasında Konya'da Karamanoğulları tarafından icra edilen zaviyede eğitim verdiğini söylemektedir. Şeyh Edebalı'nın Lârende ve Konya'da yaşarken Osmanlı ülkesine göç etmesinin sebebini Konya'nın, Moğol İstilasına girmesinden dolayı olduğunu açıklanmaktadır.⁵⁹⁹

Karamanoğlu ülkesinde ve özellikle Lârende şehrinde yaşamış olarak ilk ismini ifade edebileceğimiz şahsiyet Şair Karamanlı Aynî'dir (ö. 1490). XV. Yüzyılda yaşamış bir şair olan Aynî, Tirmiz doğumlu olup Lârende şehrine göç etmiştir. 1490 yılında Lârende şehrinde de vefat etmiştir. Lârende şehrine göç etme sebepleri arasında Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye duyduğu sevgisidir.⁶⁰⁰ Karamanoğlu Beyliği devrinde yetişmiş önemli bir şair olan Aynî, eseri *Divan'ında* beyliğin merkez olarak kullandıkları Ermenek, Lârende ve Konya şehirlerini zikretmiştir. Karamanoğlu Pir Ahmed, Kasım Bey ve Şehzade Cem ile zaman içerisinde irtibat kurup yanlarında bulunmuş, onlar hakkında methiyeler dizinlemiştir.⁶⁰¹ Aynî, Karamanoğlu Beyliği'nin son varisi Kasım Bey ve Şehzade Cem'in, Kastamonu ve Lârende valilikleri sırasında yanında bulunmuştur. Ölüm tarihi ve hayatı hakkında net bilgiler elde edilemeyen şairin son şiirinin tarihi 1490 olduğu için o tarihlerde öldüğü düşünülmektedir.⁶⁰² Kendisinin yazdığı şiirleri topladığı bir

⁵⁹⁷ Kesik, 2018, s. 365.

⁵⁹⁸ Solak, 2023, s. 384.

⁵⁹⁹ Solak, 2023, s. 385.

⁶⁰⁰ Turan Karataş vd., *Karamanlı Şairler ve Yazarlar*, Asitan Kitap, Sivas, 2013, s. 47.

⁶⁰¹ Bakı, 1949, s. 7-11.

⁶⁰² Ünver, 1991, s. 273.

Divan'ı bulunmakta olup, şiirlerinde Arapça, Farsça kısa manzumeler ile Türkçe ifadelerle süslemiştir. Şiirlerinden Kasım'a yazdığı ağıtın 1432 tarihinde yazdığı, 1482'de Şehzade Cem ile Lârende'ye geldiği bilgileri çıkmaktadır. İlk kez Lârende'ye Şehzade Mustafa'nın yönetiminde olduğu zamanda gelmiş fakat umduğunu bulamadığı için o dönemde Kastamonu Beyi Şehzade Cem olduğu zamanda onun yanına geçmiştir.⁶⁰³

Karamanlı Nizâmî (d.839/1435 – ö.878/1473), 1435 tarihinde Konya'da doğmuş olan bir şairdir. Karaman beylerinden II. İbrahim, Pir Ahmed ve Kasım Beylere kasideler yazmış olup, Karamanoğlu Beyliği ortadan kaldırılınca alim ve bilim adamlarına Fatih, İstanbul'un kapılarını açınca Nizâmî'yi de İstanbul'a davet etmiştir.⁶⁰⁴ İlköğretim eğitimini babası olan Molla Velîyüddin'den alıp, İran'a giden şair sonrasında ise Lârende'ye gelmiştir. Şair Nizâmî, Fatih adına da "*Nergis*" ismini verdiği bir kaside sunduğu bilinmektedir.⁶⁰⁵ Fatih Sultan Mehmed devrinde Lârende'de yaşadığı, Uzun Hasan-Fatih mücadelesi sırasında Uzun Hasan'ın, Karamanoğlu topraklarını korumak isteği sonucu yürümesi sebebiyle şehri terk edip Fatih'in emrine de uyarak Karamanoğullarına mensup sanatçı ve zanaatkarların İstanbul'a götürülmesinde şehri terk etmiştir. Sadrazam Mahmut Paşa ile irtibat kurup ondan destek görmüştür. Sonrasında Nergis adlı şiirini yazdıktan sonra İstanbul yolunda öldüğü söylenmektedir.⁶⁰⁶ 1465 tarihinde Pir Ahmed Bey'e sunduğu kaside de dizelerinde 70 yaşında olduğunu ve Lârende'de olduğunu söylemektedir. 1469 tarihinde Kasım Bey'e de kaside sunmuş olup yine Lârende'de olduğu bilinmektedir.⁶⁰⁷

Lârende şehrinde doğan ve yaşayan bir alimde Dursun Fakih'tir. Dursun Fakih (ö.726/1326), Şeyh Edebali'nin damadı, Osman Gazi'nin bacanağıdır.⁶⁰⁸ Kendisi aynı zamanda Şeyh Edebali'nin öğrencisidir. Karamanoğlu Beyliği devrinin en önemli alimlerindendir. Şeyh Edebali, Bilecik'e gidince öğrencisini de yanında istemiş ve Lârende'de bulunan öğrencisini yanına çağırmıştır. Osman Bey ile bacanakta olan Dursun

⁶⁰³ Ahmet Mermer, *Karamanlı Aynî ve Dîvanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. 1-20.

⁶⁰⁴ A. Azmi Bilgin, "Karamanlı Nizâmî", *TDV İA*, İstanbul, 2001, s. 453-454.

⁶⁰⁵ Hasan Ekici, "'Karamanlı Nizâmî'nin Şair ve Şiir Hakkındaki Mülâhazaları'", *SUTAD*, S. 49, Ağustos 2020, s. 180.

⁶⁰⁶ Karamanlı Nizâmî, *Dîvân*, Haz. Haluk İpekten, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2020, s. 3-9.

⁶⁰⁷ Haluk İpekten, *Karamanlı Nizami Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974, s. 13-21; Nizâmî, 2020, s. 10-11.

⁶⁰⁸ Hasan Aksoy, "Dursun Fakih", C. 13, *TDV İA*, İstanbul, 1991, s. 7-8.

Fakih onun sırdaşı olmuş, onunla savaşlara katıldığı bilinmektedir.⁶⁰⁹ Kendisinin Lârende doğumlu olması, Karamanoğlu Beyliği zamanında Lârende’de yaşamış olan bir alim olduğu için hakkında bilgi verilmiştir.

Lârende ve çevresinde yaşamış bir diğer alimde Karabaş Veli’dir. İsmi Alâeddin Rumi olan, giyim ve kuşamında siyah renkte elbise, cübbe, sarık sardığı ve oldukça esmer olması sebebiyle kendisine Karabaş Veli-Siyahser Sultan (ö.870/1465) olarak isimlendirilmiştir. Halvetiye tarikatına mensup olan ve tarikatın piri olan Seyit Yahya Şirvani’den icazet alan Alâeddin Rûmi bu tarikatı İstanbul’da bir tekke kurmak için girişimlerde bulunmuştur. Zamanla ün kazanması sonucunda kendisi hakkında Fatih Sultan Mehmed’e yanlış bilgiler verilmesi sebebiyle İstanbul’dan kovulmuştur. Karabaş Veli tercihini kovulduktan sonra Lârende’den yana kullanmıştır. Bu sebeple Karaman Beyi II. İbrahim Bey’den destek alarak Lârende’de ona ithafen tekke yaptırmışlardır. Burada dersler verip, cemaate vaazlar vermiş, tarikat sohbetleri gerçekleştirmiştir.⁶¹⁰

Şeyh Alâeddin Ali es-Semerkandi (ö. 860/1456-870/1465), XIV. yüzyılın başlarında dünyaya geldiği 1300-1465 yılları arasında yaşadığı söylenerek öldüğünde 150’li yaşlarda olduğundan bahsedilmektedir. Babası Seyyid Yahya eş-Şirvani isimli tarikat mensubu birisidir. Babası Semerkant’ta yaşadığı ve orada evlilik yaptığı için künyesindeki Semerkandi ismi oradan gelmektedir.⁶¹¹ Kendisinin Hicaz, Mısır, Şam ve Bağdat’ta eğitim alarak geliştirdiği, sonrasında babasının Semerkant halkına ders vermesini istemesi üzerine doğduğu şehre döndüğü kaynaklarda geçmektedir. Semerkandi kendisi bir rüya vasıtasıyla Hicaz’a gitmeyi orada türbedarlık yaptığı sonrasında da Hz. Peygamber tarafından Lârende’ye manevi hizmette bulunmak üzere emir aldığını zikretmektedir. İlk geldiği yer Lârende coğrafyası sınırlarına giren Zeyne/Sütlüce’ye yerleşmiştir. Sonrasında Zeyne’de oturan alimin Karamanoğlu Beyi II. İbrahim Bey tarafından Lârende’ye davet edildiği, Lârende’de ilim ve irfan sohbetleri yapması istendiği söylenir. Lârende’de bulunduğu sırada “*Bahr’ul Ulum*” adını verdiği tefsiri yazmaya başlamıştır. Kendisinin Nakşibendi tarikatına mensup bir alim olduğu

⁶⁰⁹ Musa Demirci, “Karamanlı Ünlü Şahsiyetler”, içinde *Karaman Tarihi ve Kültürü*, C. 6, T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Karaman, 2005, s. 605-606.

⁶¹⁰ Demirci, 2005, s. 603-604.

⁶¹¹ *Şeyh Alâeddin Ali es-Semerkandi ve Menâkıb-nâmesi*, Haz. İsmail Hakkı Mercan, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011, s. 21-27.

zikredilmektedir.⁶¹² Eseri *Menakıbnamesinin* belirli bölümlerinde kendisini Lârende'ye gelme gerekçesini açıklayan ifadeler yer almaktadır. Eserinin bazı yerlerinde “*Biz-i izni Hakkıla Karaman'a gönderdiler.*”, “*Bize Karaman'a nüzul itmek ferman oldu.*”, “*izn-i Hakkıla diyar-ı Karaman'da Zeyne'ye gelmeye müteallik oldum*” gibi ifadeler geçmektedir.⁶¹³

Osmanlı Devleti zamanının da önemli bir alimi olan Molla Fenârî (ö. 834/1431), hayatının bir döneminde Lârende'ye gittiği söylenmektedir. Karamanoğlu Beyliği zamanında Lârende'de yaşadığı hatta Timur'un, Anadolu Seferi sonrası tekrardan iktidarını ele alan Karamanoğlu Beyliği ve beyi II. Mehmet Bey ile Lârende'ye gitmiştir. Lârende'de on yılı aşkın ders vermiştir.⁶¹⁴ Karamanoğlu II. Mehmet Bey'i çok sevip saydığı için ona ithafen “*Ayn'ül Uyum*” adlı bir Fatiha Tefsiri yazmıştır. Lârende'de on iki yıl yaşamış olan Molla Fenari, Mehmed Bey'in yeğeni olan Gül Hatun ile evlilik yapmıştır. Molla Fenârî'nin aslen Lârendeli olduğu düşünüldüğü için Lârende'de onun adına ithafen bir mahalleye ismi verilmiştir.⁶¹⁵ Osmanlı Devleti döneminde önemli bir ilmiye mensubu alimi olup tasavvufla ilgilenmektedir.

Karamanoğlu Beyliği zamanında Lârende'de yaşamış bir tıp alimi olarak Hekim Beşir Çelebi öne çıkmaktadır. Beyliğin ilk merkezlerinden Ermenek'te Tol Medresesi'nde eğitim görerek yetişen bir alimdir. Memleketi Lârende şehri olup babasının Fatih Sultan Mehmed'in doktoru ve hasbihal ettiği arkadaşı olarak bilinen Mahbûb Çelebi'dir. Kendisi de Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in hekimidir. Sonrasında Fatih'in davetiyle Hekim Beşir Çelebi, Lârende şehrinden Edirne'ye davet edilmiştir. Böylece Fatih'in hekimi olmuştur. “*Mecmûatü'l-Fevâyid*” adıyla bir eser kaleme almıştır. Eserinde de bu kaleme aldığını Karamanoğlu'nun hizmetinde bulunduğu sırada Lârende'de yazdığını ifade etmektedir.⁶¹⁶ Eser otuz bölümden oluşmaktadır. Eser bir tıp kitabı olarak yazılmıştır. Eserin içeriğinde saçların bakımı, dökülmesi, boyanması, göz hastalıkları, burun nezlesi, kanaması, enfeksiyonu, boğaz ağrıları, cilt hastalıkları, diş ve ağızla alakalı hastalıklar başta olmak üzere iç ve dış kaynaklı hastalıklar ele alınmıştır. Yazar tarafından bitki,

⁶¹² Demirci, 2005, s. 608-609.

⁶¹³ Semerkandi, a.g.e., s. 29-31 ve 67-70.

⁶¹⁴ Demirci, 2005, s. 616-617; İbrahim Hakkı Aydın, “Molla Fenârî”, C. 30, *TDV İA*, Ankara, 2020, s. 245-247.

⁶¹⁵ Demirci, 2005, s. 617; Aydın, 2020, s. 245-247.

⁶¹⁶ Güllü Özdemir, “Hekim Beşir Çelebi Mecmû'atü'l-Fevâyid (Giriş-İnceleme-Çeviri-Yazılı Metin-Dizin)”, (Basılmamış Doktora Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SBE, Sivas, 2018, s. 7-8.

hayvan ve maden kullanılarak tedavi yöntemleri ve ilaç önerileri alfabetik sıraya göre verilmiştir.⁶¹⁷

⁶¹⁷ Özdemir, 2018, s. 10-11.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LÂRENDE'DE MİMARİ YAPILAR

Karamanoğlu Beyliği, Türkiye Selçuklu Devleti'nin mirasçısı bir beylik olarak siyasi, sosyal, ekonomik, toplumsal konularda ve özellikle mimari alanda da onun anlayışına sadık kalmıştır. Bunun yanında Kıbrıs Krallığı ile siyasi ve ticari ilişkiler sebebiyle gotik tarzın, Memlûk Devleti ile ilişki kurmasından dolayı Memlûk tarzı, Osmanlı Devleti ile de rekabetçi anlayışla hareket etmesi bu devletinde mimari üslubundan etkilenmesine yol açmıştır.⁶¹⁸ Karamanoğulları Beyliği'nin idaresini yürüten beyleri başta Konya, Lârende, Ermenek, Niğde, Aksaray, Kayseri ve Anamur gibi şehirlere çeşitli yapılar inşa ederek gelecek kuşaklara mimari yapılar bırakmışlardır.⁶¹⁹ İnşa ettikleri mimari eserlerle başta Ermenek ve Lârende olmak üzere dönemin Selçuklu şehirleriyle yarışacak hale gelerek Karamanoğlu şehirleri parlamaya başlamıştır. Bu alanda cami, medrese, imarethane, türbe, köprü, çeşme, tekke, hamam, han, kervansaray, saray ve köşk gibi yapılar inşa ettikleri bilinmektedir.⁶²⁰

Karamanoğulları Beyliği'nin hüküm sürdükleri coğrafyalar dağlık ve taşlık arazi yapısına sahiptir. Bu kapsamda böyle bir yapıya sahip olması onları topraklarında bulunan taşları memleketlerinde inşa ettikleri han, hamam, medrese, köprü ve camilerde kullandıkları görülmektedir.⁶²¹ Bu bilgi ışığında tezimizde mimari eserlerden bahsederken sıklıkla ismini geçirdiğimiz Lârende Kurtdere bölgesi ak taşını örnek olarak verebiliriz. Selçuk Mülâyim, Karamanoğulları'nın mimari yönden Selçukluların devamını sağlayan beylik olarak görürken Osmanoğulları, Saruhanoğulları gibi devletleri de yeni bir mimari anlayış ortaya çıkarmaya çalıştıklarından bahseder.⁶²² İstatistik bir veri bağlamında XIII. yüzyılın ikinci yarısından XV. yüzyılın sonlarına kadarki devirde Anadolu'da inşa edilen 1269 yapıdan 627 tanesi Osmanlı Devleti, 170 tanesi de Karamanoğlu Beyliğine aittir diye bir bilgi verilmektedir. Bu bağlamda Karamanoğulları Beyliği, Osmanlı Devleti'nden sonra beylikler arasında Anadolu'da imar ve inşa

⁶¹⁸ Sergikaya, 2019, s. 30.

⁶¹⁹ Kesik, 2018, s. 364; Başkan, "Karaman Oğulları Beyliği", s. 296.

⁶²⁰ Dülgerler, 2006, s. 16-27.

⁶²¹ Başkan, "Karaman Oğulları Beyliği", s. 296.

⁶²² Selçuk Mülâyim, "Anadolu Beylikleri/Sanat", *TDV İA*, İstanbul, 1991, s. 141-143.

faaliyetleri yürüten en önemli beylik özelliği taşımaktadır.⁶²³ Claude Cahen, Anadolu'ya doğudan giren İlhanlı sanatı özelliklerinin örnek olarak Sivas'taki Gök Medrese ve Çifte Minareyle başlayan imar yarışının XIII. yüzyılın sonlarında ise yavaşladığını bildirmektedir. Bu tarihten itibaren ise İlhanlı sanat etkisinin sadece Beyşehir, Birgi (Aydın), Lârende ve Kastamonu olarak belirli yerlerde devam ettiği bilgisi de oldukça dikkat çekicidir.⁶²⁴

Fatih Sultan Mehmed, 1466 yılında Sadrazam Mahmut Paşa'ya verdiği emirle Lârende ve Konya'daki sanatçı ve zanaatkarların İstanbul'a sürülmesini söylemiştir. Sonrasında yapılmış bir eser olan Çinili Köşk'ün odalarının çini kaplamaları ve süslemeleri sürgün sonrası buraya gelen Lârendeli ustalar tarafından yapılmıştır.⁶²⁵ Yahya Başkan, Karamanoğlu Beyliği'nin Lârende şehrinde yaptığı mimari yapılar ve basılan sikkeleri incelendiğinde Gâzân Han'ın, İlhanlı ülkesi ve devlete tabii bölgeleri kapsayan reformu sonucunda bazı dönüşümler yaşandığını ifade etmektedir. Bu kapsamda Gâzân Han'ın reformu Anadolu'yu da etkilemiştir. Beylikler sikkelerini İlhanlı ayarında bastırırken, mimari eserlerde bu tarihten sonra yapımı hızlanmıştır. Öne çıkan tarih ise 1299-1300 yıllarıdır. İşte bu tarih sonucunda Anadolu'da hakimiyet tesis eden beyliklerin şehirlerinde sikke basımında ve imar faaliyetleri rol oynamıştır.⁶²⁶ Anadolu'nun beylikler coğrafyasında 1299-1300 tarihi öncesi de eserler bulunmaktadır. Fakat bu eserler daha çok inşa eden beyliğin meşruiyetinde bağlı olduğu sultana, devlet adamlarına veyahut daha iyi bir ifadeyle başka bir devlete bağlıdır. Aynı husus basılan sikkelerde de görülmektedir.

Bu bölüm altında Türkiye Selçukluları ve Karamanoğlu Beyliği'nin Lârende'de inşa etmiş olduğu saray, cami, mescit, köprü, medrese, hamam, han, kervansaray, türbe, kale ve imaretlerden bahsedeceğiz.

3.1. Karamanoğullarının Saraylarına Dair

Saray devleti yöneten hükümdarların ailesiyle beraber ikamet ettikleri ve özel hayatlarını yaşadıkları mekânlardır. Aynı zamanda devletin idaresi de buradan mümkün

⁶²³ Durukan, 2014, s. 391-392.

⁶²⁴ Cahen, 2022, s. 383-384.

⁶²⁵ Solak, 2023, s. 391-392.

⁶²⁶ Yahya Başkan, "Osmanlı ve Türkmen Aşiretlerinin Emarate (Beyliğe) Dönüşme Süreci", 2022 *Türk Dünyası Kültür Başkenti Tarih ve Şehir Sempozyumu*, Bursa, 2022, s. 156-173.

kılınmaktadır.⁶²⁷ Selçuklu sarayları selamlık ve haremlik olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Buna göre devlet işleriyle alakalı görüşmelerin yapıldığı, devletin idare edildiği ve elçi kabullerinin olduğu bölüm selamlık bölümüdür. Sultanların ailesiyle yani eş ve çocuklarıyla yaşadığı mekân ise haremlik kısmıdır.⁶²⁸ Türkiye Selçuklu Devleti'nin Konya, Kayseri, Sivas ve Alanya'da onlara ait saraylar bulunmaktadır.⁶²⁹ Hatta Türkiye Selçuklularının öne çıkan saray ve köşkleri olarak Kubâdâbâd, Keykubadîye, Alanya, Aspendos Sarayı, Karahisar-ı Devle, Aksaray ve Akşehir Sarayları; köşkleri arasında ise Gülevşen, Filobâd, Felekâbâd ve Alâeddin Köşkleri öne çıkmaktadır.⁶³⁰ Türkiye Selçuklularında saray teşrifatı ve usullerini Büyük Selçuklu Devleti'nden alırken bu usul ve kaideler Anadolu Beyliklerine de Türkiye Selçuklu Devleti'nden geçmiştir. Türkiye Selçuklu sultanları devleti saraylarda ikamet ederek yönetimde söz sahibi olurlardı. Anadolu Beylikleri bu hususta “*Ulu Bey*” unvanı taşıyan aile reisleri başlarında bulunur. Bu beyler kendi nüfuzu altındaki beylikleri de yönetmektedirler. Bu kapsamda beyliğin başında bulunan beylerde tıpkı Türkiye Selçuklu sultanları gibi devleti saraylardan yönetirlerdi. Kendilerine ait devlet yapılanması da bulunmaktadır. Karamanoğulları kitabelerinden çıkan ibarelerden anlaşılan “*Sultanı azam Zillullahi Filalem*”⁶³¹ ya da “*Sultanı azam Şahinşahi Muazzam Malikü Rikabülümem Seyyidi Selatinülarabı velacemi*”⁶³² gibi ibareler alarak hakimiyeti telakki eden Karamanoğlu beyleri tıpkı Selçuklu sultanları gibi sultan unvanını da kullandıklarını tesbit edilmektedir. Bu hususta Karamanoğlu Halil Bey, Alâeddin Ali Bey ve oğlu II. Mehmed Bey yaptırdıkları eserlerdeki kitabelerde sultan unvanını kullanmışlardır.⁶³³

Karamanoğlu Beyliği zamanında Ermenek, Lârende ve Konya'da saray bulunduğuna dair kaynaklarda⁶³⁴ bilgiler bulunmaktadır. Bu bağlamda Karamanoğlu sarayları üzerine makalesi bulunan Yahya Başkan, Ermenek ve Lârende'de Selçuklu

⁶²⁷ Ali Öngül, *Selçuklu Kültür ve Medeniyeti*, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2018, s. 27.

⁶²⁸ Muharrem Kesik, *Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2021, s. 95.

⁶²⁹ Öngül, 2018, s. 27.

⁶³⁰ Erdoğan Merçil, *Selçuklular'da Saraylar ve Saray Teşkilatı*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2011, s. 35-43.

⁶³¹ “*Sultanı azam Zillullahi Filalem*”; ibaresi Allah'ın gölgesi büyük sultan olarak ifade edilir.

⁶³² “*Sultanı azam Şahinşahi Muazzam Malikü Rikabülümem Seyyidi Selatinülarabı velacemi*”; ibaresi Acem ve Arap milletlerinin huzurunu gözetken meliki, şahlar şahı, büyük sultan olarak ifade edilir.

⁶³³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 79 ve 133-135.; Ebru Bilget Fataha, “Karamanoğulları Beyliği: Baniler ve Ünvanlar”, *Near East Historical Review*, S. 10/3, Temmuz 2020, s. 314-318.

⁶³⁴ Bertrandon De La Broquière, 2000, s. 185-187; İbn Battûta, 2021, s. 283-284; Solak, 2023, s. 361-362.

devleti coğrafyası üzerinde hakimiyet kurmuş ve geniş coğrafyaya yayılım göstermiş Karamanoğlu Beyliği'ne dair saray kalıntısı olmaması imkansızdır demektir.⁶³⁵ Karamanoğlu Beyliği'nin ilk başkenti olan Ermenek'ten günümüze bir saray resmi olarak ulaşmamıştır. Fakat Yahya Başkan incelediği 1518, 1522, 1555, 1558 yıllarına dair tahrir kayıtlarında sonraki yıllardaki hurûfât ve temettuat defterlerinde Saray Mahallesi adıyla bir mahalle olduğunu zikretmektedir. Yine Şikâri'de "*hemân Karaman istikbâl edüb bir sarâyakondurdılar*"⁶³⁶ diye geçen bir kayıtla Nureddin Sofî vefat ettikten sonra oğlu Karaman Bey'in Selçuklu sultanından mektup aldığını, bu sırada Ermenek'te bulunduğunu bildirmektedir. Karaman Bey, Ermenek'te bulunma sebebi olarak babasının cenaze merasimi içindir. Zira cenazeyi saraya götürmüşlerdir demektir. Bu bilgilerden yola çıkan Yahya Başkan, Ermenek'te bir saray olduğuna dair bir değerlendirme yapmıştır.⁶³⁷ Mükremin Kızılca, 1845 yılı Temettuat kayıtları üzerine yaptığı bir araştırmada da Saray Mahallesi ismiyle bir mahalle ismi mevcuttur.⁶³⁸ Yahya Başkan "*Karaman Türkmenleri ve Ermenek: İskân ve Şehirleşme (13.-14. Yüzyıllar)*"⁶³⁹ adlı makalesinde başka bir kayıta Ermenek'teki Türk yerleşimi ve iskan ile inşa edilen mimari eserler hakkında bilgi verdikten sonra Tol Medrese ile Sipas Camii yakınında bir arazide bir sarayın olabileceğini bildirerek sarayın yerine dair bir yorumda bulunmuştur.⁶⁴⁰

Ermenek'te bugün mevcut olan sokak isimleri arasında saray kelimesi barındıran adlarda bulunmaktadır. Bu bağlamda Ermenek I. Ana Cadde ile II. Ana Cadde'yi birbirine bağlayan Saatçi Ali'den, eski Ermenek Belediyesi'ne inen sokağın ismi "*Yanık Saray Sokak*" olarak geçmektedir. Yine "*Sarayönü Sokak*" ismi de yer almaktadır. Halk dilinde Ördekli Çeşme olarak bilinen "*Sarayönü Sokak Çesmesi*" ismiyle bir de çeşme bulunmaktadır. Bir Türk şehrinde olması gereken cami, mescit, medrese, hamam, çeşme, türbe ve mevlevihane gibi yapılar Ermenek'te mevcut olup şehirde ok atılan, at koşuturulan şehre hâkim noktada meydana bulunmaktadır. Tüm bu bilgiler çizgisinde Ermenek'in

⁶³⁵ Başkan, 2017, s. 419-421.

⁶³⁶ Şikâri, 2005, s. 109.

⁶³⁷ Başkan, 2017, s. 419-420.

⁶³⁸ Mükremin Kızılca, *1845 Ermenek ve Köyleri Hane Mal Varlıkları*, Çimke Yayınevi, Konya, 2019, s. 77.

⁶³⁹ Başkan, 2018, s. 192.

⁶⁴⁰ Başkan, 2018, s. 192.

de ilk başkent olması açısından burada tek eksik yapının günümüze ulaşmamış olsa da Karamanoğulları Beyliği'ne ait bir sarayında olabileceği hususu değerlendirilmektedir.

3.1.1. Lârende Sarayları

Lârende şehrinde Karamanoğulları Beyliği'nden günümüze bir saray ulaşmış değildir. Fakat şehirde saray olabileceği üzerine kaynaklarda bilgiler mevcuttur. Lârende Kalesi'nde yapılan arkeolojik kazılarda da buna ithafen bazı saray bölümleri olabileceği düşünülen kısımlar ortaya çıkarılmıştır. Bu hususta öncelikle ana kaynaklarda geçen sonrasında ise kale kazı raporunda ulaşılan bilgileri değerlendireceğiz. Lârende'de Karamanoğulları Beyliği'ne dair bir sarayın bulunduğu dair İbn Battûta'da bilgiler geçmektedir. Bu bağlamda İbn Battûta, Lârende sultanı olarak tanıttığı kişi Bedreddin İbrahim Bey'dir. Onun şehri ele geçirdikten sonra burada bir saray yaptırdığı hakkında bilgi vermektedir. Kendisiyle de av dönüşü karşılaştıktan sonra Karaman beyinin atından inip onunla selamlaşıp, hâl hatır sorduğunu bildirmektedir. Sonrasında ise beraber Lârende şehrine gittiklerini bildirmektedir. Devamında burada konuk olarak ağırlanmasına dair kısa da olsa Lârende'de saray teşrifatına dair bilgiler vermiştir. Bu kapsamda kendisinin konuk olarak ağırlanması için çevresindekilere emirler verildiğini, sonrasında gümüş tabaklar içinde lezzetli yemekler, meyveler, güzel tatlılar ikram edildiğini söylemektedir. Akabinde kendisine hediye olarak mum, elbise, binek hayvanı ve ismini telaffuz etmediği başka hediyeleri alarak şehirden ayrıldığını ifade etmektedir.⁶⁴¹

Lârende şehrinde saray bulunduğu dair ve bizzat saray isimlerini bile telaffuz eden isim Şikâri'dir. Eseri *Karamannâme'de* Karamanoğlu beylerinin Konya'yı ele geçirdikten sonra Konya Kalesindeki İç Kale'de bulunan Sâray-ı Keykubâd'ı mesken edindiklerini, Lârende'ye gittiklerinde ise kendi saraylarında oturduklarını o sebeple de Saray-ı Şeyh Yunûs haricinde de saraylarının olduğunu bildirmektedir.⁶⁴² Yine Şikâri eserinde Karaman Bey'den naklettiği bilgiye göre Kayseri'de bulunduğu sıralarda babası Nureddin Sofi'nin vefat haberini aldığını Karaman Bey'in oğulları Mehmed ve Mahmud'un Bergün Yaylası'na gelip babalarının elini öptüklerini aktarmaktadır. Karaman Bey'in lider olduğu, divanı topladığı, huzurunda bulunan beyleri ile Silifke üzerine sefer konusu müzakere ettiğinden söz etmektedir. O sırada Gökes Bey'in

⁶⁴¹ İbn Battûta, 2021, s. 283-284.

⁶⁴² Şikâri, 2005, s. 76.

huzuruna gelip sultanın bir mektupla beraber kayınpederi Melik Arslan ile iki vezirin huzuruna geldiğini haber etmiştir. Sonrasında ise “*Hemân Karaman istikbâl edüb bir sarâyâ kondurdular*” demektedir.⁶⁴³ Şikâri, Lârende şehrinin Selçuklu sultanı tarafından Hacı Beylere verilmesi ve sonrasında Karaman Bey tarafından şehrin alınması hadisesi hakkında bilgi vermektedir. Buna göre Karaman Bey’in bir av şöleni tertip etme bahanesiyle Ermenek’ten, Lârende şehrine hareket ederek şehri ele geçirdiğini anlatmaktadır. Şehri ele geçirince Hacı Bey’e bağlı olanları kırıp geçirmiştir. Şehrin soğuk olduğunu bildirmektedir. Sonrasında Karaman Bey’in şehirde bir saray yaptırmak için emir verdiği ifade edilmektedir. 6 yılda burada yaşamıştır.⁶⁴⁴ Yine bu konu hakkında devamında ise sultanın Süleyman Paşa ile dört veziri elçi gönderdiğini, Karaman Bey’in bu kafiye sarayda konuk edip ziyafet verdiğini bildirmektedir. Süleyman Paşa’nın da sultanın muhabbet-namesini okuyup cevabını sultana bildirdiğinden söz edilmektedir.⁶⁴⁵

Karamanoğlu Mehmed Bey, İbn Hoteni meselesinden sonra Lârende’ye gelince burada Emir Musa’nın hakim olduğunu, şehre Mehmed Bey gelince Selçuklulara mensup kişilerle beraber Konya’ya kaçtığını bildirmektedir. Karamanoğlu kapıcıbaşı olan Gökez Bey ve dört bin askerin şehir için savaşmış Mehmed Bey’i şehre getirdiklerini bildirilmektedir. Mehmed Bey’in şehirde bulunan sarayları onardığı kendisi de şehirde zibâ (süslü ve güzel) bir saray yaptırdığı da söylenmektedir.⁶⁴⁶ Mehmed Bey’in, Kayseri için Eretnalılarla mücadele edip Kayseri’yi aldıktan sonra kardeşine verip Lârende’ye geldiğini burada sarayları tamir edip ayş ü safaya (eğlenmeye) başladığını söylemektedir.⁶⁴⁷

Karamanoğlu Süleyman Bey’in, Alâeddin Ali Bey’e muhalefet etmeyerek Lârende şehrini teslim etmiştir. Alâeddin Ali Bey, beş adamıyla beraber bir geceleyin Lârende’ye gelip Süleyman Bey Sarayı’na girdiği zikredilmektedir.⁶⁴⁸ “*Süleymân Şah istikbâl edüb Hoca Yûnus Sarâyına kondurdu.*”⁶⁴⁹ “*Karaman begleri ile kona göçe*

⁶⁴³ Şikâri, 2005, s. 76.

⁶⁴⁴ Şikâri, 2005, s. 116.

⁶⁴⁵ Şikâri, 2005, s. 116.

⁶⁴⁶ Şikâri, 2005, s. 123.

⁶⁴⁷ Şikâri, 2005, s. 129-130.

⁶⁴⁸ Şikâri, 2005, s. 142.

⁶⁴⁹ Şikâri, 2005, s. 144.

*Lârende'ye geldiler. Süleymân Şah istikbâl edüb şehre getürüb Hoca Yûnus Sarâyına kondurub 'ayş u nûşa başladılar'*⁶⁵⁰ gibi ibarelerde geçmektedir.

Gedik Ahmed Paşa'nın, Fatih Sultan Mehmed'in emriyle Lârende'ye gelerek şehri yakıp yıkmıştır. Şehri Karamanoğlu Kasım Bey'in elinden alarak sarayını yıktırıp hisar yaptırmıştır.⁶⁵¹ Gedik Ahmed Paşa'nın Lârende şehrini harap ettikten sonra Şikari'de bunu dile getiren şöyle bir cümle geçmektedir. “*Kasım Beg yedi bin er cem' edüb Lârende'ye geldi, ne gördü! Kanı ol ma'mûr şehr? Kanı ol zibâ sarâyılar? Taraf taraf çarşular ve pâzârlar? Kanı Şah 'Alâüddin'in ve Mehemmed Hânın ve Mahmud'un zibâ köşkleri?*”⁶⁵² Burada da Gedik Ahmed Paşa'nın şehirdeki Karamanoğlu saraylarını ve köşklerini yıktığı bilgisi çıkmaktadır.

Karamanoğulları'nın genel ve daimî merkezi olan Lârende'de şehir merkezi içerisinde yer alan Lârende Kalesi arkeolojik çalışmalar çizgisinde elde edilen bulgular eşliğinde bir Karamanoğlu Sarayı'na dair izler bulunmaktadır. Buna göre XIV-XV. yüzyılda aktif olarak Karamanoğulları tarafından kullanılmış, idari bir mekân olarak saray kalıntısı izine rastlanılmıştır. Saray kalıntıları içerisinde elçi kabul edilebilen ve beylerin oturduğu taht salonu, hazire odası, mescit, özel yaşamın sürdürüldüğü harem, misafir odaları, hamam, mutfak, kiler ve tuvalet bölümlerine dair izler bulunmuştur. Harem Odası incelemelerinde mermer kırık bir kitabe bulunduğu üzerinde ise “*Yüce İbrahim*” yazmaktadır. Yine saray kalıntıları arasında iki adet tuvalet, her mekâna ait su hazneleleri keşfedilmiştir. Üç adet su kuyusuna rastlanılmış olup sarayda yaşayan insan sayısının güvenliği sağlayan askerler haricinde tahminen 30-40 kişi olduğu düşünülmektedir.⁶⁵³ Haşım Karpuz, Lârende'de günümüze ulaşmayan eserler arasında Şahruh Mahallesi sınırları içerisinde Alâeddin Ali Bey Sarayı olarak ifade ettiği bir saraydan da bahsetmektedir.⁶⁵⁴ Yahya Başkan, Eflaki'de yakaladığı bir bilgi de Lârende'de saray olduğunu kanıtlamaktadır. Bu bağlamda Celal Kuçek adlı hanedana bağlı bir naibin Konya'dan bir havuzu söktürüp, kendi sarayına koymak için Lârende'ye götürdüğü bilgisi kayıtlara geçmiştir. Mevlânâ Celâleddîn Rumî'nin torunu Ulu Arif

⁶⁵⁰ Şikâri, 2005, s. 155.

⁶⁵¹ Şikâri, 2005, s. 181.

⁶⁵² Şikâri, 2005, s. 239

⁶⁵³ Abdulbari Yıldız, “Karaman Kalesi”, içinde *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği)*, II. Cilt, Palet Yayınları, Konya, 2016, s. 473-484.

⁶⁵⁴ Haşım Karpuz, *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Karaman 70*, TTK Yayınları, Ankara, 2009, s. 649.

Çelebi bu havuz götürme meselesine kızmıştır. Karamanoğlu Bedreddin İbrahim Bey’e de konuyu iletmiştir. İbrahim bey bu olayı araştırınca bu meselede ismi geçen kişinin öldürüldüğünü, havuzunda tekrardan türbeye bir arabaya konularak geri gönderildiğinden bahsedilmektedir.⁶⁵⁵ Tüm verdiğimiz bilgiler neticesinde Lârende’de “*Hacı Yunus Sarayı*”, “*Süleyman Bey Sarayı*” ve “*Alâeddin Ali Bey Sarayı*” gibi sarayların olduğundan bahsedilmektedir. Şikâri’nin eserinde Karaman Bey ve Karamanoğlu Mehmed Bey’in de saray inşa ettiği bilgisine ulaşıyoruz. İbn Battûta’da Lârende’de saray inşa ettiren olarak Bedreddin İbrahim Bey’in ismini vermektedir. İbn Battûta kesin ifadelerle Lârende Sarayı’nda ağırlandığını ifade etmese de ona sunulan sofranın gümüş tabaklarda ifadesiyle oldukça özen verilen onun misafir edilmesi saraylarda olabilecek ağırlama hareketleridir. Bedreddin İbrahim Bey devrinde belki de kalede izlerine rastlanılan mutfaktan ünlü seyyah İbn Battûta’ya sofranın kurulup ağırlandığını düşünebiliriz. Lârende Kalesi’nde yapılan kazılarda “*Yüce İbrahim*” yazan bir kitabe parçası bulunması belki de İbn Battûta’nın bahsettiği Bedreddin İbrahim Bey’in inşa ettirdiği saray olarak değerlendirebiliriz. Tarihi izler ve kaynaklardan elde edilen malumatlarda Lârende’de saray olduğuna dair bilgiler kesin ifadelerle çıkmaktadır. Fakat günümüze ulaşmadığı, sarayların yerinin bilinmediğine tesadüf etsek de Karamanoğlu Mehmed Bey’in, Türkçe Fermanı’nda geçen ifadelerden “*bargah*” kelimesine de atıf yaparak Karamanoğullarına dair Lârende ve Ermenek’te bir saray olmaması imkansızdır diyebiliriz. Çünkü fermana Mehmed Bey tüm kesimlere hitap ettiği ve sarayda da Türkçe konuşulması gerektiğini açıkça ifade etmektedir.

Lârende saraylarına dair sözlü kaynaklardan çıkarım yapan Süheyl Ünver, bazı değerlendirmeler yapmaktadır. Bu bağlamda bir kahvehane ziyaretinde bazı görüşmeler yaparak şu değerlendirmelerde bulunmaktadır. Görüştüğü 50 yaşındaki bir adamın söylediğine göre dedesinin ona Karamanoğulları Beyliği’nin sarayının Hatuniye Medresesi’nin karşısına rastgelen bir medresenin konumunda mescit olduğunu söylemektedir. Karaman beyinin adamları bu mescitte namaz kılar, hamamda yıkanır. Halkın işiyle alakadar olan kadılık makamı da Hatuniye Medresesi içerisinde yer alır.

⁶⁵⁵ Başkan, “Sarayı”, s. 423-424.; Ahmet Eflaki, *Âriflerin Menkıbeleri*, C. II, çev. Tahsin Yazıcı, MEB Yayınları, İstanbul, 2001 s. 501-502.

Hatuniye Medresesinde kadının devlet dairesi ve belgelere bulunduğu bir alandır demektir.⁶⁵⁶

3.2. Camiler ve Mescitler

Selçuklu şehirlerinde en başta gelen ve etrafında iskan edilen yer olarak camiler gösterilmektedir. Türk-İslam devleti sınırlarına giren şehirlerde ilk iş bir ibadet merkezi olarak camiler inşa edilmiştir. Camiler inşa edilen şehirlere dair dini, sosyal ve kültürel anlamda izler taşımaktadır. Temelinde cemaat duygusu olan özellikle Cuma namazları bu duygu eşliğinde cemaatle kılınmaktadır. Camilerin kullanım şekli olarak dini sohbetler ve tartışmalar gerçekleşmektedir. Eğitim verilen yer olarakta kullanıldığı bilinmektedir.⁶⁵⁷ Türkler, Anadolu’da bir şehri fethettikten sonra kendi hakimiyet sembolleri olarak Ulu Camiler inşa etmişlerdir. Bu türdeki inşa edilen camiler şehrin Müslüman nüfusu hakkında bilgiler elde edilmesini de sağlayan mekanlardır.⁶⁵⁸ Lârende merkezde ve kale civarında bu türde bir yerleşim görülen camiye rastlanılmamıştır. Lârende şehrinin Ulu Camisi ve bu isimle anılan bir ibadet merkezi olarak Lârende üstüne yazılan eserlerde bu konu hakkında bilgi bulunamamıştır.

3.2.1. Saadettin Ali (Ebul Feth) Mescidi

Ali Şihne Mahallesi sınırları içerisinde inşa edilmiş bir mescittir. Mescit Hatuniye Medresesi’nin batı tarafında yer teşkil etmektedir. Mimari olarak iki bölümden meydana gelmektedir. Bu bağlamda bir bölümü mescit diğer bölümü türbe halinde bir yapıdır. Tamamen kesme taş kullanarak yapılmıştır. Mescidin kapı tarafı açılan kısımda iki penceresi bulunmaktadır. Türbe kısmı mescidin soluna düşmektedir. Üstü beşik örtülü kubbeli kuzey tarafına bakan kısımda eyvanlıdır. İçerisinde 6 sanduka yer almaktadır. Bu da türbe de 6 kişi yattığını söylenmektedir. Fakat sonraki süreçte restorasyonla türbe kısmı mescit kısmına dahil edilmiştir. Sandukalara zarar verilmiştir ve kaybolmuştur.⁶⁵⁹

Lârende şehirde günümüze kitabesiyle beraber ulaşan Türkiye Selçuklu Devleti zamanına ait tek mimari eserdir. Bu bağlamda mescidin kitabesi bulunmakta olup şu ifadeler yazmaktadır. “*Bu mübarek mescid din ve dünyanın izzeti, yüce sultan feth babası*

⁶⁵⁶ Süheyl Ünver’in, *Konya Defterleri*, Yay. Haz. Gülbün Mesara, Mine Esiner Özen, Kubbealtı, İstanbul, 2013, s. 205-207.

⁶⁵⁷ Metin, a.g.e., 85.

⁶⁵⁸ Metin, a.g.e., 86-87.

⁶⁵⁹ Konyalı, 1967, s. 347-350; Karpuz, 2009, s. 107-108.

ve emir-el müminin'in ortağı Keyhüsrev oğlu Keykâvus'un hükümdarlık günlerinde Tanrının rahmetine muhtaç, zayıfkulu Ebu Bekr oğlu Sa'ade'd-din Ali'nin elinde 645 yılı aylarında yapıldı.⁶⁶⁰ Bu mescide Sultan II. İzzeddin Keykâvus'un Ebul Feth künyesi taşıması sebebiyle bu isim verilmiştir. İnşa eden Saadettin Ali olduğu içinde bilinen ismi olarak zikredilmektedir. Ayrıca türbe içerisindeki sandukalarda yatanların başları bulunmadığı için Kesikbaş Mescidi, kitabenin üzerinde sağ-sol taraflardaki yazıları yılanı benzetildiği için Yılanlı Mescid, içerisinde altı sanduka olduğu içinde Altı Kardeşler Türbesi gibi beş farklı isimle de anılmaktadır.⁶⁶¹ Mescitin kitabesinde H.645 tarihi geçmekte olup ismi zikredilen Keyhüsrev oğlu II. İzzeddin Keykâvus'un eserin inşa tarihi saltanatının ilk yılları arasında bir tarih olduğu için o zamana ait bir eser olduğunu kanıtlamaktadır. Bu yönüyle kitabesi bulunan, devrin Selçuklu hükümdarına bağlılık ahdeden bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda henüz Karamanoğlu Beyliği'de bölgede kurulmuş değildir. Bu da bu yıllarda Lârende şehrinde Selçuklu hakimiyetini doğrular nitelikte ve yönetimde bir subaşı (vali) olabileceğini düşündürmektedir.

3.2.2. Kazımkarabekir Özyurt/Bosala Camii

Camii Lârende şehir merkezi dışında Kazımkarabekir köylerinden Özyurt (Bosala) köyündedir. Cami mimari olarak yapı bakımından iki katlıdır. Alt kat oda olarak üst katı mahfil olarak planlanmıştır. Harim dört ayaklı üç sahınla ayrılmıştır. Caminin üzeri ahşap tavanlı ve düz yapıdadır. Caminin harim kısmına içerisine ışık alacak şekilde sıralı halde ikişerli pencerelerle çevrelenmiştir. Caminin giriş kapısı doğuda olup kitabesi de kapı üzerindedir.⁶⁶²

Kitabe üzerinde “*Bahsayış b. Bayram vaka'a'l- binâ fi aşri zi'l-hicce mine't-târihi sene (715/14 Mart 1316) on yedi ustad Muhyi'd-Din b. Ramazan*” yazmaktadır. Türkçe meali *Bayramoğlu Bahsayış'ın emriyle ustad Ramazan oğlu Muhyi'd-Din'in elinde binanın yapımı Mart 1316 yılında gerçekleşti*” olarak çevrilmektedir.⁶⁶³

⁶⁶⁰ Karpuz, 2009, s. 108; Konyalı, 1967, s. 347-348.

⁶⁶¹ Konyalı, 1967, s. 347.

⁶⁶² Karpuz, 2009, s. 608; Dülgerler, 2006, s. 32.

⁶⁶³ Karpuz, 2009, s. 609; Dülgerler, 2006, s. 32.

3.2.3. Karaman Aktekke Camii (Mader-i Mevlâna Camii)

Cami günümüzde Lârende merkezde Ali Şihne Mahallesi'nde yer teşkil etmektedir. Yapı malzemesinde Lârende'de bulunan ak taşlar kullanıldığı için “*Aktekke Camisi*”; içerisinde Mevlâna ailesinin sandukaları bulunduğu içinde “*Mader-i Mevlâna Camii*” olarak isimlendirilmektedir.⁶⁶⁴

Mimari yapısı bakımından tek kubbeli bir camidir. Taş mihrabı bulunan, minberi tahtadandır. Caminin sol kısmında Mevlâna ailesine mensup Çelebiler ve validesi için koyulmuş sandukalar bulunmaktadır. Mihrap bu sebeple caminin tam ortasında değil, biraz daha sağ bölüme kaymaktadır. Cami içerisinde 21 sanduka bulunmakta sıvalı ve eski taştandır. Sandukalarda herhangi bir kitabe yoktur. Vakfiyelerden ve caminin kitabesinden burada kimlerin sandukaları bulunduğu dair bilgilerle yorum yapılmaktadır. Buna göre Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin annesi Mümine Hatun, eşi Gevher Hatun, erkek kardeşleri Mehmet Alaeddin Çelebi ve Süleymanşah'a ait sandukaların bulunduğu söylenmektedir. Fakat hangisi hangisine ait olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Sandukalardan kible tarafında yer alan Mevlana'nın annesi ya da eşine ait olduğu düşünülmektedir. Bu kısım Sultan Reşat devrinde Kâbe'den getirilen yeşil ve işlemeli örtülerle diğer sandukalarla beraber örtülmüştür.⁶⁶⁵ Caminin sol tarafındaki sandukalardan biri de Karamanoğlu Seyfeddin Süleyman'a ait olduğu söylenmektedir.⁶⁶⁶

Aktekke Camiinin kapısı üzerine kitabesinde; “*Ariflerin kutbu, aşıkların sultanı, milletin, hakkın ve dinin celali (Mevlana'nın) Tanrı pek zahir olan sırrını mukaddes kılsın. Kişizade ve keremli hatuna nispet edilen bu mübarek zaviyenin ve Karamanoğlu Mahmut oğlu Halil oğlu said ve şehid Seyfeddin Süleyman Bey'in merkadinin, Allah toprağını aydınlatsın, yapılmasını yüce sultan, alemde tanrının gölgesi ümmetlerin dizginini elinde tutan Arap ve Acem sultanlarının Efendisi, azgınları, inatçıları kahreden, kafirleri ve müşrikleri öldüren feth babası Karamanoğlu Mahmut oğlu Halil oğlu Alaeddin, Allah mülkünü muhalled kılsın, bayraklarını yükseltsin, yardımcılarını muzaffer ve hoşnut yapsın. Hicretin 772.yılı Rebiülevvelinin evvellerinde emretti*”⁶⁶⁷ yazmaktadır.

⁶⁶⁴ Harun Şahin, “Karaman Mader-i Mevlâna (Aktekke) Camisi Haziresinde Bulunan Mezar Taşları”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 44, Yıl 2017, s. 298-300.

⁶⁶⁵ Konyalı, 1967, s. 239-245.

⁶⁶⁶ Dülgerler, 2006, s. 86.

⁶⁶⁷ Gençoğlu vd., *Vesâik-i Mahkuka*, s. 35-36.; Konyalı, 1967, s. 232; Denктаş, 2005, s. 560.

3.2.4. Karaman Hacıbeyler Camii

Hacı Beyler Camii, Aktekke Cami'nin kuzeydoğusuna denk gelen, I. İstasyon Caddesi üzerinde bulunan, küfe tipli yapılmış camilerdendir. Aktekke Camii'nde olduğu gibi bu camide de Lârende şehrinde çokça bulunan ak taşlardan yapılmıştır. Cami mimari olarak iç ve dış kısımda da kesme taşlardan yapılmıştır. Caminin iç kısmında kesme taşlara destekli ahşap direklerde bulunmaktadır. Camii 1903 yılında Karaman Belediyesi tarafından yol yapımı sebebiyle yıkılmıştır. Aynı yere daha küçük halde taç kapısı ve mihrabı da korunarak tekrardan inşa edilmiştir. Damı düz mimari biçimde olan ve Lârende'de yapılan camilerle de benzerliği bulunan bir camidir. Caminin son cemaat yeri bulunmamaktadır.⁶⁶⁸ Cami doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen planlı, özellikle taç kapısı süslemesiyle Karamanoğlu Beyliği camileri arasında önemli yer tutmaktadır.⁶⁶⁹

Hacıbeyler Camii taç kapısındaki kitabe incelendiğinde inşa eden ve yapım tarihi de ortaya çıkmaktadır. Camiyi yaptıran kişinin Memlûk Sultanı En-Nasr Muhammed'in naiblerinden ve II. Beyazıd zamanına denk gelen bir tarihte başka bir yapıdan da anlaşıldığı üzere beylerbeyi olmuş bir şahsiyet olan Hacı Abdülhamit'tir. O sebeple beylerbeyi de olan Hacı Abdülhamit'in camiye ismi "*Hacı Bey*" olarak geçmiştir.⁶⁷⁰

Caminin taç kapısının soluna denk gelen kısımda asılı bulunan kitabesine baktığımızda "*Mescidler Allah içindir. Allahtan başka Tanrı yoktur. Bu mübarek camii 757 yılında devlet sahibi En-Nasr'ın naiblerinden biri olan büyük Emir Seyfeddin Hacıbeyler yaptırmıştır. Allah o devlet sahibinin yardımcılarını aziz etsin.*"⁶⁷¹

Taç kapı üzerindeki kitabede ise *Allah. Ondan başkası yoktur. Ancak O'na ibâdet ederiz. Ümmî olan Peygamber –salât-ü selâm üzerine olsun buyurdu ki: Kim Allah için bir mescid yaptıırırsa o; Allah'ın rızasını kazanmıştır. Allah ona cennette onun gibi bir mescid yapar. Sâhibi bu hadise uyarak bu câmiyi yaptırdı. Tarihi 902'dir.*"⁶⁷² Halil Edhem Elhem, Hacı Beylerin kitabe de "*sahibu ed-devlet'ül Kahire Seyfeddevle ve'd-din*

⁶⁶⁸ Çiğdem Önkol Ertunç, "Karamanoğulları Beyliği Sanatsal Faaliyetleri ve Hacıbeyler Camisi Örneği", *Ulak Bilge* 6, S. 30 (2018): s. 1624-1625.

⁶⁶⁹ Ertunç, 2018, s. 1626-1629.

⁶⁷⁰ Konyalı, 1967, s. 294-298.

⁶⁷¹ Konyalı, 1967, s. 296.; Kerim Türkmen, "Karamanoğulları Kitabeleri", Karaman Tarihi ve Kültürü, C. III, T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Bakanlığı, Karaman, 2005, s. 535.; Solak, 2023, s. 409.

⁶⁷² Konyalı, 1967, s. 294; Türkmen 2005, s. 537; Ertunç, 2018, 1629-1630. Hacı Beyler Cami kitabesindeki H. 902 tarihi M. 1496-1497 yılı II. Bayezid dönemine tekabül etmektedir. Çünkü saltanat dönemi 1481-1512 yılları arasındır.

eazze” olarak çevirmiştir. Bu konuda açıkça beyan edilmeyen kitabe de Seyfeddin naibi olduğu zikrediliyor. Fakat bu Seyfeddin Mirza Halil Bey’in erkek kardeşi olan Seyfeddin Süleyman Bey mi yoksa iddia edilen tarihlerde Memlûk tahtında Seyfeddin unvanlı bir sultanın naibi midir kesin anlaşılamıyor demektir.⁶⁷³

3.2.5. Dikbasan (Fasih) Camii

Dikbasan/Fasih Camii konumu itibariyle Lârende Gazi Dükkan Mahallesinde yer almaktadır. Cami yapı malzemesi bakımından kesme taştan yapılmıştır. Dikdörtgen planlı caminin üç yerden olmak üzere doğu, batı ve kuzeyden kapıyla girişleri bulunmaktadır. Caminin tavanı düz ve ahşap yapılıdır.⁶⁷⁴ Caminin yakınında bir medrese bulunmakta olup minaresi yoktur.⁶⁷⁵

Camii içerde doğu batı yönüne sahnınlarla birleşmektedir. Girişte de yer alan sahnının üzerinde mahfil katı bulunmaktadır. Mahfil katına doğu ve batı taraflardan çıkış merdivenleri bulunmaktadır. Caminin iki adet yazılı kitabesi bulunmaktadır. Kitabelerden birisi mihrabın sağında iki pencere arasında çini bir parça üzerinde olup Hicri 840/Miladi 1436-1437 yılına dayanmaktadır. Bu dönem Karamanoğlu II. İbrahim Bey dönemine tekabül etmektedir.⁶⁷⁶ İkinci kitabe caminin duvar destek yapısında birinci destek üzerinde Hicri 899/Miladi 1493-1494 tarihine dayanmaktadır. Cami haziresinde iki mezar taşı da bunu destekler yöndedir. İlk Hicri 865/Miladi 1460-1461 tarihli mezar taşı Şadanoğlu, Mehmet oğlu Sinaneddin Ahmet’e ait bir mezar taşıdır. İkinci mezar taşı Hicri 866/Miladi 1461-1462 tarihli Arslanzade Ahmet aittir. İki mezar taşıyla ismini ifade ettiğimiz şahsiyetlerin camii yapıldıktan sonra buraya gömülerek konulduğunu kanıtlamaktadır.⁶⁷⁷

3.2.6. Yunus Emre Camii/Kirişçi Baba Tekkesi

Yunus Emre Camii, başlangıçta kare planlı yapılmış olup duvarlara birleşik olan kemerlerle sekizgene çevrilmiştir. Caminin kubbesi bulunan beş revaklı son cemaat yeri bulunmaktadır. Batısında camiye bitişik bir türbe yer almaktadır. Minaresi mevcuttur. Cami yapı malzemesi bakımından dıştan kesme taş, içte moloz taşla yapılmıştır.⁶⁷⁸ Camii

⁶⁷³ Halil Edhem Elhem, 2020, s. 77.

⁶⁷⁴ Dülgerler, 2006, s. 52-53.

⁶⁷⁵ Ahmet Cengiz, *Karaman Tarihi (XVIII. Yüzyıl)*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2014, s. 52.

⁶⁷⁶ Karpuz, 2009, s.74-75; Cengiz, 2014, s. 52.

⁶⁷⁷ Karpuz, 2009, s. 75.

⁶⁷⁸ Karpuz, 2009, s. 119-120.

Kirişçi Baba Mahallesinde yer aldığı için bir ismi de mevcut konumundan Kirişçi Baba Tekkesi adıyla bilinmektedir. Başka bir görüşte bahsedilen Kirişçi Baba'nın, Yunus Emre olduğu yönündedir.⁶⁷⁹

Caminin herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır. Fakat cami haziresinde son cemaat bölümünün sol tarafına düşen taraftaki bir mezar taşında Hicri 784 Rebiyülahir / Miladi 30 Haziran 1382 yılına tarihlenmektedir. Bu mezar kitabesi caminin bu kitabeden önce yapıldığını düşündürmektedir.⁶⁸⁰

Caminin batı tarafında türbe bulunmaktadır ve camiye bitişik haldedir. Kesme taştan yapılmış olup üzeri tonoz bir kubbeye örtülüdür. Türbe içerisinde kötü tahtadan mevcut süsü olmayan dört adet sanduka bulunmaktadır. Üç sandukanın başında emiri sarıklı beyaz serpuşlar bulunmaktadır. Bir tanesi de kadına aittir. En sondaki Yunus Emre'ye, yanındakilerden ikincisi oğlu İsmail'e, üçüncü sanduka kızına ve dördüncü sandukada Musa Paşa'ya ait olduğu söylenmektedir. Eserin tamamıyla Karamanoğlu Beyliği dönemine ait bir yapı olduğu ifade edilmektedir.⁶⁸¹

3.2.7. Karabaş Veli Camii

Yapı aslında bakıldığında camii, zaviye, imaret ve türbeden oluşmaktadır. Camii Lârende'deki Dikbasan, Arapoğlu ve Hacı Beyler Camilerine benzer tarzdadır. Minaresi zaviye ve mescit kapıları arasındadır. Minarenin bir kapısından cami damına çıkılmaktadır. Caminin sağ tarafındaki sıralı halde sekiz, sol ve kible tarafında beşer pencere yer teşkil etmektedir. Camii üç kemerle duvarlara yaslanmaktadır. Çatısı ağaçlı toprak damla örtülüdür. Tavanında kullanılan ağaç malzemesi minbere zarar vermiştir.⁶⁸²

Mescitin kuzeyinden bitişik halde olan imaret kısmına geçilmektedir. İmaret Lârende'de bulunan Kurtderesinden bulunan ak taştan yapılmıştır. İmaret kısmı üç kemerle yuvarlak kubbeye örtülmüştür. Mabesinde ortasında bir şadırvan teşkil etmektedir. Şadırvan kubbeye örtülüdür. İmaret içerisindeki yapılarda bir kitabe bulunmamaktadır.⁶⁸³

⁶⁷⁹ Cengiz, 2014, s. 97.

⁶⁸⁰ Dülgerler, 2006, s. 87.

⁶⁸¹ Konyalı, 1967, s. 364-371.

⁶⁸² Konyalı, 1967, s. 316-317.

⁶⁸³ Konyalı, 1967, s. 317-322; Dülgerler, 2006, s. 65-67.

3.2.8. Çelebi Mescidi

Lârende şehri mahallerinden Gazi Dükkan Mahallesi sınırları içerisinde. Mescid dıştan kesme taşla yapılmıştır. Kubbesi metalle kaplamadır. İç mekan tasarımında ise taş mihrabı haricinde duvarları sıvalıdır. Mescit iki sokağın birleştiği noktada bir köşede yer teşkil etmektedir.⁶⁸⁴

Mescitin çeşmesinde ve mihrap üzerinde kitabe bulunmaktadır. Çeşme kitabesi “*Bu mübarek çeşmeyi Attaroğlu Mehmet yaptırdı*” yazmakta olup Hicri 883/Miladi 1478 yılında inşa edilmiş bir çeşmedir. Mihrap üzerindeki kitabede ise “*Mescidler Allah için, Allah’a şirk koşmayınız*” yazılıdır. Mescid haricinde medresesi ve darulhuffazı bulunmaktadır. Mabedi yapan Şeyh Çelebi’dir.⁶⁸⁵

3.3. Medreseler

Medreseler Türklerin hâkimiyet kurdukları sahada eğitim faaliyetlerini yürütmek, Türk-İslam fikri tezini yaymak için kullandıkları mimari eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Medrese gibi yapılar kurma fikri Karahanlılar Devleti’nin Semerkant’taki attığı adımlarla başlamıştır. Bu bakımdan bu miras diğer Türk devletlerinde de yaygınlaşmıştır. Bu hususta Büyük Selçuklu Devleti, Nizamiye Medreseleri ile bu faaliyetleri sistematikleştirmiş ve devletin eğitim felsefesini kurumsallaştırmışlardır. Keza bu medreselerde özellikle Batınilerle mücadelelere katkı sağlamak üzere muhalif ve sağlam ilim adamları yetiştirilerek Selçukluların düşünce yapısına katkı sağlanmıştır. Aynı zamanda devletin ihtiyacı olan devlet adamlarının da yetişmesine önem verilmiştir.

3.3.1. Emir Musa Medresesi

Günümüze ulaşmayan ve kaynaklardan elde edilen bilgiler çizgisinde varlığından haberdar olduğumuz bir yapıdır. Söylenene göre Karaman merkezde Hisar Mahallesi’nde Orta Kale’nin Pazar Kapısına düşen taraftaki Medrese Sokağındadır. Eser Karamanoğlu Emir Musa Bey tarafından yaptırılmıştır. Yapı günümüze ulaşmasa da Selçuklu sanatı ile uğraşan Friedrich Sarre’nin görüp fotoğraflayıp çeşitli araştırmacıların kullandığı bilgilerle kısaca ifade etmek gerekirse mimari olarak avlulu, iki eyvanlı ve üstü revaklarla oturtulmuş kubbeyle kapalı bir yapıdır. Açık avlulu, tek şerefeli minaresi bulunan, ana eyvanın mescit, eyvanın yanındaki iki odanın türbe olarak kullanıldığı söylenmektedir.

⁶⁸⁴ Dülgerler, 2006, s. 90-91.

⁶⁸⁵ Konyalı, 1967, s. 276-277.

Türbede Karamanoğlu soyundan Fahreddin Ahmet Bey, Şemseddin Bey, Emir Musa'nın kızı Dürhand Hatun yatmaktadır.⁶⁸⁶

3.3.2. Hatuniye Medresesi

Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey ile evlilik gerçekleştirdiği eşi I. Murat'ın kızı Melek Hatun (Nefise Sultan) adına yapılmış bir medresedir. 1381 tarihinde mimar Numan B. Hoca Ahmet tarafından inşa ettirilmiştir. Medrese mimari olarak tek katlı planlı, iki eyvanlı ve avlusu üstü açık revaklı şekilde yapılmıştır.⁶⁸⁷ *“Kimsenin alın yazısında ne bir eksik vardır ne de bir fazla. Kim kimin yerine yaşar? Kim kimin yerine ölür? Nefise Sultan, başkalarını yaşatmak için yaşamayı diledi. Öyle de oldu. Yaptırdığı Medrese ile yıllarca kandil oldu karanlıkta kalan gönüllere...”*⁶⁸⁸ sözleriyle ifade edilen bir Osmanlı hanedan mensubu, bir Karamanoğlu gelini olan Melek Hatun ismine ithafen inşa ettirilen bir mimari yapıdır. Bu yönüyle “Hatuniye Medresesi” ismiyle ünlenen bir medresedir. Bu bağlamda Melek Hatun'un, Karamanoğlu Beyliği ve Lârende için Türk tarihinde yer edinen önemli bir kadın olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Medrese konum itibariyle Ali Şahne Mahallesi'ndedir. Medresenin mimarının ismi taç kapıda bulunan altıgen bir panonun içerisindeki yazıdan Numanoğlu Hoca Ahmed olarak çıkmaktadır. Görkemli ve süslü bir yapıya sahip olması açısından Karamanoğlu Beyliği mimarisinden üst sıralarda ve en muhteşem eserlerindendir. Selçuklu mimarisi etkisi görülen bir eserdir.⁶⁸⁹ Medresenin taç kapısı ve ana eyvanı dışına taşmıştır. Avlusu bulunan medresenin güneydoğu ve kuzeydoğu yönleri revaklı halde olup orta kısmında havuz yer almaktadır. Revakların üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Girişin sağ tarafında dört kapı bulunur ve medrese odalarına girilir. Medresenin giriş eyvanının sağ ve sol taraflarında birer oda, sağ taraftaki odanın üzeri kubbeye, sol taraftaki odanın üstü tonozla örtülüdür. Taç kapını karşısına denk gelen ve avluyu geçince karşımıza çıkan ana eyvan medresenin genel yapısından daha yüksektir. Ana eyvanında sağında ve solunda kare planlı süslü kapıdan girilen sağdaki oda kışlık dersane soldaki

⁶⁸⁶ Karpuz, 2009, s. 644-646; Çiftçioğlu, 2005, s. 473-475; Dülgerler 2006, s. 108-109.

⁶⁸⁷ Eryavuz, 1997, s. 503.

⁶⁸⁸ Seda Dilay, “Kültürel ve Tarihi Açısından Karaman'daki Hatuniye Medresesi'nin Yeri”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S. 14/23, 2012: s. 4.

⁶⁸⁹ İsmail Çiftçioğlu, “Karamanlı Eğitim Öğretim Müesseseleri”, içinde *Karaman Kültür ve Tarihi*, C. II, T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Karaman, 2005, s. 477.

oda ise Melek Hatun'un türbesi bulunmaktadır. Her iki kısımdaki özelliklerinden bahsettiğimiz odaların üzerleri kubbeyle örtülüdür.

Medrese genel manada bakıldığında kesme taştan yapılmıştır. Taç kapısı üç farklı mermerle örülmüştür. Belirli bir yüksekliğe kadar beyaz mermer, en üst kısım sarımtırak mermerle örülmüştür.⁶⁹⁰ Türbe ile ana eyvanın duvarları belirli bir yüksekliğe kadar çini kaplamadır.⁶⁹¹ Medresenin taç kapısı Karamanoğlu Beyliği devrinin mimari alanda günümüze de ulaşan görkemli bir örneğidir.⁶⁹² Medresenin kuzey-güney ekseninde kareye yakın dikdörtgen planlı üçer oda yer almaktadır. Az önce ifade ettiğimiz çinilerin renginin de firuze renkli olduğu söz edilmektedir. Çiniler günümüze de çok fazla ulaşmamıştır.

Medrese hakkında vakfiyelerden aldığımız bilgilere göre içerisinde yürütülen eğitim hakkında bazı söylenenler vardır. Buna göre medrese de verilen eğitimde İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye yani Hanefi mezhebine dayalı ve bu konuda uzman, usul, hadis, tefsir bilen hoca arayışı görülmektedir. Hatta eğer Hanefi mezhebine özgün uzman biri bulunmazsa Şafii mezhebine de dayalı olabilir denmektedir. Yine mimari eserde Selçuklu, Osmanlı ve İlhanlı etkisi görülen bir eserdir.⁶⁹³

Mimari bilgi verdikten sonra tarihi açıdan önem arz eden kitabesi hakkında bilgi vermek gerekirse taç kapısı üzerinde 3 satır halinde geçen kitabesi şu şekildedir. İlk satırda *“Allah adaleti ayakta tutarak şehadet etti ki: gerçekten Ondan başka ilah yoktur. O azizdir, hakimdir, doğrusu Allah katında din İslam'dır. De ki: hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri düşünür, öğüt alır. O'nun kullarından ancak ilim sahipleri saygı ile korkarlar.”* Ali İmran suresi ayetleri geçmektedir. İkinci satırda; *“Allah'ın Resulu s.a.v. şöyle buyurmuştur. Ümmetimin alimleri beni-İsrail Peygamberleri gibidirler”*⁶⁹⁴ hadisi şerifi geçmektedir. Üçüncü satırda ise medresenin yapım tarihi ve yaptıranı bilgisi geçen kısımdır. Buna göre *“Bu mübarek ve şerefli medresenin yapılmasına büyük emir, Tanrı tarafından te'yidedilmiş, muzaffer (din ve dünyanın yücresi) Karamanoğlu Mahmut oğlu Ala-ed-din'in Allah mülkünü ebedi kılsın*

⁶⁹⁰ Karpuz, 2009, s. 131-133; Dülgerler, 2006, s. 112-113.

⁶⁹¹ Dülgerler, 2006, s. 113.

⁶⁹² Konyalı, 1967, s. 464.

⁶⁹³ Doğan ve Fataha, 2011, s. 103-106.

⁶⁹⁴ Çiftçioğlu, 2005, s. 477.

*hükümdarlık günlerinde; Tanrı'nın te'yidiyle imamlıların yardımcısı olan Osman oğlu Orhan oğlu Murat'ın kızı Sultan Hatun 783 yılında emretti" yazmaktadır.*⁶⁹⁵

3.4. Türbeler

Türbeler İslam öncesi Türklerde görülüp Türk-İslam tarihinde oldukça ün kazanarak örnekleri görülen devlet büyükleri, ileri gelenler adına yapılmış anıtsal mezarlardır. Mimari olarak dışı silindirik halde üzerinde kubbesi olan eserler kümbet veya türbe kelimesiyle tanımlanmaktadır. Hatta bazı araştırmacılar bunu Türklerdeki çadır geleneğinin mimariye geçtiği ve kullandığı yapılar olarak görürler. Sultanlar, beyler, emirler adına yaptırılmış olan mabetlerde diyebiliriz.⁶⁹⁶

3.4.1. Kızlar Türbesi

Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in oğlu olan Emir İshak Bey'in kızı tarafından yaptırıldığı düşünülen bir türbedir.⁶⁹⁷ Türbe Karaman'da üçler, yediler ve kırklar isimli mezarlıkların birbirine eklenerek büyütülmüş mezarlık içerisinde yüksek ve her yere hâkim bir noktada yer teşkil etmektedir.⁶⁹⁸ Yapı kesme taştan yapılmış sekizgen çember biçiminde üzerinde kubbeyle örtülü olarak inşa edilmiştir. Türbenin kapısı kuzey tarafına açılır diğer taraflarında dikdörtgen pencereleri bulunmaktadır. Giriş kapısı üzeri revaklıdır. Araştırmacılar İbrahim Hakkı Konyalı, Osman Nuri Dülgerler ve Haşim Karpuz bu türbeye ait kitabenin olmadığını bildirmektedirler.⁶⁹⁹

3.4.2. Alâeddin Ali Bey Türbesi

Bu türbe yapı itibariyle bir cami yanında inşa edilmiştir. Şikâri'den bir kayıtle Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in bu türbeyi Gorigos seferinden elde ettiği ganimetle yaptırıldığı söylemektedir. Buna göre Gorigos Seferi sonucu Alâeddin Ali Bey

⁶⁹⁵ Konyalı, 1967, s. 466; Çiftçioğlu 2005, s. 477. H. 783 tarihi M. 1381-1382 tarihinde inşa edilmiş bir eğitim yuvasıdır.

⁶⁹⁶ İsmail Orhan, "Türbe", *TDV İA*, İstanbul, 2012, s. 464; Sema Doğan, "Kümbet", *TDV İA*, Ankara, 2002, s. 547-550.

⁶⁹⁷ Ernst Diez, Oktay Aslanapa ve Mahmut Mesut Koman, *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1950, s. 96-97.

⁶⁹⁸ Konyalı, 1967, s. 521.

⁶⁹⁹ Konyalı, 1967, s. 522; Dülgerler, 2006, s. 182-184; Karpuz, 2009, s. 154-156.

Lârende'ye döndükten sonra Hisar Mahallesine yakın bir alanda bir cami yaptırıp yanına da türbe yaparak orada yattığını bildirilmektedir.⁷⁰⁰ Şikâri'nin başka bir kaydına göre Gedik Ahmet Paşa'nın, Lârende seferi sırasında bazı camileri ve medreseleri yıktığını fakat türbeye zarar vermediğini, Alâeddin Ali Bey'in orada yattığı bahsedilmektedir.⁷⁰¹

Türbe Alâeddin Ali Bey'in sağlığında yapılmış bir mimari yapıdır. Türbenin kitabesi bulunmamaktadır. Yapı malzemesi olarak kesme taş kullanılmıştır. Yapı inşa edilirken bir cami yanında planlanmıştır. Fakat bu caminin sadece kible tarafındaki duvarı günümüze ulaşmıştır. Türbe günümüze ulaşan duvarın güney yakasına düşen tarafa inşa edilmiştir. Türbenin kapısı doğu tarafa açılmaktadır. Onikigen prizma planında gövdesi üzerinde piramidal külahlıdır. Bu yapı özelliği bakımından Orta Anadolu coğrafyası üzerinde inşa edilen başka örneği olmayan tek eserdir. Kapı üzerinde spiral motiflerle işlenmiş iki kabara vardır. Bu kabara üzerinde “*Ya Allah*” ve “*Ya Muhammed*” yazmaktadır. Türbenin kapısı yığma söveli, basık hal kemerlidir. Ayrıca zikzaklı derz, ortasında rumi, palmet ve kıvrım dallı motiflerle süslenmiş kilit taşı mevcuttur. Türbe içerisinde sanduka ve cenazelik kısmı bulunmaktadır.⁷⁰² Kubbenin eteğinde Besmele ve Amener-rasûlü duası yazmaktadır. *Ya Allah* ve *Ya Muhammed* yazılarının üst kısma gelen kemer üstünde ise “*Ey Muhtaçlara yardım eden Allah bize de yardım et*”⁷⁰³ yazmaktadır.

3.4.3. Emüniddin Demir Gömlek Türbesi

Türbe Lârende'de Kocakdede Mahallesi'nde bulunmaktadır. Türbeyi inşa eden Karamanoğlu Beyliği son dönemi vezirlerinden Eminüddin adındaki bir devlet adamına ait olduğu düşünülmektedir.⁷⁰⁴ Yapı kaynaklarda gördüğümüz fotoğraflar çizgisinde görünüş itibarıyla Kızlar Türbesi'ne benzemektedir. Eskiden mezarlık bugün park olarak düzenlenmiş bir bölgede tamamıyla kesme taştan yapılmış sekizgen köşeli ve üzeri yuvarlak kubbelidir. Türbenin girişi doğu tarafta olup diğer taraflarından kuzey, batı ve güney taraflarda büyük alt pencereler, sekizgende diğer kalan ara bölümlerde ise üstten

⁷⁰⁰ Şikâri, 2005, s. 181; Yılmaz Önge, “Karamanoğlu Alâeddin Bey Kümbetinin Restorasyonu”, *Röliive ve Resterasyon Dergisi*, S. 1 (1974): s. 21; Semavi Eyice, “Alâeddin Ali Bey Türbesi”, *TDV İA*, İstanbul, 1989, s. 324; Karpuz, *a.g.e.*, s. 144-146.

⁷⁰¹ Şikâri, 2005, s. 181.

⁷⁰² Dülgerler, 2006, s. 166-167; Eyice 1989, s. 324.

⁷⁰³ Konyalı, 1967, s. 488-91.

⁷⁰⁴ Diez, Aslanapa ve Koman, *a.g.e.*, s. 95; Konyalı, 1967, s. 498-499.

küçük pencereler bulunmaktadır. Büyük pencereler sivri kemerlerle süslenmiştir. Girişte revaklı bir yapı izi görülmektedir. Türbe iç kısmı da sekizgen olup güney kısımda kitablesiz iki sanduka bulunmaktadır. Lârende halkı bu türbeye Demir Gömlek Türbesi demektedir. Türbenin kitablesi bulunmadığı için Emüniddin Bey'in yaşadığı devir olan XV. yüzyıla ait bir eser olduğu düşünülmektedir.⁷⁰⁵ Emüniddin Bey'e ait bu mahallede bir saray, mescit ve kitablesiz çeşmede yer aldığı ifade edilmektedir. Ayrıca Lârende Kalesi'nin bir kapısı da buradaki eserlerin birden fazla olması hasebiyle Eminüddin Kapısı olarak bu tarafa açılmaktadır.⁷⁰⁶

3.5. Hanlar-Kervansaraylar

Selçuklular ticari hayatı geliştirmek için birçok işe imza atmışlardır. Bu hem devletin siyasetine hemde mimarisine de yansımıştır. Selçuklu sultanları Anadolu'nun stratejik öneminden istifade etmek için fetih hareketleri yürütmüşlerdir. Bu alanda Karadeniz'de Samsun, Sinop ve Suğdak; Akdeniz'de ise Antalya ve Alaiye gibi denize sınırı olan şehirler fethedilmiştir. Bu fetihler başkent Konya ile kuzeyden güneye denizaşırı ülkelerle ticaretin canlandırmasına olanak sağlamıştır. Anadolu içlerine ise ithalat ve ihracat ürünlerini pazarlama potansiyeli olarak bu şehirlerdeki limanlarla sağlanmıştır. Ticareti geliştirmek için Kıbrıs Krallığı, Venedik gibi devletlerle de anlaşmalar yapmışlardır. Anadolu coğrafyasında başkent Konya'dan başlamak üzere şehirler arası ticareti, güvenliği, nakliye, konaklamayı ve tüccarların ihtiyacını karşılayabilecekleri mimari eserler de inşa etmişlerdir. Bu mimari eserler han ve kervansaraylar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Selçuklularda ticari hayatta konaklama ihtiyacı için kervanların ve yolcuların başvurduğu yapılara kervansaray şehir içinde yapılmış tüccar ve misafirlerin konaklamak için başvuru yapıları ise han denmektedir. İşlek ve geçiş güzergahı üzerinde ticaret yolları boyunca 30-40 km. mesafe aralıklarla yapılmış oldukları söylenmektedir. Tabii km. mesafe ihlalleri de mevcut olduğunu unutulmamalıdır.⁷⁰⁷ Türkiye Selçukluları hâkim olduğu coğrafyalarda dört yönde kuzey, güney, doğu ve batı olmak üzere ülkelerle ve komşularıyla ticari ilişkiler kurabilmek adına han ve kervansaraylar yapmışlardır. Yollar

⁷⁰⁵ Konyalı, 1967, s. 498-500; Karpuz, 2009, s. 151-152; Dülgerler, 2006, s. 175-177.

⁷⁰⁶ Diez, Aslanapa ve Koman, *a.g.e.*, s. 96.

⁷⁰⁷ Metin, 2020, s. 113-115.

üzerinde kurdukları bu ekonomik yapılar şehirlere ticaretin taşınmasına ve özellikle ticari faaliyetlerin Türkiye üzerinde toplanmasına katkı sağlamaktadır. Hatta ticari faaliyetleri yaymak ve kesintiye uğratmamak için savaşmaktan geri adım atmamışlardır. Bugünün otelleri olarak karşımıza çıkan kervansaraylar Selçuklu sultanları ve devlet adamları tarafından inşa edilmiştir. Kervansaray ve hanlar farklı fonksiyonlarda ortaya çıkan ve inşa edilen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Hanlar şehir içinde inşa edilen ticaretin yanında malların saklanabilmesi için depo görevi görmektedir. Kervansaraylar ise şehirlerarası yollarda ve yollar üzerinde inşa edilmiş yapılardır. Bu yapılar aynı zamanda ticari işlerin sürdürülebilmesi, konaklama ve tüccarların işlerini halledebileceği ücretli yapılardır.⁷⁰⁸

Selçukluların ticaret politikasını da aynı şekilde Anadolu Beylikleri de takip etmiştir. Beylikler sanayi, ziraat ve ticarete önem vermişlerdir. Türkiye Selçukluları devrinde başlatılan ülkenin dört tarafına ulaşım yolları üzerinde inşa edilen kervansaraylar beylikler tarafından da inşa ettirilmeye devam etmiştir.⁷⁰⁹ Bu bağlamda özellikle Orta Anadolu coğrafyasında hâkimiyet tesis eden Karamanoğulları Beyliği'nin bu alanda faaliyet yürüttükleri bilinmektedir.

Karamanoğulları devrine ait Lârende şehri içinde ve dışında komşu şehirlere irtibat sağlayan ulaşım yolları üzerinde inşa edilmiştir. Bu bağlamda günümüze ulaşmayan ya da mevcut halde olan hanları kaynakları inceleyerek tesbit ettik ve bu çizgide ilk kez tüm hanlar toplu halde çalışmamızda verilmiştir.

3.5.1. Kozak Hanı

Lârende-Mut karayolu güzergahı üzerinde yer alan Lârende şehrine 34 km. uzaklıkta kalan bir handır. Herhangi bir kitabesi bulunmayan fakat benzer yapı örnekleri olduğu için onlara kıyaslanarak XIV. yüzyıl başlarına dayalı bir eser olduğu düşünülmektedir. Han doğu-batı yönünde dikdörtgen planlıdır. Üç cephesi doğu, güney ve kuzey kısımları toprak altında kalmış girişin olduğu batı cephesi açık haldedir. Han iki sahına bölünmüş, iki taraftan gömme ayaklarla üç ayak üzerinde sivri kemerle

⁷⁰⁸Selim Kaya, “Selçuklularda Ticaret (Yollar, Kervansaraylar, Pazarlar, Panayırlar ve Ticaret Antlaşmaları)”, İçinde; *Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti*, Muharrem Kesik, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2021, s. 573-578.

⁷⁰⁹ Hakkı Dursun Yıldız, “Anadolu Beylikleri/Teşkilat ve Kültür”, c. 3, *TDV İA*, İstanbul, 1991, s. 139-141.

desteklenmiştir. İç mekânda kesme taşla kemerlerle duvarlar tonozlar ise moloz taşla örülmüştür. Sade ve süslemesiz bir handır. Lârende'den sonra ilk dinlenme ve konaklanabilen han olduğu düşünülmektedir. Keza yol güzergahında tesbit edilmiş başka bir han bulunmamaktadır.⁷¹⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, poyraz yönünde yani kuzeydoğu tarafında bir ocak bulunduğundan söz eder. Yapı üç taraftan toprak altında olsa da kendisini günümüze getirdiğinden bahseder. Hanın yapım gerekçesinin Sertavul Geçidi üzerinde bulunması sebebiyle kışın sertliğinden ihtiyaç olduğu için yapıldığı düşünülmektedir. Sertavul Hanı gibi Alâeddin Ali Bey zamanında yaptırıldığı iddia edilmektedir.⁷¹¹

3.5.2. Atlas Hanı

Türkiye'nin en önemli sanat tarihçilerinden olan Osman Eravşar'ın *“İpek Yolu Konakları: Anadolu Selçuklu Hanları”* kitabında da fotoğrafları çekilerek yer verilmiştir. Atlas Hanı Lârende-Ayrancı'da yer teşkil ettiği belirtilmektedir.⁷¹² Bu bağlamda Lârende sınırları içerisinde yer alan han Karaman-Ayrancı-Ereğli-Niğde yol güzergahı üzerine düşmektedir.⁷¹³

Atlas Han höyük ve antik yerlerden getirilen devşirme ve kesme taşlar kullanılarak inşa edilmiştir.⁷¹⁴ Dikdörtgen planlı güneybatı-kuzeydoğu yönlü yapılmış girişi de bu taraftan sağlanan bir handır. Han karşılıklı ikişer ayağa oturtulmuş üçer sivri kemerle ayakta kalmaktadır. Sağ, sol ve orta sahin olmak üzere üç sahına ayrılmaktadır. Ortadaki sahin kısmı diğer iki taraftaki sahindan geniştir. Sağ-sol kısımdaki sahinlerde delikler bulunmakta olup tahminen konaklayanların hayvanlarını bağlamaları için olduğu düşünülmektedir. Bahsettiğimiz Sertavul ve Kozak Han'da yaşanan durum gibi kitabesi bulunmamaktadır. Araştırmacılar bu hanında Ereğli-Lârende arasında ortalama iki şehre de 45 km. uzaklıkta olması, iki şehirde Karamanoğlu Beyliği için önemli olmasından dolayı beylik tarafından inşa edilmiş bir eser olarak düşünülmektedirler. Hana yakın

⁷¹⁰ Karpuz, 2009, s. 370-371.

⁷¹¹ Konyalı, 1967, s. 663-664.

⁷¹² Eravşar, 2021, s. 342.

⁷¹³ Köroğlu, 2021, s. 112.

⁷¹⁴ Köroğlu, 021, s. 112.

günümüzde kullanılmayan ona ait olabileceği düşünülen 50 metre mesafe uzaklıkta bir su kuyusu bulunmaktadır.⁷¹⁵

3.5.3 Gelendi Hanı

Bir vadi içerisinde yer teşkil eden Ermenek-Bucakkışla-Lârende yolu güzergahında inşa ettirilmiş bir handır. Han İhsaniye Köyü sınırları içerisinde. Uzaktan höyük olduğunu düşündüren han kuzeydoğu-güneybatı istikametindedir. Giriş kısmı güneye düşmekte olan bir yapıdır. Güney ve kuzey kısımları örgü kesme taştan yapılmış diğer yönlerde ise taş işleme görülmemektedir. Üç sahna ayrılmış olan han karşılıklı üçer ayağa oturtulmuş beş kemerden oluşan iki destek sırasıyla inşa edilmiştir. Yapının yapılma gerekçesini ilk başkent Ermenek ile daimî başkent Lârende arasındaki yol güzergahında ticari yolu ehemmiyete almak, iki şehir arası bağlantı kurarken bir dinlenme ve konaklama yeri olarak düşünülmüştür. Han birazdan bahsedeceğimiz Toprak Han ile değerlendirildiğinde Ermenek-Bucakkışla arasındaki irtibatı sağlayan hanın Gelendi Hanı; Lârende ile Bucakkışla arasındaki irtibatı sağlayan hanın da Toprak Hanı olabileceği düşünülmektedir.⁷¹⁶ Hanın takriben 1930 yılına kadar İhsaniye yerleşiminin köy ilan edilmesi ve köy olduktan sonra cami yapılmasına kadar önünde bayram ve cuma namazlarının kılındığı bir yapıdır. Yine Selçuklu şehirlerinde çarşı ve pazarlarda gördüğümüz cuma namazı sonrası pazar kurulup alışveriş yapıldığı da söylenmektedir.⁷¹⁷

3.5.4 Gaferiyat Han

Gaferiyat bugün Lârende sınırları içerisindeki Kazımkarabekir'in eski ismidir. Evliya Çelebi'de kalesinden bahsedilirken Gaferiyat-Kafirabad yani Müslüman harici kimsenin girmediği alınmadığı yerleşim yerinden gelen bir isim olarak ifade etmektedir.⁷¹⁸ Bu bağlamda yerleşim yerinin isminden gelen bir han bulunmaktadır. Yapı 1953-1954 yıllarında yıkılmış olup, Konya-Lârende şehirleri arası yol güzergahına düşmektedir.⁷¹⁹

⁷¹⁵ Karpuz, 2009, s. 437-439.

⁷¹⁶ Karpuz, 2009, s. 363-364

⁷¹⁷ Baykara, *Türkiye'nin*, s. 125-127; /<https://www.karamandan.com/foto/15675715/karaman-ihsaniye-koyu/>

⁷¹⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi (Anadolu, Suriye, Hicaz 1671-1672)*, Dokuzuncu Cilt, s. 309-311.

⁷¹⁹ Köroğlu, 2021, s. 114.

3.5.5. Han Yeri Han

Ermenek-Bucakkışla yol güzergahı üzerinde Ermenek'e ulaşan yol üzerinde Bucakkışla'dan çıktıktan sonra sol taraftadır. İki bölümden yapılmış kapalı bir handır. Hanın giriş kapısının bulunduğu birinci bölüm ayaktadır. Diğer taraftaki kısım ise doğu ile kuzey duvarları ile üzerindeki örtülü yapı yıkılmıştır. Hanın girişi doğudan sağlanmaktadır. Han üç sahnalı ortası geniş olarak inşa edilmiş planlı bir handır. Diğer bahsettiğimiz hanlara benzediği ve kitabesi olmadığı için Karamanoğlu Beyliği devrinden kaldığı düşünülmektedir.⁷²⁰

3.5.6. Toprak Hamı

Ermenek-Bucakkışla-Lârende yol güzergahı üzerinde üstü toprakla kapalı bir han olduğu için bu isimle anılmaktadır. Kitabesizdir. Tek sahnalı, doğu-batı yönde uzanan bir plana sahip handır. Hanın girişinde eyvan şeklinde girilen bir kısım bulunmaktadır. Giriş kısmı eyvandan destek alarak yanlara doğru açılmaktadır. Yine diğer yapılarda bahsettiğimiz gibi onlara mimari olarak benzediği için Karamanoğlu Beyliği zamanına ait olduğu düşünülmektedir.⁷²¹

3.6. Hamamlar

3.6.1. Hatun Hamamı

Hamam konum itibarıyla Orta Kale içinde Pir Ahmed Camii'nin kible batısında kale kapısının önünde bulunmaktadır. Dört halveti bulunan kubbeleri yıkılmış, su mahzeni kırmızı renkli bir Bizans lahdinden akmaktadır. Yapının mimari boyutları ve özellikleri yapılacak araştırmalarla anlaşılabileceği önerilerek yapı hakkında kaynaklarda bilgi azdır. Hamamın 1500 yılına ait II. Beyazıd devrine ait Karaman Eyaleti Vakıflarından edinilen bilgiler çizgisinde Hatun Hamamı ismiyle zikredilmiş ve bir kısmının Sultan Murad Hüdavendigâr'ın kızı Melek Hatun'a Hatuniye Medresesindeki türbesine vakfedildiği yazmakta olup hamamında Miladi 1391 yılında yapıldığı düşünülmektedir.⁷²²

⁷²⁰ Karpuz, 2009, s. 367-368.

⁷²¹ Karpuz, 2009, s. 376-377.

⁷²² Konyalı, 1967, s. 530; Karpuz, 2009, s. 165-166; Dülgerler, 2006, s. 202-203.

3.6.2. Sekiz/Seki Çeşme Hamamı

Hamam kadın ve erkeklere ait iki hamamının birleşiminden oluşmaktadır. Hamamın konumu Seki Mahallesi'nde yer edinir. Fakat halk eskiden sekiz çeşmenin yer almasından dolayı bu özelliğine ithafen Sekiz Çeşme Hamamı olarak isimlendirmişlerdir. İbrahim Bey İmaretî dersane kapısı üzerinde bulunan vakfiyede geçen “*Sinle Köyü'nde Sekizçeşme Hamamı*” olarakta bilinmektedir.⁷²³

Moloz taştan yapılmış olan hamamın erkekler kısmı soyunmalığı bulunur ve kuzey duvarına desteklidir. Bu kısma batıda bulunan bir rüzgarlıktan girilir. Kare planlı soyunmalık ve güneybatı köşesinde eyvan bulunmaktadır. Buradan aralığa geçilmektedir. Doğu kısmında tuvalet ve tıraşlık bölümleri vardır. Yine soğukluktan üç eyvanlı üç halvetli sıcaklık bölümüne girilir. En arka kısımda ise su deposu bulunmaktadır. Kadınlar bölümü girişi güneydendir. Soğukluk tek kubbeli kare planlıdır. Aralık bölümü ile sıcaklığa girilir. Kare planlı üzeri kubbeli doğu tarafındaki köşede eyvan bulunur. Bu kısma iki kubbeli yıkanma yerleri bağlanmıştır.⁷²⁴

3.6.3. Süleyman Bey Hamamı

Karaman'da Akteke Camii'nin doğusunda Ali Şihne Mahallesi'ndedir. Süleyman Bey'in 1356-1361 yıllarında yaşadığı için XIV. Yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir. Girişi batı tarafta yer alan hamamın kapısı yer altına doğru kaba yönü taşla kaplı olup kesme taştan yuvarlak kemerli olarak yapılmıştır. Hamamın soyunmalık bölümüne beş basamaklı bir merdivenle inilmektedir. Hamam büyük bir kubbeyle örtülü olarak inşa edilmiştir. Kubbenin tam altına denk gelen kısımda hamamın havuzu bulunmaktadır. Soğukluk kısmının batısında kuzey tarafta bir kapıdan sıcaklık kısmına girilmektedir. Sıcaklık bölümünde dört eyvanlı kısım bulunmakta, köşelerde ise dört halvet kısmı bulunmaktadır. Eskiden hamamda kalem işi süslemeler, süslü bir şadırvanı var olduğu söylene de günümüzde ise bu süsleme detayları yok edilmiş, hamam tamamıyla sıvalı bir yapıdadır.⁷²⁵ Soğukluk kısmının sol tarafında bir kuyu olduğu ve bu kuyunun Lârende Kalesi, Alâeddin Ali Bey Kümbeti ile Kızlar Türbesi'ne kadar uzandığı söylenmektedir. Hamamın kitabesi yoktur.⁷²⁶

⁷²³ Karpuz, 2009, s. 171-172; Dülgerler, 2006, s. 209-211; Konyalı, 1967, s. 533-535.

⁷²⁴ Karpuz, 2009, s. 171-172; Dülgerler, 2006, s. 209-211; Konyalı, 1967, s. 533-535.

⁷²⁵ Dülgerler, 2006, s. 198-200; Karpuz, 2009, s. 173-174.

⁷²⁶ Konyalı, 1967, s. 535-536.

3.7. Köprüler

Bir yol güzergahında yolun devamını sağlamak için iki taraf arasında bağlantı sağlamak için köprüler inşa edilmiştir. Köprüler daha çok iki yakayı birbirine bağlamak için bir taraftan diğer tarafa geçilmek üzere uzun bir taş ya da ağaç gövdesi uzatılarak inşa edilmiş sivil ve askeri amaçla inşa edilen yapılardır.⁷²⁷ Karamanoğlu Beyliği toprakları içerisine giren Ermenek-Mut-Lârende üçgeni engebeli ve dağlık arazi yapısına sahiptir. Yine bu üç şehir sınırları içerisinde oldukça fazla nehir ve dere geçmesi sebebiyle bağlantı noktaları kopmaktadır. Bu bakımdan beylik mimari alanda en çok köprü yapımında işlere imza atmıştır.⁷²⁸

3.7.1. Bıçakçı Köprüsü

Hadim-Lârende-Ermenek yol güzergahında yer teşkil bir köprüdür. Köprü yapım malzemesi sağlam taştan değildir.⁷²⁹ Osman Nuri Dülgerler, bu köprünün güzergâh bilgisi hakkında Lârende-Bucakkışla-Ermenek olarak vermektedir. Fakat Göksu'nun Hadim kolundan gelen bölümü üzerinde kurulu olduğunu da bildirmektedir. Köprü mimari olarak bir ana üç küçük kemerden meydana gelmektedir. Ayrıca köprü iki adette taşkın gözüne sahip olup tamamıyla kesme taştan yapılmış bir köprüdür.⁷³⁰ Köprü kuzey-güney yönünde kuruludur. Suyun akış yönü tarafta yüksek selyeranlar bulunurken diğer taraftaki yönünde ise dikdörtgen ve köprüye destek çıkan dayanaklar bulunmaktadır. Kitabe için köprüde dikdörtgen hafif süslemeli kitabelik bölümleri mevcuttur. Fakat köprüye ait herhangi bir kitabe bulunamamıştır. Yapım ve teknikleri inceleyen araştırmacılar eserin Karamanoğlu Beyliği mimari eserleri arasında saymakta ve XIV. yüzyıl başlarına dayandırmaktadırlar.⁷³¹

3.8. Kaleler

3.8.1 Lârende Kalesi

Lârende Kalesi günümüze ulaşan ve Hisar Mahallesi'nde yer teşkil etmektedir. Kale dış, orta ve iç kale hüviyeti barındırmaktadır. Tarihi kimliği hakkında kale kim

⁷²⁷ Çeçen, 2002, s. 252-255.

⁷²⁸ Sevgi Parlak, Mehmet Ali Kapar ve Halil İbrahim Kunt, "Ermenek'te Baraj Suları Altında Kalan Bir Eser: Görmeli Köprüsü", içinde *Ermenek Araştırmaları*, C. I, Palet Yayınları, Konya, 2018, s. 112.

⁷²⁹ Diez, Aslanapa ve Koman, *a.g.e.*, s. 28.

⁷³⁰ Dülgerler, 2006, s. 229-230.

⁷³¹ Karpuz, 2009, s. 382-383.

tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Kale Türkiye Selçukluları ve Karamanoğulları Beyliği tarafından kullanıldığı hatta düzenlendiği söylenmektedir. Bu bakımdan Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan ile oğlu I. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında Lârende Kalesi onarım ve bakım görmüştür.⁷³² Haşim Karpuz, Lârende Kalesi iç surlarını yenileyen olarak II. Kılıçarslan, dış surlarının ise I. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında yenilendiğini ifade etmektedir. Şehrin Karamanoğulları Beyliği tarafından ele geçirilmesi sonrasında onların da yenileme yaptıklarından söz etmektedir.⁷³³ Bu hususta Lârende şehrinin fethi hususunda başvurduğumuz kaynaklar olan Tuncer Baykara ve Selim Kaya'dan herhangi bir bilgi elde edemedik. Selim Kaya çalışmasında saray teşrifatı ve görevlileri hakkında bilgi verse de Lârende Kalesi'nin onarımına dair bir bilgi geçmemektedir. Her ne kadar teyit edemesek de sanat tarihçisi Haşim Karpuz'un Lârende Kalesi hakkındaki kendi yorumu olarak düşündüğü bilgileri önemlidir. Keza kaledeki ilk Türk izlerinin Selçuklular olduğu bilgisi ortaya çıkmaktadır.

En dıştaki surlardan bugün Eski Garaj tarafında birkaç sur duvarı izi, Orta surlarında iç kalenin mevcut konumda bulunan höyüğü sardığı düşünülmektedir. Orta surlara dair izler varken belediye yapılanma ve çevre düzenlemesi yapılırken ortadan kaldırılmıştır. Çünkü eskiden Pazar Kapısı tarafındaki duvar ile Gazialp Suyu tarafı batısında kalan surlar bulunmaktadır fakat günümüzde bu kalıntılarda mevcut değildir.⁷³⁴

Lârende şehri, Orta Anadolu'da çeşitli medeniyetlere ve Selçuklular, Karamanoğulları ve Osmanlı Devleti'ne ev sahipliği yapmıştır. Bu bağlamda bu özelliğe sahip Lârende'de savunma mekanizması olarak bir kale olmaması imkânsızdır. Şehir tipi kale özelliği taşıyan kale siyasi, askeri, idari ve askeri işlerle alakadar olup konut görevi de üstlenmiş bir kaledir.⁷³⁵ Lârende Kalesi incelendiğinde Selçuklu şehir yapısı ve özelliği taşımakta olduğu kanısı vermektedir. Selçukluların ele geçirdikleri kalelerde bir kere o kalede ilk Türk-İslam yerleşiminin olduğuna dair çekirdek bir yapı göze çarpmaktadır. Müstahkem bir mevkide olmasına dikkat edilmektedir. Kalenin ele geçirilmesi o şehrin bir Türk-İslam şehri haline getirildiğinin de tescili belgesidir. Şehirlerde iç kale (ahmedek) olarak ifade edilmektedir. Burada yönetici zümre ve ailesi yaşamaktadır. Dış

⁷³² Yıldız, 2016, s. 466-467.

⁷³³ Karpuz, 2009, s. 290-291.

⁷³⁴ Karpuz, 2009, s. 291.

⁷³⁵ Korumaz ve Kayhan 2019, s. 371-377.

kale veya surlarda iç kalenin etrafını sarar ve iç kaledeki yönetici zümrenin yardımcıları olan askeri ve sivil idareciler oturmaktadır. Şehrin dört yöne açılan kapısı bulunmaktadır ve şehrin büyüklüğüne göre sayısı artabilir. Kapılar iç kale ile dış kale arası bağlantı kurmaktadır. Kapılar adlarını açıldıkları yöne veya kapıdan çıkıldıktan sonra gidilen şehirlerin ismiyle ifade edilmektedir. Kalede cephanelik, hamam, darphane, hapishane, pazaryeri ve cami gibi yapılar bulunmaktadır.⁷³⁶

Kalenin mimari yapısı hakkında kısaca bilgi vermemiz gerekirse kuzeydoğu-güneybatı yönlerine düşen taraflarda dört tane silindirik, kuzeybatı-güneydoğu taraflarındaki köşelerde ise beş adet prizmatik kule/burç yer almaktadır. Bu bakımdan kale dokuz adet burca sahiptir. Yine kalenin belirttiğimiz silindirik ve prizmatik kale burçları arasına denk gelen kısımda ise bir adet dörtgen planlı ara kuleler yer almaktadır. Kulelerin boyut ve uzaklıkları değişkendir. Kuleler iki katlı olup taş merdivenlerle katlar arası irtibat sağlamaktadır. Kulelerin bodrum katları bulunur ve buralarda hazine, depo ve ambar olarak kullanılmaktadır. Kulelerin ikinci kat hizasında bazı kısımlarında ocak izleri ile bacalar bulunmaktadır. Orta surlarına dair kırk kule olduğu ve iki kapıya sahip olduğu bilgileri verilmektedir. Kapılardan birisi günümüze ulaşan Pazar Kapısı'dır. İç kale kapısının yerden üç metre yüksekliğe sahiptir. Konum itibarıyla kalenin güneybatıya düşen dörtgen kule tarafında yer teşkil etmektedir. Kapının basık halde yuvarlak kemerli bir yapısı olup üzerinde boş ve çiçek motifleriyle etrafı çevrilmiş kitabelik bulunmaktadır.⁷³⁷

Ortaçağ'ın en önemli seyyahlarından olan Evliya Çelebi'nin *Seyahatnamesinde* Lârende Kalesi hakkında bilgiler verilmiştir.

“Kalesi, Karaman Ovası'nın ortasında havalesiz üç kat bir şeddadi bina sarp, sağlam ve dayanıklı kaledir. İç kalesi bir yüksek topraklı bayır üzerinde dört köşe şeddadi iri taşlı kaledir. Bu iç kalenin büyüklüğü 600 adımdır ve 8 büyük kuledir. Dört tarafı derin ve geniş hendektir. Batıya bakan ancak bir kapısı var. Ağaç köprü ile geçilir üç kat demir kapılardır. Bu kapının iki tarafında olan duvar taşlarının her birinde iri yazı ile Esmâ'ul-hüsnâ yazılmıştır. Ve dizdar burada oturur. Tamamı 46 adet toprak örtülü küçük evlerdir ve bir camiden gayri bir şey yoktur. Bu kaleden taşra bir kat kale daha çevrilmiştir, Ortahisar derler, yuvarlak

⁷³⁶ Baykara, 2004, s. 171-177; Metin, 2020, s. 41-45; Baykara 2014, s. 61-69.

⁷³⁷ Korumaz ve Kayhan, 2019, s. 379-381; Dülgerler 2006, s. 246-249; Karpuz, a.g.e., s. 290-294.; Konyalı, 1967, s.162-178; Güler, a.g.e., s. 63-64.

sağlam bir kaledir. Başka hendeği vardır. Çepçevre büyüklüğü 1.700 adımdır, 40 kuledir. Ve iki kapıdır. Batı tarafına Deli Kapısı, kible tarafına Pazar Kapısı. Bu büyük şehri kuşatan taşra burç kalesi üçüncü katıdır. Çepçevre 7 bin adım büyük kaledir. Toplamı 140 kuledir ve 9 kapıdır. Evvelâ Paşa Camii yakınında kibleye bakar Emildenli Kapısı, doğuya nazır Seki Çeşmesi Kapısı, yine doğuya doğru Şam Kapısı, batıya bakan Kör Soğuk Kapısı, Hazret-i Mevlânâ annesinin türbesi dibinde Parmak Kapı, güneye Toplar Kapısı, kibleye İmaret Kapısı, güneye Emir Ahmed Kapısı ve kibleye Tekke Kapısı. Bu büyüklükte olan büyük şehrin içinde 32 mahalle ve 53 mihrap vardır. Ve 7.080 toprak örtülü evlerdir.”⁷³⁸

Selçuklu şehirlerindeki kaleler hakkında verdiğimiz bilgilerle Evliya Çelebi’nin verdiği bilgileri değerlendirecek olursak bir kere Lârende şehri ve kalesinin büyük olabileceğini dokuz kapısı bulunmasından anlaşılabılır. Kale içerisinde cami bulunmaktadır ibaresiyle buranın bir fethi simgesi olan Ulu Camii olabileceği düşünebiliriz. Lârende sarayları hakkında bilgi verirken bahsettiğimiz Lârende Kalesi’ndeki kazılardaki bulgular çizgisinde kalede hamam, kabul odası, hazire, dizdar odası gibi mekanlar tesbit edildiği ifade edilmektedir. Lârende Kalesi’nin kapılarından birisinin Pazar Kapısı ismini taşıması çıktığı yönde bir pazaryeri olabileceği bilgisi olarak değerlendirilebilir. Kapılardan bir tanesi tezimizde bahsettiğimiz Karaman Mevlevihane’sine çıkan kapı olan Tekke Kapısı gözümüze çarpmaktadır. Kapılardan altı tanesinin çıkış yönüne denk gelen kısımdan ismini almıştır diyebiliriz. Bu bağlamda Emildenli Kapısı, Şam Kapı, Kör Soğuk Kapısı, Seki Çeşmesi Kapısı, İmaret Kapısı ve Parmak Kapı olarak bahsedebiliriz. Son kapı olan kısım ise Toplar Kapısı olup askeri bir hüviyet taşıyan ya da kaleden savaş sırasında atılan topların bulunduğu yerden ismini alabilir. Evliya Çelebi’nin ifadelerinden 32 mahalle ve 7080 toprak örtülü ev ibaresiyle surların dışında yerleşim izleri ve oldukça büyük bir halde olduğunu da değerlendirebiliriz.

3.8.1.1. Orta Hisarda Bir Ev: “Dolaşıklar Evi”

Kale hakkında son olarak Orta Hisar’da bulunan Haşim Karpuz, İbrahim Hakkı Konyalı’nın eserleri, Gülseren Karakap ile Mustafa Korumaz ve Ş. Sena Kayhan’ın makalelerinde “*Dolaşıklar Evi*” olarak ismi zikredilen yapı hakkında bilgi vereceğiz. Bu

⁷³⁸ Kahraman, a.g.e., 9/2: s. 336; Evliya Çelebi, a.g.e., s. 311-312; Konyalı, 1967, s. 166.

ev üzerine yapılan çalışmalarda evin mimari içeriği Selçuklular ve Karamanoğulları devrinde yapılan evlerin mimarisine benzemekte olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda evin yasal sahibi bizzat akrabamız olduğu için vasisi olan kişilerle iletişime geçerek bilgi alınmıştır. Evin sahibi rahmetli anneannem Anakadın’nın kızkardeşi olan Sıddıka Dolaşık’ın kayınpederi Mustafa Dolaşık ve ailesine aittir. Bu yüzden Dolaşıklar Evi olarak ismini soyadlarından almaktadır. Ev Orta Hisar’da tespiti yapılan kale çevresindeki yapılar arasında gösterilmektedir. Yapı XIX. yüzyıla kadar tarihlenen tek katlı mabeyni İç Kale’nin doğusundaki taraftadır.⁷³⁹ 22 numaralı ev olarak gösterilen evin Top Burcu’nun karşısında yer aldığı da söylemektedir. Söylenenlere göre bu burç tarafında Ramazan topu atıldığı söylenmekte ve isminin buradan geldiği bildirilmektedir. Bu tarafta burcun altındaki bodrumun “*cindarı*” adı verilen bir tür ekmek yapmak üzere burada saklanması için bir depo olduğu söylenmektedir. Mustafa Dolaşık’ın eşi burada zamanında tavuk ve kuşların cindarı sebebiyle ayrılmadığını ifade etmektedir.⁷⁴⁰

Dolaşıklar evinin sahibi Mustafa Dolaşık torunu Halil Dolaşık-Sıddıka Dolaşık’ın oğlu, dedesinin ismini taşıyan Mustafa Dolaşık’tan edindiğimiz bilgiler çizgisinde⁷⁴¹ evin kalenin doğu tarafından ve şehir merkezine doğru dikdörtgen planlı bir evdir. Yapı bakımından kerpiç olup üzeri toprak damdır. İç mimari planı ise 3 oda, 1 salon, salon kısmında seki altı denilen bir kısım bulunmaktadır. Odalarda ahşaptan dolaplar ve dolap kapaklarında işlemler olduğu bilgisini edindik. Evin önce Karaman Müzesi tarafından satın alındığı sonrasında 1989 yılında çıkan bir yangında zarar gördüğü için tamamen yıkıldığı, günümüze ulaşmadığını öğrendik. Kendisi bizlere evin planı ve iki adet resmini göndermiş olup bunu da ekler bölümünde vermiş bulunuyoruz.⁷⁴²

Bu mimari yapıyı bahsetme sebebimiz yapı tarihlerinin 200-250 yıl öncesine götürdüğü yani Osmanlı Devleti devrinde yapılmış yapılar olduğunu işaret etmektedir. Araştırmacılar mimari ve iç mekân tasarımını daha önceki devirlerden Selçuklu ve Karamanoğlu devirlerine kadar izler taşıdığını düşünmektedirler. Bu hususta Karaman Evleri hakkında araştırmasına tesadüf ettiğimiz Gülseren Karakap, 12 Karaman evini incelemiş ve bunlardan biri de bahsettiğimiz Dolaşıklar Evi’dir. Öncelikle ev hakkında

⁷³⁹ Karpuz, 2009, s. 649.

⁷⁴⁰ Konyalı, 1967, s. 176-177.

⁷⁴¹ Mustafa Dolaşık ile 16.11.2023 tarihinde iletişime geçilerek bilgi alınmıştır.

⁷⁴² Bkz. Ek 32-33-34 fotoğraflar konuyla alakalıdır.

verdiği bilgilere göre evin planı dıştan tek katlı birbirine geçen iki evden oluştuğundan söz eder. Kuzey-güney bölümden oluşan evin doğu-batı taraflara düşen birer odası bulunmaktadır. Odalardan güneydekiler birbirlerinin simetrisini oluşturur ve doğudaki oda oldukça tezyinli ve özenlidir demektedir. Seki altı ve seki üstü olmak üzere sütunlu bölümlerle odalar ayrılmaktadır. Tavanı sekiz kollu içi bitkisel motiflerle bezeli, göbekli ve etrafı çıtalarla çevrilidir. Kuzey duvarında ölçüleri farklı dört adet açık ve kapalı yüklükler bulunmaktadır. Aynı iç mimari özelliklerin batı taraftaki odalarda da söz konusudur. Sadece tavanı kirışlemedir. Tüm evler hakkında değerlendirmede bulunan araştırmacı ahşap süsleme açısından Selçuklu geleneğini, tasvirli kalemişi süslemeler bakımından da en güzel örneklerdir demektedir. Karaman evleri yapı malzemesi, plan özellikleri, süsleme ve mimari özellikleri bakımından da Türk ev mimarisinde kendine has özellikler taşıyan örnekler olarak değerlendirmektedir.⁷⁴³

Karaman Müzesi'nde Hisar Mahallesi'nde 1982 yılında bir evde Karamanoğlu Beyliği'ne ait ve çeşitli yerlerde tesadüf edilen “*Oğuz Boylarının altı köşeli yıldız ile Karamanoğullarının Ogun'u olan kutsal kuşun yer aldığı pişmiş toprak payzada*”⁷⁴⁴ bulunmuştur. Bu bulgu Hisar Mahallesi veya kale çevresindeki evlerin tarihi için önemlidir. Keza evin mimari iç tasarımında Karamanoğulları Beyliği'ne ait bir sembole rastlanması o devirlere kadar götürmektedir diye değerlendirebiliriz.

3.9. İmaretler

İmaret içerisinde cami, mescid, aşevi, medrese, tabhane, darüşşifa, kervansaray ve türbe gibi yapıların bir arada toplandığı yapılar topluluğudur.⁷⁴⁵ Karamanoğulları Beyliği devrinde bu anlamda yapılar arasında Kara Halil İmareti, Karamanoğlu İbrahim Bey İmareti, Karabaş Veli İmareti geçmektedir. Bu anlamda Karamanoğlu Beyliğinde saltanat süren Karamanoğlu II. İbrahim Bey İmaretinden bahsedebiliriz.

3.9.1. Karamanoğlu İbrahim Bey İmareti

Karamanoğlu II. İbrahim Bey devrinde Lârende'nin doğusunda Yoğunduvâr semtinde inşa edilmiştir. İnşa edilen bu imarette cemaatin namaz kılması için mescid, zengin, fakir, yolcu ve misafirlere yemek pişirilmesi için aşevi, hafızlar yetiştirmek ve Kur'an-ı Kerim okutulması için darulhuffaz inşa edildiğinden söz edilmektedir.

⁷⁴³ Karakap, 2005, s. 14 ve 32-33.

⁷⁴⁴ Bkz. Ek 20'de Ogun Kuşu Karaman Müzesi'nde sergi bölümünden verilmiştir.

⁷⁴⁵ Ertuğ, 2000, s. 219-220.

Günümüzde imaretin batı kısmında bir türbe ile çeşme de yer almaktadır.⁷⁴⁶ Bu yapılar grubu dilimizde külliye olarakta karşılanmaktadır. Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in bu yapılarla Selçuklu devlet geleneğini de devam ettirdiği için Anadolu'da beylikler devri külliyesi örnekleri arasında sayılmaktadır.⁷⁴⁷ İmaretin kapı kanatlarında *"gelenlere imaretin kapısı açıktır; yemek yiyeceklerle de helaldir"* yazmaktadır. Kapı üzerinde yazan bu cümleyle imarete yemek verildiği de kanıtlanmaktadır.⁷⁴⁸ İmaretin kitabesi giriş kapısı üzerindeki portal kısımda yer almaktadır. Kitabede *"Ulu sultan, yüce hakan, milletlerin dizginlerini elinde bulunduran Arap ve Acem Kralların efendisi, adalet ve ihsan temellerinin kurucusu, haksızlık, zulüm ve azgınlık kurallarını yıkan, zındıkları, müşrikleri öldüren, günahları ve mülhidler kahreden şer-ü şerife lâıyıkıyla yardım eden, şirke kılıcıyla düzen veren, din ve dünyanın tacı Karamanoğlu Mahmut oğlu İbrahim, Allah iktidarını ve hayra yönelik niyetlerini arttırsın. Bu mübarek imareti Müslümanların hangi taifesinden olursa olsun gelip gidenler için H. 836 yılının muharrem ayında yaptırdı."*⁷⁴⁹ olarak yazılıdır.

Karamanoğlu İbrahim Bey İmareti konum itibarıyla merkezde İmare Mahallesi sınırları içerisinde I. İstasyon Caddesi'nde bulunmaktadır. Anladığımız kadarıyla bu yapılaşma bugün Lârende'de bir mahalle ismine de aktarılmıştır.⁷⁵⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu imaret (mescit, medrese, matbâh, Dârı kurra medresesi) Türk mimarisinin en önemli örneklerindendir der.⁷⁵¹ İmaret topluluğu şehir merkezinde hâkim konumda dikdörtgen plana sahip kuzey-güney ekseninde şekillenmektedir. Batı cephesinin güney tarafında günümüzde camii yer almaktadır. Camiye bitişik halde türbe yer alır. Yine cami ve türbeden bağımsız caminin kuzey tarafı karşısında çeşme yer almaktadır.⁷⁵²

İmaret Lârende'de yapılan yapılarda sıkça vurguladığımız Kurtdere mevkiinden getirilen ak taştan yapılmıştır. İç, dış ve kubbe duvarları tamamıyla kesme taştandır. Yapının minaresi kible tarafında değil sağ taraftadır. Minare sonradan gözetleme yapılması için buraya inşa edilmiştir. Oldukça endama sahip ve doksan basamaklıdır. Minarenin kapladığı alan son cemaat yerine kadar ulaştırılmıştır. Minarenin şerefe kapısı

⁷⁴⁶ Durukan,2000, s. 287-290.

⁷⁴⁷ Çobanoğlu, 2002, s. 542-544.

⁷⁴⁸ Gülcan, 1983, s. 55.

⁷⁴⁹ Türkmen, 2005, s. 544-546; Gülcan, 1983, s. 55-56.

⁷⁵⁰ Karagöz, 2002, s. 28.

⁷⁵¹ Uzunçarşılı, "İmareti", s. 57-58.

⁷⁵² Karagöz, 2002, s. 28-29.

doğu tarafına açılmaktadır. Kapı üzerinde külâh kısmının altında Besmele-i şerif mevcut olup, kapısının üzerinde zambak şekilli çiniler vardır. Minarenin bedenini İbrahim Hakkı Konyalı üç yerden, Osman Nuri Dülgerler ise beş kabartmalı süslü kuşaklar sarmaktadır demektedir. Şerefe altındaki kuşak şekillerle süslü, ikinci kuşakta mavi zambaklar ve dantel detayları vardır.⁷⁵³

Caminin kapısı mor ve ak mermerle işlenerek birbirine geçmeli olarak kemerlenmiştir. Kemerin iki kanadında üçgenlerde yapraklar, çiçekler, hilaller ve kabartmayla işlenmiştir. Kitabe kapı süslemesinden dışarıya doğru taşmış ve üzerinde beş satırlık yazı kazınmıştır. Genel kapıdan girildikten sonra sağ tarafta bir kapı yer almaktadır. Bu kapıdan ikinci kata çıkılmakta olup merdiven taş basamaklıdır. Ana kubbenin sağında ve solunda dışarıya üçer penceresi olan tonoz beşik örtülü odalar bulunmaktadır. Bu odalar imarete gelenlerin konaklama yeridir. Caminin üzerinden Lârende şehri gözlenebilir. Ana kubbeye açılan dört büyük pencereden imaretin havuzlu avlusuna ışık girmektedir. Havuzlu sofanın sağ-sol taraflarında ikişer oda bulunur. Havuzlu sofanın kible tarafında beşik örtülü tonoz kubbeli eyvanlı imarete mescit ve dersane olarak kullanılan kısımdır. Bu kısım namaz vakitlerinde mescit görevi görür diğer vakitlerde ise ders işlenmektedir. Mescit bölümü iki buçuk metre kadar çinilerle kaplamalıdır. Zamanında mescitte çinilerle süslü Besmele ve Ayet-el Kürsi kenarlarına işlenmiş bir mihrabı bulunmaktadır.⁷⁵⁴ Mihrap günümüzde mevcut olmayıp İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi'ne sökülerek götürülmüştür. Çinilerde en çok kullanılan renk patlıcan moru olup ayrıca turkuaz, beyaz, altın yaldız, filizi yeşil ve kırmızı kahve renkleri kullanılmıştır.⁷⁵⁵ Mihrap kısmındaki çini kaplama ve işlemler Karamanoğlu Beyliği'nin çinicilik sanatının en görkemli ve paha biçilemez eseriymiş ahşap pencere kanatları ise ağaç işlemeciliğinin en önemli örneklerindendir.⁷⁵⁶

Mescit pencere kapaklarında yan ve üst tarafları zincirli bir kordon, ortadaki göbek kısmında yıldız ve geometrik şekiller, göbek kısmının alt ve üstündeki yuvarlaklar içinde insan figürleri bulunmaktadır. Figürlerden birisi çömelmiş diğeri bağdaş kurmuş insan olup sanatkarın burada İbrahim Bey'i simgelediği düşünülmektedir. Üst köşelerde

⁷⁵³ Konyalı, 1967, s. 405-410.

⁷⁵⁴ Konyalı, 1967, s. 405-410.

⁷⁵⁵ Dülgerler, a.g.e., s. 118.

⁷⁵⁶ Gülcan, a.g.e., s. 63-64.

yine birbirine bakan aslan alt köşelerde at işlenmiştir. Bu süslemelerin üzerinde dörtgen üstünde “İzzet ve ikbal ve devletü (yükseklik ve üstünlük ile devlet daim olsun)” yazmaktadır. Kapı kanatlarında ise “Amele El-Hacı Ömer Bin İlyas El-Neccar El-Karamani (Karamanlı Neccar Ömer oğlu Hacı Ömer tarafından yapıldığı)”⁷⁵⁷ yazmaktadır.

Mescitin sağ-sol taraflarındaki odalardan sağdaki kapıda sekiz satırlık, soldaki kapı üzerinde ise dokuz satırlık olmak üzere toplamda on yedi satırlık vakfiyesi bulunmaktadır.⁷⁵⁸

Sağ kapı üzerindeki 8 satırlık vakfiyesi şu şekildedir;

*“Büyük emir, değerli Sultan, Karamanoğlu Mehmet oğlu İbrahim – Allah mülkünü daim kılsın- bu imareti için Lârende Sinle köyünde tamamı on iki hisse olan Sekizçeşme hamamından yedi hisse ile bir hissesinin de onda birini, Sır kapı önündeki Paşa hamamının yarısını, Gazialp’da Çardaklı hamamının tamamını, Akrepyeri denilen yerin, Hacı Alâeddin’in üzüm bağıyla bu bağdaki yapıların tamamını, Ebu Bekir Ece, Hacı Ali değirmenlerinin ve Hul Çelebi hanının yarısını, bedestenin ve Kadı lağımı yanındaki Hacı Yusuf ve Çakıllıca civarındaki Hoca Lü’lü üzüm bağlarının tamamını vakfetti.”*⁷⁵⁹

Sol kapı üzerindeki 9 satırlık vakfiyesi ise şu şekildedir;

*“İmaretin avlusundaki sebze bahçesi, imaretin önündeki fırının tamamı, Emekseven’deki yer, Kızılçayüğü’de Foni vadisinde tepenin civarındaki hafız Mesut ve Saraç Ali’nin tarlaları, İfra köyünün tamamı, Gaferiyyat, Kızılkilise ve Duduğümü Köyleri ile Uraydonya kışlağının yarısı, Konya’nın sahra nahiyesine bağlı Viranlı Salur, Kalın Ahur, Kızılçaköy, Kayacık, Ortaviran, Kafiröreni, Bilecik, Çaplak, Küçük Bilecik köyleri ile Ece çiftliği, Beyşehirle bağlı Balkanda ile Umranlar ve Muta bağlı Işıkpınar ile Şemseddin köylerinin tamamı sahih ve geçerli bir surette vakfedilmiştir.”*⁷⁶⁰

3.9.1.1. İmaret Çeşmesi

Çeşme yapıdan bağımsız olmak üzere sivri kemerli nişten yapılmıştır. İki cephesi süslemeli şeritlerle çevrelenmiş ve birer sütunçeyle de yumuşatılarak inşa edilmiştir.⁷⁶¹

⁷⁵⁷ Konyalı, 1967, s. 411-412; Gülcan, a.g.e., s. 64-65.

⁷⁵⁸ Konyalı, 1967, s. 413-415.

⁷⁵⁹ Konyalı, 1967, s. 415; Gümüştop, 2019, s. 75.

⁷⁶⁰ Konyalı, 1967, s. 415; Gümüştop, 2019, s. 76.

⁷⁶¹ Durukan, “İmaret”, s. 287-290.

Kitabesi olmayan çeşmenin konum itibariyle imarete bağlı ve beraber bir tarihte yapıldığı düşünülmektedir. Tamamıyla kesme taştan inşa edilen çeşme sütunçelerinden içeri doğru iki bordür çeşmeyi cephelerden sarmıştır. Kemer köşeliklerinde kabara bulunur. Çeşmenin süsleme detayları taşlar duvara örüldükten sonra ince işçilik görmüştür. Çeşmenin inşası adına iki görüş hâkimdir. İlk görüş imaret yapılarıyla beraber aynı tarihte yapıldığıdır. İkinci görüş ise imareti yaptıran II. İbrahim Bey'in ölümünden sonra yaptırılan türbeyle aynı zamanda yapıldığına dairdir. Kabul edilen görüş ikinci görüştür.⁷⁶²

3.9.1.2. İmaret Türbesi

Kaynaklarda Karamanoğlu Türbesi, İmaret Türbesi, İbrahim Bey Türbesi gibi isimlerle anılmaktadır. İmaret yapıları içerisinde konum itibariyle camiye bitişik minareyle aynı hizada sağ batı köşede inşa edilmiştir. İmarette Lârende'ye özgü ak taştan yapılmıştır. Türbenin alt kısmı dört köşe, kubbesi kasnağından itibaren sekiz köşelidir. Kible tarafına batıya mor mermer çerçeveli iki penceresi bulunur. Doğu tarafında imaretin penceresi yapışıktır. Ana kubbede şamdan şeklinde olan on adet kabartma bulunur. Kapısı mor mermerden kemerli haldedir. Kitabe yeri vardır fakat boş bırakılmıştır. Kapıya dört taş basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Türbede kapısının altında cenazelik kısmı olup zamanla toprakla dolmuş sadece basit kemeri gözükmektedir. Türbenin tabanı tahtadandır. Türbe içerisinde üç alçıdan sanduka yer almakta olup ortadaki sanduka Karamanoğlu II. İbrahim Bey⁷⁶³ ile oğullarına aittir. İbrahim Bey'in sandukasının sağında Kasım⁷⁶⁴ ve solunda Alâeddin⁷⁶⁵ beylere aittir. Sanduka üzerlerinde çiçek, dal ve yaprak motifleriyle işlemler mevcuttur. Sanduka başlarında mermer kitabeler bulunmakta olup bizzat yerlerinden çıkarıldığı için İ. H. Konyalı tarafından Karaman Müzesi'ne teslim edilmiş günümüzde orada yer almaktadır.

⁷⁶² Mustafa Denктаş, *Karaman Çeşmeleri*, Kılıncım Yayınları, Kayseri, 2000, s. 19-25.

⁷⁶³ **II. İbrahim Bey Sanduka Kitabesi**; “Ah ölüm! Merhum, mağfur, said, şehid Karamanoğlu Mehmet oğlu İbrahim 860 yılında fenâ dârinden bakâ dârine göçtü” yazmaktadır. Bkz: Konyalı, 1967, s. 512.

⁷⁶⁴ **Kasım Bey Sanduka Kitabesi**; Allah bakidir. Merhum, mağfur, said, şehid, Tanrının rahmetine muhtaç olan İbrahim oğlu Şah Kasım 888 yılında fenâ dârinden bakâ dârine göçtü” yazmaktadır. Bkz: Konyalı, 1967, s. 512.

⁷⁶⁵ **Alâeddin Bey Sanduka Kitabesi**; “Allah bakidir. Merhum, mağfur, said, şehid Karamanoğlu İbrahim oğlu Ala-ed-din 870 yılında gurur evinden sürur evine göçtü” yazmaktadır. Bkz: Konyalı, 1967, s. 512.

SONUÇ

Lârende yani günümüzde Karaman Selçuklu akınlarıyla Türk-İslam yurdu yapılan önemli kentlerden birisidir. Lârende, Karamanoğulları Beyliği merkezi olarak öne çıkmış zamanla beylik ve Osmanlı döneminde Türk-İslam kültür ve medeniyetiyle gelişme göstermiştir.

Tez çalışmamız Lârende tarihi açısından iki hususu öne çıkaran bir araştırmadır. Öncelikle “Karaman” kent tarihi üzerine Osmanlı öncesi dönemi kapsayan çalışmaları bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Diğer “Karaman” ve çevresinin Türk-İslam yurdu olmasının fetih ve iskân merkezinde değerlendirilmesidir. Lârende’nin fethi kapsamında askeri faaliyetler sonra iskânla Türk-İslam şehri olmasını sağlayan mimari eserler çalışmamızda bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

Lârende şehrinde yapılan mimari eserler incelendiğinde Saadettin Ali (Ebul Feth) Mescidi Selçuklu, Hacı Beyler Camii Memlûkler, bahsettiğimiz diğer eserlerde büyük ölçüde Karamanoğlu Beyliği izleri taşımaktadır. Bu bağlamda Saadettin Ali Mescidinde Sultan II. I. İzzeddin Keykâvus’un, Hacı Beyler Camii’nde ise Memlûk Sultanı Es-Nasr Muhammed’in ismi zikredilmektedir. Tarihi olarak en erken mimari eser Selçuklu eseri olup 1243-1244 tarihlidir. Karamanoğulları Beyliği’nin hâkim kurduğu şehirlerde yapılan mimari eserlerden en eskileri ilk kurulduğu merkezler Balkusan ve Ermenek’teki eserlerdir. Bu bağlamda en eski tarihli Karamanoğlu Beyliği mimari yapıları Balkusan Karamanoğlu Türbesi ve Ermenek Ulu Cami/Mahmut Bey Camileridir ve 1302 tarihlidir. Bu bilgi beyliğin Ermenek merkezli örgütlenmeye başladığını kanıtlamaktadır. Bu minvalde Lârende’deki eserler incelendiğinde en eski eser Bosala/Özyurt Camiidir. Yapı 1316 yılına aittir. Bu eser belki de Balkusan’da başlayan yerleşimin önce Ermenek’e oradan Kazımkarabekir üzerinden merkez Lârende’ye doğru kaydığı konusunda işaretler vermektedir. Lârende’de merkezdeki en eski eser Emir Musa Bey’e ait medresedir. Bu medrese siyasi mecrada Emir Çoban’ın Anadolu’dan çekilmesinden sonra ve Gâzân Han reformu sonrası yapılan bir eserdir. Lârende’de bu tarihten sonra medrese, camii, mescit, hamam ve imaret anlamında yapılar çoğalmıştır.

Selçuklu fethi sonrası Karamanoğlu Beyliği devrinde siyasi, sosyal, dini ve kültürel birikim kazanan Lârende, öncelikle çalışmamızda da belirttiğimiz gibi Lârende ismiyle anılmaktadır. Şehir beyliğin asli kurucusu Karaman Bey’in ismine ithafen

Karaman ismiyle de anılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti nüfuzuna da böyle dahil olmuştur. Karamanoğlu beyleri Lârende'yi başkent olarak teşkil etmiş ve 1300'lü yılların başında Anadolu'da Moğol idaresine karşı sık sık baş kaldırmışlardır. Beyliğin bu idaresi o denli etkilidir ki Memlûk tarihçi Ömeri, Karamanoğulları'nın başarılı olamadıkları dönemde sık sık Toros Dağları'na sığındıklarını ifade etmektedir. İlhanlı hükümdarı Gazan Han'ın şu sözü bu durumu daha da iyi açıklamaktadır. *“Karamanoğulları olmasa Anadolu'yu baştan aşağı fethederdim”* sözüyle bu direnci gösteren Anadolu'da bir güç olmuştur.

Karamanoğlu Beyliği'nin kuruluş yıllarında Lârende siyasi askeri, ticari, sosyo-ekonomik alanda ve mimari yapılarda haklı payın sahibidir. Lârende bu dönemde bir Türk-İslam şehrine dönüşmüştür. Şehirde saray, cami mescid, medrese, han, hamam, köprü ve türbeler vardır. Bu eserlerle buranın bir Karamanoğlu şehri olduğunu göstermekte ve zamanla başkent hüviyeti kazanmış konumdadır. Karamanoğlu Beyliği coğrafyası nehirler ve camilerle sık sık ayrıldığı için sık sık ayrıldığı için köprü yapımında öne çıkan bir beyliktir. Bu hususta mimari alanda Anadolu Beylikleri arasında öne çıkan bir beyliktir. Şehirde Selçuklu, İlhanlı, Memlûklu ve Osmanlı Beyliği etkisinde mimari eserler bırakmışlardır. Kendilerince bir sanat anlayışı oluşturmaya çalışan beylik özellikle medrese, camii, türbe kapılarında süslü ve işlemeli taç kapılar ortaya koymuşlardır. Pencerelerinde ise oldukça özenli ahşap oymacılığının ender örneklerini bırakmışlardır.

Lârende şehri Osmanlı Devleti ile mücadelelerde de en çok özellikle savaşlarda yakılan ve yıkılan bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır. Lârende ovalık ve dağlık olarak iki arazi yapısından oluşan bir şehirdir. Yapılan savaşlarda Ovalık kısımda olan Lârende Kalesi ve çevresi sık sık el değiştirmektedir. Fakat şehrin bağlantılı olduğu Ermenek, Sarıveliler, Başyayla'yı içine alan Taşeli coğrafyası ise güç kaybedilmektedir. Taşeli bölgesi savaşlarda güvenli bir merkez ve sığınak görevi üstlenmiştir. Lârende başkent olarak üstlendiği rolü kaybettiğinde beyliğin idare merkezi Ermenek'e geçerek buradan yönetilmesi sağlanmıştır. Karamanoğlu Beyliği güçlü ve dirayetli bir beylik olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehirde günümüze ulaşan beyliğe dair ayakta kalan saray kalıntısı bile bulunmamaktadır. Bugün sarayın bile olmaması şehrin sıklıkla el değiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Karamanoğulları Beyliği'nin, Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilme süreci de aynı şekilde gerçekleşmiş ve nihayetinde yıkılışa en son kaybedilen yerler ise Ermenek ve Mennan Kalesi olmuştur. Tüm bu deliller bizim

Lârende'nin fethedilme ve kaybedilmesi sürecinde de iki aşamadan yaşanmış olduğu kanısına varmamızı sağlamaktadır.

Lârende şehrinin ilmi ortamında yetişen Bahâeddin Veled ve dolasıyla oğlu Mevlâna Celaleddin Rûmî karşımıza çıkmaktadır. Mader-i Mevlâna Camii bugün Mevlâna Celaleddin Rûmî ve ailesi için kabristanı haline de gelmektedir. Molla Fenari ve Dursun Fakih gibi önemli şahsiyetler ise Lârende topraklarında yetişmiş ve zamanla Osmanlı Beyliği topraklarına geçmiştir. Bu bilgiler de Lârende'nin ne kadar önemli derece de eğitim ve ilim yuvası olduğunu bildiren kanıtlar olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda her ne kadar Konya Selçuklu divanında ilan edilmiş olsa da Karamanoğlu Mehmet Bey'in Türkçe Fermanı, beyliğin Türk diline de önem verdiği kanısı kazandırmakta ve Lârende halkı tarafından da Türkçe konuşulmuş olabileceğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak tez çalışmamız Osmanlı öncesi fetih ve iskân sürecini topluca ele alır. Ayrıca Lârende tarihi üzerine Selçuklu ve Karamanoğulları Beyliği üzerine yapılan çalışmalar topluca bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Osmanlı öncesi Türk-İslam yurdu olmasının tarihi arka planı ele alınmıştır. Ayrıca bu dönemde inşa edilen eserler anlatılmıştır. Bu dönemde inşa edilen eserler Lârende'nin Türk-İslam yurdu olmasının izlerini taşır. Nihayet 1483 yılında Osmanlı Devleti topraklarına katılan Lârende günümüze değin varlığını sürdürerek Cumhuriyet dönemiyle fethinden günümüze aynı düşünce dünyasının sahip olduğu insan ve topluluklar tarafından yönetilmekte ve insan varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

ANA KAYNAKLAR

- Âhmet Eflaki. (2001). *Âriflerin Menkıbeleri* (Cilt I). (T. Yazıcı, çev.) İstanbul: MEB Yayınları.
- Âhmet Eflaki. (2001). *Âriflerin Menkıbeleri* (Cilt II). (T. Yazıcı, çev.) İstanbul: MEB Yayınları.
- Alaaddin Ata Melik Cüveyni. (2013). *Tarih-i Cihan Güşâ*. (M. Öztürk, çev.) Ankara: TTK Yayınları.
- Anna Komnena. (2021). *Alexiad (Malazgirt'in Sonrası Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Döneminin Tarihi*. (B. Umar, çev.) İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aşık Paşazade. (2003). *Aşık Paşazade (Osmanoğulları Tarihi)*. Hazırlayan Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç, İstanbul: K Kitaplığı,
- Aziz B. Erdeşir-i Esterâbâdi. (1990). *Bezm u Rezm (Eğlence ve Savaş)*, (Mürsel Öztürk çev.), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Bertrandon De La Broquiere. (2000). *Denizaşırı Seyahati*. (İ. Arda, çev.). Eren Yayıncılık. İstanbul.
- Dânişmend Gazi, (2018). *Dânişmend Gazi Destanı*, (Necati Demir çev.), Ötüken Neşriyat. İstanbul.
- Deuilli Odo. (2021). *II. Haçlı Seferi (VII. Louis'in Doğu'ya Seyahati)*. çev. Caner Togaç. İstanbul: Kronik Kitap.
- Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tanci. (2021). *İbn Battûta Seyahatnâmesi*. Çeviren A. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ebü'l-Fidâ, (2017). *Ebü'l-Fidâ Coğrafyası (Takvimü'l-büldân)*. Çeviren Ramazan Şeşen, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- El-Mazenderani, A. P. (1363). *Risale-i Felekiyye (Kitab-us Siyakat) (Ortadoğu'da 1363 yılında yazılmış bir devlet muhasebesi kitabı)*. (İ. Otar, çev.) Tebriz: Türkiye Yayınevi.

- Evliya Çelebi. (1935). *Seyahatnamesi (Anadolu, Suriye, Hicaz 1671-1672)*. Dokuzuncu Cilt. Devlet Matbaası. İstanbul.
- Hamdullah Müstevfî-yi Kazvini, (2018), *Tarih-i Güzide*, çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara.
- Ioannes Kinnamos'un, (2020). *Historia'sı (1118-1176)*, çev. Işın Demirkent, TTK Yayınları, Ankara.
- İbn Bibi (El Hüseyin B. Muhammed B. Ali El-Caferi Er Rugadi. (1996). *El-Evamerü'l-Ala'ie fi'l-Umuri'l-Ala'ie (Selçukname) I*. çev. Öztürk Mürsel. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- İbn Bibî. (1941). *İbn Bibî'nin Farsça Selçuknamesinden Anadolu Selçuki Devleti Tarihi*. (F. N. Uzluk, Dü., & M. N. Gencosman, çev.) Ankara: Uzluk Yayınları
- İbn Bibi. (2020). *El-Evamerü'l-Ala'ie fi'l-Umuri'l-Ala'ie Selçukname*. çev. Mürsel Öztürk. Türk Tarih Kurumu. Ankara.
- İbnü'l Esîr, (1987). *İslâm Tarihi: El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi*, çev. Ahmet Ağırakça, Abdülkerim Özaydın, C. XII, Bahar Yayınları, İstanbul.
- Kahraman, Seyit Ali, ed. (2017). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. C. 9/2. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karamanlı Nizâmî. (2020). *Dîvân*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,
- Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayı. (2000). *Müsâmeretü'l-Ahbâr*. çev. Mürsel Öztürk. Türk Tarih Kurumu. Ankara.
- Marco Polo (Kubilay Han'ın Sarayında Bir Venedikli). (2018). *Seyahatname (Dünyanın Tasviri)*. İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- Müneccimbaşı Ahmet b. Lütfullah, (2017). *Câmiu'd-Düvel (Selçuklular Tarihi II: Anadolu Selçukluları ve Beylikleri)* Haz. Ali Öngül, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Neşri. (1949). *Kitab-ı Cihan-Nüma (Neşri Tarihi)*, C. I, Ankara: TTK Basımevi.
- Neşri. (1957). *Kitab-ı Cihan-Nüma (Neşri Tarihi)*, C. II, Ankara: TTK Basımevi.
- Niketas Khoniates, (2020). *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. Fikret Işıltan, Ankara: TTK Yayınları.

- Quentin, S. (2006). *Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu (1245-1248)*. (E. Özbayoğlu, çev.) Antalya: Doğu Akdeniz Kültür ve Traih Araştırmaları Vakfı.
- Reşîdü'd-dîn Fazlullâh, (2018). *Câmi'ü't-Tevârih (Zikr-i Târîh-i Âl-i Selçûk)*, Ter. Erkan Göksu, H. Hüseyin Güneş, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Sapancalı H. Hüseyin. (1993). *Karaman Ahval-i İctimaiyye Coğrafiyye ve Tarihiyyesi 1338 R. /1341 H. (Birinci Kitap)*. çev. İbrahim Güler. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Süryanî Patrik Mikail'in Vakainamesi (İkinci Kısım 1042-1195)*, (1944). çev. Hrant D. Andreasyan, (Basılmamış Nüsha).
- Şerefüddin Ali Yezdi. (2013). *Emir Timur (Zafername)*. çev. D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Şeyh Alâeddin Ali es-Semerkandi ve Menâkıb-nâmesi*, (2011), Haz. İsmail Hakkı Mercan, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Şihabeddin B. Fazlullah El-Ömeri . (2019). *Mesaliku'l Ebsar (Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım)*. (A. Batur, çev.) İstanbul: Selenge Yayınları.
- Şikârî. (2005). *Karamannâme (Zamanın Kahramanı Karamaniler'in Tarihi)*. (Metin Sözen, & Necdet Sakaoğlu, çev.) İstanbul: Karaman Valiliği - Karaman Belediyesi.
- Târîh-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme)*, (2014,) çev. Halil İbrahim Gök, Fahrettin Coşguner, Ankara: Atıf Yayınları.
- Târîh-i Ali Selçuk (Anonim Selçuknâme)*. (2014). (Halil İbrahim Gök, & Fahrettin Coşguner, çev.) Ankara: Atıf Yayınları.
- Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*. (2019). (Türkçe'ye çev. Hrant D. Andreasyan, & Notlar Edouard Dolaure, Halil Yinanç), Ankara: TTK Yayınları.
- Yazıcızade Ali. (2017). *Tevarih-i Ali Selçuk (Oğuzname - Selçuklu Tarihi)*. (A. Bakır, çev.) İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.

ARAŞTIRMA ESERLERİ

- Açıkgöz, Ö. (2007). "Şehir, Şehir Toplumu ve Şehir Sosyolojisi". (S. 35). *Istanbul Journal of Sociological Studies*.
- Ağırakça, A. (1984). "Menakibu'l-Kudsiyye'ye Göre Babaî Şeyhi Muhlis Paşa'nın Anadolu Selçuklu Tahtına Geçmesi". *Tarih Dergisi (Prof. Dr. Şehabeddin Tekindağ Hatıra Sayısı)(34)*. İstanbul.
- Aka, İ. (1989). "Kerimüddin Aksarayı". C. 2. İstanbul: *TDV İslâm Ansiklopedisi*,
- Aka, İ. (2012). "Timur". C. 41. İstanbul: *TDV İA*,
- Akar, A. (1997). "Mirkâtü'l Cihât (Dil İncelemesi, Metin, Dizin) I. Cilt (Yayınlanmamış Doktora Tezi)". İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Akçay, F. (2013). *Selçuklu Kentleri Türkiye Selçukluları*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Akdağ, M. (2020). *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akkuş, M., & Çelik, B. (2019). "Nure Sûfî ve Karamanlı Türkmenlerinin Taşeli Bölgesine Gelişi". *Uluslararası Taşeli Sempozyumu Tarih-Kültür-Turizm Konya-Alanya 2019*. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Akman, İ. (2016). "Karamanoğulları Dönemi'nde Lârende/Karaman'da Mevleviliğin Doğuşu ve Gelişmesi". *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği) (Cilt 2)*. içinde Konya: NEÜ Yayınları.
- Aksoy, H. (1991). "Dursun Fakih". C. 10. İstanbul: *TDV İA*.
- Akşit, A. (2012). *Selçuklular Devrinde Niğde Şehri*. Konya: Kömen Yayınları.
- Alıç, S. (2021). *Anadolu Beyliklerinde Siyasi Evlilikler*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Annemaria Schimmel. (2017). *Ben Rüzgarım Sen Ateş (Mevlana Celaleddin Rumi: Büyük Mutasavvıfın Hayatı ve Eserleri)*. (S. Özkan, çev.) İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Arı, Z. (2022). "Karaman İli Yer Adları" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi SBE.
- Armutlu, M. (2001). *Karamanoğulları Tarihi*. Karaman: Karaman Belediyesi.

- Arslan, H. (2008). "II. Kılıçarslan'ın Çocukları Arasındaki Mücadeleler ve Bu Mücadelelerin Neticeleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.
- Artuk, İ. (1958, Eylül). "Sahte Selçuklu Sultanı Cimri". (13). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi.
- Aslanapa, O. (1987). *Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Atalay, B. (2021). *Türk Büyükleri veya Türk Adları*. (G. Pehlivan, Dü.) İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ayaönü, Y. (2018). *Selçuklular ve Bizans*. Ankara: TTK.
- Ayçiçek, A. (2018). "Kilikya Ermeni Baronluğunun Ortaçağ Anadolu Tarihindeki Yeri Üzerine". (1). Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi.
- Aydın, İ. (2020). "Molla Fenârî". C. 30. Ankara: TDV İA.
- Aydın, M. (2010). "Şirvan". C. 39. İstanbul: TDV İA.
- Bağcı, B. (2019). "Anadolu'daki Moğol Vali ve Komutanları". *Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*.
- Bahar, H. (1995). "Takkeli Dağ (Kevele Kalesi) ve Konya Tarihi Bakımından Önemi". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*.
- Bakı, E. (1949). *XV. Yüzyıl Konya-Karaman Şairlerinden Ayni: Hayatı, Şiirleri ve Karamanoğulları Son Devrine Ait Toplu Bilgiler*. Ankara : Ulus Basımevi.
- Bakır, A. (1997). "Ortaçağ İslâm Dünyasında Madenler ve Maden Sanayi". C. 61, (S. 232). *Belleten*.
- Bakır, A. (2013). *"Ortaçağ'da Bir Türkiye Selçuklu Kenti Uluborlu"*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Barber, M. (2021). *Haçlı Devletleri Tarihi*. (D. M. Demir, çev.) İstanbul: Kronik Kitap.
- Bardakçı, H. (1976). *Bütün Yönleriyle Ermenek*. Konya: Çaba Matbaası.
- Bardakçı, K. (2018). "Antikçağ'da Konya Ovasını Taşeli Platosuna Bağlayan Yollar". (S. 3). *Akademik Sosyal Araştırmalar*.

- Bardakçı, K. (2018). "Seleukosların Konya Ovası ve Güneyindeki Yönetim Politikası". C. 2, (S. 1). *Akademik MATBUAT*,
- Bardakçı, K. (2020). "İki Dil, İki Halk, Tek Coğrafya: Luvi-Arami İlişkileri (MÖ 1050-750)". C. 2, (S. 1). *Universal Journal of History and Culture*.
- Barışta, H. (1999). "Karaman Taşkale Halılarından Örnekler". (28). *Erdem Dergisi* (Halı Özel Sayısı).
- Baş, A. (1989). "Beylikler Dönemi Hanları" (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.
- Başar, F. (2017). "Germiyan Oğulları Beyliği". *Anadolu Beylikleri El Kitabı*. (H. Şahin, Dü.) Grafiker Yayınları.
- Başbay, B. (2021). "Konya Sahip Ata Vakıf Müzesinde Sergilenen Ahşap Eserlere Bir Örnek: Ermenek Ulu Camii Ahşap Kapı Kanatları". *Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*.
- Başkan, Y. (1999). "Karamanoğulları Beyliği (Alâed-din Ali Bey Dönemi 1357-1398)" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi SBE.
- Başkan, Y. (2007). "Orta Anadolu'da Hâkimiyet Mücadelesi (1400-1500) (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Başkan, Y. (2017). "Karaman Oğulları Beyliği". H. Şahin (Dü.) içinde, *Anadolu Beylikleri El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Başkan, Y. (2017). "Karamanoğulları Sarayı". S. 18. *Tarihin Peşinde (Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi)*.
- Başkan, Y. (2018a). "Karaman Türkmenleri ve Ermenek: İskân ve Şehirleşme (13.-14.Yüzyıllar)". *Ermenek Araştırmaları*. içinde Konya: Palet Yayınları.
- Başkan, Y. (2022). "Osmanlı ve Türkmen Aşiretlerinin Emarete (Beyliğe) Dönüşme Süreci". *Türk Dünyası Kültür Başkenti ve Şehir Sempozyumu*. Bursa.
- Başkan, Y. (2023). "Bahâeddin Veled: Vahş'tan Konya'ya Mutasavvıf Bir Âlimin Yolculuğunun Yorumlanması". *Türkiye Selçukluları ve Konya (İlmî Hayat)*, C. III. (C. Arabacı, M. Hacıgökmen, & M. Akkuş, Dü) Konya: Konya Ticaret Odası.

- Bayhan, A., & Salman, F. (2005). "Adıyaman/Gölbaşı'nda Bir Anadolu Selçuklu Kervansarayı: Kamedreddin (Derbend Ağzı) Hanı". (S. 7/1). *Sanat Dergisi*.
- Baykara, T. (1997). *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi-Şehit*. Ankara: TTK Basımevi.
- Baykara, T. (1998). *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*. Konya: Arı Ofset Matbaacılık.
- Baykara, T. (2001). *İzmir Şehir ve Tarihi*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Baykara, T. (2004). *Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat ve Yayıncılık.
- Baykara, T. (2007). *Selçuklular ve Beylikler Çağında Denizli (1070-1520)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık .
- Baykara, T. (2014). *Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi (XI-XIV.Yüzyıllar)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Baykara, T. (2016). "Karamanoğullarının İlk Dönemine Ait Düşünceler: C. Cahen'e Ek". *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği), I. Cilt*. (M. Şeker, M. Mercan, Y. Kaya, & C. Uncu, Dü) Konya: NEÜ Yayınları.
- Baykara, T. (2019). *Anadolu Tarihi Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat .
- Bayram, C. (2018). *Karamanoğulları Tarihi*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Baytak, İ. (2022). "Lykaonia Bölgesi Tarihi Coğrafyası ve Lykaonia Adının Kökeni Üzerine Bir Değerlendirme". (S. 31). *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Bezer, G. (2022). "Bir Kültür Değişmesi Örneği Olarak Türkmenler ve Babaî Ayaklanması". *Prof. Dr. Salim Koca Armağanı (1952-2020)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Enstitüsü .
- Bilgin, A. (2001). "Karamanlı Nizâmî". C. 24. İstanbul: TDV İA.
- Boyacıoğlu, R. (2000). "Karamanoğlu İbrahim Bey Aleyhine Osmanlı'nın Aldığı Fetvalar". (S. IV). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

- Boyacıoğlu, R. (2001). *Karamanoğulları Tarihi*. Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.
- Bozkurt, N. (1997). "Halı". C. 15. İstanbul: *TDV İA*.
- Bryce, T. (2023). Hitit Krallığı. (İ. Kutluk, çev.) İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- Burgu, A. (2017). "II. Kılıçarslan'ın Bizans Politikası". (S. 7). *USAD*.
- Burgu, Y. (2011). Anadolu Selçukluları (Alâeddin Keykubad ve Zamanı). İstanbul: Selenge Yayınları.
- Cahen, C. (2020). Osmanlılardan Önce Anadolu. (E. Üyepazarcı, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Cahen, C. (2022). Türkiye'nin Doğuşu Anadolu Selçuklu Devleti: 11.Yüzyıldan 14.Yüzyıla. (N. Epçeli, Çev.) İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Can, Ş. (2017). Mevlânâ Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Cengiz, A. (2014). Karaman Tarihi (XVIII.Yüzyıl). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Coşkun, H. (2017). "Sarıveliler ve Başyayla (Karaman) İlçeleri Yer Adları" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi SBE.
- Çakmak, A. (2012). "Ulu Camii/Ermenek Ulucamii. C. 42. İstanbul: *TDV İA*.
- Çalışkan, H. (2021). Karamanoğulları Kökeni, İlk Yerleşim Yerleri ve Kurucu Bey Nure Sofî. Ankara: Önka Matbaa.
- Çay, A. (1987). II. Kılıçarslan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çeçen, K. (2002). "Köprü". C. 26. Ankara: *TDV İA*.
- Çelik, Ş. (2000). "İçel". C. 21. İstanbul: *TDV İA*.
- Çiftçioğlu, İ. (2001). "Ermenek'te Emir Musa Bey Medresesi (Tol Medrese) ve Vakfiyesi". (S. 12). İlmi Araştırmalar.
- Çiftçioğlu, İ. (2005). Karaman Kültür ve Tarihi. C. II. Karaman: T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Çobanoğlu, A. (2002). "Küllüye". C. 26. Ankara: *TDV İA*.

- Çolpan, C. (1975). *Türk Taş Köprüleri (Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar)*. Ankara: TTK Basımevi.
- Davis, E. (1879). *Life In Asiatic Turkey*. London.
- Değerli, M. (2011). *"Karaman'da Yaş Sebze ve Meyve Üretim Potansiyelinin Coğrafi Temelleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demir, M. (2022). *"III. Gıyâseddin Keyhüsrev Dönemi Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi (1237-1246)" (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Antalya: Akdeniz Uygarlıkları Araştırmaları Enstitüsü.
- Demirbağ, H. (2023). "Çukurova'nın Fatihlerinden Varsak Türkmenleri". (S. 60). Van: *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Demirci, M. (2005). "Karamanlı Ünlü Şahsiyetler". *Karaman Tarihi ve Kültürü*, C. 6. Karaman: T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Demirkent, I. (1996). *"Haçlılar"* (C. 14). İstanbul: TDV İA.
- Demirkent, I. (2013). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Demirkent, I. (2022). *"Kılıcarslan I"*, (C. 25). Ankara: TDV İA.
- Deniz, A. (2013). *Moğolların Anadolu Politikası ve İlhanlılar Devleti Tarihi*. İstanbul: Ekim.
- Denizli, A. (2010). *"Bizans'a Sığınan Selçuklu Hanedan Üyeleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE.
- Denktaş, M. (2000). *Karaman Çeşmeleri*. Kayseri: Kıvılcım Yayınları.
- Denktaş, M. (2005). "Karaman'da Klasik Devri Osmanlı Camileri". *Karaman Tarihi ve Kültürü* (C. V). içinde Karaman: T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Diez, E., Aslanapa, O., & Koman, M. (1950). *Karaman Devri Sanatı*. İstanbul : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Dilay, S. (2012). "Kültürel ve Tarihi Açından Karaman'daki Hatuniye Medresesi'nin Yeri". (S. 14/23). *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.

- Diler, Ö. (2006). *İlkhanids*, İstanbul: Turkuaz Kitapçılık Yayıncılık
- Doğan, N., & Fataha, E. (Bahar 2011). "Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye/Melek Hatun ve Niğde Ak Medreseleri". (S. 14). Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi.
- Doğan, S. (2002). "Kümbet". C. 26. Ankara: TDV İA.
- Doğanay, R. (2018). "1903 Tarihli Ermenek Çarşı Yangını". *Karaman Araştırmaları*, C. 1. Konya: Palet Yayınları.
- Durukan, A. (2000). "İbrahim Bey İmareti ve Kümbeti". C. 21. Ankara: TDV İA.
- Durukan, A. (2014). "Beylikler Dönemi Kültür Ortamından Bir Kesit". (S. 9/10). *Turkish Studies*.
- Dülgerler, O. (2006). *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*. Ankara: TTK.
- Ekici, H. (Ağustos 2020). "Karamanlı Nizâmî'nin Şair ve Şiir Hakkındaki Mülâhazaları. (S. 49). *SUTAD*.
- Ekici, K. (2012). "İlhanlı Hükümdarı Geyhatu ve Zamanı". Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.
- Elmacı, S., & Bekdemir, Ü. (2008). "Ortaçağ İslam Âleminde Şehir: İbn Haldun'un Şehre Bakışı". (S. 19). Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi.
- Emecen, F. (tarih yok). "Osmanlı Tarihinin İlk Büyük Savaş Anlatımı: Osmanlılarla Karamanlılar Arasındaki Frenkyazısı Muharebesi (1386-1387)". C. XLIX(S. 49). *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*.
- Emecen, F. (1992). "Antalya". C. 3. İstanbul: TDV İA.
- Emecen, F. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Emecen, F. (2021). *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Eminoğlu, M. (Dü.). (2012). *Hicri 1299 Konya Vilâyeti Sâl-nâmesi -15- (Konya, Antalya, Karaman, Burdur, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Isparta)*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi.

- Eravşar, O. (2021). *İpek Yolu Konakları: Anadolu Selçuklu Hanları*. Konya: Selçuklu Belediyesi.
- Erdoğan, M. (1992). "Karaman Vilayetinin İdari Taksimatı". C. XII. (H. İnalcık, N. Göyünç, H. Lowry, & İ. Erünsal, Dü) İstanbul: *Osmanlı Araştırmaları*.
- Ersan, M. (2019). *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*. Ankara: TTK Yayınları.
- Ersan, M. (2020). *Bir Devletin Çöküş Hikayesi: Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dağılışı*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Ertay, M. (2019). *Orta Toroslardan Yükselen Ses (Ermenek, Sarıveliler, Başyayla)*. Ankara: Semih Ofset.
- Ertuğ, Z. (2000). "İmaret". C. 12. İstanbul: TDV İA.
- Ertunç, Ç. (2018). "Karamanoğlu Beyliği Sanatsal Faaliyetleri ve Hacıbeyler Camisi Örneği". (S. 30). *Ulak Bilge*.
- Eryavuz, Ş. (1997). "Hatuniye Medresesi". C. 16. İstanbul: TDV İA.
- Eryavuz, Ş. (2021). "Kervansaray". C. 25. Ankara: TDV İA.
- Eryılmaz, H. (2021). "İbn Bibi (1285'ten Sonra". *İslam Medeniyetinde Bilim Öncüleri (Tarih) 8*. (C. Külekçi, Dü.) İstanbul: Mana Yayınları.
- Eser, M., & Küçükdağ, Y. (2013). "Ermenek Mevlevihanesi / Karamanoğlu Halil Tekkesi . *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Nejat Göyünç'e Armağan*. Konya: Selçuk Üniversitesi Matbaası.
- Eyice, S. (1989). "Ala Köprü". C. 2. İstanbul: TDV İA.
- Eyice, S. (1989). "Alâeddin Ali Bey Türbesi". C. 2. İstanbul: TDV İA.
- Eyice, S. (1992). "Bertrandon De La Broquiere". C. 5. İstanbul: TDV İA.
- Eyice, S. (1997). "Hamam". C. 15. İstanbul: TDV İA.
- Fataha, E. (Temmuz 2020). "Karamanoğulları Beyliği: Baniler ve Ünvanlar". (S. 10/3). *Near East Historical Review*.
- Flemming, B. (2018). *Geç Ortaçağ Dönemi'nde Pamfilya, Pisidya ve Likya'nın Tarihi Coğrafyası*. (H. T. Bağçeci, Çev.) Ankara: TTK Yayınları.

- Gençoğlu, H., Gençoğlu M. S. H., & Çebi, E. (2020). *Tarihten Bugüne Karamanoğulları Hanedanı ve Halil Edhem Elhem'in Karamanoğulları Hakkında Vesai-i Mahkuka*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Geyikoğlu, H. (2023). "Kilikya Çukurova Ermenilerinin Selçuklu Topraklarına ve Türkmenlerine Saldırıları". (S. 11). *Tarih ve Tarihçi*.
- Gordlevskiy, V. (2019). *Küçük Asya'da Selçuklular*. Ankara: TTK Yayınları.
- Gök, B. (tarih yok). "XVI. Yüzyılda Ermenek Camileri ve Cami Vakıfları". (S. 2). Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi.
- Gök, B. (2006). *"Ermenek Kazası (1500-1600)" (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Malatya: İnönü Üniversitesi SBE.
- Gök, B. (2022). *Karamanoğulları Tarihi*. İstanbul: Çıra Akademi.
- Gökbilgin, M. (1968). "XVI. Yüzyılda Asırda Karaman Eyaleti ve Lârende (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri". *Vakıflar Dergisi*(S. VII). İstanbul: Baha Matbaası.
- Gökhan, İ. (2012). "Türkiye Selçukluları ile Kilikya Ermenileri Arasındaki İlişkiler". (S. 1). Konya: NEÜ SBE Dergisi.
- Göksu, E. (2017). *Selçuklu'nun Mirası Gulam ve İktâ*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Göksu, M. (2000). *"Şerefeddin Hatiroğlu ve Moğollara Karşı İsyanı" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.
- Grousset, R. (2022). *Stepler İmparatorluğu: Attilâ, Cengiz Han, Timur*. (H. İnalçık, , T. Ertuğrul , & M. Dönmez, çev.) Ankara: TTK Yayınları.
- Güç, Ş. (2016). *Karamanoğulları Devrinde Ermenek - Mut - Gülnar*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Güç, Ş. (2016). *Şikâri'nin Dilinden Karamanoğulları Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Gülcan, A. (1983). *Karamanoğlu II. İbrahim Bey ve İmaret Tarihçesi*. Karaman : Doğu Matbaası.
- Gümüştü, O. (2001). *XVI. Yüzyıl Lârende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus*. Ankara: TTK Yayınları.

- Gümüştöp, A. (2019). *Karamanoğlu Beyliğı Dönemi Lârende (Karaman) Şehri Vakfiyeleri (Yüksek Lisans Tezi)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE.
- Günel, Z. (2006). "Karamanoğulları Beyliğı". A. Ocak (Dü.) içinde, *Anadolu Selçukluluları ve Beylikler Dönemi Uygırlığı*. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gündüz, T. (2002). *"Konar Göçer"*, (C. 26). Ankara: TDV İA.
- Günel, M., & Balcı, G. A. (Dü.). (tarih yok). *Yeniden Başlamak İçin Ermenek 1001*. İstanbul: Keskin Color A. Ş. .
- Günler, M. (2014). "Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki Saltanat Mücadelelerinde Çukurova Ermenilerin Rolü". (S. 26). Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi.
- Günler, M. (2019). "Selçuklular Zamanında Karaman". *Karaman Araştırmaları (Arkeoloji, Sanat Tarihi, Tarih)* (C. 1). içinde Konya: Palet Yayınları.
- Gürtürk, S. (1987). *Silifke Tarihi*. İstanbul: Can Matbaa.
- Güzelçiçek, S. (2019). *"Kalkaşendi'nin Subhu'l A'sâ'sında Anadolu Şehirleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Malatya: İnönü Üniversitesi SBE.
- Hacıgökmen, M. (2019). *Türkiye Selçuklu Başkentleri İznik ve Konya*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Hacıgökmen, M. (2022). *Selçuklular Döneminde Alanya*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Halaçoğlu, Y. (1991). *"Ankara Savaşı"*. İstanbul: TDV İA.
- İlgürel, M. (1993). *"Çaka Bey"* (C. 8). İstanbul: TDV İA.
- İlisulu, K. (1961). *Ermenek İlçesi*. Ankara: Mars Matbaası.
- İnalcık, H. (1995). *"Eyalet"* (C. 11). İstanbul: TDV İA.
- İnalcık, H. (2018). *Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I (Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim)* (61. Basım b.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, H. (2020). *"II. Murat"*, (C. 31). Ankara: TDV İA.

- İncekara, H. (2005). "Karaman İlindeki İlçe, Kasaba ve Köylerin İsimlerinin Anlamı". *Karaman Tarihi ve Kültürü* (C. VI). içinde Karaman: T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- İncekara, H. (2005). "Karaman Mahalleleri". *Karaman Tarihi ve Kültürü* (C. VI). içinde Karaman: T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- İpekten, H. (1974). *Karamanlı Nizami Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- İzmirlier, Y. (2010). *Anadolu Selçuklu Paraları, İstanbul: Mas Matbaacılık A. Ş.*
- İşık, İ. (2018). *Lykaonia Bölgesi Kuzeydoğu Kesimi Tarihi ve Yerleşim Yerleri* (Cilt C. 40). SEFAD.
- Jackson, P. (2022). *Moğollar ve İslam Dünyası: Fetihden İhtidaya*. (A. F. Doğan, Çev.) İstanbul: Selenge Yayınları.
- Kafalı, M. (1993). "*Cengiz Han*", (C. 7). İstanbul: TDV İA.
- Kafesoğlu, İ. (1989). "*Alparslan*", (C. 2). İstanbul: TDV İA.
- Kafesoğlu, İ. (2000). *Harezmşahlar Devleti Tarihi (485-618/1092-1221)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Kaleli, E. (2018). *Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un (1143-1180) Dış Politika Anlayışı ve Selçuklular*. III. Ines Education And Social Science Congress.
- Kanat, C. (1991). "*Makrizi'nin Kitab es-Suluk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar*" (Yayınlanmamış YL Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi SBE.
- Kapar, M. (2018). "Karamanoğlu Beyliği'nin Ermenek Merkezdeki Taşınmaz Kültürel Mirası". H. Muşmal, E. Yüksel, & M. Kapar (Dü) içinde, *Ermenek Araştırmaları-I*. Konya: Palet Yayınları.
- Kapar, M. (2019). "Ortaçağ Seyahatnameleri ile Tarihi Coğrafya Eserlerine Göre Karaman ve Karamanoğulları". M. A. Kapar (Dü.) içinde, *Seyahatnamelerde ve Tarihi Coğrafya Eserlerinde Karaman*. Konya: Palet Yayınları.
- Karaca, S. (2014). *Kudüs Haçlı Krallığı Siyasî Tarihi (1099-1187)*. İstanbul: TTK Yayınları.

- Karagöz , A. (2002). *Karaman İbrahim Bey İmareti Yapı Topluluğu" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Karakap, G. (2005). "Karaman Evleri". *Karaman ve Tarihi* (C. V). içinde Karaman: T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Karaman, Ş. (2005). "Osmanlı-Karamanoğulları İlişkileri". *Karaman Kültürü ve Tarihi* (C. III). içinde Karaman: T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Karataş, T., Öksüz, M., Aykaç, O., & Sevindik, H. (Dü). (2013). *Karamanlı Şairler ve Yazarlar*. Sivas: Asitan Kitap.
- Karpuz, H. (2009). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Karaman 70*. Ankara: TTK Yayınları.
- Kaya, S. (2006). *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*. Ankara: TTK .
- Kaya, S. (2010). *"Süleymanşah II"*, (C. 28). İstanbul: TDV İA.
- Kaya, S. (2021). "Selçuklularda Ticaret (Yollar, Kervansaraylar, Pazarlar, Panayır ve Ticaret Antlaşmaları)". M. Kesik içinde, *Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti*. İstanbul: Bilgi Kültür Sanat.
- Kaymaz, N. (1970). *"Pervane Mu'ınid-din Süleyman"*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Kaymaz, N. (1999). *Pervâne Süleyman (13.Yüzyılın İşbirlikçi Emiri Muînüddîn Süleyman)*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Kaymaz, N. (2011). *Anadolu Selçuklularının İnhitatında İdare Mekanizmasının Rolü*. Ankara: TTK Basımevi.
- Kaymaz, N. (2014). *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-dîn Keyhüsrev ve Devri*. Ankara: TTK Yayınları.
- Kaynakcı, A. (2007). *"XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Lârende" (Yayınlanmamış YL Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Kemaloğlu , İ. (2017). "Büyük Moğol İmparatorluğu". İ. Kemaloğlu, & H. Alan içinde, *Avrasya'nın Sekiz Asrı Çengizoğulları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Kesik , M. (2017). *Dânişmendliler (1085-1178) Orta Anadolu'nun Fatihleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kesik , M. (2018). *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kesik, M. (2020). "*Muîneddin Süleyman Pervâne*" (C. 31). Ankara: TDV İA.
- Kesik, M. (2021). *Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kılıç, Ü. (2012). "*Vali*", (C. 42). İstanbul: TDV İA.
- Kızılca, M. (2019). *1845 Ermenek ve Köyleri Hane Mal Varlıkları*. Konya: Çimke Yayınevi.
- Koca, S. (2012). *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Koca, S. (2021). "Türkiye Selçuklularında Ekonomik Politika". *Türk Tarihi ve Kültürü Üzerine Yeni Araştırmalar (Orta Çağ'da Küçük Asya'da Türkler)* (3. Cilt). içinde Ankara: Berikan Yayınevi.
- Koçer, D. (2007). *Karaman Temettü'ât Defterleri H. 1256-1261/M. 1840-1841: XIX. Yüzyılda Karaman'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı (Lârende Mahalleleri Temettü'ât Defterleri)* (C. I). Karaman: T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Kofoğlu, S. (1997). "*Hâmidoğulları*", (C. 15). İstanbul: TDV İA.
- Kofoğlu, S. (2006). *Hamidoğulları Beyliği*. Ankara: TTK Yayınları.
- Koman, M. (1946). *Şikârî'nin (Karaman Oğulları Tarihi)*. Konya: Yeni Kitap Basımevi.
- Konyalı, İ. (1946). *Alanya (Alaiyye)*. İstanbul: Ayaydın Basımevi.
- Konyalı, İ. (1967). *Âbideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi (Ermenek ve Mut Âbideleri)*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Koprman, K. Y. (2005). "İkdu'l Cumân'da Karaman-oğulları'na Dair Kayıtlar". *Makaleler*. içinde Ankara: Berikan Yayınevi.
- Koprman, K. Y. (2005). "Karaman-oğulları". *Makaleler*. içinde Ankara: Berikan Yayınevi.

- Korumaz, M., & Kayhan, Ş. (2019). "Karaman tarihi Kalesi'nin Yeniden Kullanım Olanaklarının Değerlendirilmesi. Ö. Güneş, & H. Çolaklar (Dü) içinde, *Dil - Edebiyat ve Tarih Araştırmaları II*. İstanbul: Hiperyayın.
- Köprülü, M. (1943, Ekim). "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları". (S. 27). *Belleten* 7.
- Köroğlu, R. (2021). Batı Anadolu'daki Kervansaraylar ve Bu Kervansarayların Anadolu Ticari Hayatındaki Yeri ve Önemi (1071-1308) (Yayınlanmamış YL Tezi). Kars: Kafkas Üniversitesi SBE.
- Köymen, M. (2018). "Türkiye Selçuklu Devletinde Ekonomik Hayat. Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen Toplu Makaleler II. Cilt: (Selçuklu Devri Türk Tarihi Araştırmaları). içinde Ankara: TTK Yayınları.
- Köymen, M. (2018). "Türklerle İslamiyet'e Taze Aşı Yapılmıştır (918. Yıldönümünde Malazgirt Zaferi... Prof. Dr. M. Altay Köymen ile Mülakat)". Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen Toplu Makaleler II. Cilt: (Selçuklu Devri Türk Tarihi Araştırmaları). içinde Ankara: TTK Yayınları.
- Köymen, M. (2018). Anadolu'nun Fethi ve Türk Vatanı Haline Gelmesi". Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen Toplu Makaleler II. Cilt: (Selçuklu Devri Türk Tarihi Araştırmaları). içinde Ankara: TTK Yayınları.
- Köymen, M. (2020). *Büyük Alâeddin Keykubad ve Zamanı*. (S. Koca, & S. Tarifci, Dü) İstanbul: Kronik Kitap.
- Köymen, M. A. (2016). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi (I. Cilt Kuruluş Devri)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Kramers, J. (1977). "Karaman". *MEB İslam Ansiklopedisi* (C. 6). içinde İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kucur, S. (2000). "*İkta*", (C. 22). İstanbul: TDV İA.
- Kurat, A. (1966). "Çaka Bey (İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Boyu M. S. 1081-1096). Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü.
- Kurt, M. (2009). "Karaman'da Eski Çağlara Ait Kültürel Unsurlar ve Turizm Açısından Önemi". (S. 21). Konya: Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.

- Kurt, M. (2013). "Karadağ-Mahalaç Tepesi (Karaman) Üzerine Bir Araştırma". (S. 15/24). *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.
- Kurt, M. (2018, Aralık). "MS. 4. Yüzyılda Isauria Eyaleti'nin Siyasal ve İdari Yapısı". (S. 295). *Belleten* 82.
- Kuşçu, A. D. (2016). "Kösedağ Savaşı Sonrasında Moğol İstilasına Karşı Karamanoğulları'nın Önderlik Ettiği İstiklal Hareketlerinin Sonuçsuz Kalmasında İranlı Unsurun Rolü". M. Şeker, M. Mercan, Y. Kaya, & C. Unlu (Dü) içinde, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti II (Karamanoğulları Beyliği)* (C. I). Konya: Neü Yayınları.
- Küçükbaşçı, M. (2010). "*Şehir*", (C. 38). İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi.
- Küçükdağ, Y., & Arabacı, C. (2016). *Selçuklular ve Konya*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kütük, A. (2020). *Tuğrul ve Çağrı (Saltanat ve Sadakat)*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Mercan, İ. (2011). *Şeyh Alâeddin Ali es-Semerkandi ve Menâkıb-nâmesi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Merçil, E. (2010). "*Şahne*", (C. 38). İstanbul: TDV İA.
- Merçil, E. (2011). *Selçuklular'da Saray ve Saray Teşkilatı*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Merçil, E. (2015). *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Mermer, A. (1997). *Karamanlı Aynî ve Dîvanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Metin, T. (2013). *Selçuklular Döneminde Malatya*. Malatya: Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Metin, T. (2020). *Selçuklular Çağında Yaşamak*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Metin, T. (2022). "Orta Çağ Türk-İslâm Dünyasında Şehirlere Verilen Unvanlar". XVIII. *Türk Tarih Kongresi (1-5 Ekim 2018)* (C. II). içinde Ankara: TTK.
- Muşmal, H., & Koç, E. (2019). "Osmanlı Dönemi Seyahatnamelerinde ve Tarihi Coğrafya Eserlerinde Karaman Vilayeti". M. Kapar (Dü.) içinde, *Seyahatnamelerde ve Tarihi Coğrafya Eserlerinde Karaman*. Konya: Palet Yayınları.
- Mülayim, S. (1991). "Anadolu Beylikleri/Sanat". C. 3, İstanbul: TDV İA.

- Nasırabadı, G. (2021). *Hârezmşahlar Döneminde Diplomasi ve Elçilik Faaliyetleri*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Ocak, A. (2020). *Babaîler İsyanı: Aleviliğin Tarihsel Alt Yapısı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Ocak, A. (2022). *Selçukluların Dini Siyaseti 1040-1092*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Ocak, A. Y. (1991). "Baba İlyas", (C.4). İstanbul: TDV İA.
- Ocak, A. Y. (1991). "Babailik", (C. 4). İstanbul: TDV İA.
- Oğuz, S. (2017). "Ermenek İlçe Merkezindeki Türk-İslam Devri Anıtsal Yapıları". Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE.
- Orhan, İ. (2012). "Türbe", (C. 41). İstanbul: TDV İA.
- Öcalan, H. (2017). "Germiyan Sarayından Bursa Sarayına Bir Gelin Gider: Devlet Hatun". M. Ersan, & M. Şeker (Dü) içinde, *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyet Sempozyumu III Germiyanogulları Beyliği Bildiriler*. Ankara: TTK Yayınları.
- Ölçer, C. (1982). *Karaman Oğulları Beyliği Madeni Paraları*. İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Önge, Y. (tarih yok). "Karamanoğlu Alâeddin Bey Kümbetinin Restorasyonu". (S. 1). Rölüve ve Resterasyon Dergisi 1.
- Öngören, R. (2004). "Mevlânâ Celâleddîn Rûmî", (C. 29). Ankara: TDV İA.
- Öngül, A. (2018). *Selçuklu Kültür ve Medeniyeti*, İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Özaydın, A. (2019). "Selçuk Bey" (C. 36). İstanbul: TDV İA.
- Özaydın, A. (2022). "Kılıcarslan II" (C. 25). Ankara: TDV İA.
- Özaydın, A. (1991). "Arrân" (C. 3). İstanbul: TDV İA.
- Özaydın, A. (1993). "Dânişmend Gazi", (C. 8). İstanbul: TDV İA.
- Özaydın, A. (1999). "İbn Bîbî", (C. 19). İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Özaydın, A. (2020). "Muhammed b. Tekiş", (C. 30). Ankara: TDV İA.
- Özbay, E. (2019). *Oğuz Türkmen Boylarından Varsaklar*. İstanbul: Hiperyayın.

- Özbek, S. (Bahar 2017). "Türkiye Selçukluları ve Eyyubi İlişkilerinde Çukurova Ermeni Prensliği'nin Rolü". (S. 6). Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi.
- Özcan, K. (2005). "Ortaçağda Anadolu'nun İdarî Coğrafyasına Bakış Anadolu'da Selçuklu İdari Birimleri", S. 3/1. *Coğrafi Bilimler Dergisi*,
- Özdemir, G. (2018). Hekim Beşir Çelebi Mecmû'atü'l-Fevâyid (Giriş-İnceleme-Çeviri-Yazılı Metin-Dizin)" (Basılmamış Doktora Tezi). Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SBE.
- Özgüdenli, O. (2009). *Gâzân Han ve Reformları (1295-1304)*. İstanbul: Kaknüs Tarih.
- Özgüdenli, O. (2020). "Moğollar", (C. 30). Ankara: TDV İA.
- Özgüdenli, O. G. (2018). *Selçuklular (Cilt I: Büyük Selçuklu Devleti 1040-1157)*. Ankara: İsam Yayınları.
- Özgür, M. (2023). "Şikârî'nin Karamannâme'sine Dair: Nüsha Değerlendirmesi". (S. 1). *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 63.
- Özkılıç, A., Coşkun, A., Ergün, G., Karazeyrek, M., Sivridağ, A., & Yüzbaşıoğlu, M. (Dü). (1996). *387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937-1530): Konya, Bey-şehri, Ak-şehir, Lârende, Ak-saray, Niğde, Kayseriyye ve İç-il Livâları*" (C. I). Ankara: T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Parlak, S., Kapar, M., & Kunt, H. (2018). "Ermenek'te Baraj Suları Altında Kalan Bir Eser: Görmeli Köprüsü". *Ermenek Araştırmaları* (C. I). içinde Konya: Palet Yayınları.
- Peacock, A. (2020). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Piyadeoğlu, C. (2012). *Güneş Ülkesi Horasan (Büyük Selçuklular Dönemi)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Piyadeoğlu, C. (2018). *Sultan Alp Arslan (Fethin Babası)*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Polat, B. (2005). "Karaman İli Dini Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası". *Karaman Tarihi ve Kültürü*. içinde Karaman: T.C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

- Polat, Ö. (2011). *"Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri" (Basılmamış YL Tezi)*. Niğde : Niğde Üniveristesi SBE.
- Ramsay, W. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. (M. Pektaş, çev.) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Reşidü'd-din Fazlullah. (2018). *Cami'ü't Tevarih*. (E. Göksu, Dü.): İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Roux, J. (2015). *Türklerin Tarihi (Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl)*. (A. Kazancıgil, & Ö. Arslan, çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Runciman, S. (2019). *Haçlı Seferleri Tarihi* (C. III). Ankara: TTK Yayınları.
- Sağlam, A. (2015). "Anadolu'da Moğol-İlhanlı Otoritesini Sarsan Bir Gelişme: Sülemiş İsyanı". S. 41. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*
- Sağlam, A. (2015). Moğol-İlhanlı Tahakkümünden Bağımsızlığa Güden Süreçte Memlûk Sultanı Nasır Muhammed B. Kalavun'un Anadolu Beylikleri ile Münasebetleri. *Tarihin Peşinde(14)*.
- Sağlam, A. (2017). *Suriye'de Hâkimiyet Mücadelesi (İlhanlılar-Memlûkler 1298-1304)*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Sağlam, A. (2021). *En-Nâsr Muhammed Devri Memlûk Türk Devleti*. Ankara: TTK Yayınları.
- Sağlam, A. (2021). *Memlûklerde Toprak Yönetimi İktâ'*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Sakaoğlu, N. (2017). *Yitik Bir Anadolu Beyliği: Mengücekoğulları*. İstanbul: Alfa Tarih.
- Sarıcı, B. (2022). *I. Kılıç Arslan Haçlıları Durduran Selçuklu Sultanı*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Sarıçam, İ., & Erşahin, S. (2018). *İslam Medeniyeti Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Schiltberger, J. (1997). *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sergikaya, İ. (2019). *"Karamanoğlu Beyliği'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı" (Basılmamış YL Tezi)*. Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi SBE.

- Sevim, A. (1961). "Cimri Olayı Hakkında Birkaç Not". *Belleten*, (S. 97). Ankara: TTK.
- Sevim, A. (1983). *Genel Çizgileriyle Selçuklu-Ermeni İlişkileri*. Ankara: TTK Basımevi.
- Sevim, A. (1988). "*Afşin*", (C. 1). İstanbul: TDV İA.
- Sevim, A. (1991). "*Artuk b. Eksük*", (C. 3). İstanbul: TDV İA.
- Sevim, A. (1993). "*Çağrı Bey*", (C. 8). İstanbul: TDV İA.
- Sevim, A. (1993). "*Dandanakan Savaşı*", (C. 8). İstanbul: TDV İA.
- Sevim, A. (2003). "*Malazgirt Muharebesi*", (C. 27). Ankara: TDV İA.
- Sevim, A. (2011). *Ünlü Selçuklu Komutanları Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur*. Ankara: TTK Basımevi.
- Sevim, A. (2014). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Devri*. Ankara: TTK.
- Sevim, A. (2022). "*Keyhüsrev I*" (C. 25). Ankara: TDV İA.
- Sevim, A. (2022). "*Keyhüsrev II*" (C. 25). Ankara: TDV İA.
- Sevim, A., & Merçil, E. (2020). *Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset, Teşkilât ve Kültür)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Sivas, R. (2021). "*Türkiye Selçuklu ve Eşrefoğulları Döneminde Beyşehir*" (Basılmamış YL Tezi). Burdur: Mehmet Akif Ersoy SBE.
- Solak, K. (2023). *Karamanoğulları*. İstanbul: Libra Kitap.
- Solmaz, S. (2001). "*Danışmendliler Devleti ve Kültürel Mirası*" (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.
- Süheyl Ünver'in. (2013). *Konya Defterleri*. (G. Mesara, & M. Özen, Dü) İstanbul: Kubbaltı.
- Sümer, F. (1983). "*Türklerde Atıcılık ve Binicilik I*". İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını.
- Sümer, F. (1989). "*Karamanoğlu Devleti'nin Tanınmış Beylerinden Alaeddin Bey*" (C. 2). İstanbul: TDV İA.
- Sümer, F. (1989). "*Selçuklular*" (C. 2). İstanbul: TDV İA.
- Sümer, F. (1991). "*Avşar*" (C. 4). İstanbul: TDV İA.

- Sümer, F. (1993). "*Çavuldur*" (C. 8). İstanbul: TDV İA.
- Sümer, F. (1999). *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları I*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Sümer, F. (2001). "*Karamanoğulları*" (C. 24). İstanbul: TDV İA.
- Sümer, F. (2002). "*Kösadağ Savaşı*" (C. 26). Ankara: TDV İA.
- Sümer, F. (2004). "*Mesud I*" (C. 29). Ankara: TDV İA.
- Sümer, F. (2009). "*Selçuklular/Anadolu Selçukluları*" (C. 36). İstanbul: TDV İA.
- Sümer, F. (2012). "*Tuğrul Bey*" (C.41). İstanbul: TDV İA.
- Sümer, F. (2012). "*Turgutlular*" (C. 41). İstanbul: TDV İA.
- Sümer, F. (2016). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri - Boy Tekilatı - Destanları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Sümer, F. (2019). *Eski Türklerde Şehircilik*. Ankara: TTK Yayınları.
- Sümer, F. (2022). "*Keykâvus*" (C. 25). Ankara: TDV İA.
- Sümer, F. (2022). "*Keykubad I*" (C. 25). Ankara: TDV İA.
- Sümer, F. (2022). "*Kılıçarslan IV*" (C. 25). Ankara: TDV İA.
- Sümer, F. (2022). *Anadolu'da Moğollar*. Ankara: TTK.
- Şafakcı, H. (2023). "Osmanlı ile Karamanlı Bir Kadın: İlaldı Hatun". (S. 33/1). Belleten 84.
- Şafakcı, H. (2023). "Osmanlılar ile Karamanlılar Arasında Hâkimiyet Mücadelesi: Akçay Savaşı". (S. 33/1). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Şahin, H. (2012). "*Vefâhiyye*" (C. 42). İstanbul: TDV İA.
- Şahin, H. (2017). "Karaman Mader-i Mevlâna (Aktekke) Camisi Haziresinde Bulunan Mezar Taşları". (S. 44). Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi.
- Şahin, R. (2019). "Türkiye Selçuklu Devleti'nde Para Basım Faaliyetleri (1075-1318)" (Basılmamış YL Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Şahinoğlu, M. (1991). "*Bâhaeddin Veled*" (C. 4). İstanbul: TDV İA.

- Şakiroğlu, M. (1993). "Cem Sultan". C. 7. İstanbul: TDV İA.
- Şemseddin Sami. (2017). *"Kâmus-ı Türkî (Latin Harfleriyle)*. İstanbul: İdeal Kültür & Yayıncılık.
- Taneri, A. (1966). "Müsâmeretü'l - Ahbâr'ın Türkiye Selçukluları Devlet Bakımından Değeri". (S. 6). Tarih Araştırmaları Dergisi.
- Taneri, A. (1995). *"Ertokuş"* (C. 11). İstanbul: TDV İA.
- Taneri, A. (1997). *"Hârizmşahlar"* (C. 16). İstanbul: TDV İA.
- Tapur, T. (2009). *Karaman Şehri Coğrafyası*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tapur, T. (2022). "Ermenek İlçesinin Fiziki Coğrafyası". *Ermenek Tarihi ve Kültürü Üzerine İncelemeler* (C. 1). içinde Konya: Palet Yayınları.
- Taşkıran, H. (2016). *Mirasçı Bir Beylik Karamanoğulları Hristiyan Devletlerle İlişkileri*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Tekin, M. (2019). "İlhanlıların Anadolu Beylikleri ve Osmanlı Toplum ve Devlet Yapısına Etkileri" (Basılmamış YL Tezi). Ankara : Ankara Üniversitesi SBE.
- Tekin, O. (2007). *"Sikke"* (C. 37). İstanbul: TDV İA.
- Tekindağ, M. (19 Temmuz 2011). "Alaüddin Keykubad ve Halefleri Zamanında Selçuklu-Küçük Ermenistan Hududları". (S. 1). Tarih Dergisi/Turkish Journal of History 1.
- Tekindağ, M. (1947). "13-15 İnci Asırda Cenubi Anadolu Tarihine Ait Tetkik: Karaman Beyliği" (Basılmamış Doktora Tezi).
- Tekindağ, M. (1963). "Son Osmanlı-Karamanlı Münasebetleri Hakkında Araştırmalar". (S. 17-18). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi 13.
- Tekindağ, M. (1964). "13. Yüzyıl Anadolu Tarihine Aid Araştırmalar: Şemsüddin Mehmet Bey Devrinde Karamanlılar". C. 14, (S. 19). *Tarih Dergisi*.
- Tekindağ, M. (1964). "Karamanlı'ların Gorikos Seferi (1367). C. 6, (S. 9). *Tarih Dergisi*.
- Tekindağ, M. (1977). "Karamanlılar". C. 6. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Teleke, S. (2019). "35 Numaralı Karaman Ahkâm Defteri'ne Göre Karaman (H. 1252-1257/M. 1836-1841" (Yayınlanmamış YL Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi SBE.

- Teoman, B., & Teoman, G. (2016). "Karamanoğulları Sikkelerine Genel Bakış". M. Şeker, M. Mercan, Y. Kaya, & C. Uncu (Dü) içinde, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği)* (I. Cilt). Konya: NEÜ Yayınları.
- Topal, C. (2005). "İslamiyetten Önce Karaman". *Karaman Tarihi ve Kültürü* (C. II). içinde T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Topal, N. (2009). *Anadolu Selçukluları Devrinde Aksaray Şehri*. Ankara: Enstitü Matbaacılık.
- Topal, N. (Dü.). (2010). *Karamanoğulları Hayat ve Vakayi' Tarihiyyeleri*. Konya: Kömen Yayınları.
- Topkaya, A. (2007). "Salnâmelere Göre Konya Vilayeti (Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı)" (Yayınlanmamış YL Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.
- Tosun, M. (2021). *Karamanoğulları (Şikârî Tarihi)*. İstanbul: Depo Print Dijital Baskı.
- Totaysalgır, G. (1944). *Karaman (Lârende) Tarihi İncelemeler*. Konya: Yeni Kitap Basımevi.
- Tuncel, M. (1995). "*Ereğli/2*" (C. 11). İstanbul: TDV İA.
- Tuncel, M. (2001). "*Karaman*" (C. 34). İstanbul: TDV İA.
- Turan, A. (2020). *Kudüs Fethinin Mimarı Nûreddin Mahmud Zengi*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Turan, İ. (2022). "Tahttan Sürgüne Bir Selçuklu Sultanı: I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Gurbet Hayatı". (S. 17). USAD.
- Turan, N. (2019). *Selçuklu Başkenti Rey (Kuruluşundan 1157'e Kadar)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Turan, O. (1977). "*Kılıç Arslan*". İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Turan, O. (2014). "*Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar (Metin, Tercüme ve Araştırmalar*". Ankara: TTK Yayınları.

- Turan, R. (2016). "Türklerin Anadolu'ya Akınları ve Malazgirt Zaferi'nden Önce Anadolu'da Türk Varlığı". R. Turan (Dü.) içinde, *Selçuklular Tarihi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Turan, Ş. (2020). Türkiye-İtalya İlişkileri (Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine). Ankara: TTK Yayınları.
- Turgut, M. (2016). "Konya ve Karaman Çevresinde Hitit Dağ Kültürünün Yansımaları". G. Eken, & Z. Karademir (Dü) içinde, *Prof. Dr. Nejat Göyünç Armağanı*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Türkmen, K. (2005). "Karamanoğulları Kitabeleri". *Karaman Tarihi ve Kültürü*, C. III. içinde T. C. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Umar, B. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Usta, A. (2019). "Diyar'ı Rum'u Türkiye'ye Dönüştüren Fatihler". M. Kesik (Dü.) içinde, *Fetihleri Anlamak Fatihleri Anmak (Beş Büyük İslam Fethi: Mekke-Endülüs-Anadolu-Kudüs-İstanbul)*. İstanbul: Okçular Vakfı.
- Uyumaz, E. (2003). *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. (1937). "Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Bey'in Karaman İmareti Vakfiyesi". (S. I). Belleten I.
- Uzunçarşılı, İ. (1937). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: TTK.
- Uzunçarşılı, İ. (2014). *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*. Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. (2016). *Osmanlı Tarihi: Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Hakkında Bir Mukaddime ile Osmanlı Devleti'nin Kuruşuundan İstanbul'un Fethine Kadar (C. II)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. (2016b). *Osmanlı Tarihi: İstanbul'un Fethinden Kanûni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar C. II*. Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ., & Edgüer, R. (2020). *Sivas Şehri*. Ankara: TTK Yayınları.
- Ülkümen, O. (2016). "Nure Sofi, Babailik ve Karamanoğullarının İlk Yerleşmesine Ait Bir Efsane". M. Şeker, M. Mercan, Y. Kaya, & C. Unlu (Dü) içinde, *Uluslararası*

Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği) (II.Cilt). Konya: NEÜ Yayınları.

Ünal, T. (1957). *Karamanoğulları Tarihi (I. Fasikül)*. Ankara: Yıldız Matbaacılık.

Ünal, T. (1986). *Karamanoğulları Tarihi (Türkçe Kaynaklara Göre)*. Konya: S. S. Karaman Esnaf Kefalet Kooperatifi Yayını.

Ünal, T. (2001). *Türklüğün ve Türkçe'nin Sesi Karamanoğulları Tarihi*. Ankara: Berikan.

Ünalan, S. (2017). "Karamanoğulları Beyliği'nin Sosyal, Kültürel ve Dini Hayatı". (S. 22/1). Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

Ünver, İ. (1991). "Karamanlı Aynı". C. 4. İstanbul: TDV İA.

Üremiş, A. (2019). "Ermenek Mevlevihanesi'yle İlgili Bir Beratin Değerlendirilmesi". *Uluslararası Taşeli Sempozyumu Traih-KültürTurizm 24-26 Ekim 2019 Konya-Alanya Bildiri Kitabı*. içinde Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

Varlık, M. (1996). *"Germiyanogulları"*, C. 14. İstanbul: TDV İA.

Vurgun, N. (2021). *Hârezmşah Devleti'nin Dış Politikası*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Yahya, B. (2018b). "Karamanoğlu-Osmanlı Mücadele ve Münasebetlerinde Lârende". *Karaman Kitabı (Üçüncü Cilt: Karaman ve Tarih)*. içinde Karaman Belediyesi Kültür Yayınları.

Yakubovskiy, A. (2021). *Timur ve Timuriler Devrinde Semerkand*. (İ. Kemaloğlu, Dü., & R. Sabur, çev.) Ankara: TTK Yayınları.

Yavuz, N. (2020). *Anadolu'da Beylikleri Dönemi (Siyasi Tarih ve Kültür)*. Ankara: Nobel.

Yıldız, A. (2016). "Karaman Kalesi". *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II (Karamanoğulları Beyliği) (II. Cilt)*. içinde Konya: NEÜ Yayınları.

Yıldız, H. (1991). "Anadolu Beylikleri/Teşkilat ve Kültür". C. 3, İstanbul: TDV İA.

Yıldız, H. (2007). "Anadolu Türk Tarihi". *Makaleler*. içinde Ankara: Berikan Yayınevi.

Yıldız, S. N. (2010). "Şikârî", C. 39. İstanbul: TDV İA.

Yinanç, M. (1987). "Elbistan". *İslam Ansiklopedisi (C. IV)*. içinde Milli Eğitim Basımevi.

- Yinanç, M. (2012). "Dânişmendliler-Dânişmandiya". F. Başar, İ. Gökhan, & Ö. H. Özalp (Dü) içinde, *Ord. Prof Mükremin Halil Yinanç Makaleler*. Ankara: TTK Yayınları.
- Yinanç, M. (2017). "Elbistan-Albistân". F. Başar, İ. Gökhan, & Ö. Özalp (Dü) içinde, *Ord. Prof Mükremin Halil Yinanç Makaleler*. Ankara: TTK Yayınları.
- Yinanç, M. H. (2020). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*. (Cilt I). (R. Yinanç, Dü.) Ankara: TTK Yayınları.
- Yinanç, M. H. (2020). *Türkiye Tarihi Selçuklular Tarihi* (Cilt II). (R. Yinanç, Dü.) Ankara: TTK Yayınları.
- Yuvalı, A. (1996). "Geyhatu Han". C. 16, İstanbul: *TDV İA*.
- Yuvalı, A. (2000). "İlhanlılar". C. 26, İstanbul: *TDV İA*.
- Yuvalı, A. (2017). *İlhanlı Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Yücel, E. (2002). "İbrahim Hakkı Konyalı". C. 26, Ankara: *TDV İA*.
- Yücel, Y. (1989). *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*. Ankara: TTK Basımevi.
- Yücel, Y. (Ağustos 1990). "Anadolu Beyliklerinde Devlet Teşkilatı ve Toplum Hayatı". Belleten 54.
- Zaimoğlu, Ö. (2019). "Antalya'nın Türkler Tarafından Fethi ve Görsellerle Anlatımı". (*Ek Sayı 2*). Kars: Kafkas Üniversitesi SBE Dergisi.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.karamandan.com/foto/6444129/tepebasi-halimiye-bednam-koyu/>

<https://karaman.ktb.gov.tr/TR-95891/basyayla.html/>

<http://www.karaman.gov.tr/ilin-cografi-bilgileri/>

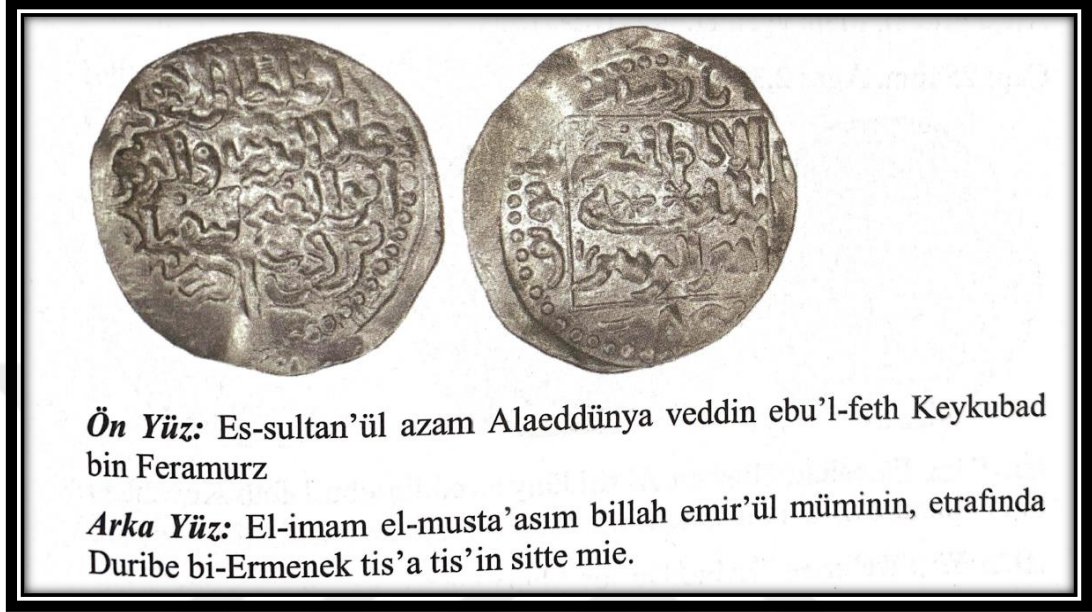
<https://www.ermenek.com.tr/yazarlar/mukremin-kizilca/mecmuatu-l-fevaid-in-icerigi/19/>

<https://www.karamandan.com/foto/15675715/karaman-ihsaniye-koyu/>

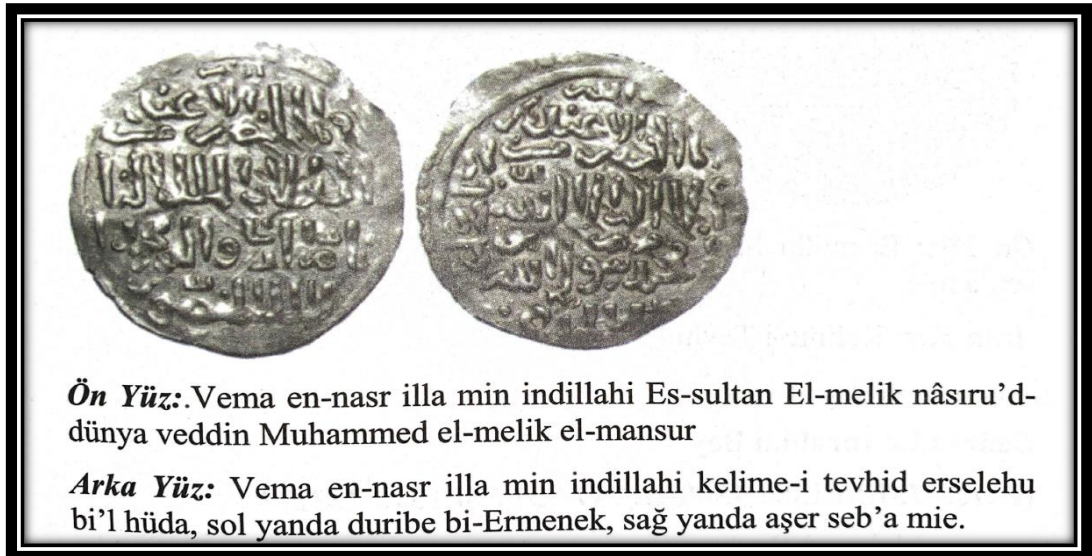
SİKKE LİSTESİ

Sikke 1: Hicri 699/Miladi 1299-1300 tarihli darp yeri Ermenek olan Mecnüddin Mahmut Bey devrine ait sikke

Kaynak: (Teoman ve Teoman, a.g.m., s. 710)

Sikke 2: Hicri 710/ Miladi 1310-1311 tarihli darp yeri Ermenek olan Bahaeddin Musa Bey devrine ait Memluk Sultanı En-Nasr Muhammed adına bastırılmış sikke

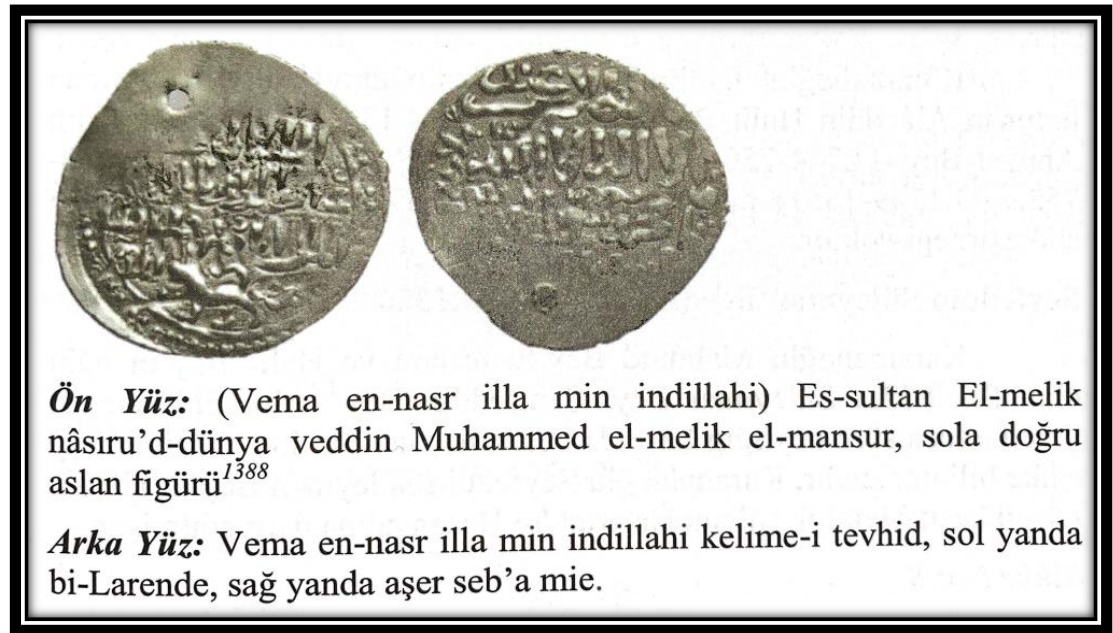
Kaynak: (Teoman ve Teoman, a.g.m., s. 712)

Sikke 3: H. 710/Miladi 1310-1311 tarihli darp yeri Lârende olan Bedreddin I. İbrahim Bey devri Memluk Sultanı En-Nasr Muhammed adına basılan sikke

Kaynak: (Sağlam, 2021, s. 468)

Sikke 4: H. 710/Miladi 1310-1311 tarihli darp yeri Lârende olan Bedreddin I. İbrahim Bey devri Memluk Sultanı En-Nasr Muhammed adına basılan sikke

Ön Yüz: (Vema en-nasr illa min indillahi) Es-sultan El-melik nâsıru'd-dünya veddin Muhammed el-melik el-mansur, sola doğru aslan figürü¹³⁸⁸

Arka Yüz: Vema en-nasr illa min indillahi kelime-i tevhid, sol yanda bi-Larende, sağ yanda aşer seb'a mie.

Kaynak: (Teoman ve Teoman, a.g.m., s. 714)

Sikke 5: Hicri 790/ Miladi 1390 tarihli darp yeri Lârende olan aslan figürlü mangır sikke

Kaynak: (Teoman ve Teoman, a.g.m., s. 720)

Sikke 6: Karamanoğlu II. Mehmet Devrine ait Timur adına Lârende de basılmış tarihsiz sikke

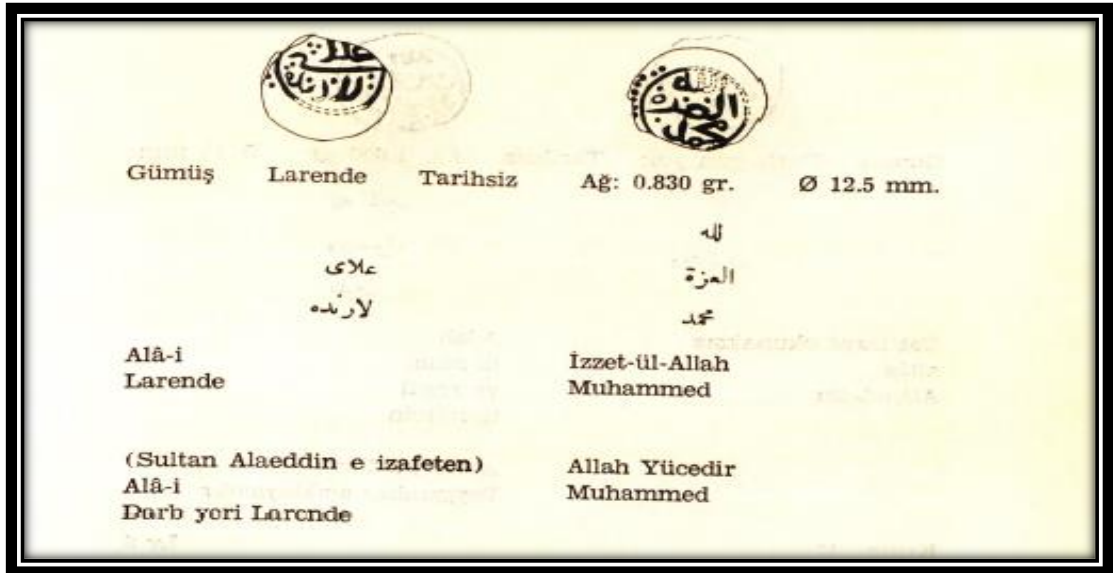
Kaynak: (Teoman ve Teoman, a.g.m., s. 724)

Sikke 7: Hicri 823/ Miladi 1421 tarihli Ali bin Karaman’a ait darp yeri Lârende olan sikke

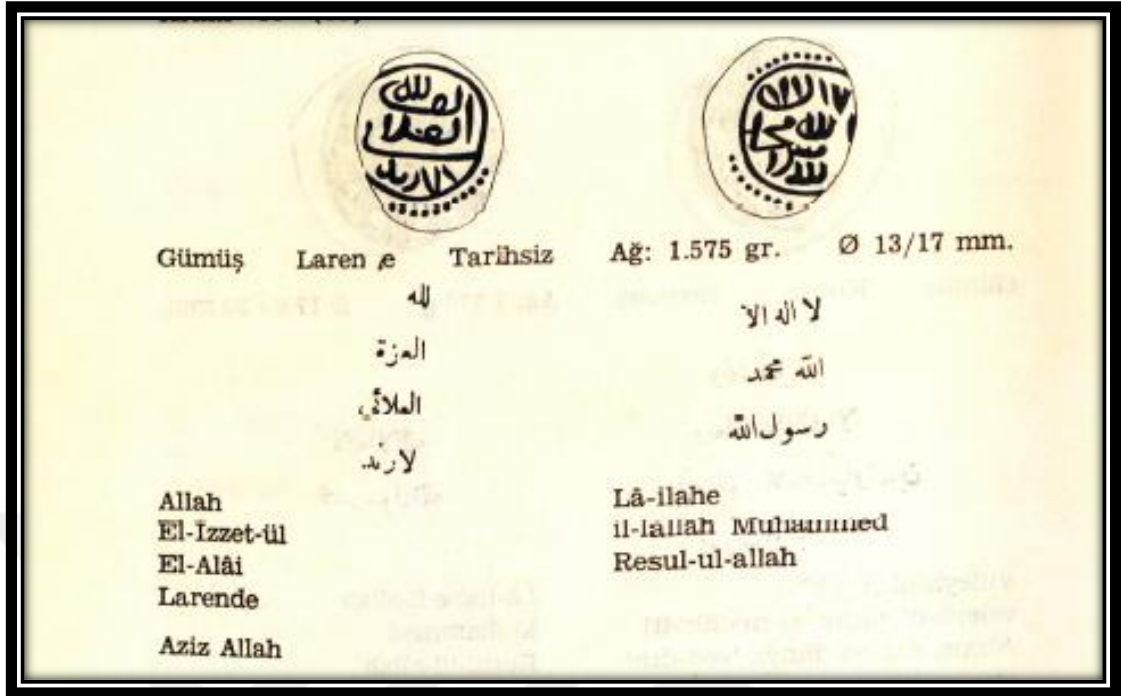
Kaynak: (Teoman ve Teoman, “a.g.m”., s. 728)

Sikke 8: Tarihsiz darp yeri Lârende olan ve üzerimde Ala-i yazan sikke

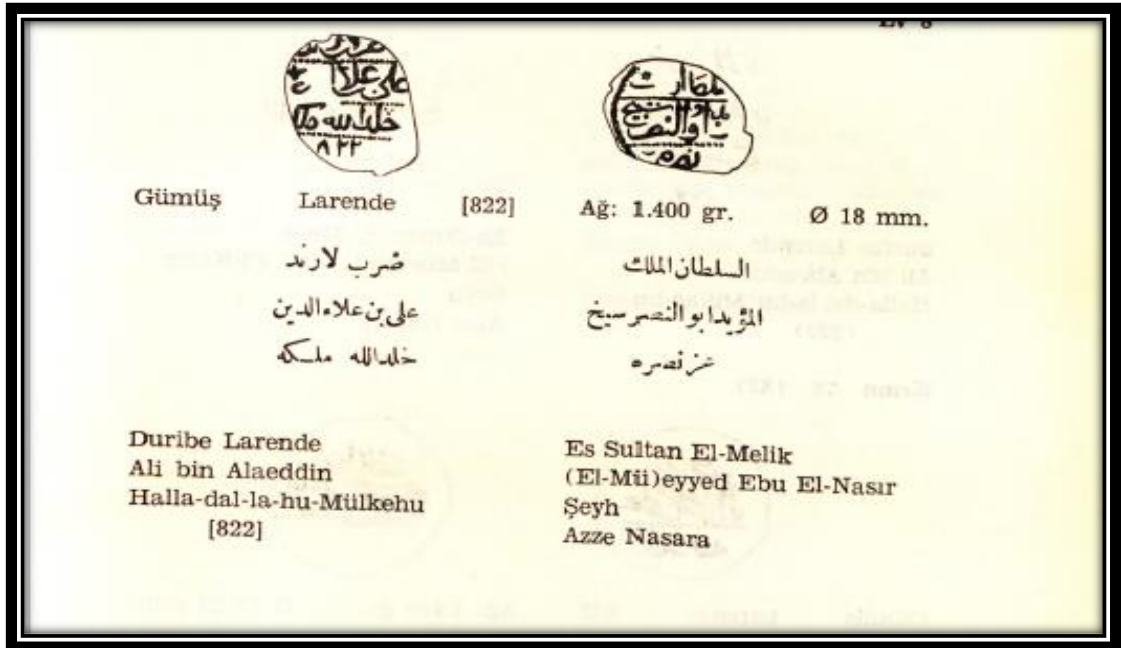
Kaynak: (Cüneyt Ölçer, *Karaman Oğulları Beyliği Madeni Paraları*, Yenilik Basımevi, İstanbul 1982, s. 63.)

Sikke 9: Tarihsiz darp yeri Lârende olan Alâeddin Ali Bey devrine ait sikke

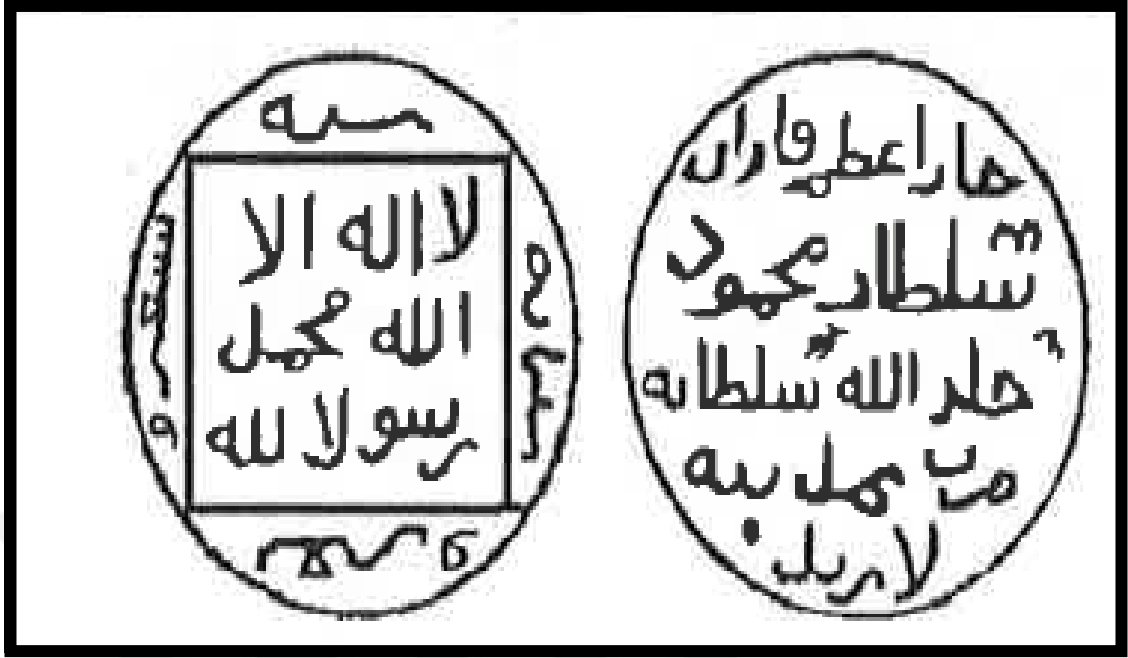
Kaynak: (Ölçer, 1982, s. 66.)

Sikke 10: Hicri 822/ Miladi 1419-1420 tarihli Ali Bin Alaeddin Bey tarafından Memlük Sultanı El-Müeyyed adına bastırılan sikke

Kaynak: (Ölçer, 1982, s. 83)

Sikke 11: H.699 tarihli Lârende’de basılan İlhanlı hükümdarı Gazan Han adına sikke

Kaynak: (Diler, 2006, s. 363.)

Sikke 12: H. 762 tarihli Lârende’de basılmış Eratnalılar adına basılmış sikke

Kaynak: (Solak, 2023, s. 421)

EKLER

EK. 1 Türkiye Selçuklu Devleti En Geniş Sınırlar Haritası

Kaynak: Claude Cahen, Türkiye'nin Doğuşu, s. 14-15.

EK. 2 Karamanoğlu Beyliği En Geniş Sınırlar Haritası

Kaynak: (Google Earth Programı kullanılarak araştırmacı tarafından çizilmiştir.)

EK. 3 Karaman/Lârende Sınırları ve Komşu Şehirler

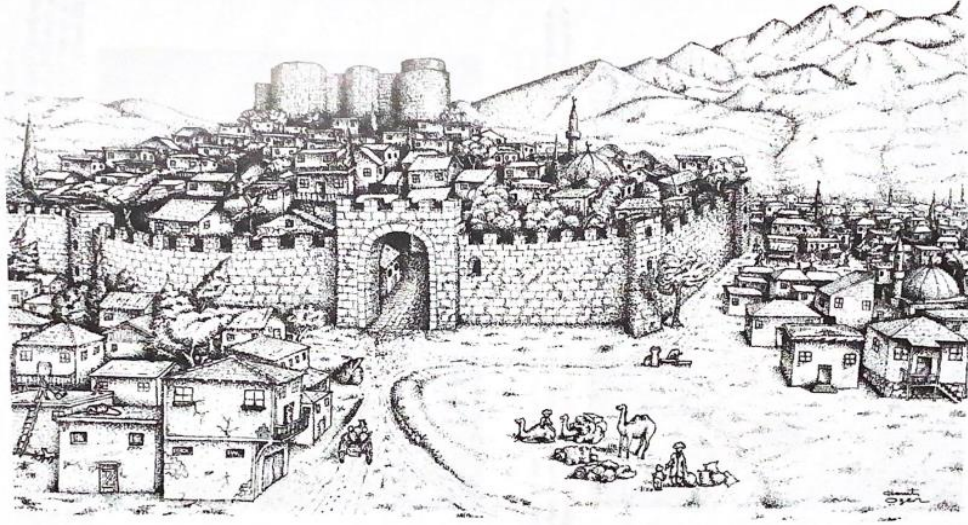
Kaynak: (Google Earth Programı kullanılarak araştırmacı tarafından çizilmiştir.)

EK. 4 E. J. Davis'in Karadağ ve Karaman'ı Gösteren Gravürü

Kaynak: E. J. Davis, *Life In Asiatic Turkey*, London, 1879, s. 300'ten sonraki sayfa.

EK. 5 Karaman'ın XVI.Yüzyıldaki Genel Görünüşü Tasviri

Res. 1 : XVI. yy. Larende şehri tasarı resmi. Bu resim elimizdeki belge ve bilgilere dayanılarak Hamit ÖZEN tarafından çizilmiş olup, çizimden önce yerinde de araştırmalar ve gözlemler yapılmıştır.

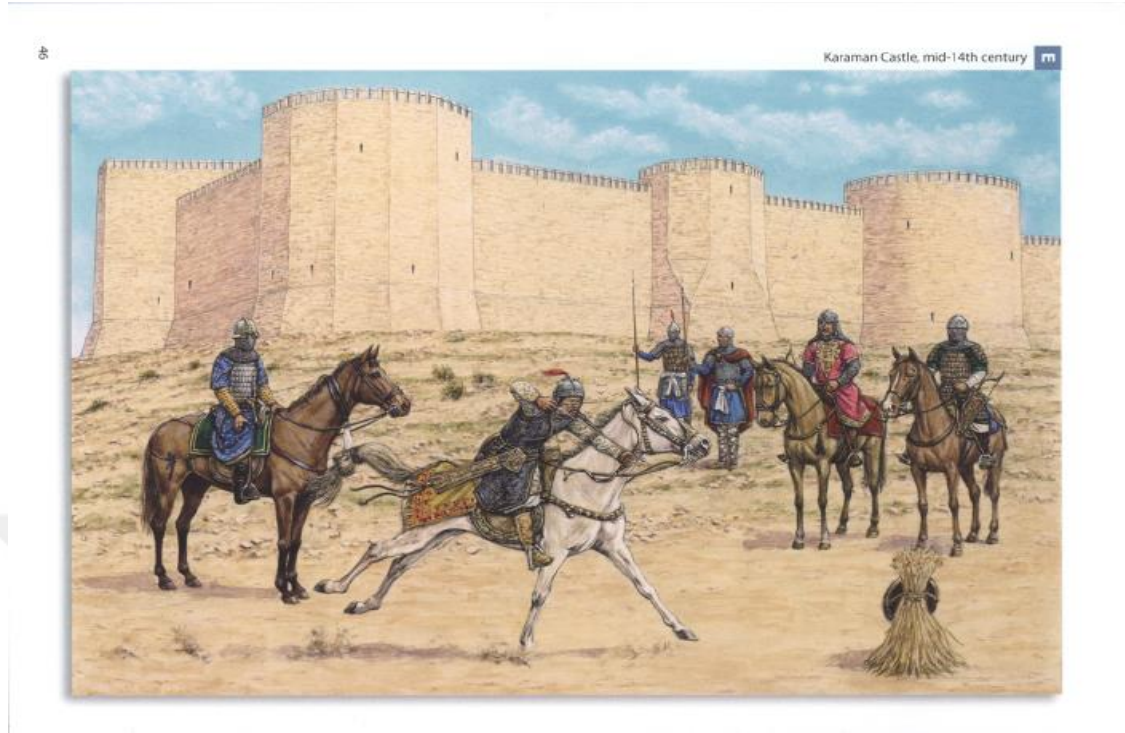
Kaynak: Gümüşçü, a.g.e., Res. 1

EK. 6 J. E. Davis'in 1875 Yılı Karaman ve Kalesi Tasviri

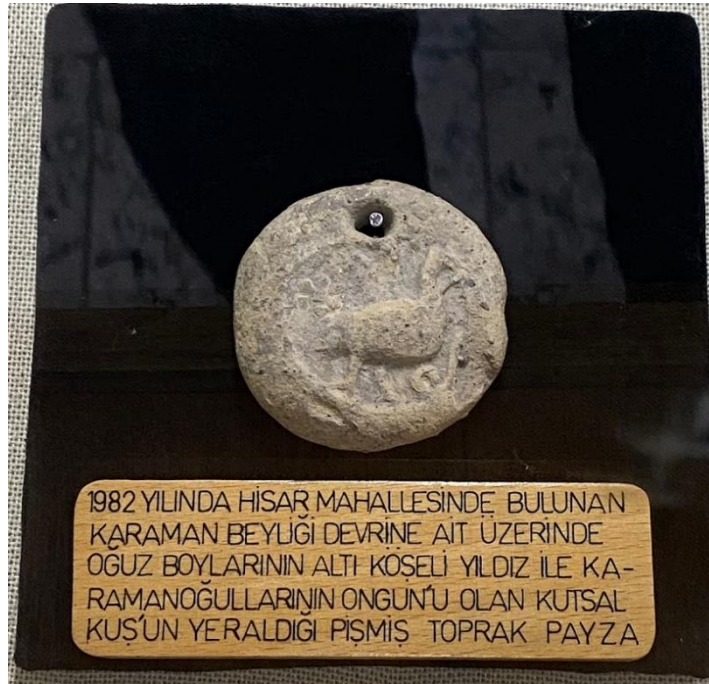
Kaynak: (<https://www.karamandauyanis.com/yazarlar/yusuf-yildirim/davisin-kayip-1875-karaman-kalesi-resmi/1912/>)

EK. 7 Adam Hook'un, 14.Yüzyıl Ortalarında Karaman Kalesi Tasviri

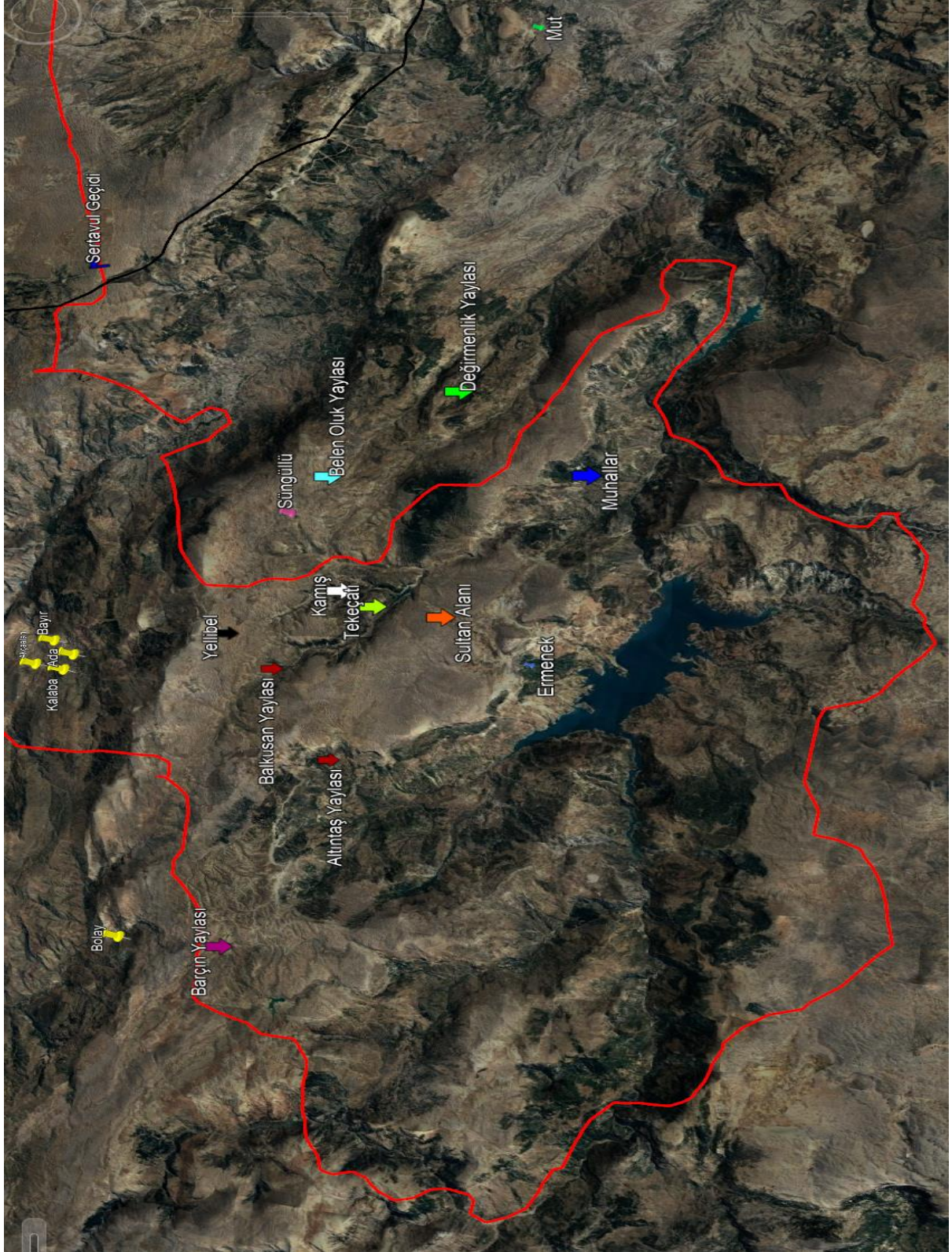
Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/pin/422142165072935198/>)

EK. 8 Karaman Ongun Kuşu

Kaynak: Karaman Müzesi

EK. 9 Karamanoğlu Beyliği'nin İlk Yurtları Haritası

Kaynak: (Google Earth Programı kullanılarak araştırmacı tarafından çizilmiştir.)

EK. 10 Karaman Şehri, İç Kale ve Orta Hisar Görünüm

Kaynak: (Şaban Yüksel, 02. 12. 2020, youtube drone çekiminden alınmıştır.)

EK. 11 Karaman Kalesi Surları ve Genel Görünüm

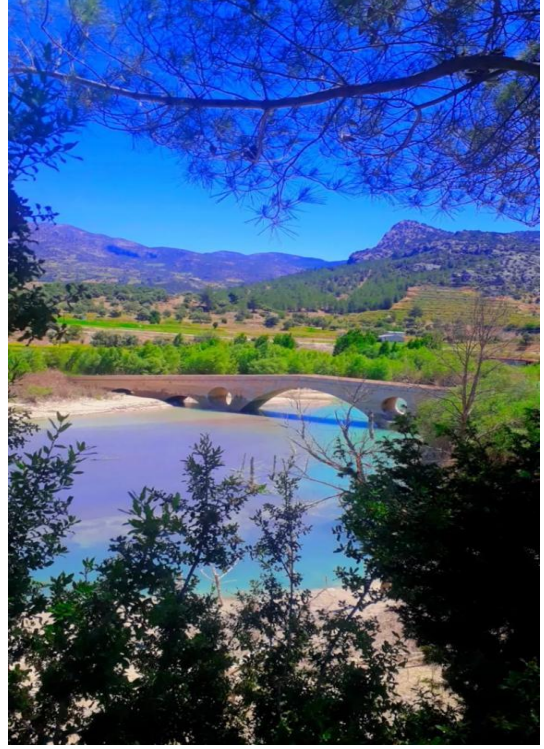
Kaynak: (Araştırmacı tarafından 10. 12.2022 tarihinde çekilmiştir.)

EK. 12 Karaman Hatuniye Medresesi

Kaynak: (Araştırmacı tarafından 10.12.2022 tarihinde çekilmiştir.)

EK. 13 Bucakkışla Bıçakçı Köprüsü

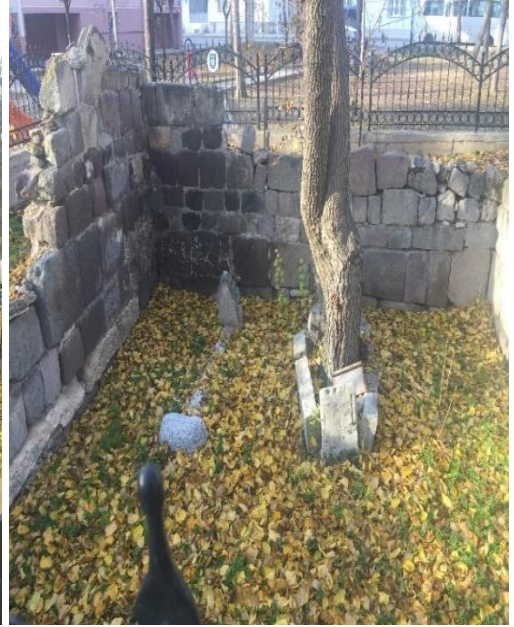
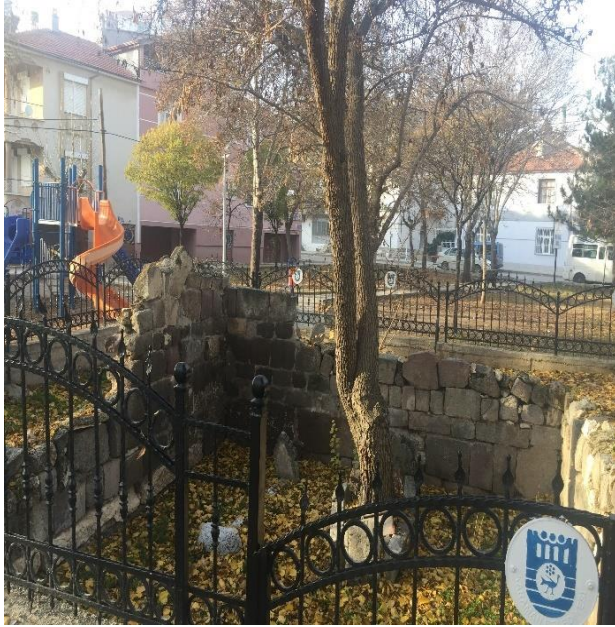
Kaynak: (Kardeşim Hüseyin Ceylan tarafından 13. 05. 2022 tarihinde çekilmiştir.)

EK. 14 Alâeddin Ali Bey Kümbeti

Kaynak: (Araştırmacı tarafından 10.12.2022 tarihinde çekilmiştir.)

EK. 15 Karaman Emir Musa Bey Türbesi

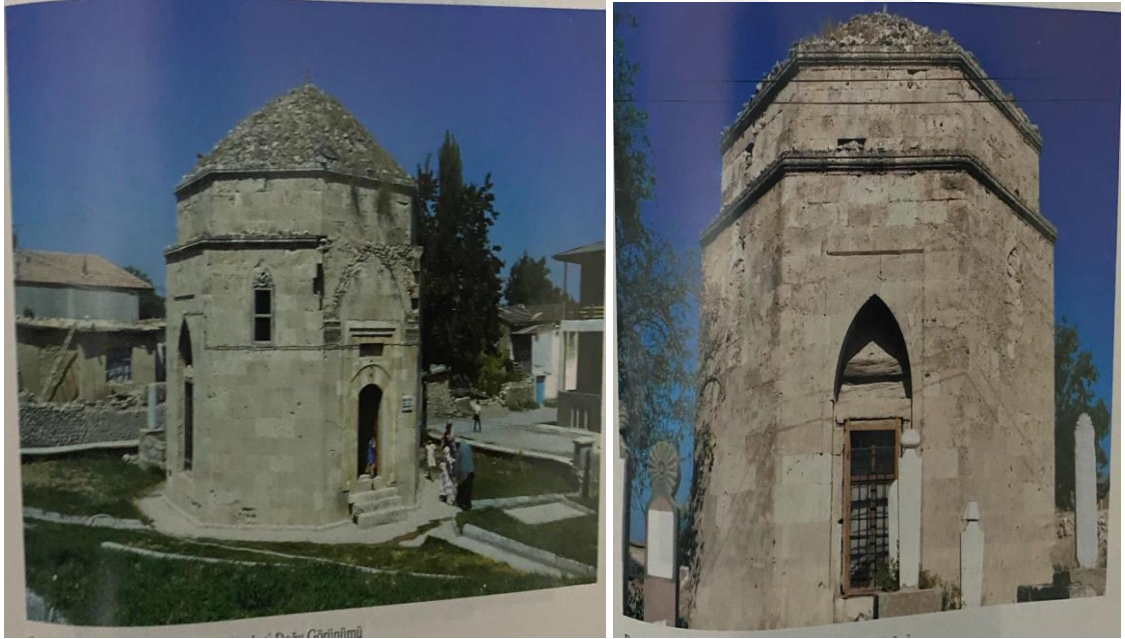
Kaynak: (Araştırmacı tarafından 10.12.2022 tarihinde çekilmiştir)

EK. 16 Karaman Kızlar Türbesi

Kaynak: Dülgerler, a.g.e., s. Resim 353-354

EK. 17 Karaman Emüniddin Bey (Demir Gömlek) Kümbeti

Kaynak: Dülgerler, a.g.e., s. Resim 340-341

EK. 18 Karaman Saadettin Ali (Ebul Feth) Mescidi

Kaynak: (Google haritalar street view 360'dan incelenerek alınmıştır.)

EK. 19 Karaman Hacı Beyler Camii

Kaynak: (Araştırmacı tarafından 10.12.2022 tarihinde çekilmiştir.)

EK. 20 Karaman Hacı Beyler Camii Taç Kapısı

Kaynak: (Araştırmacı tarafından 10.12.2022 tarihinde çekilmiştir.)

EK. 21 Karaman Aktekke Camii

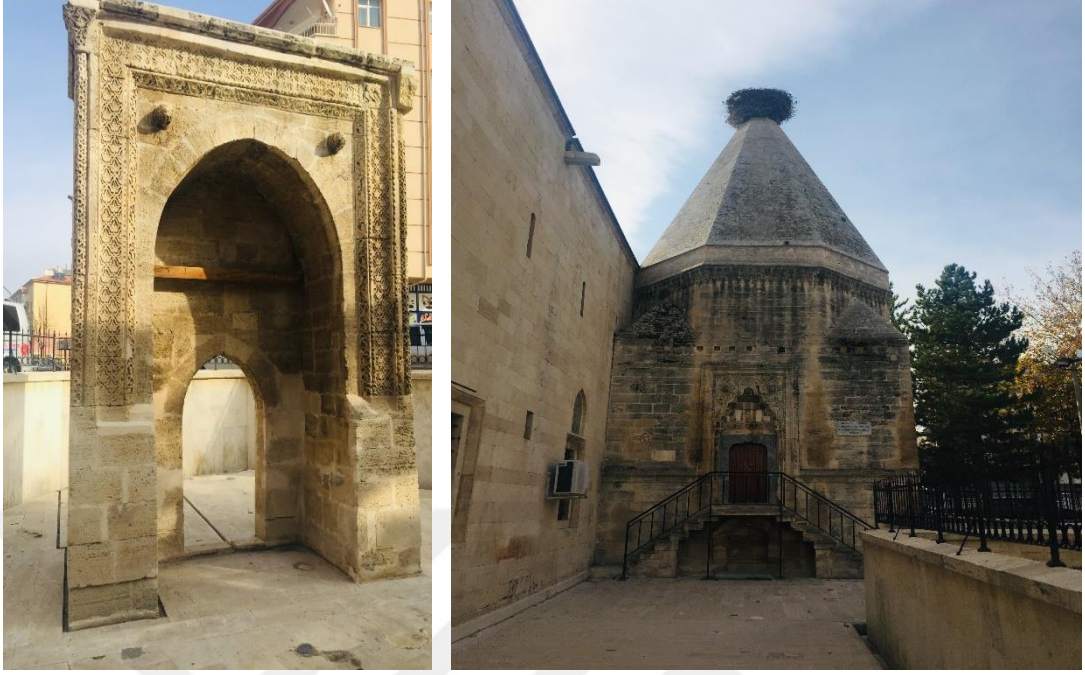
Kaynak: (Araştırmacı tarafından 10.12.2022 tarihinde çekilmiştir.)

EK. 22 Karaman II.İbrahim Bey İmaretı

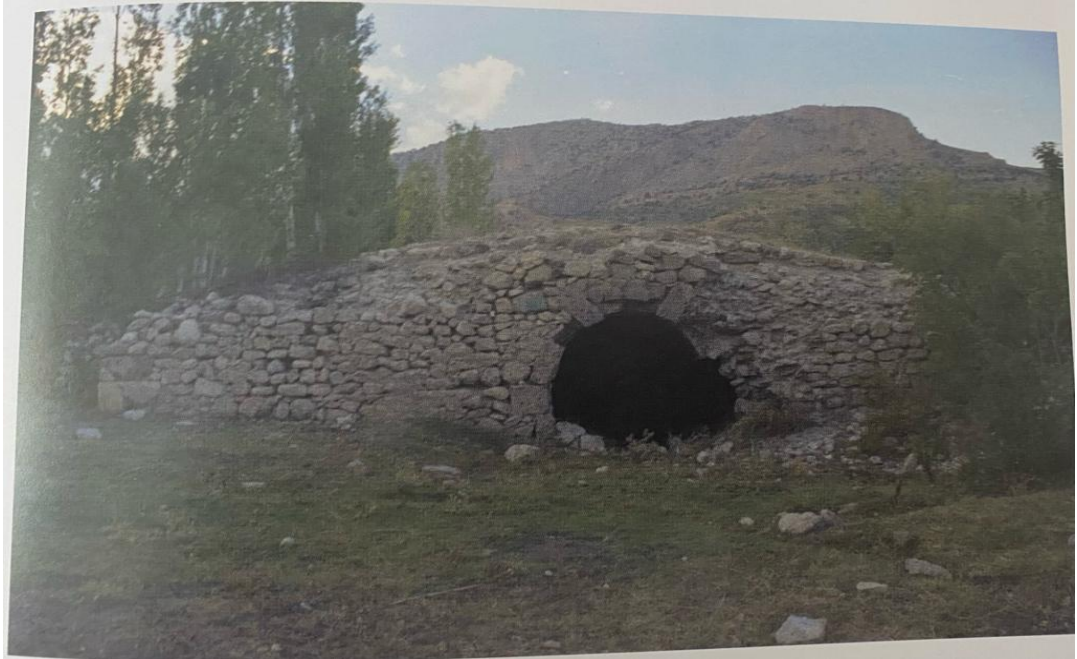
Kaynak: (Araştırmacı tarafından 10.12.2022 tarihinde çekilmiştir.)

EK. 23 Karaman II.İbrahim Bey İmareti Türbesi ve Çeşmesi

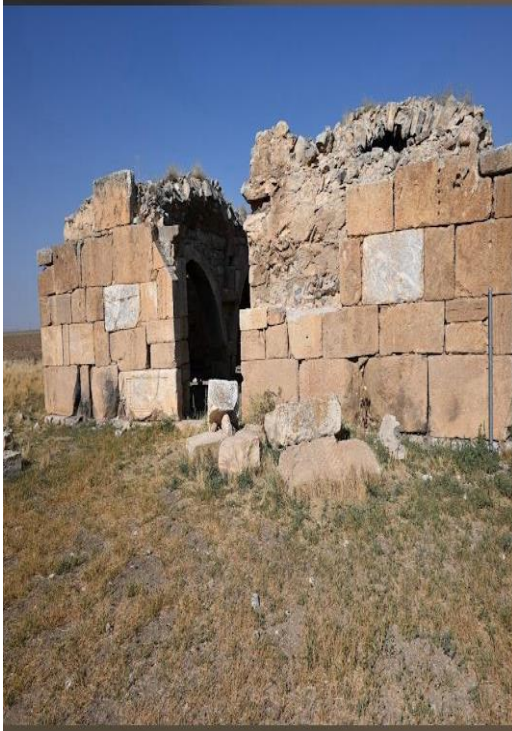
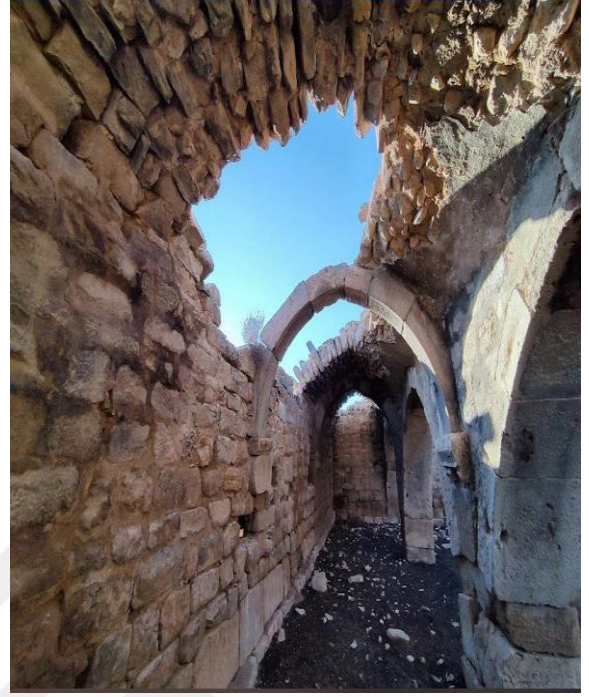
Kaynak: (Araştırmacı tarafından 10.12.2022 tarihinde çekilmiştir.)

EK. 24 Gelendi Han

Kaynak: (Karpuz, a.g.e., s. 363.)

EK. 25 Ayrancı Atlas Han

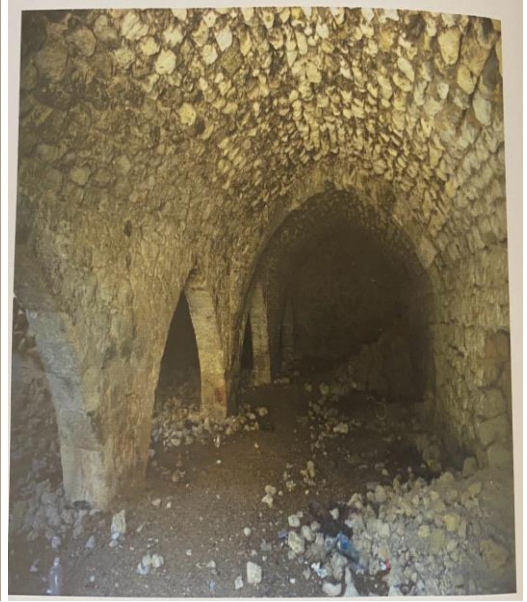
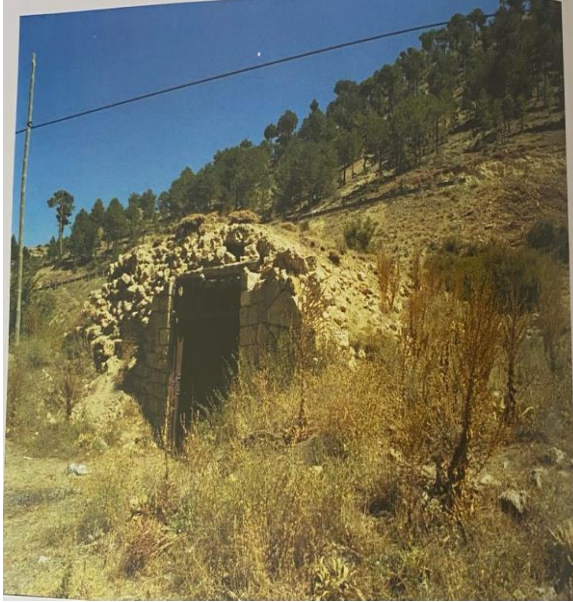

EK. 26 Han Yeri Han

Kaynak: (Karpuz, a.g.e., s. 367-369)

EK. 27 Kozak Hanı

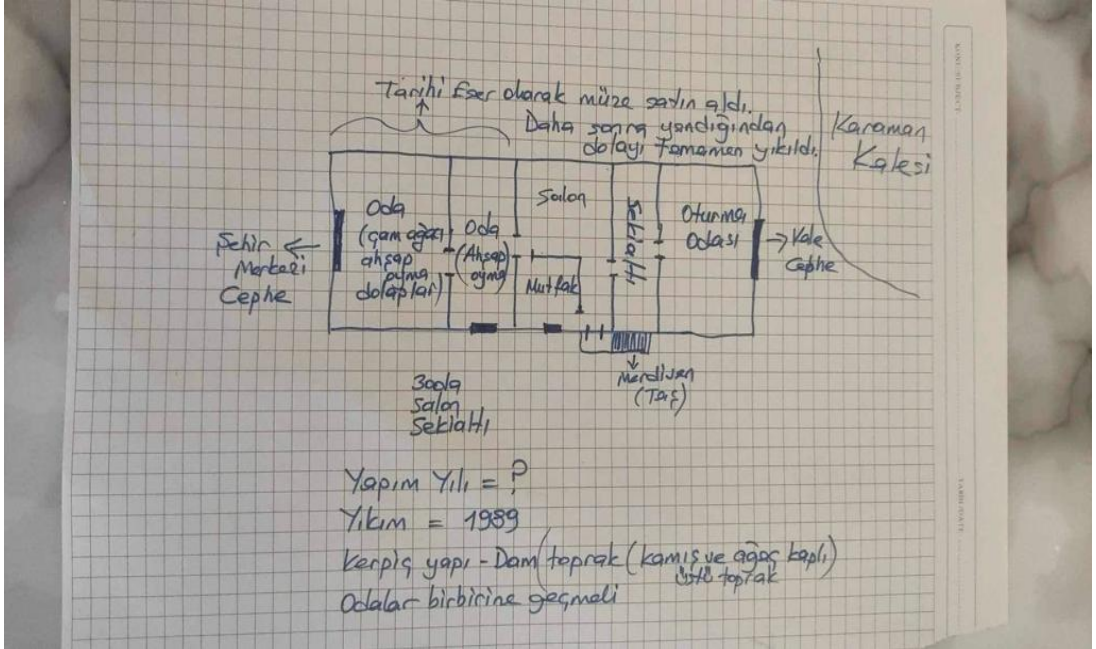
Kaynak: (Karpuz, a.g.e., s. 370-372)

EK. 28 Toprak Hanı

Kaynak: (Karpuz, a.g.e., s. 376)

EK. 29 Dolaşıklar Evi Planı

Kaynak:(Mustafa Dolaşık tarafından çizilerek tarafımıza 16.11.2023 tarihinde ulaştırılmıştır.)

EK. 30 Dolaşıklar Evi Fotoğrafları

Kaynak: (Mustafa Dolaşık tarafından 16.11.2023 tarafımıza ulaştırılmıştır.)

EK. 31 Dolaşıklar Evi İçten Görünüm

Kaynak: (Karakap, a.g.m., s. 72.)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Asil CEYLAN

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi/Tarih Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Burdur MAKÜ/Tarih Tezli YL

Yabancı Dil ve Düzeyi :

İngilizce Orta Seviye

İş Deneyimi :

Antalya Gazi Anadolu Lisesi / Stajyer Tarih Öğretmeni 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı

Ermenek Hasan Kalan Anadolu Lisesi / Tarih Öğretmenliği 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı

Antalya Akdeniz Anadolu Lisesi / Tarih Öğretmenliği 2023-2024 Eğitim-Öğretim Yılı

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar :

Sunulan Bildiriler:

- 1) Gazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından 8-10 Mart 2022 tarihlerinde organize edilen Türk Dünyasında Alp Kadın Uluslararası Sempozyumu kapsamında **“Selçuklu Hanedanına Yaraşır Bir Kadın “Altuncan Hatun”** adlı bildiri tarafımızca sunulmuştur.
- 2) Mardin Artuklu Üniversitesi tarafından 20-21 Kasım 2021 tarihlerinde organize edilen I. Uluslararası Artuklu İktisadi İdari ve Siyasi Bilimler Kongresi kapsamında **“Selçuklular, Zengiler, Eyyübler ve Memlûklüler Devrinde Oğuzlar-Türkmenler”** adlı bildiri tarafımızca sunulmuştur.
- 3) Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından 23-24 Aralık 2021 tarihlerinde organize edilen VIII. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi kapsamında **“Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey ve Devlet Politikası”** adlı bildiri tarafımızca sunulmuştur.

Yayınlanmış Bildiriler:

- 1) **“Selçuklu Hanedanına Yaraşır Bir Kadın “Altuncan Hatun”** adlı makalemiz Türk Dünyasında Alp Kadın Uluslararası Sempozyumu E-Bildiri kitabında yayınlanmıştır. <https://webupload.gazi.edu.tr/upload/1107/2023/5/8/792995f5-5c3b-4b5d-a589-5d6e1fa1f1f1-e-bildiri-kitabii.pdf>